

Raftul
Denisei

„Cea mai bună carte pe care am citit-o
în ultimii ani.”
Irvine Welsh

James Meek

Un gest de iubire

roman

HUMANITAS
fiction

JA

MES MEEK

UN GEST DE IUBIRE

TRADUCE RE DE FRAGA CUSIN

EDITURA HUMANITAS FICTION

2011

Ocupat să reconstruiască lumea, omul a uitat să se reconstruiască pe sine.

Andrei Platonov,

Pepiniera omului nou

Samarin

Când Kirill Ivanovici Samarin avea doisprezece ani, cu mult înainte să fi deslușit printre izurile de manuale și colonie, într-un ghiozdănel de față, inconfundabilul miros de dinamită, i-a cerut unchiului său permisiunea de a-și schimba numele patronimic. Nu mai voia să fie „Ivanovici“. Acel Ivan de la care-i venea patronimicul, tatăl său, murise când el avea doi ani, la puțină vreme după mama sa, și de-atunci trăise la unchiul său. Numele de botez al unchiului era Pavel; de ce nu putea să-l cheme pe el Kirill Pavlovici? Când unchiul i-a spus că era ceva ce nu se putea schimba, că așa erau făcute lucrurile, că tații decedați aveau drepturi și li se cuvenea respect, băiatul s-a cufundat într-o tăcere înciudată, și-a strâns buzele și și-a întors privirea, pufnind zgomotos pe nas. Unchiul său cunoștea aceste semne. Le vedea o dată la câteva luni, ori de câte ori băiatul era dezamăgit de vreun prieten, sau când i se spunea să-și stingă veioza și să se culce, ori când încerca să-l împiedice pe unchi să pedepsească un servitor.

Neobișnuit a fost ceea ce a făcut băiatul după aceea. L-a privit pe tutorele său și a zâmbit, apoi a început să râdă. Ce neliniștitoare era privirea ochilor căprui, aproape negri, înălțați spre ochii unchiului, dimpreună cu acel râs, care încă nu era acela al unui bărbat – încă nu-și schimbase vocea –, dar nici de copil nu era.

— N-ai putea să-mi spui doar „Samarin“ de-acum încolo, până va veni vremea să-mi pot alege singur numele?

Și așa a ajuns băiatul de doisprezece ani să i se spună, cel puțin acasă, doar pe numele de familie, de parcă ar fi trăit într-o garnizoană. Unchiului îi era drag nepotul. Îl răsfăța când putea, cu toate că Samarin era greu de răsfățat.

Unchiul lui Samarin n-avea copii și era atât de sfios în preajma femeilor, încât era greu de spus dacă îi plăceau sau nu. Ca rang, nu prea avea cu ce se lăuda, însă era

bogat. Era arhitect și constructor, unul dintre acei oameni binecuvântați a

căror utilitate practică trece dincolo de orice snobism, corupție și prostie a puterilor de care depind. Pe măsură ce Samarin creștea, lumea din Raduga, orașul de pe Volga unde trăia împreună cu unchiul său, înceta să-l mai socotească un orfan nefericit, începând să-l numească sciastlivcik, norocosul.

Faptul că nu-l interesa politica nu dăuna bunului nume al unchiului lui Samarin printre nobilii conservatori. La reședința lui nu se întrunea nici un grup de liberali flecari, omul nu era abonat la periodice scoase la Sankt Petersburg și refuza să se înscrie în societăți reformatoare. Cu toate acestea, reformatori de tot felul continuau să-i solicite participarea. Nu fusese întotdeauna indiferent la o cauză sau alta. În vara nebună a anului 1874, cu mult înainte ca Samarin să se fi născut, unchiul lui se aflase printre studenții care mergeau la sate, ca misionarii, printre țărani, îndemnându-i să se răzvrătească. Țăranii n-aveau habar despre ce vorbeau studenții, îi bănuiau că-și bat joc de ei și, mai cu o șoaptă rușinată, mai cu un brânci, le cereau să plece. Unchiul lui Samarin scăpase ca prin minune de surghiunul în Siberia. Și nu-și mai redobândise niciodată mândria pierdută. O dată pe lună, compunea o scrisoare lungă, adresată unei femei pe care o cunoscuse în acele zile și care trăia acum în Finlanda și, exact înainte de-a o expedia, o ardea.

Samarin părea să-i calce unchiului pe urme în privința politicii, însă nu și în relațiile cu femeile. A trecut prin școală și a ajuns la universitatea din localitate, unde s-a înscris la inginerie, fără să se alătore nici uneia dintre societățile de dezbateri sau vreunui dintre cluburile de discuții sau cercuri marxiste semiclandestine frecventate de studenți radicali. Nu-i plăcea nici instrucția cazonă, nu se amesteca nici cu antisemiții militanți care-și pierdeau vremea pe treptele universității, căscând gura la caricaturile de evrei rapaci, cu nasuri corioate, din cărțiile negustorilor ambulănți. Citea mult – unchiul îi cumpăra orice carte își dorea, în orice limbă –, mergea la petreceri dansante și, la sfârșitul adolescenței, făcea lungi călătorii, vara, la Sankt Petersburg. Când un prieten îl întreba despre etichetele în germană, franceză și engleză de pe cufărul cu care călătorea, el zâmbea și spunea că era mult mai ieftin să cumperi etichete decât să călătorești cu adevărat peste hotare. Avea o sumedenie de prieteni sau, mai curând, o sumedenie de studenți îl numărau printre prietenii lor, deși, dacă se gândeau bine, cei mai mulți dintre ei ar fi putut număra pe degetele de la o mână ceasurile petrecute în compania lui. Femeile îl plăceau pentru că dansa bine, nu se grăbea să se îmbete cu orice

chip când se ivea prilejul și le asculta cu interes neprefăcut când vorbeau. Avea un fel al lui de a-i acorda toată atenția unei femei, ceea ce nu doar că o încânta în timpul conversației, ci îi și dădea senzația că timpul pe care-l petrecuseră împreună – indiferent cât de scurt, și de obicei era scurt – era un timp oferit ei dintr-un tezaur

prețios, iar Samarin ar fi putut și ar fi trebuit să-l folosească pentru a continua o sarcină măreață. Faptul că nimeni nu știa care era sarcina aceea măreață nu făcea decât să sporească acest sentiment. Pe deasupra, se îmbrăca bine, avea să moștenească o mare avere, era inteligent și totul la el, spiritul lui, forța, chiar și înfățișarea – era înalt, cam subțirel, cu păr șaten, des, până la ceafă și ochi care-și schimbau expresia, de la absența senină la atenția bruscă și intensă – sugera un bărbat care se abține să se dezvăluie pe deplin din considerație pentru semenii lui mai puțin dotați.

Vocile care vorbeau de un Samarin cu mai multe fețe nu erau niciodată ascultate, nu pentru că s-ar fi crezut că sunt motivate de invidie, ci pentru că erau socotite prea obscure calomniile pe care le vehiculau. Erau primite la fel ca scurtele relatări din ziare despre întâmplări ciudate din alte orașe mici de provincie ca Raduga (dar niciodată din Raduga): citite cu interes, dar nu crezute, și fără nici un efect. Se povestea, de pildă, că Samarin și unchiul său fuseseră văzuți plimbându-se împreună, când nepotul avea cincisprezece ani, și cel care vorbea era nepotul, gesticulând ca și cum ar fi explicat ceva, iar unchiul cărunt era cel care asculta în tăcere, aprobând din cap, cu mâinile la spate, aproape respectuos. În acele zile, erau frământări la sate. Țăranii, furioși că încă le mai datorau moșierilor compensații pentru privilegiul de a fi fost eliberați din iobăgie în urmă cu patruzeci de ani, dădeau foc la conace. Unchiul era solicitat să dirijeze reconstrucția conacelor. Îl lua pe Samarin să-l însoțească atunci când vizita familiile nobililor afectați de incendii. Un martor spunea, și era doar cuvântul lui contra tuturor celorlalți, că-i auzise pe unchi și nepot vorbind între ei după o asemenea vizită, la o familie din stratul cel mai de jos al nobilimii, care-și pierduse tot avutul, și că cei doi râdeau de pățania lor.

— L-am auzit pe băiat râzând primul, pe urmă a început și unchiul! afirma martorul.

În 1910, când avea douăzeci și unu de ani, Samarin a început să se vadă cu

Ekaterina Mihailovna Orlova – Katia – colegă de clasă cu el și fiica rectorului universității. Făceau plimbări împreună; aveau aparturi la petreceri; dansau. Într-o zi, la începutul primăverii, tatăl Katiei a poruncit ca relația să ia sfârșit. Samarin îl umilise, spunea el, în timp ce-și rostea discursul anual în fața studenților din ultimul an. Când Orlov vorbise despre cât de norocoși erau studenții să fie tineri într-o epocă în care Rusia se transforma într-o democrație prosperă și iluminată, Samarin începuse să râdă.

— Nu era un răs înfundat sau un chicotit, zicea Orlov, ci un hohot uriaș de răs, tunător ca răgetul unei fiare sălbatice intrată în livada noastră academică.

A urmat o vacanță și Orlov și-a dus fiica la casa de la țară a unuia dintre eforii universității. Samarin a aflat că un alt student aranjase s-o întâlnească pe Katia în grădina casei, pentru a-i citi poezii scrise de el. Samarin l-a convins pe student să

meargă împreună până la moșie. Și l-a înștiințat de preferința Katiei pentru bărbații îmbrăcați în haine de culoare deschisă. Curând după ce bărbații au intrat pe drumul de țară care ducea spre conac, Samarin pe bicicletă, iar celălalt călare pe un cal, s-a petrecut un accident ciudat. Calul, de obicei docil, l-a azvârlit pe poet din șa tocmai când treceau printr-un loc noroios. Costumul alb și fulgarinul bej englezesc ale poetului s-au umplut de noroi, iar el și-a scrântit glezna. Samarin l-a ajutat să reîncalece și poetul a făcut cale întoarsă. Samarin s-a oferit să ducă poemele la conac și apoi să se întoarcă pentru a-l ajuta pe poet să ajungă în siguranță acasă. Poetul a fost de acord. Cei doi s-au despărțit.

La mai puțin de doi kilometri de casă, Samarin a descălecat și a luat-o pe jos, cu o mână ducând bicicleta de coarne, iar în cealaltă ținând poeziile studentului. Versurile erau puternic influențate de creația de început a lui Aleksandr Blok. Cuvintele „lună“, „întuneric“, „dragoste“ și „sânge“ apăreau cu mare frecvență. După ce le citea, una câte una, Samarin se oprea, rupea hârtia în opt pătrate egale și-i dădea drumul în șanțul de la marginea drumului. Nu era vânt și hârtia se împrăștia pe suprafața apei scurse de pe ogoarele care se dezghețau.

La poarta conacului stătea un paznic. Pentru el, studenții arătau toți ca unul și, când Samarin s-a prezentat ca fiind poetul, nu i-a trecut prin cap că s-ar putea

ca tânărul să mintă. Samarin a întrebat dacă ar putea să se întâlnească cu Katia la pavilionul de lângă iaz și paznicul a plecat s-o cheme. Samarin a tras bicicleta până la pavilion, o alcătuire dărăpănată și putredă, luată în stăpânire de mușchi de un verde intens, a rezemat-o de un copac și s-a așezat pe un loc uscat de pe trepte. A fumat vreo două țigări, a urmărit un melc cum îi dă ocol tocului de la gheată și și-a petrecut mâna peste un cuib de urzici până l-a usturat. A ieșit soarele. A apărut Katia, pășind prin iarba udă, necosită, îmbrăcată într-o haină lungă, maro, purtând pe cap o pălărie cu boruri largi. A zâmbit când a văzut că vizitatorul era Samarin. S-a aplecat și a smuls ceva din pământ. Când s-a așezat lângă el, ținea în mână un buchetel de ghiocei. Samarin i-a spus ce-a pățit poetul.

— N-am voie să mă văd cu dumneata, zise Katia.

— Mi-a dat poeziile lui, îi explică Samarin. Le-am pierdut. Nu erau bune. Am adus altceva să-ți citesc. Vrei o țigară?

Katia scutură din cap că nu.

— Acum scrii poezii? îl întreabă.

— N-am scris eu asta, spuse Samarin, scoțând o broșură împăturită din buzunarul interior al hainei. Și nu e poezie. M-am gândit că o să te intereseze. Am auzit că ai de gând să te faci teroristă.

Katia se aplecă înainte și râse.

— Kirill Ivanovici! Ce prostii spui! Glumești tot timpul, adăugă ea, dând la iveală dințișori perfect regulați.

— Teroristă. Cum îți sună? Pentru că trebuie să te obișnuiești cu acest cuvânt. „Terorist.“

— Fii serios! Fii serios. Ți-am rostit eu vreodată vreun cuvânt despre politică? Dumneata știi mai bine decât oricine ce ființă cu capul în nori sunt eu. Teroare. Nici nu-mi place să pronunț cuvântul. Doar dacă nu vorbești de vremea când am aprins amândoi artificii în spatele pescarilor la copcă, de Anul Nou. Am trecut de vârsta aceea. Acum mă port ca o doamnă. Modă.

Despre asta să mă întrebi! Ți place haina asta? Mi-a cumpărat-o papa de la Petersburg. Nu-i drăguță? Destul. Așa.

Katia așeză florile pe treaptă, între ei. Tulpinile erau strivite acolo unde le strânsese ea în pumn. Își împreună mâinile în poală.

— Nu-i de mirare că papa nu vrea să te vezi cu mine dacă ai de gând să glumești pe seama mea. Hai, citește, dă-i drumul.

Samarin deschise broșura și începu să citească. A citit vreme îndelungată. La început, Katia l-a urmărit cu acea uimire care se ivește pe chipurile oamenilor când cineva rostește cu voce tare ceva ce corespunde gândurilor lor celor mai ascunse; la fel de bine ar fi putut fi expresia care se ivește atunci când o persoană face o propunere indecentă altei persoane, pe care o curtează, mult mai devreme decât ar fi de așteptat. Însă, după o vreme, ochii albaștri ai Katiei s-au îngustat și ultima urmă de îmbujorare s-a șters de pe fața ei albă și delicată. Și-a întors capul de la Samarin, și-a scos pălăria, și-a îndepărtat șuvițele blonde, strălucitoare, de pe frunte, a luat o țigară de la el și a început să fumeze încovoiată.

— „În firea adevăraților revoluționari nu există loc pentru nici un fel de romantism, sentimentalism, emoție sau entuziasm“, citea Samarin. „Nu există loc nici pentru ură personală sau răzbunare. Pasiunea revoluționară, care la ei devine o stare de spirit obișnuită, trebuie în orice clipă să fie asociată cu calculul rece. Totdeauna și pretutindeni, revoluționarii trebuie să fie nu ceea ce le-ar dicta imboldurile înclinațiilor lor personale, ci ceea ce impune interesul general al revoluției.“ Ascultă, Katia, la partea asta: „Când un tovarăș e la ananghie, revoluționarul, atunci când decide dacă e nevoie ca acesta să fie salvat sau nu, trebuie să gândească nu prin prisma sentimentelor personale, ci doar luând în considerare ce este bine pentru cauza revoluționară. De aceea, trebuie să se pună în balanță, pe de o parte, cât este de folositor respectivul tovarăș și, pe de alta, câtă energie revoluționară ar trebui consumată pentru salvarea lui, și să se opteze pentru varianta care atârnă mai mult în balanță“.

— Ce legătură are acest document ciudat cu mine? întrebă Katia.

— Se zice că există un plan de a ți se încredința un dispozitiv și o țintă.

— Ar trebui să nu te amesteci, zise Katia.

— Nu accepta. Cred că intenția este să fii sacrificată și trecută la pierderi neînsemnate.

Katia râse scurt și subțire:

— Mai citește.

Și Samarin citi:

— „Revoluționarul intră în viața publică...”

Suflând fumul și privind în depărtare, Katia îl întrerupse:

— „Revoluționarul intră în viața publică, a claselor și a așa-zisei culturi și trăiește în ea numai pentru că are încredere în distrugerea ei rapidă și totală“, recită ea. „Nu e revoluționar dacă simte milă pentru ceva din această lume. Dacă este capabil, trebuie să accepte distrugerea unei stări, a unei relații sau a oricărei persoane care face parte din lume – trebuie să rămână la fel de inflexibil față de toate și de toți. Cu atât mai rău pentru el dacă are familie, prieteni și ființe dragi; nu este revoluționar acela care nu poate merge până la capăt.“ Poftim. Acum, dacă lucrezi pentru poliție, poți să-ți folosești fluierul.

— Nu lucrez pentru poliție, replică Samarin, împăturind broșura și lovindu-și ușor genunchiul cu ea. Aș fi putut s-o fac pierdută împreună cu poeziile, nu? Ai învățat pe dinafară Catehismul revoluționarului. Foarte inteligent.

Își înclină puțin capul în față și se forță să zâmbească, dar nu-i reuși decât o grimasă. Katia își aruncă chiștocul în bălării și se aplecă și ea în față, ca să prindă expresia de îndoială de pe chipul lui, o expresie pe care n-o prea văzuse până atunci. Samarin își întoarse puțin capul de la ea, Katia se aplecă și mai mult, Samarin se răsuci cu spatele, Katia se răsuci după el, o clipă răsuflarea Katiei îi atinse obrazul, pe urmă el își îndreptă spatele și privi în jur. Katia scoase un sunet slab, exprimând dispreț, amuzament și descoperire, toate deodată. Îi puse o mână pe umăr, iar el se întoarse spre ea, privind-o în ochi de foarte aproape. Atât de aproape, încât puteau spune dacă priveau în filamentele irisului celuilalt sau în adâncurile întunecate ale pupilelor

celuilalt, și se puteau întreba ce înseamnă fiecare.

— E ciudat, spuse Katia, dar am impresia că, pentru prima oară, te privesc pe tine, cel adevărat.

Vocea îi era una de intimitate, nu o șoaptă, ci un murmur leneș, moale, un tors întretăiat. Samarin își plimbă un deget pe puful aproape invizibil de pe buza de sus a fetei.

— De ce-o fi atât de insuportabil? zise Samarin.

— Ce?

— Să privești în ochii celui care te privește.

— Dacă ți se pare insuportabil, zise Katia, nu suporta.

— N-am să suport, răspunse Samarin.

Își lipi buzele de ale ei. Se îmbrățișară cu ochii închiși. Prefăcute, mâinile fiecăruia se plimbau pe spatele celuilalt, cu atât mai cuviincios cu cât se sărutau mai pătimaș. Erau aproape de violență, de dinți și sânge, când auziră un glas strigând în depărtare și Katia îl împinse și rămaseră amândoi privindu-se, respirând adânc și ursuz, ca niște opiomani care și-au risipit, ciorovăindu-se, porția de laudanum.

— Trebuie să pleci, zise Katia, arătând din cap spre broșură. Acolo. Scrie acolo. Cunoști capitolul 2, punctul 21?

Samarin începu să dea paginile, dar, înainte să găsească locul, Katia porni să-l recite, făcând pauze de respirație:

— „Categorია a șasea, și una importantă, este aceea a femeilor. Ele se împart în trei tipuri principale: primul, acele femei frivole, nepăsătoare și insipide, pe care le putem folosi așa cum îi folosim pe bărbații din categoriile trei și patru; al doilea, femeile care sunt pătimașe, dotate și devotate, dar care nu ne aparțin pentru că nu au dobândit o adevărată înțelegere revoluționară, rațională și pragmatică; acestea trebuie folosite la fel ca bărbații din categoria cinci; și, în sfârșit, femeile care sunt de partea noastră în totalitate, adică acelea care au

fost complet inițiate și au acceptat programul nostru în întregul său. Pe aceste femei trebuie să le considerăm ca fiind cea mai prețioasă dintre valorile noastre, de al cărei ajutor nu ne putem lipsi“.

Au trecut câteva luni până când Samarin a revăzut-o pe Katia. Într-o dimineață, o așteptă la gară. Universitatea avea o bibliotecă săracă și, la răstimpuri, autoritățile trimiteau de la Penza vagoane de cale ferată mobilate cu rafturi de cărți și mese de lectură, pentru a le oferi studenților acces la lucrările de specialitate. Samarin avea acasă toate cărțile care-i trebuiau, însă în zilele cele mai fierbinți de mai, când sosea biblioteca feroviară, el aștepta afară. Apăru Katia, îmbrăcată într-o rochie albă, fără pălărie și purtând un ghiozdan mare, aproape gol. Se bronzase și era mai slabă și mai agitată. Arăta ca și cum ar fi dormit prost. Un vânt fierbinte șuiera prin plopii aliniați în spatele gării. Samarin o strigă, dar ea intră în vagonul-bibliotecă fără să se întoarcă.

Samarin se așeză pe o bancă, pe peronul gării, cu ochii la vagon. Ardea ceva în oraș, un fum negru se răspândea peste acoperișuri. Vântul era atât de puternic și de fierbinte încât anunța o furtună, însă cerul era senin, doar fumul se tot întindea. Samarin stătea pe bancă și urmărea cum vin și pleacă studenții. Banca se afla la umbra acoperișului gării și la adăpost de vânt, însă scândurile din acoperiș începeau să se zgâlțâie cu zgomot. Studenții se mișcau prin nori de praf, cu ochii închiși, femeile își adunau fustele cu o mână, iar cu cealaltă își țineau pălăriile. Samarin simțea mirosul de fum de la incendiu. Copacii fremătau, apoi vuiiau ca o cascadă. Când n-a mai rămas nici un

student care să aștepte afară, în vânt, Samarin începu să-i numere pe cei care ieșeau. Simțea mirosul de ars. Se adunau nori. Erau groși și el îi urmărea cum se umflă. Nu mai rămăsese nimeni pe peron. Aerul era greu de praf, de fum și ozon. Se făcu foarte întuneric. Cerul era un acoperiș scund. Ultimul dintre studenți ieși în fugă din vagon. Samarin se ridică și-l strigă. Studentul alerga, ocolind vagonul, traversând șinele și pornind-o spre câmp, cu gulerul ridicat. Se întoarse o singură dată și, fără să se oprească, îl privi pe Samarin. Era ca un mesaj din viitor. Văzuse ceva ce nu voia să mai revadă și nu-și dorea decât să-l mai privească o dată pe Samarin în față, pentru a putea spune: „L-am văzut pe Samarin în acea zi“.

Katia era singura care nu ieșise. Samarin intră în vagon. Sala de lectură era pustie și mesele goale, rămăseseră doar exemplarul din Bazele aburului pe care îl folosise Katia și niște însemnări de-ale ei. Scrisese o poezie. „Iubea precum sinucigașii iubesc pământul spre care se îndreaptă în cădere“, scrisese ea,

El îi oprește, îi îmbrățișează și curmă a lor durere,

Dar ea se prăbușea la nesfârșit, zvâcnind în zbor pierdut,

Pământul atingând, apoi, murind și recăzând ca la început.

Samarin închise cartea, se duse la ușa biroului bibliotecarului, lipindu-și urechea de lemnul ei. Vagonul, scuturat de vânt, trosnea atât de tare, încât nu putea desluși nimic. Nu-și dădea seama dacă ceea ce auzea erau șoapte de cealaltă parte a ușii sau erau doar vântul și vuietul copacilor. O rafală adunase nisip și paie și le suflase de-a lungul șasiului vagonului ca pe un torent de șobolani revărsat printre roți. Samarin se îndepărtă de ușă și auzi o femeie care striga. Strigătul venea de afară. Ieși în fugă din vagon în praful de-afară și cercetă peronul cu privirea. Nu era nimeni. Se auzeau clopotele pompierilor în oraș. O auzi iar pe femeie strigând, dar parcă nu de frică sau de plăcere sau furie, ci doar de dragul de-a scoate un sunet, cum face lupul sau corbul. Și se auzea de la mare distanță. O piatră îl lovi pe Samarin în umăr, alta în cap și una în obraz, însângărându-l. Își acoperi capul cu brațele și alergă să se adăpostească sub acoperișul peronului. Vuietul vântului fu acoperit de alt sunet, ca de proiectile revărsate asupra orașului dintr-o ineputabilă pulberărie, și aerul se albi. Vijelia cu grindină a durat două minute, iar când a încetat, frunzele ucise atârnav din copaci ca niște cârpe. Pământul era acoperit de un strat de gheață care-i ajungea până la glezne. Samarin văzu deschizându-se ușa vagonului și pe Katia coborând cu un ghiozdan în spate. Ceva greu trăgea ghiozdanul în jos. Fata își ridică privirea și-l văzu. Samarin o strigă și ea începu să fugă, îndepărtându-se de-a lungul liniei. O porni după ea. Katia alunecă pe gheață și căzu, iar el o ajunse. Stătea în gheață, jumătate pe spate, jumătate pe-o parte. Samarin îngenunche și ea îl privi ca și cum sosise la ea dimineața s-o trezească după nopți și zile de somn. Îi pipăi tăietura de pe obraz și își retrase încet

degetul, cu o urmă de sânge pe vârful. Începea să tremure de frig. Îl întrebă pe

Samarin:

— Încotro?

Încotro. Samarin o prinse de mâini și o ridică din gheața care începea să se topească. Era udă și tremura. Ea se îndepărtă câțiva pași, își scoase ghiozdanul din spate, se uită înăuntru, și-l lipi de piept și râse. Samarin i-l ceru. Ea continua să râdă și o luă la fugă de-a lungul căii ferate. Samarin fugi după ea, o prinse de mijloc și ea căzu cu fața în jos. Era puternică și încerca să acopere ghiozdanul cu trupul ei. Samarin se lupta cu ea, încercând s-o întoarcă cu fața în sus, cu gambele ude cufundate în gheață, cu genunchii proptiți de coapsele ei, cu mâinile cercetând sub trupul ei, acolo unde ea își strângea ghiozdanul lipit de pânțe. Îi adulmeca părul și bumbacul ud al rochiei, mijlocul ei delicat și viguros se răsucea în mâinile lui ca un pește. Își strecură mâna dreaptă între coapsele ei și mâna stângă pe pieptul ei și, fără să strige, fata dădu drumul ghiozdanului, se zvârcoli, luptându-se să-i desprindă mâinile de pe trupul ei, iar palmele ei moi și înghețate îi apăsă încheieturile degetelor. El apucă ghiozdanul, se rostogoli și se ridică.

— Dă-mi-l înapoi, spuse fata, rămasă acolo nemișcată, cu ochii la el.

Samarin deschise ghiozdanul. Înăuntru era un dispozitiv exploziv. Îl scoase și-i aruncă ghiozdanul gol înapoi. Katia începu să tremure.

— Mai bine eu decât tu, rosti Samarin.

— Romantic, zise Katia sec. Ai dat greș înainte de-a începe.

— Brațul cu care arunc eu e mai puternic.

— Ai să-l arunci în râu. N-ai să-l folosești niciodată.

— De ce nu? zâmbi Samarin, cu ochii la pachetul care-i atârna greu în mâini. E un lucru mai bun decât planurile.

Katia se ridică. Pe rochia boțită, gheața topită se prelingea în dâre întunecate. În păr îi atârnavo boabe de grindină. Ea își plecă ochii și începu să-și netezească rochia, apoi se opri și-l privi pe Samarin. Chipul ei își schimbă

brusc expresia. Deveni cald, lacom și interesat. Se apropie de Samarin, își lipi trupul de-al lui, îl cuprinse cu brațele și-l sărută pe buze.

— Chiar îți plac atât de mult? întrebă ea.

— Da, răspunse el, lipindu-și gura de a ei.

Katia smulse bomba din mâna lui neatentă, îi puse piedică și-l răsturnă, și fugi înainte ca el s-o mai poată prinde.

Două săptămâni mai târziu, era arestată și acuzată de conspirație pentru săvârșirea unui act de terorism.

Bărbierul și culegătorul de fructe

Nouă ani mai târziu, la mijloc de octombrie, în acea parte a Siberiei care se întinde

între Omsk și Krasnoiarsk, un bărbat înalt și subțire, purtând două haine și două perechi de pantaloni, venind din nord, mergea pe jos, spre calea ferată. Urma cursul râului, străbătând prin usturoiul sălbatic, printre scorușii și mestecenii de pe stâncile de deasupra pragurilor cei câțiva kilometri rămași până la pod. Urechile i se ițeau dintre lațele răsucite de păr negru care-i ajungeau până la guler și limba i se strecura printre câlții bărbii ca să-i umezească buzele. Privea drept în față și pășea apăsător, fără să se poticnească, nu atât ca un om care cunoștea drumul, cât ca unul care umblase pe jos luni de zile către soarele alb și era hotărât să meargă mai departe, până când ar fi fost ucis sau oprit de ceva sau cineva. S-a aplecat și cu mâna dreaptă a pipăit o bucată de sfoară cu care-i erau legate încălțările. Brațul stâng și-l ținea strâns lipit de piept.

Se afla la câteva sute de metri de linia ferată, când auzi fluierul unei locomotive. Nu era vânt și copacii se înfiorară de sunetul venit din depărtare. Siguranța și direcția i se tulburară și omul privi în jurul lui cu gura deschisă, lingându-și buzele. Privi clipind spre cerul cenușiu strălucitor și începu să respire adânc. Fluierul se auzi din nou și bărbatul zâmbi și scoase un sunet care ar fi putut să însemne o frântură de cuvânt sau o încercare de-a râde, cu toate că uitase cum se râde.

Când locomotiva șuieră a treia oară, mai aproape, bărbatul trecu în fugă pe după un cot al râului și văzu podul. Expresia îi dispăru de pe chip și el alergă până la marginea apei. Se lăsă pe vine și cu mâna stângă făcută căuș luă apă și își împrășcă fața, apoi bău. Privi grăbit spre pod și, înapoia lui, printre copaci, și relaxându-și mâna stângă scoase un pachet de sub haină. Era înfășurat într-o cârpă. Luă o piatră grea și o îndesă în pânză, legând două capete într-un nod strâns. Cu brațul întins în spate, azvârli pachetul și acesta dispăru în apa râului. Își băgă mâinile în apă și se spălă, le scoase și le scutură, își suflecă mânecile hainelor și se spălă iar pe mâini.

Peste pod venea locomotiva, o fiară de culoare verde-închis cu dâre spălăcite de rugină, ca malahitul, târându-se pe puntea subțire, trăgând după ea un șir de vagoane de vite. Fluierul răsuna prin defileu și greutatea trenului apăsa pe traversele putrede, cu geamăt de lemn și scrâșnet de fier și oțel neuns. Se târa mai departe, de parcă ar fi avut de ales între mai multe drumuri și nu doar unul singur, și prin aer pluteau spre râu fulgi de funingine și frânturi de paie. Unul dintre vagoane se clătina de pe o parte pe alta și, peste zgomotul locomotivei și al trenului, se auzi un sunet ca de tăietor de lemne, ca și cum cineva lovea cu toporul într-o scândură.

Ușa vagonului se deschise brusc și în ea apăru, cu spatele, un bărbat îmbrăcat în pantaloni de uniformă militară și cămașă albă, ținându-se cu o mână și încercând să prindă hamul unui cal cu cealaltă. Calul se trăgea înapoi și-l lovea pe bărbat cu picioarele din față. Mai erau și alți cai în spate, care-și întindeau năvalnic capetele spre lumină. Bărbatul căzu din vagon pe când acesta se apropia clătinându-se de râu și se

rostogoli peste șine. Se prăbuși de la cincizeci de metri în apa puțin adâncă, cu fund bolovănos. Brațele și picioarele i se agitau în cădere, ca și cum ar fi încercat în același timp să zboare, să aterizeze în picioare și să se pregătească pentru momentul impactului. Avea ochii deschiși, la fel și gura, dar nu țipa. Obrajii i se deformată și se prăbuși în apă pe burtă. Apa înălță fuste albe vârtej în jurul lui și, când se liniști, bărbatul era nemișcat, eșuat pe prundiș, învăluit în clipocit de bulboane line la marginea râului.

Caii, cinci la număr, se rostogoliră din vagon în urma bărbatului. Fură prinși între trenul în mișcare și parapetul scund și ruginit al podului. Unul se prăvăli imediat peste pod, aterizând la marginea râului, aproape de bărbatul căzut,

plesnind apa cu un zgomot de mină care explodează. Ceilalți se luptau pentru spațiu pe parapetul podului. O iapă roaibă masivă fu târâtă înainte de un vagon, cu hamul agățat într-un cârlig ieșit în afară, și trasă, alergând și alunecând și zbatându-se, până la gura tunelului de la capătul celălalt al podului, unde își rupse gâtul.

Cei trei cai supraviețuitori încercau să-și găsească un loc ferit între tren și parapet. Era doar atâta spațiu cât să poată merge pe un singur rând, dar unul dintre ei, un cal mare, slab, negru tăciune, încerca s-o ia în direcția opusă față de ceilalți. Dădu înapoi și picioarele îi aterizară pe calul care-i închidea calea, un murg. Calul cel negru își recăpătă echilibrul și dădu iar înapoi. Murgul forță înainte și calul cel negru ajunse deasupra lui, cu picioarele atârând peste gâtul lui.

În timp ce calul murg și cel negru erau încleștați, ca doi pugiliști năuciți de lovituri, trenul probabil că îl îmbrâncise pe un al treilea, un armăsar alb, sau calul înnebunise, pentru că se năpusti și plonjă cu capul înainte peste parapet, în râu. Cum armăsarul și murgul erau legați cu o frânghie împreună, murgul fu smuls de sub calul cel negru și îl urmă pe armăsar în cădere. Murgul și calul alb zburară în jos, despicând aerul fără grație de Pegas, cu membrele înțepenite, spărgând cu un bubuit luciul apei și izbindu-se de prundișul râului.

Supraviețuitorul, calul cel negru, făcu câțiva pași înapoi, se opri și o luă în galop mărunț înainte, în direcția opusă trenului, înapoi pe drumul pe care venise. Spațiul dintre parapet și vagoane se lărgea pe măsură ce calul înainta și animalul luă viteză când ultimul vagon o coti peste pod. Vagonul dispăru în tunel, iar calul se făcu nevăzut în galop spre apus, prin feriga și iarba înaltă de pe lângă linia de cale ferată.

Bărbatul de lângă râu stătuse nemișcat, ascultând până când n-a mai auzit trenul. Își dezlegă bocancii, își scoase ambele perechi de pantaloni și intră în râu, până la locul unde-și aruncase pachetul. Apa îi venea până la gleznelor albe și subțiri. Căută preț de o oră, încet, cercetând pas cu pas apele limpezi, înainte și înapoi. De două ori se aplecă și puse mâna pe câte o piatră albicioasă.

Ieși, se așeză și își puse iar bocancii și pantalonii.

— Vasăzică un prost, rosti el cu voce tare.

Merse pe firul apei, până la picioarele podului. Murgul încă mai trăia, capul i se scutura într-un nor de țânțari, restul trupului era paralizat, cu apa rotindu-se în jurul lui, o stâncă mare, caldă și moale de carne. Soldatul care căzuse din tren și un alt cal fuseseră aduși de apă la mal. Soldatul era mort. Avea pantaloni din material bun și cizme de import. În buzunare n-avea nimic. Bărbatul îi scoase cizmele și le încercă. Nu reuși să-și vâre picioarele în ele. I le puse mortului la loc, întoarse cadavrul cu fața în jos și scoase un cuțit din buzunar. Era o singură piesă de oțel, lungă, subțire, dreptunghiulară, ascuțită bine pe-o latură și cu o fâșie de postav înfășurată la capăt, în chip de mâner. Se duse la unul din caii morți, cel alb, decupă o fâșie de piele de pe picior, tăie o bucată de carne și o băgă în gură. Se duse la șirul de copaci, culese o mână de frunze de măcriș și se așeză pe jos, mestecând carnea crudă și frunzele, privind în jur și la soldat. După ce termină, bău apă din râu. Își lipi urechea de piciorul podului și ascultă.

Se duse la soldat și-i apucă mâna dreaptă. Privi înapoi, în susul râului, în direcția de unde venise, puse încheietura soldatului pe o piatră spălată de un șuvoi subțire de apă și-i tăie mâna, ferăstruind ligamentele și desfăcând articulațiile mai mult prin apăsare decât prin ascuțișul lamei. Sângele întunecă piatra și se prelinse în apă formând un nor care fu luat de curent.

Bărbatul lăsă brațul soldatului să cadă în apă, luă mâna tăiată și intră în fugă în pădure. Se îndepărtă la vreun kilometru de râu și săpă cu mâinile o groapă în stratul de glod și frunze putrede și pământ. Îngropă mâna și o acoperi. Se întoarse la râu, se spală pe mâini și începu să urce stâncile spre tunelul de cale ferată.

Degetele de la picioare, cu unghii crestate și rupte, ieșeau ca niște gheare prin botul bocancilor și, atunci când drumul deveni abrupt, își scoase bocancii și-i îndesă în buzunarele hainei de deasupra. Treizeci de metri mai sus era un stâlp de susținere înfipt în stâncă, dar pe ultimii zece metri locul era abrupt, aproape vertical, fără nici o tufă de care să se poată agăța. Bărbatul rămase în picioare pe un țanc, suflând greu, cu spinarea dogorindu-i sub postavul gros al hainelor încinse de soarele care stătea să apună și cercetând cu privirea crăpăturile din stâncă. Făcu prima priză cu mâna, întinzând brațul stâng în sus, și își săltă piciorul drept până la o ieșitură a stâncii. Se cățăără, braț cu

braț, picior cu picior, până când stânca deveni netedă și crăpătura pe care o văzuse șerpuind în sus, până aproape de stâlp, se dovedi a fi umbra unei plăci de gresie. Stătea lipit de stâncă, cu brațele și picioarele răsfirate, ca o făptură nou-născută care încearcă să sugă și să îmbrățișeze o mamă de piatră mult mai mare decât puteau cuprinde simțurile lui. Urcase prea sus ca să mai poată să-și dea drumul și să

cadă. O nervură de cuarț suia pieziș spre stâlp. Bărbatul pipăi piatra ce stătea să-l părăsească. Scoase un sunet, pe jumătate icnet, pe jumătate suspin, și se agăță de cuarț, mai întâi cu unghiile de la mâna dreaptă, apoi cu cele de la mâna stângă, obținând jumătate din sprijinul de care avea nevoie pentru ca ieșitura translucidă să-l oprească din cădere, restul trebuind să vină de la degetele de la picioare. Unghia lungă și tare de la degetul mare al piciorului drept răsări în jos pe peretele stâncii câțiva centimetri și se propti într-o crăpătură ascunsă. Toată greutatea bărbatului lunecă pentru o clipă înapoi pe pana de piatră sfărâmicioasă, apoi omul se propti în ea pentru a-și face vânt înapoi în sus și, în secunda de dinainte ca unghia să se rupă, înșfăcă bara ruginită a stâlpului podului cu o mână. Rămase suspendat câteva secunde, apoi se apucă și cu cealaltă mână și se săltă în sus; picioarele i se sprijineau acum pe fier.

Se cățăra pe stâlpul de susținere. Era simplu, ca o scară. Urca și durerea îi zvâcnea în ritmul bătailor inimii. În vârf era o portiță care ducea la drumul pietonal de lângă calea ferată. Trecu de partea cealaltă și se așeză pe plăcile de metal vopsit. Soarele cobora, gata să apună în spatele copacilor. Se întinse pe o fâșie de metal neted, între nituri, și închise ochii.

Auzi zgomot de pași pe pietrișul dintre traverse și întoarse capul în direcția sunetului, fără să se ridice. Norii se risipiseră și cerul, la apus, era portocaliu, cu orizontul întrerupt de pinii negri și de grămezile gemene de stâncă spartă de ambele părți ale locului dinamitat. Ființa care se apropia mergea pe jos și era singură, o formă întunecată înaintând lent în amurg. Bărbatul se ridică în picioare cu brațele întinse în lături:

— Frate! strigă el și silueta care se apropia se opri. Nu te teme! Sunt singur, fără arme!

Celălalt personaj se apropie câțiva pași.

— Hai să nu ne speriem unul de altul.

Cei doi bărbați se apropiară atât cât să-și vadă unul altuia chipul. Bărbatul venit dinspre apus purta căciulă și palton și avea bărbia acoperită de un puf moale. Ducea o geantă de voiaj.

— Eu culeg fructe de pădure. Samarin, Kirill Ivanovici, rosti bărbatul care se cățăraseră până sus, și întinse mâna.

— Balașov, Gleb Alekseevici.

Mâna îi era lungă, rece și avea pielea netedă. A lui Samarin era mai aspră, fierbinte și cu pielea crăpată. Amândoi aveau cam aceeași vârstă: treizeci de ani.

Samarin se așeză pe șină și-și legă bocancii. Balașov îl urmărea cu privirea, ținându-și geanta în față cu amândouă mâinile.

— De ce mergi pe jos? îl întrebă Samarin. Sunt trenurile prea iuți?

— Nu mai există trenuri. Doar din cele militare. E interzis să călătorești cu ele.

— Eu am văzut un tren.

— Era un tren militar. Un tren ceh. Cehii te împușcă dacă încerci să te urci la ei.

— Cehi? Nu mai suntem în Siberia?

— Ba da, în Siberia.

Samarin îl privi cercetător pe Balașov, ca și cum ar fi încercat să-și dea seama dacă mințea sau era tâmpit. Balașov își dresese vocea și întoarse capul. Strânse atât de tare mânerul genții, că pielea scârțâi. Privi în jur, în spate, peste marginea podului, lungindu-și gâtul. Scoase un strigăt, scăpă geanta și se apucă strâns de parapet. Din geanta căzută jos, pe-o parte, se împrăștiară diferite obiecte. Balașov nu le luă în seamă.

— Acolo, jos, sunt cai! spuse. Răniți!

— Sunt morți, făcu Samarin. Au căzut dintr-unul din vagoanele trenului. I-am văzut căzând.

— Bietele animale! Sunteți sigur? Ar trebui să cobor. Poate unul dintre ei mai trăiește. Când o să înceapă oamenii să nu mai amestece caii în războaiele lor? zise, privind la Samarin ca și când ar fi sperat să primească un răspuns.

Samarin râse.

— N-o să ajungi acolo jos. Eu era aproape să-mi rup gâtul cățărându-mă până aici. Ei bine, dumneata m-ai dat gata. Culeg fructe de-atâta vreme și primul om pe care-l întâlnesc când ies din codri e cineva căruia îi pasă mai mult de caii care merg la război decât de oamenii care merg cu ei. E ca în povestea cu englezoaica aceea care a ajuns în iad și a văzut milioane de damnați chinuiți de demoni în timp ce încărcau cu mâinile goale cărbuni aprinși în căruțe trase de măgari. Și femeia a exclamat: „Vai, bieții măgari!“

— Caii nu merg singuri la război, răspunse Balașov. Oamenii îi duc.

— Mai e un cal mort aici, sus, făcu Samarin, arătând cu capul spre gura tunelului.

Balașov se întoarse, trase adânc aer în piept și alergă spre locul unde zăcea iapa roaibă, la vreo cincizeci de metri depărtare. Samarin îl urmări cu privirea și, când îl văzu aplecându-se deasupra animalului și punând mâna pe gâtul lui, se lăsă pe vine lângă geanta lui Balașov. Din ea căzuse un sul de pânză mic, greu, legat. Mai erau acolo o pâine, un borcan cu ardei murați cu etichetă chinezească și o broșură intitulată Nouă căi tainice de a pune capăt durerii. Privind peste umăr, să vadă ce face Balașov, Samarin desfăcu sulul de pânză. Ieși la iveală un set de instrumente chirurgicale, ca o falcă ciudată cu vârfuri, lame și foarfeci înfipte în gingii comode de pânză. Samarin scotoci pe îndelete în geantă și găsi o sticlă cu spirt brut, pe care îl mirosi și apoi trase o dușcă. Trase afară o bucată mare de pânză, cândva albă, acum țeapănă de la sângele uscat pe ea. O îndesă înapoi în geantă și extrase de-acolo un ultim obiect, un portofel

de carton, cu urechi, de mărimea unui plic, legat strâns cu o bucată de elastic. Deschise portofelul și scoase dintr-o despărțitură interioară de hârtie cerată o fotografie. Era portretul unei femei tinere, nu o poză de studiu de provincie, țeapănă și trasă la patru ace, ci ceva intim, real și apropiat; își rezema capul pe mână și pesemne privea prea fix în lentila aparatului de fotografiat – era prea întuneric ca să-și dea bine seama sau să deslușească detalii. Pe spatele fotografiei nu scria nimic. Băgă portofelul și fotografia înăuntru hainei sale de deasupra, așeză geanta în picioare, puse la loc sticla, sulul de pânză și cârpa și începu să-și îndese în gură pâine și ardei. Mânca repede, cu capul în jos și ochii plecați.

— Iartă-mă, zise Samarin mestecând în continuare când se întoarse Balașov. Ți-a căzut mâncarea din geantă. Mi-era foame. Ține, zise, întinzându-i lui Balașov cu o mână ce mai rămăsese din pâine, în timp ce-și scurgea în gură saramura din borcanul de murături cu cealaltă mână.

— Nu-i nimic, zise Balașov, refuzând coaja. Să fii sănătos. Mai e doar o oră de mers până la Iazîk.

— Pot să iau de-acolo un rapid până la Petersburg?

— Se vede că de multă vreme culegi fructe de pădure.

— Da, de multă vreme.

— Ți-am spus. Nu există trenuri, spuse Balașov.

Se uită în geantă. Mâinile lui se zbăteau înăuntru ca o pasăre prinsă în capcană, enervându-se tot mai tare.

— Ai văzut un portofel de carton? Era o fotografie înăuntru.

— Un portofel? Nu, nu cred. Cine era în fotografie?

— Anna Petrov... dar, firește, n-ai de unde s-o cunoști.

— Anna Petrovna! Soția dumitale?

— Nu, eu n-am soție.

Proptit în mâini și în genunchi, Balașov cerceta terasamentul. Era aproape noapte.

— O cunoștință, atâta tot. M-a rugat să i-o duc la Verhni Luk pentru niște documente, dar... nimeni nu mai emite acum documente.

— Mare păcat c-ai pierdut-o! Și ce păcat că eu nu pot s-o văd. Anna Petrovna. E genul de nume care-ți îngăduie să-ți imaginezi orice fel de femeie, nu-i așa, Gleb Alekseevici? Codițe blonde, păr roșcat, tuns scurt, o tânără studentă, o babușka, poate șchioapă, sau poate nu. Pe un nume ca ăsta poți să-ți construiești singur un portret. Nu e, să zicem, cum ar fi Evdokia Filemonova, care ar putea fi doar o brunetă cu negi și piept mare. Anna Petrovna. Probabil o persoană de înaltă moralitate. Sau o fi olecuță curviștină?

— Nu! răspunse Balașov. Este văduva unui ofițer de cavalerie, are un băiat și cea

mai înaltă ținută morală cu puțință.

— Excelent. Și frumos din partea dumitale că faci pe comisionarul pentru ea.

— Am o prăvălie în Iazîk. Și sunt și bărbier din când în când. Mă duceam cu treabă la Verhni Luk. E drum de două zile de mers dus-întors. Am o dugheană. Îi tund pe toți, îi bărbieresc pe cei care vor.

Balașov vorbea tot mai repede, deschizând și închizând geanta.

— Gleb Alekseevici, îl întrerupse Samarin, punând o mână pe umărul lui Balașov. Liniștește-te. N-ai nimic de explicat. Dumneata ești un cetățean pașnic, care respectă legile, care-și vede de treburile lui. Acuma, uită-te la mine. Nu sunt eu cel ciudat? N-ar trebui să fiu eu cel care se explică?

Balașov râse nervos.

— E întuneric, zise el.

— Nu atât de întuneric pe cât o să fie în tunel, răspunse Samarin.

— Ah, exclamă Balașov. Mergi și dumneata la Iazîk?

— Țsta-i cel mai apropiat oraș?

— De bună seamă.

— Atunci trebuie să-i avertizez pe cei de-acolo în legătură cu bărbatul care mă urmărește.

Cei doi bărbați o porniră, mergând printre liniile de cale ferată abia vizibile în noaptea fără stele. Când trecură pe lângă calul mort de la gura tunelului, Balașov își făcu cruce și murmură o rugăciune.

— De obicei, când mergem doi prin tunel noaptea, ne ținem de mână, spuse Balașov.

— Păi ne aflăm în Asia, rosti Samarin.

Balașov îl luă de mână pe Samarin și-l conduse înainte, în tunel. Pașii lor începură să răsună puternic pe pietriș și întunericul şuiera, nesfârșit, în jurul lor. Samarin tuși și tusea porni de una singură, vie, de-a lungul zidului invizibil. După câteva sute de metri, Samarin se opri. Balașov voi să meargă mai departe, însă Samarin îl strânse mai tare de mână și, în loc să se lupte să-și retragă mâna, Balașov așteptă.

— Ți-e frică? întrebă vocea lui Samarin.

— Nu, răspunse șovăitor vocea lui Balașov.

— Cum de nu? Mie mi-e frică.

— Dumnezeu e aici.

— Nu, zise Samarin. Nu de unul din aceia. De acest întuneric trebuie să-ți fie frică. Să adormi aici, să te trezești în întuneric și tăcere, continuă el, dând drumul mâinii lui Balașov. Singur. Și fără puțința de a-ți da seama cine ești. Poți să-ți asculți sunetul vocii. Dar ești tu cu adevărat?

Părea că vorbește de departe, ca și cum atenția făpturii din spatele cuvintelor

era îndreptată în mai multe direcții.

— Eu nu sunt singur! strigă Balașov.

Vocea i se rostogoli înainte și înapoi prin tunel, dându-i dimensiuni perceptibile, pe măsura auzului lor încordat. Nu mai era nesfârșit. Samarin îl cuprinse pe Balașov și-l îmbrățișă. Șovăitor, Balașov îi răspunse cu o îmbrățișare ușoară.

— Iartă-mă, prietene, rosti Samarin. Firește că nu ești singur. Sunt aici. Iată mâna mea. Am fost înstrăinat multă vreme, mult prea multă.

O porniră mai departe.

— Odată, m-am rătăcit în pădure preț de-o săptămână, zise Balașov. La vremea asta din an. Noaptea, eram îngrozit de fiarele sălbatice, dar nu cutezam să aprind un foc, de teamă să nu-l vadă tâlharii. Stăteam culcat într-o pătură, în întuneric, după ce mergeam toată ziua, străduindu-mă să nu adorm până când simțeam că ochii îmi sunt gata să sângereze de efort. Uneori auzeam lupi. Liniștea era și mai rea. Ți-ai fi dorit să auzi broaște sau o bufniță, chiar dacă sună ca niște suflete care se roagă să li se îngăduie să plece; în schimb, trecea câte o oră de tăcere și pe urmă se auzea un foșnet în preajmă și te gândeai la colții unei fiare care te înhață de picior și te smulge din nemișcare și tu urlă și te rogi, știind însă că animalul nu te poate înțelege și că în el nu există nici bine nici rău cu care să te poți lupta. Chiar în culmea spaimei și a suferinței de-a rămâne treaz, am început să înțeleg că grozăvia pe care ar aduce-o fiara cu ea dacă ar veni ar fi toată înăuntrul meu. Aș simți cruzimea și durerea morții de unul singur, în sălbăticie, dar n-ar fi din pricina lupului, lupul e doar parte din lucrările Domnului, și Domnul e bun; toată grozăvia o purtam cu mine, ca teamă, iar lupul ar lua-o de la mine și n-ar mai sta nimic între mine și Dumnezeu.

— Și dacă n-ar fi o fiară sălbatică? Dacă ar fi un alt om? întrebă calm Samarin.

— Asta n-ar putea fi așa de îngrozitor. Chiar până în clipa morții, ai spera că oamenii te-ar salva de la grozăvia pe care o poartă în ei înșiși, că s-ar răzgândi. Ai spera că s-au înșelat. Însă fiarele n-au venit atunci, nimeni n-a

venit noaptea. În cele din urmă adormeam și, în loc de coșmaruri, aveam vise frumoase, despre Paradis și amintirea unei bucurii eterne. Când mă trezeam, când îmi dădeam seama că m-am trezit, eram trist, de parcă-mi murise cineva foarte drag. Mergeam toată ziua și amintirea visului se ștergea încet-încet, până când la venirea nopții mă apuca iarăși groaza. Într-o seară, am văzut luminile unui sat și am știut că sunt în siguranță. Dar a crescut în mine o nouă groază, mai puternică decât cea veche. Mi-era teamă că toate coșmarurile pe care nu le avusesem cât timp mă aflasem în pădure aveau să mă năpădească deodată, în prima noapte petrecută la adăpost.

Samarin se opri și se apropie de Balașov. Răsuflarea lui îi atinge obrazul.

— Și te-au năpădit? șopti el. Ți s-a întâmplat asta?

— Nu! zise Balașov, încercând să-și îndepărteze obrazul de răsuflarea fierbinte a lui Samarin. Niciodată.

— Sigur că nu, făcu Samarin. Sigur că nu. Bine. Să mergem mai departe.

Cei doi bărbați ieșiră din tunel, învăluți de mirosul de zădă din ambele laturi ale unui pasaj. Venise o noapte cu nori și nu se vedea nimic, doar un luciul slab acolo unde se aflau șinele de cale ferată și silueta neagră, vagă, a copacilor, profilată pe cer. Un stol de găște trecu în zbor pe deasupra lor, țipând ca o morișcă în vânt. Cizmele desfundate ale lui Samarin scârțâiau pe terasament.

— În ce an suntem? întrebă Samarin.

— 1919.

— Mai e încă război, bănuiesc.

— E un altfel de război. Unul în care nu poți pricepe cine de partea cui este. În vechiul război, cel împotriva nemților și austriecilor, erau ai noștri împotriva lor. Acum, ai noștri sunt mai curând împotriva alor noștri. Sunt Albii și Roșiii. Albii sunt pentru țară – acum el e mort, l-au ucis Roșiii – și Roșiii sunt pentru egalitate între toți.

— Dumneata pentru ce ești, Gleb Alekseevici?

Balașov tăcu îndelung. În cele din urmă, răspunse cu voce încordată:

— Toți oamenii sunt egali dinaintea lui Dumnezeu.

— Dar dumneata cum simți asta?

— Dumneata ce fel de pușcăriaș ești?

Samarin, care mergea înainte, se opri și se întoarse. Luna se ridicase de după nori și o fâșie slabă de lumină însăila umbre de copil pe chipurile bărbaților. Chipul lui Samarin își pierduse însuflețirea și încremenise într-o nemișcare lipsită de expresie.

— Credeam că în Siberia oamenii ne spun „nefericiți“, spuse el.

Balașov se trase un pas înapoi.

— Așa este, însă... dumneata nu vorbești ca un pușcăriaș.

— Asta-i bine, după ce am petrecut cinci ani printre ei.

Trăsăturile lui Samarin începură să se anime și acum, cu chipul însuflețit, părea că încremenirea lipsită de viață care se așternuse mai înainte pe fața lui nu putuse fi aievea. Smulse o creangă de ferigă și începu să-i rupă frunzele. Cântă câteva versuri dintr-un cântec, prea încet însă ca Balașov să poată desluși cuvintele, cu excepția expresiei „printre lumi“.

— E adevărat că am încălcat legea și am evadat dintr-un lagăr de muncă, zise Samarin. Dar nu sunt un răufăcător.

— Politic.

— Da.

— Ești un intelectual. Socialist.

Samarin râse și-l privi în ochi pe Balașov, cunoscător și neceremonios.

— Cam așa ceva, spuse. Am fugit din Grădina Albă. Ai auzit de ea? E la vreo mie cinci sute de kilometri la nord de-aici.

— Era aur acolo? Întrebă Balașov cu voce moale. Nu știam că e un lagăr de muncă la Grădina Albă.

— Era muncă, dar nici pomeneală de aur, răspunse Samarin. Bănuiesc că vrei să știi de ce-am fost deținut acolo.

— Nu-i nevoie să știu. Mi se pare că, într-un fel, curiozitatea în legătură cu străinii e ca un păcat.

— Hei! Țasta-i un mod de-a gândi foarte cumsecade. Sigur n-ai fost închis niciodată?

— Nu. N-am fost niciodată prizonier. Decât în felul în care sufletele noastre sunt prizonierele trupurilor, Kirill Ivanovici.

— A, da, chestia cu sufletul și trupul. Da. Mă rog. Dacă dumneata crezi în asta, presupun.

— Noi, cei din Iazîk, credem. Noi credem în mântuire. Cei mai mulți dintre noi au fost mântuiți.

— Mântuire, râse Samarin.

O porni iar la drum. Balașov îl urma la câțiva pași mai în spate. O vreme merseră în tăcere. Din când în când, Samarin se poticnea sau tușea. Balașov înainta calm, pășind din traversă în traversă, de parcă le-ar fi cunoscut pe fiecare, chiar pe întuneric. El fu cel care rupse tăcerea.

— De bună seamă, Kirill Ivanovici, spuse el, dacă dorești să-mi spui de ce ai fost închis, ar fi un păcat să te împiedic.

— Nu, aveai dreptate, răspunse Samarin tăios.

— Doar că mi-aduc aminte că vorbeai mai devreme despre un avertisment. Despre un bărbat care te urmărește.

— Da. Poate ar fi mai bine dacă aş face cale îtoarsă. Ai auzit povestea cu călugărul care a sosit cândva într-un oraşel din Polonia, a sunat clopotul în piaţă, i-a adunat pe toţi locuitorii şi le-a spus că venise să-i avertizeze despre o năpastă grozavă care avea să se abată în curând asupra lor? Cineva l-a întrebat cine aducea năpasta. Călugărul a răspuns: „Eu“.

— Înţeleg.

— Eram student la mecanică, într-un oraş de lângă Penza. Era o fată acolo, tot studentă. Katia. Mă rog, nu contează numele. Eram prieteni. Ea s-a lăsat atrasă într-o tovărăşie nepotrivită. La fel şi eu. Katia a mers mai departe decât mine. Asta se întâmpla pe vremea când ţarul era încă la putere. A ajuns să poarte o bombă la ea. Îmi

plăcea fata şi nu voiam să fie arestată, aşa că i-am furat bomba. Pe urmă am fost arestat. M-au condamnat la zece ani de muncă grea la Grădina Albă.

— Atât de departe în nord, rosti Balaşov. Trebuie să fi fost greu acolo.

După o vreme, Samarin răspunse:

— Nu-ţi poţi închipui cât de departe, cât de frig, cât de pustiu... Într-o noapte, am ieşit afară hotărât să nu mă mai întorc. Întunericul părea de două ori mai negru decât cel de-aici. Vântul bătea atât de tare, că te simţeai ca un pai în puterea lui. M-am gândit la ce-o să se spună despre mine şi am înţeles că n-o să se spună nimic. Nu făceam parte din nici o mişcare umană şi dacă noi, toţi cei cinci sute de osândiţi, am fi ieşit din barăci şi ne-am fi culcat în zăpadă, zăpada ne-ar fi acoperit şi noi n-am fi însemnat nimic pentru istorie. Pricepi? N-am fi lăsat nici o urmă. Noi eram istoria lunii. Eram istoria aerului şi a apei. Ne aşteptau gropi în gheaţă, aveam să fim de culoarea gheţii şi pe măsura gropilor. M-am gândit că dacă alergam până la sârmă şi mă izbeam tare de ea n-aş fi simţit nimic, aş fi dormit tot astfel, vântul m-ar fi scuturat ca pe o ancoră în furtună şi stofa hainei s-ar fi agăţat în ţepii sârmei ghimpate şi, când mi-ar fi găsit trupul şi l-ar fi coborât, n-ar fi reuşit să culeagă de pe sârmă toate firele destrămate din haină, şi sârma avea să cadă şi să ruginească însă zdrenţele ar fi rămas acolo, conturul meu, un semn că un bărbat a alergat cândva şi s-a izbit de sârma ghimpată, şi asta ar reprezenta un mic atom dintr-o lume viitoare, mai bună, amintirea unui bărbat alergând prin întuneric să-şi

întâmpine moartea, iar nu întinzându-se pe jos, în așteptarea zăpezii care să-l acopere.

— De bună seamă, Dumnezeu a vegheat asupra dumitale pentru a te aduce aici, rosti Balașov.

— Nu Dumnezeu m-a adus aici. Un bărbat m-a adus aici. Bărbatul care mă urmărește acum. Mohicanul. Ai auzit de numele lui?

— Nu. Adică, sigur, cunosc romanul.

— Acest Mohican nu e mai bătrân decât dumneata sau decât mine și se bucură de respectul tuturor marilor bandiți, de la Odessa până la Sahalin. Toți se tem de el. Mohicanul calcă peste cadavre ca să ajungă unde dorește să ajungă la fel de ușor cum pășești dumneata pe aceste traverse. Chiar și în pușcărie era cel mai liber om din câți am cunoscut vreodată. Legăturile care se nasc spontan între doi oameni, fie frați, fie străini, ca noi, nu există pentru el. El n-are treabă cu onoarea sau datoria, cu obligația sau grija.

— Cu toate acestea, te-a luat pe dumneata cu el când a evadat.

— Da. M-a luat ca să aibă ce mânca. Am fugit în ianuarie, când nu-i nimic de mâncat în taiga, în tundră nici atât, și turmele de reni sunt prea departe, la sud. M-a luat cu el ca să măucidă, să mă măcelărească și să mă mănânce, ca pe un porc.

— Doamne apără!

— Ce poate fi mai bun decât hrana care merge cu tine, îți cară lucrurile și-ți ține tovărășie până în ziua în care o mănânci?

— Isuse din ceruri, Kirill Ivanovici, chiar a încercat așa ceva?

— A încercat. Am fugit. Socot că am o zi avans.

— Dar, dacă a reușit să ajungă până aici, de ce-ar mai trebui să... nu-i prea multă hrană în Iazîk, totuși...

Samarin râse și-l înghionti pe Balașov în umăr.

— Gleb Alekseevici, ar trebui să joci într-un spectacol de revistă! Ești caraghios! Se-aude un tren?

Șinele căii ferate cântau. În fața lor, spre răsărit, o lumină cenușie fulgeră cerul. Balașov și Samarin se traseră la o parte de calea ferată care se desfășura de-a lungul unui taluz. Șinele cântau tot mai tare, șuierau și trepidau. Trenul avea un reflector montat pe un pivot de pe un vagon-platformă. Luă curba, îndreptându-se spre apus, cu două faruri albe lucind de pe locomotivă, lăsând scânteii roșii în urmă, în timp ce reflectorul mătura copacii, orbind bufnițele și punând pe fugă jderii înspăimântați la kilometri depărtare de linie. Când trecu pe lângă Samarin, acesta începu să alerge. Balașov îi strigă să se oprească. Fulgeră o lumină, se auzi o detunătură de armă. Samarin sări, se agăță de un lanț care atârna dintr-un vagon, își ridică picioarele de la pământ, se legănă în aer o fracțiune de secundă, apoi căzu și lunecă în josul taluzului, ca un ghem de brațe și picioare rostogolindu-se în feriga de la poalele lui. Balașov veni și-l ajută să se ridice.

— Te-ai tăiat la mână, zise el.

— Să punem puțin din acel alcool, spuse Samarin, adăugând, pentru că Balașov șovăia: Am tras o gură din el mai devreme.

— Știu, l-am mirosit în răsuflarea dumitale.

Balașov scoase o batistă din buzunar, o înmuie în alcool și curăță tăietura. Îl întrebă pe Samarin dacă auzise împușcătura.

— Cred că glonțul a rupt o creangă acolo, spuse, arătând cu capul spre copaci. Ai avut noroc. Cum ziceam, nu poți să-ți dai seama cine de partea cui este acum. Vechiul război nu s-a sfârșit limpede. Au rămas urme peste tot în Rusia, rămășițe, cum ar fi cehii. Rusia i-a făcut prizonieri în celălalt război, când n-aveau o țară a lor. Acum au și încearcă să se întoarcă la ea, dar au rămas prinși în războiul ăsta nou. Ei sunt Albi, oficial. Dar jumătate din ei sunt Roșii. Sunt cu miile, în toată Siberia. Au pus stăpânire pe toată linia ferată transsiberiană, poți să-ți închipui? Nimic din toate astea n-are vreun înțeles.

— Totul e de înțeles, răspunse Samarin. Cu excepția dumitale.

— Mai bine să mergem, râse Balașov.

Merseră o vreme în tăcere, apoi Samarin zise:

— Ba nu, eu nu glumesc. Serios, dumneata ești cel de neînțeles.

— Nu pricep, rosti Balașov, cu voce tremurătoare, căci i se uscaseră gâtul.

— Dumneata nu ești bărbier. Sau ești un bărbier foarte prost. Bărbierii nu folosesc bisturie și spirt și nu-și fac mușteriii să sângereze ca porcii.

— Uneori îmi scapă mâna atunci când bărbieresc.

— Bărbierești ce? Bărbierești un gât cu bisturiul?

— Te rog, Kirill Ivanovici, trebuie să înțelegi cât de departe ne aflăm de cel mai apropiat spital. Uneori fac mici intervenții chirurgicale.

— Pot să înțeleg că faci parte dintr-una din acele secte siberiene țicnite. Pot să cred că toată lumea din Iazîkul ăla al vostru, sau cum îi zice, face parte din așa ceva. Însă dumneata ești de familie prea bună ca să fii bărbier sau proprietar de dugheană și ești prea prost ca să fii un surghiunit politic.

— Domnule Samarin, te implor. Ai spus singur mai devreme cât de mulțumit ești să nu scormonești în viețile altor oameni, când aceștia nu doresc ca viețile lor să fie scormonite.

Samarin se opri, se întoarse și întinse mâna să mângâie bărbia lui Balașov. Acesta se trase brusc în lături.

— Știu ce ești, rosti Samarin.

Se prăbuși pe genunchi, își lăsă capul pe spate și râse spre cer, din toată inima, îndelung, cu poftă. Se întoarse apoi și-l privi pe Balașov, clătinând din cap.

— Știu ce sunteți voi. Știu ce-ați făcut și știu ce-ați pierdut. Extraordinar. Cehii știu de asta? Nu, firește că nu. Își închipuie probabil că sunteți doar niște țicniți oarecare. Măi, să fie, strașnic de amuzant, numai că pun rămășag

că bărbatul – bărbat? băiat? – din Verhni Luk nu râde.

— N-am pierdut, șopti Balașov.

— Poftim?

— Ai zis: „Ce-am pierdut noi“. Noi n-am pierdut decât o povară, și am dobândit o viață nouă.

Samarin căscă și dădu din cap.

— Mi-e frig, zise. De îndată ce încep să mă gândesc la interiorul unei clădiri calde, mi se face frig.

Porni iar și Balașov îl urmă, ținându-se acum la zece pași distanță de el.

— Ce-ai de gând să faci? întrebă Balașov după o vreme.

— Mă îndrept spre Petersburg.

— Dar nu există trenuri. Și în direcția aia se dau lupte de-a lungul căii ferate.

— N-am încotro, va trebui să-i conving pe cehii dumitale să mă urce într-un tren de-al lor. Cine-i comandantul lor?

— Îl cheamă Matula, răspunse Balașov. Însă nu-i tocmai normal. Are sufletul bolnav.

— E ciudat cum spui că alți oameni nu sunt normali.

— Kirill Ivanovici, te rog, indiferent ce faci, nu vorbi cu voce tare în Iazîk despre felul nostru de-a fi. Cehii, cum spui, nu știu. Noi le-am spus că am trimis copiii din oraș în Turkestan, ca să fie în siguranță.

— Turkestan! Glumețule. Dar prietena dumitale, Anna Petrovna? Și fiul ei, Mișa?

— Alioșa, nu Mișa.

— Vasăzică îl cheamă Alioșa.

— Rogu-te, nu-i face rău Annei Petrovna.

— De ce să-i fac rău? Întrebă Samarin.

Până în acel moment, vorbise fără să privească în urmă la Balașov, acum, însă, se întoarse. Întrebă pe un ton curios:

— Merită să-i faci rău?

Printre copacii din fața lor apărură niște luminițe.

— Uite, Iazîk, anunță Balașov.

Samarin se opri și privi luminile.

— Sărman orășel, zise. Ascultă, trebuie să-mi spui un lucru. E pe-aici un șaman tungus care-i necăjește pe oameni în vremea din urmă? Un șarlatan de prin partea locului, care s-a iscat de curând din codri călare pe un ren jigărit, face profeții și încearcă să cerșească băutura?

— E unul care doarme în curte la statul-major al căpitanului Matula.

— Acolo-i, prăpăditul. Câți ochi are?

— Unul.

Samarin făcu un pas spre Balașov.

— Vrei să zici, un ochi zdravăn.

— Un ochi zdravăn și două bandaje, unul peste ochiul bolnav și unul peste frunte. Susține că are al treilea ochi acolo, însă nu l-a văzut nimeni niciodată.

— Mm, făcu Samarin. Amărâțul. Mă tem că e primul pe lista Mohicanului.

— Ar trebui să rămâi aici până mâine, zise Balașov. Noaptea sunt soldați cehi care fac de strajă la marginea orașului. E interdicție de circulație. Dumneata

n-ai permis.

— Dă-mi sticla, zise Samarin.

— Nu-i bun de băut, Kirill Ivanovici.

— Ți-am zis să mi-o dai.

Vocea lui Samarin se schimbase. Suna cam ca atunci, în întunericul din tunel, o voce

mai bătrână, golită de tot ce putea însemna suișuri și coborâșuri ale unui bărbat pătimaș.

— Eu... Nu-mi vine să-ți dau sticla, Kirill Ivanovici.

— Nu-ți stă în fire să te lupți.

— Așa e, însă dumneata n-ar trebui să iei sticla, dacă eu nu vreau să ți-o dau. Ai spus că nu ești un răufăcător.

Samarin își repezi mâna înăuntrul hainei și scoase cuțitul. Îl lipi de obrazul lui Balașov.

— Dă-mi sticla, până nu termin eu ce-ai început dumneata.

Balașov puse geanta jos, trăgându-se cu grijă din fața lamei de cuțit, scoase sticla și i-o dădu lui Samarin.

— Acum nu mai am nici un motiv să te ucid, zise Samarin. Dumneata nu vei spune nimic despre întâlnirea cu mine din noaptea asta, ca și cum n-ar fi fost. Eu nu voi spune nimic despre scopul călătoriei dumitale la Verhni Luk. Noi doi nu ne-am întâlnit niciodată. Sper că s-a înțeles. Ce se află dincolo de acei copaci?

— O luncă.

Samarin se întoarse, o luă la fugă printre copaci și dispăru în lunca întunecată, în timp ce Balașov striga după el să stea și să nu-i facă rău Annei

Petrovna. Îl auzi o singură dată pe Samarin strigând, cu vocea lui mai tânără:

— Măscăriciule!

Mutz

Locotenentul Josef Mutz din Legiunea Cehoslovacă din Rusia stătea la o masă în camera lui, ciopland într-o bucată de lemn de vișin cu o daltă piezișă, la lumina unei lămpi de gaz. Cam o dată la un minut își apropia nasul de lemn, apoi consulta o

tăietură dintr-un ziar, mânjită, cu fotografia lui Thomas Masaryk. Suflă peste gravură și o apăsă pe o tușieră. Extrase o hârtiuță albastră, dreptunghiulară, dintr-un top care se afla în fața lui. Pe hârtie, în rusă, cehă și latină, erau imprimate cuvintele: „Prima Bancă Slavo-Socialisto-Siberiană din Iazîk: Un miliard de coroane“, și denominarea în cifre. Mutz suflă peste bucata de lemn și o apăsă pe o porțiune goală a hârtiei. Pe bancnotă se ivi o imagine a primului președinte al Cehoslovaciei. Ochelarii lui Masaryk ieșiseră mângăliți, însă detaliul fin al ridurilor din jurul ochilor se deslușea, iar în spatele bărbii Mutz prinsese zâmbetul distant cu care, vreme de decenii, președintele ascultase, în timp ce proștii vorbeau. Mutz apucă o daltă semicirculară și insistă iar asupra ochelarilor. Era important ca Masaryk să nu arate de parcă ar fi purtat ochelari negri. La monetăria lui Mutz, oamenilor buni trebuia să li se vadă întotdeauna ochii.

Imprimeria locotenentului consta dintr-o tavă mare de zețar, așezată pe o latură pentru a forma mici rafturi, sprijinită pe o tablă pentru jocul de dame bătută în cuie orizontal, pătată de creierii de neșters ai revoluționarului socialist Chupkin, al cărui cap fusese găurit de un francțiror în timpul unei partide de dame, tocmai când Mutz era pe cale să-l bată, așa cum îl bătea întotdeauna, cu toate că Chupkin refuza să recunoască orice înfrângere anterioară, o încăpățănare impregnată în celulele lui nervoase, care zădărnicese curățirea mizeriei cu nisip și apă, la fel cum zădărnicese orice încercare de a-l face să-și schimbe convingerea despre rolul burgheziei în lupta de clasă pe vremea când era încă în viață. Pe tabla de dame erau rânduite dălțile și dălțițele lui Mutz. Rafturile conțineau scurta istorie a inflației din Iazîk sub legea marțială cehoslovacă, bancnote de la una la o sută de milioane de coroane și gravurile în lemn aferente. Bancnote de o coroană nu prea mai rămăseseră. Circulasera două luni încheiate, câtă vreme Mutz

reuşise să-l țină pe Matula la un anumit standard, legând valoarea banilor tipăriți de cantitatea de alimente din district. Erau atât de uzate, că arătau ca niște cârpe, și își pierduseră orice valoare. Mutz scoase gravura de o coroană și-și trecu buricele degetelor peste șanțuri. Trecuse atâta vreme de când fusese folosită, că cerneala se uscaseră și nu lăsa nici o urmă. Mutz potrivi o hârtie goală, muie gravura în cerneală și imprimă un exemplar nou. Imaginea pe care o realizase pentru bancnota de o coroană era o femeie ce simboliza Libertatea. Cuvântul „Libertate“ era înscris sub imaginea femeii, care, altfel, ar fi putut fi luată drept vreun personaj celebru, sau măcar drept o persoană anume, iar nu un simbol, pentru că n-o înfățișase în întregime, luând cu asalt baricadele, ci îi dăltuise doar capul și umerii. Capul era descoperit, cu o coamă de păr lung și creț, legat la spate. Avea nas ascuțit, iar buza de sus era mai plină decât cea de jos, conturată delicat și ușor răsfrântă. Privea din bancnotă cu ochii rotunzi și întunecați pe care-i folosiseră atâta amar de vreme pentru a devora lumea și a râde cu încântare de toată farsa asta, încât și atunci când nu mai rămăsese nimic de care să

poată râde nu fusese capabilă să-i silească să privească în altă parte.

Mutz privi o vreme la Libertate, cu obrazii în flăcări. Își masă gâtul, cu degete reci pe mușchii calzi, puse bancnota de o coroană în buzunarul de la cămașă și, cu bancnota de un miliard de coroane între buze, se ridică și începu să strângă talmeș-balmeșul de pe pat. Puse pe podea dinți de mamut, niște bucătoaie albe de mărimea unor cărămizi, orându-i pe un raft insectare în care erau fixați fluturi de noapte siberieni, așeză în ordine cronologică un teanc de caricaturi cu propagandă bolșevică și încopcie schița unui referat asupra geologiei de pe cursul superior al fluviului Enisei în arhiva de însemnări păstrată într-un cufăr de lână ușă. Se întinse pe pat și ridică în lumină bancnota de un miliard de coroane. Nici un filigran. Probabil la Praga se foloseau acum bani cehoslovaci noi, cu filigran. Cu mai puține zerouri. Într-o bună zi, fie ca aceasta să vină curând, o sută de bărbați în uniforme jerpelite aveau să coboare dintr-un tren la Praga și să mășăluiască spre cârciumă și pentru bărbații în costume noi și femeile în rochii noi care se vor opri în stradă să privească uimiți războiul se va fi terminat de mult și ei aveau să se simtă deranjați de acești soldați înarmați care mășăluiiau printre elitele lor, susținând ca nebunii că ei luptaseră pentru Cehoslovacia în Siberia. Și bărbații din compania căpitanului Matula, din Legiunea Cehă, aveau să între

în cârciumă, tăcuți, lingându-și buzele, și să încerce să plătească o băutură cu banii imperiali pe care-i purtasera în buzunare timp de cinci ani, prin Eurasia și America și peste Atlantic, și cârciumarul avea să clatine din cap și să le arate banii cei noi, banii cehoslovaci, și să-i întrebe dacă n-aveau din ăia. Și unul din ei se va scotoci iar în buzunar și va extrage o bancnotă de un miliard de coroane de la prima Bancă Slavo-Socialisto-Siberiană din Iazîk și-o va trânti pe tejghea și va comanda o sută de halbe cu bere. Și cârciumarul o să-i servească, poate de milă, poate de frică, poate pentru că, preț de o clipă, ar putea să-și vadă mușteriii aliniați într-o paradă zdrențuroasă dintr-un oraș din stepa de la celălalt capăt al lumii, așteptând să plece acasă.

Mutz auzi voci din curtea de sub fereastra lui, unde căpitanul Matula îl ținea pe șaman legat cu lanț de un coteț. Mutz se ridică și deschise fereastra. Se afla la etajul superior al statului-major ceh, care fusese clădirea administrativă a orașului. Singura lumină, în afară de-a lui, era felinarul santinelei, atârnat de un cârlig în gangul care ducea în curte. Zări silueta sergentului Nekovar în gang. Nekovar se întoarse și dispăru din vedere.

Mutz strigă la șaman. Nu putea să-l vadă, dar auzi un trup rostogolindu-se în noroi și lanțul zornăind.

Șamanul tuși prin văluri groase de flegmă și zise:

— Toată lumea va avea câte un cal.

— Ai băut? întrebă Mutz.

Urmă o pauză, apoi tusea și cu ea răspunsul:

— Nu.

— Atunci, dormi, zise Mutz și închise fereastra.

Căpitanul Matula era invidios pe visele șamanului. El, care participase la ședințe de spiritism la Praga înainte de război și sedusese un medium cu ochi negri și păr de culoarea țiteiului carpatin, crezând că femeia avea strămoși brahmani, ca apoi să descopere, pe când stăteau culcați, fierbinți și jilavi, în mătăsurile și așternuturile ei răvășite și parfumate că, din Epoca de Piatră

până în acel moment, arborele ei genealogic nu-și întinsese ramurile mai departe de Pressburg, își închipuia că, atunci când dormea, spiritul șamanului cutreiera taigaua. Căpitanul voia să știe ce văzuse șamanul și cum făcea ca spiritul lui să fie mișcător și prin ce lumi umblase; era oare posibil ca planul astral vizitat de spirițiștii europeni să fie un loc aglomerat, plin de sporovăială și eleganță, ca o cafenea vieneză, toată numai frunze de palmier, delicate și pene de struț, unde prietenii devin amanți și amanții aruncă ocheade la mesele vecine și veștile de la cei vii sosesc sub forma chemării la telefon șoptite de chelner, în vreme ce lumile superioare și inferioare ale șamanului erau câmpii vaste, unde alergau și se luptau eroi, demoni și reni, locuri cu sânge și fier? Când venise șamanul prima oară în Iazîk în căutare de băătură, căpitanul îi dăduse o cameră și un pat de campanie și ceva vodcă și-i ordonase să-și destăinuie secretele șamanice, să-l ajute pe căpitan să stabilească ordinea în ținuturile de la nord de calea ferată, până la oceanul din nord, să-i ajute pe cei o sută de cehi să se împărtășească din tainele pădurilor de zadă. Șamanul mai ceruse de băut, apoi adormise. Când s-a trezit, a început să tușească cu sânge și l-a făcut pe Matula avahi, ceea ce în tungusă înseamnă demon. I-a numit pe toți cehii și rușii avahi. Spunea că un avahi îi întunecase cel de-al treilea ochi în pădure și de-atunci spiritul lui nu mai putea vedea nimic. Matula a zis că o să-i deschidă el cel de-al treilea ochi și a poruncit să fie pus în lanț ca să-l împiedice să fugă sau să găsească băătură până când avea să înceapă să vadă iar și să-și dezvăluie tainele.

Mutz stătea întins pe pat. De dincolo de ușă răzbătu tropăit de cizme și îl auzi pe Broucek strigându-l. Mutz îi ordonă să intre.

Broucek rămase în prag; își ținea pușca cu țeava în jos, așa încât gura ei pendula la câțiva centimetri de podea, și cu cealaltă mână se trăgea de guler.

— Raportez supus, frate, zise el. Domnul Balașov. Dorește să-ți vorbească.

— Nu-i nevoie să mai zici „Raportez supus“, făcu Mutz.

Își trase picioarele de pe pat, se așeză pe margine și se întrebă cu voce tare ce făcea Balașov afară după ora de la care era interzisă circulația.

— Domnul Balașov e foarte agitat, rosti Broucek.

— Țsta-i felul lui.

— Mai agitat decât de obicei.

— Stai jos.

Broucek se așeză pe pat lângă Mutz, ținându-se de gura puștii cu amândouă mâinile. Era tuciuriu ca un țigan, cu toate că zicea că nu e și susținea, fără să se înfurie niciodată, că nici un țigan nu se aflase vreodată destul de aproape de mama sa ca să aibă vreun amestec în conceperea lui, sau ca să-i fi schimbat pe-ascuns pruncul din leagăn. Era înalt și-și purta înălțimea cu grație legănată. Gura îi era veșnic întredeschisă într-un început de zâmbet și ochii lui mari și negri ca smoala priveau în jos la toată lumea cu candoare și interes. Nu era isteț, n-avea povești de spus și nu se pricepea să mintă sau să lingusească, însă pe parcursul călătoriei din Boemia în Siberia descoperise cât de atrăgător îl găseau femeile și, fără să fi intenționat, împrumutase de la ele limbajul pe care îl putea folosi pentru a le ferma. Prietenul său, Nekovar, care-și închinase viața descoperirii a ceea ce el numea baza mecanică a ațâțării simțurilor femeii, îl bătea în permanență la cap să-i dea informații. În rest, ei erau un muncitor agricol și un proiectant, transformați în soldați. În ziua cea mai rea a serviciului lor militar nedorit, la Staraia Krepost, Broucek se ținuse deoparte, nevoind să participe, și nu băgase deloc de seamă cum țipetele femeilor încremeniseră într-o spaimă mai tăcută și mai teribilă la vederea obrazului său proaspăt, curat, al lui Broucek, frumos și straniu printre călăii lor, când ele și-au dat seama că îngerii și diavolii erau mult mai aproape unii de alții decât ar fi putut fi vreodată de ele.

— Uite banii cei noi, zise Mutz, arătându-i lui Broucek bancnota de un miliard de coroane.

Broucek o luă și o cercetă îndelung.

— Sunt nouă zerouri, constată el.

— Da. Un miliard. O să fim miliardari.

— Un miliard e foarte mult.

— E al dracului de mult. O mie de milioane.

— O mie de milioane!

— Da!

— Când lucram la fermă, în Boemia, primeam zece coroane. Zece! zâmbi Broucek, răsfirându-și demonstrativ degetele de la mâini. Puteai cumpăra tot soiul de lucruri cu zece coroane. Kilul de cafea sau un pachet de cărți de joc, sau o batistă, sau o sticlă de coniac, ori o pereche de ghete sau un bilet pe o zi la Hradec Kralove, ori un ziar sau o pălărie englezească, sau un topor, o cursă de șoareci, sau o muzicuță, ori un buchet de garoafe, ori o pungă de portocale. Iar ultima oară când am fost plătiți noi, am primit fiecare cât?

— Cinci sute de milioane de coroane.

— Da. Și nu era nimic de cumpărat, doar semințe de floarea-soarelui, și astea costă o sută de milioane pachetul. Poate e din pricină că Siberia e așa de mare. Poate de asta. Ca și cum lucrurile se petrec la fel cu kilometrii și cu banii. În Boemia, dacă faci o călătorie de zece kilometri totul se schimbă. Aici, mergi mii de kilometri și totul arată la fel. Șes, cu mesteceni și ciori. Cel din portret e Masaryk?

— Da.

— L-ai desenat bine. Și când are de gând să ne aducă acasă?

— Nu știu.

Broucek pufni și se aplecă să-și scarpine nasul de gura puștii.

— El o duce bine la Praga, zise. Acum trebuie să fie la castel. N-ar fi trebuit să ne lase aici, în Siberia, nu? Poate că a uitat de noi.

— Nu, răspuse Mutz. Dar știi cum a fost. Când francezii, englezii și americanii s-au întâlnit și au hotărât cum să împartă imperiul, toți cei care au vrut o bucată din el au trebuit să aducă ceva la masă. Ceva prețios: aur sau cărbune sau sânge. Iar Masaryk n-a avut nici aur nici cărbune de oferit.

— Nu? se miră Broucek. Credeam că are averi.

— Dar nu din astea.

— Așa că a oferit sânge.

— Da.

— Sângele nostru.

— Da.

— Ne-am luptat cu nemții. Sângele ăla nu le-a ajuns?

— Aia a fost bine, dar acum, că nemții sunt învinși, francezii, englezii și americanii sunt îngrijorați din pricina Roșiilor.

— Pentru că ei l-au ucis pe țar.

— Mai degrabă pentru că ăștia vor să ia toate averile și să le împartă.

— Da, am auzit eu de-așa ceva, dădu Broucek din cap. Pare o idee bună. Nu așa o să fie și Cehoslovacia când ne întoarcem noi?

— Nu sunt sigur, răspunse Mutz. Așa ai vrea tu să fie?

— Da. Eu deocamdată n-am nici o avere. Întotdeauna mi-am dorit o pendulă. Și un pian. Și un costum de haine ca acelea pe care le poartă englezii la cursele de cai.

— Ai uitat gramofonul.

Broucek ridică din umeri.

— Să ia altul gramofonul. Mie mi-ar plăcea să mă întorc și să mă interesez de pendulă. E vremea. Am luptat deja cu Roșiii. Arată a ruși. Ca și Albii. Toți arată a ruși. N-au nevoie de noi aici. Se omoară destul de bine între ei fără ajutorul nostru. Poate că Masaryk vrea să facă un Imperiu Cehoslovac, așa cum au britanicii și francezii. Poate se

gândește că dacă englezii, de pe mica lor insulă, pot să stăpânească toată India, cehii și slovaci pot să conducă Siberia.

— Nu Masaryk, răspunse Mutz.

— Atunci căpitanul, de bună seamă, zise Broucek.

— Da.

— Dintre ceilalți, unii cred că ar trebui să-l omorâm.

— Asta ar însemna răzvrătire.

— Da.

— El îi plătește pe Smutny, Hanak, Kliment, Dezort și Buchar în dolari, ca să-l apere, și ăștia au arme Maxim.

— Dumneata ai putea să ne scoți de-aici. Ai putea să ne duci la Vladivostok fără căpitan.

Se auzi o bătaie timidă la ușă.

— Domnul Balașov e afară, zise Broucek, ridicându-se în picioare.

— O să-l primesc. Tu du-te jos și întreabă-l pe Nekovar dacă șamanul e bine.

— Nekovar nu-i aici, frate. Îi supraveghează pe localnicii care se strâng în camera din spate a prăvăliei domnului Balașov.

— Vasăzică nu-i nimeni de pază dincolo de curte?

— În curte e doar șamanul, și el e legat în lanț, așa că nu poate să iasă.

— Dar dacă ar vrea cineva să intre? zise Mutz.

Ieșiră amândoi în fugă în coridorul întunecat, trecând pe lângă Balașov, care striga ceva în urma lor. Cizmele lui Mutz și ale lui Broucek răsunau pe podea, spărgând liniștea coridoarelor și pușca soldatului țacănea izbindu-se

de praguri. Afară se făcuse și mai frig și începuse să plouă.

Cei doi bărbați străbătură gangul în fugă și se apropiară de cotețul șamanului, o umbră proiectată pe zid de lumina care venea de la fereastra lui Mutz. Cizma lui Mutz se lovi de o sticlă. Omul se lăsă pe vine și culese sticla goală. Un iz de alcool nerafinat îi înțepă sinusurile. Dădu drumul sticlei în noroi, tuși și se șterse la ochi. Se vedea mai bine. Șamanul stătea în noroi, cu spatele rezemat de coteț, cu toba pe burtă și cu mâinile împreunate peste tobă. Mutz îl zgâlțâi de umăr. Figurinele de animale din fier ruginit și monedele și capacele îndoite de conserve care împodobeau haina șamanului zornăiră precum clopoței la gâtul unei pisici. Mutz scoase din tunică o brichetă și luminează cu ea fața șamanului. Ploaia spăla fiere și sânge de pe barba lui încâlcită, acolo unde i se scurseseră din gură. Șamanul tușea și se simțea miros de vomă și alcool. Ochiul cel bun i se zbătea, dar nu se deschidea.

Mutz puse mâna pe umărul șamanului și-l zgâlțâi.

— Hei, zise, cine ți-a dat băutura?

— Prea la sud, îngăimă șamanul.

Cuvintele abia se auzeau. Vorbea bine rusește, cu pronunțat accent tungus și voce găjâită, ieșită dintr-un gâtlej ros de vârstă, boală și alcool. Șuiera cu o slabă urmă de voce, ca ultimele pâlپări din cenușa unui foc. Cuvintele nu erau bolborosite: părea mai mult epuizat decât beat.

— Te-a lovit careva? întrebă Mutz.

Pe buza șamanului se vedea o tăietură.

— I-am spus că nu-l pot vedea pe fratele lui din celelalte lumi, făcu șamanul. L-am putut doar auzi aici, jos, unde pute. L-am auzit pe frate strigând că-și vrea trupul înapoi.

— Fratele cui? Mutz se întoarse către Broucek. Ai idee despre ce vorbește?

Broucek ridică din umeri.

— Tatăl meu se îmbăta și răcnea aiurea ceasuri întregi și nimeni nu-l întreba

despre ce vorbește.

Capul șamanului se bălăbănea dintr-o parte în alta și omul începu să tușească și să vomite. Mutz îl zgâlțâi iar de umăr.

— Trebuie să te ducem înăuntru, zise.

Broucek îi aminti:

— Cheia e la dumneavoastră.

Lui Mutz i se făcu rușine. Începu să se caute în buzunare după cheia de la închizătoarea cu care-l legase pe șaman de coteț. Șamanul vomită în noroi. Reflexul păru să-i inducă un firicel de viață și el trase aer în piept și deschise ochiul.

— La naiba, rosti Mutz. Broucek, dă fuga în camera mea. Cheia e pe cârligul de lângă patul meu. Șamanule, spune-mi cine te-a lovit. Cine ți-a dat spirtul?

— Când aveam trei ochi buni, eram un războinic viteaz, spuse șamanul. În poveștile cântăreților, eu eram un războinic. Îmi ziceau Omul Nostru.

— Te rog, insistă Mutz. Încearcă să pricepi ce te întreb. Trebuie să-mi spui cine ți-a făcut asta.

— Nu. El o să-l urmărească pe Omul Nostru până în Lumea de Deasupra. E un demon crud. Un avahi, spuse șamanul și își vârî mâna în desagă, extrase o bucățică neagră și uscată de ceva, și-o strecură între buze și începu să mestece. Omul Nostru moare curând. El pleacă.

— Așteaptă, rosti Mutz. O să te îngrijim înăuntru. Așteaptă puțin, doar până aducem cheia.

— Omul Nostru nu poate să vadă încotro se îndreaptă acum, dar simte miros de zadă și aude o creangă trosnind acolo unde trage de ea o frânghie și miroase un sicriu din scoarță de mesteacăn legându-se în vânt la capătul frânghiei.

— Stai, zise Mutz. Trăiește! Lecuiește-te. Ai trecut prin nopți mai rele decât

asta și ai trăit. Ce ți-a spus acela, demonul?

Vocea șamanului se schimbă; era aceeași șoaptă, abia articulată, însă fără accent și i se adăugase un ton rău și batjocoritor, de parcă înregistrase vocea demonului pe o placă de patefon.

— Tu, pui de cățea, roști șamanul cu vocea demonului. De ce-ai venit aici? Îți închipui că am de gând să cred în viziunile tale de șaman dezământat și-am să mă spânzur?

Vocea demonului trosni prin cea a șamanului, într-un râs european deformat:

— Oamenilor le plac prezicătorii orbi. Cu cât văd mai puțin, cu atât știu mai multe, așa cred ei.

— Pot să-l găsesc și să-l pedepsesc pe acest om, dacă mă ajuți, spuse Mutz. L-ai recunoscut? Îl mai întâlnești?

Șamanul respiră adânc și trupul îi fu cuprins de un tremur violent. Zise cu vocea lui:

— Plec.

Mutz îl auzi pe Broucek revenind în fugă.

— Uite, Broucek aduce cheia. O să te ducem înăuntru, la adăpost de ploaie.

Șamanul își lăsă o mână în jos și cu palma făcu o mișcare largă prin noroi.

— Nici un ren care să-l ducă pe Omul Nostru în Lumea de Deasupra și nici un cal, roști. Noroiul ăsta e moale. Împinge pe Omul Nostru până la râu, împinge-l în apă și lasă curentul să-l ducă spre nord.

Broucek sosi împroșcând noroiul și Mutz îi smulse cheia și descuie lacătul.

— Corabia alunecă prin noroi și plutește liberă, șopti șamanul și din gâtlejul lui ieși un sunet ca de pasăre rănită printre frunze căzute. În viitor, fiecare va avea un cal.

Capul îi căzu în piept, Mutz i-l ridică, îi forță maxilarul ca să-i descleșteze gura și își puse palma întoarsă în dreptul ei. Plimbă bricheta înainte și înapoi prin fața ochiului sănătos al șamanului, căutând după puls cu cealaltă mână.

— E mort? întrebă Broucek.

— Da. A băut până s-a eliberat, zise Mutz. Cum pune mâna pe un litru de alcool un om înlănțuit, în miez de noapte, într-un oraș ca ăsta?

Mutz se uită la fața șamanului, tatuată de-a lungul obrazilor și îmbătrânită, brăzdată de riduri adânci și precise, parcă cioplite cu dalta lui fină de gravor. Celălalt ochi al șamanului era o orbită goală, în urma luptei cu un urs, o pierdere pe care șamanul o socotise onorabilă. Pe frunte se afla banda din piele de ren care-i acoperea cel de-al treilea ochi, despre care zicea că e tot nevăzător, însă pe care nu-l văzuse nici un ceh. Se zbătea și zbiera dacă îl atingea careva. Mutz trase banda în sus, peste creștetul

mortului. Al treilea ochi era o protuberanță pe frunte, un os tare sub carne, cu un ochi tatuat pe ea. Tatuajul era vechi și deformat, ca și când i s-ar fi făcut șamanului când era încă mic și gurguiul urma să mai crească. Peste el, cineva făcuse un tatuaj recent, mai neîndemânatic, scrijelit cu un vârf de cuțit. Era un cuvânt: MINCINOS.

Îl duseră pe șaman în clădire cărându-l în propria lui haină. Cum treceau prin ploaie, mirosul înțepător de alcool se pierdea și simțeau miros de fier ud, ruginit. L-au pus jos, pe dalele de la picioarele scării. Acolo aștepta Balașov. Când văzu cadavrul, strigă la ceruri.

— A fost înjunghiat? întrebă el.

— De ce crezi c-a fost înjunghiat? zise Mutz.

— Uneori vin proscriși din pădure. Pușcăriași fără casă. Bărbați care au devenit ca niște fiare.

— Ai vreun motiv să crezi că se află acum un pușcăriaș în Iazîk?

Balașov scutură din cap.

— Dumneata nu vinzi alcool în prăvălie, nu? întrebă Mutz.

— Onor domnule locotenent, după cum știți, acesta este un oraș fără băutură. O interzic credințele noastre.

— Da, credințele voastre enigmatice. Nici măcar în scopuri medicale?

— Sunt ele chiar așa de enigmatice?

— Da, enigmatice. Tot ce știu este că nu mergeți la biserică, credeți în Dumnezeu, nu beți și nu mâncați carne, găsiți întotdeauna o cale să ocoliți o întrebare directă și nu vă vedem niciodată copiii.

— Turkestan, băigui Balașov. I-am trimis în Turkestan cu un tren special, știți... cât durează tulburările...

Își șterse gura, apoi își trecu mâna prin păr, privind în jos, la omul mort.

— Cine să-i dea alcool? Poate n-au vrut să-i facă rău. Doar să se milostivească de un alt nefericit ca ei.

— De ce ești afară după stingere? Pe mine nu mă deranjează, înțelegi, însă puteai să fii împușcat.

— Eram în vizită la niște prieteni, la marginea orașului. Voiam să vă văd. Mă tem că Anna Petrovna e în pericol. Voiam să vă întreb dacă ați putea să trimiteți niște oameni să-i păzească în noaptea asta casa, zise, apoi făcu semn cu capul spre șaman: Bietul om. Ceva nou și neplăcut a intrat în orașul nostru.

— Ce te face să crezi că Anna Petrovna e în primejdie?

— Dumnezeu mi-a spus. Unul din tungușii lui va veni să ia trupul șamanului. Între timp, ar trebui să-l puneți într-o pivniță rece. Dar vă rog, vă implor, trimiteți un soldat să vegheze casa Annei Petrovna.

— Am să merg eu, zise Mutz. Vino cu mine.

— Nu, strigă Balașov.

Când a rostit asta, pentru o clipă, chipul și privirea lui păreau ale unui alt bărbat, la fel de deosebit de Balașov cel obișnuit cum e rana de cicatrice.

— Nu, rosti, mai liniștit acum, iar celălalt bărbat se topi.

Un zâmbet fugar îi traversă chipul, când își puse amândouă mâinile pe mâneca lui Mutz. Zise:

— Anna Petrovna nu-mi îngăduie... mi-a cerut să nu mă apropii de casa ei, din pricina unui vechi dezacord dintre noi. E o femeie bună, e respectabilă și cinstită, are un băiat, e văduvă, văduvă de război. Dar dumneavoastră o cunoașteți, nu-i așa?

— Da, răspunse Mutz.

— Știți ce femeie de treabă e.

— Da, așa este.

Mutz urmări cum apare și dispare zâmbetul lui Balașov, apoi o fluturare de pleoape și o încruntare aduse de o amintire.

— I-ați pus chipul pe banii dumneavoastră, zise Balașov.

— Da. A fost o greșeală. Ar fi trebuit să-i cer mai întâi permisiunea. A fost supărată. Am văzut-o la poartă, privindu-ne când am intrat prima oară în oraș. Mi-am amintit figura ei. Am memoria figurilor. Hai, mă duc oricum acolo. Acum du-te acasă.

Balașov îi mulțumi și plecă. Mutz și Broucek îl înfășurară pe șaman în doi saci și îl cărară jos, într-un depozit rece și umed de la subsol, unde îl puseră pe un pat de paie și lădițe sparte, într-un culcuș mai mare de vechituri, mobilă stricată și piese de metal ruginite. Pentru Mutz morții arătau ca niște învelișuri de viață, nelocuite, însă șamanul arăta altfel. Preocupat, poate. Ca și când crezuse cu adevărat în ce spunea că poate să facă, adică să călătorească în lumea spiritelor, și murise concentrându-se asupra ultimului salt către acea lume. Tot timpul făcuse unul și același lucru: își transformase visele în cuvinte. Altceva ce mai rămânea? Greul urma abia când oamenii încercau să-

și transforme cuvintele-vise în fapte. Ceva nou și neplăcut. Mutz nu-l mai văzuse niciodată pe Balașov mințind atât de primejdios.

— Am să mă duc să stau cu Nekovar o vreme, zise Mutz. Tu mergi la casa Annei Petrovna. Ne vedem acolo mai târziu.

Broucek zâmbi și încuviință dând din cap.

— Îți place de ea? întrebă Mutz, simțind brusc un freamăt interior.

Broucek zâmbi și ridică din umeri.

— E drăguță, răspunse el.

— Nu vorbi cu ea, zise Mutz, întrebându-se dacă, la lumina lămpii, Broucek putea să-l vadă schimbându-se la față. Îți ordon, ai înțeleș? Vezi dacă e în siguranță, așteaptă—

mă afară, în fața ușii, și las-o în pace.

Broucek arăta jignit și stânjenit. Dădu iar din cap și tropăi pe scări în sus.

Balașov

Mutz stătea în pragul clădirii statului-major. Nu era lumină la nici o fereastră și foșnetul ploii pe acoperiș se transformase în răpăit. Își puse șapca și o pelerină englezescă și ieși afară. Piața era ascunsă de ploaie și de întuneric; biserica dărăpănată, prăvălia lui Balașov, birourile părăsite ale negustorului de piei și cooperativa de lactate, casele, statuia lui Alexandru III, chioșcurile unde rușii vindeau pește afumat, semințe de floarea-soarelui, broșuri, reviste și ziare vechi de-o lună și, în vremea din urmă, efecte personale, ceasuri, bijuterii și ornamente. Mutz păși înainte, părăsind micul petic de pavaj, călcă în noroi, un strat de lichid deasupra, un strat tare dedesubt și între ele un strat lunecos ca untura. Pământul emana un miros puternic de țărână udă; simțea greutatea apei izbindu-i umerii. În timp ce traversa piața, cizma i se afundă în coama unui șleau și trase tare piciorul ca să se elibereze. Cizma ieși cu un plesnet de aer care acoperi sunetul ploii. Îi trebuiră câteva minute ca să

ajungă de partea cealaltă. Mutz se opri la colțul unei clădiri de bârne de mărimea unui hambar, ridicată pe piloni, cu o firmă pe fronton. Era prea întuneric ca s-o poată citi, dar știa ce scrie: G.A. Balașov – Mărfuri – Produse de băcănie. Prăvălia, cu ferestre de-o parte și de alta a ușii, avea obloanele trase. Mutz urcă treptele până la ușă și bătu ușurel. Își lipi urechea de ușă, ascultă o vreme și se întoarse spre piață.

În dreapta, între prăvălia lui Balașov și clădirea următoare era un spațiu îngust. Mutz trecu prin acel spațiu, printre tufe ude de păpădie, urzici și studeniță. Prăvălia era mai mare decât părea văzută din piață. După două ferestruici, zidul se întindea orb, în spate, vreo treizeci și cinci sau patruzeci de metri. Ploaia se oprise. Pe la jumătatea zidului Mutz auzi o bătaie slabă, ritmică, venind din interiorul clădirii, un sunet între tobă și puls, și încă ceva, atât de nedeslușit și moale, că la început crezu că e un fâlfâit în propriile-i urechi. Fusese la mare, lângă Trieste, când avea douăzeci de ani. Suna la fel.

Un fluier de locomotivă țipă de trei ori din pădure și reflectorul de pe trenul căpitanului Matula mătură întunericul din spatele acoperișurilor din Iazîk. În curțile de lângă cea a lui Balașov, potăile legate cu funii își înălțară capetele și răspunseră cu lătrături. Mutz ajunse la celălalt capăt al prăvăliei lui Balașov. În spatele clădirii erau niște acareturi înconjurată de un gard înalt și solid de lemn. Sergentul Nekovar stătea lipit de gard, țepos și greoi ca un tufiș, cu ultimii stropi de ploaie scurgându-i-se de pe

vârfurile mustăților.

— Raportez supus, frate, sunt toți acolo, înăuntru, șopti Nekovar. Se învârtesc și declară și profetesc. Trei sute patruzeci și nouă de indivizi, două sute nouăzeci și unu bărbați, cincizeci și opt femei.

— Pot să urc?

Nekovar îngenunche și scoase o scară pliantă pe care o deschise și o rezemă de clădire. Părțile scării se mișcă în tăcere, ca unse, iar fușteii de metal fură fixați solid. Mutz clătină din cap.

— Când ajungi în vârf, șopti Nekovar, apleacă-te în față și o să găsești un mâner. Îl tragi foarte ușurel spre dumneata și se deschide un chepeng în

acoperiș. Împingi ușa în sus. Ea pivotează. Urci înăuntru și vei vedea o mică fâșie de lumină acolo unde ți-am decupat un orificiu prin care să privești. Podeaua podului e rezistentă, dar să te miști fără zgomot, ca să nu te audă.

Avea o voce de om plictisit de îndemânarea lui.

— Cum ai făcut toate astea fără să bage nimeni de seamă? șopti Mutz, furios fără să priceapă de ce.

— Sunt un om practic, suflă Nekovar.

Mamă, ce plictisit era. Aștepta să i se dea de făcut ceva cu adevărat greu.

Mutz începu să urce scara. Nekovar o sprijinea la picioare. Când Mutz ajunse în vârf, scara se clătină și se îndoii sub greutatea lui, însă nu părea că stă să se răstoarne. Ținându-se strâns de scară cu o mână, Mutz întinse orbește cealaltă mână în față, așteptându-se să atingă scândurile ude ale acoperișului. Degetele lui întâlneau metal rece și ud de ploaie. Mânerul se afla în pumnul lui. Trase, împinse, chepengul se deschise și dinăuntru năvăli căldură și aer uscat și mirosul prăvăliei lui Balașov, pește sărat, ceai ieftin, mărar și oțet, rumeguș, petrol, naftalină și lemne proaspăt tăiate. Mutz părăsi scara și pătrunse în pod.

Sunetul ritmic se auzea mai clar. Era bătaia unui picior care lovea în lemn. Mutz deslușea acum în vuietul mării cutremurarea de spaimă și scrâșnetul și durerea și mulțimea plămânilor. Era o adunare de oameni care respirau laolaltă. Văzu lumina acolo unde-i tăiasă Nekovar vizorul. Înaintă spre ea, străduindu-se să nu facă zgomot cu cizmele, se întinse pe burtă și privi prin orificiu în magazia din spatele prăvăliei lui Balașov. O siluetă se rotea. Pe ambele laturi ale magaziei erau lămpi și bărbați și femei care se legănau și răsufiau pe gură, cu capetele lăsate pe spate, cu ochii închiși și mâinile împreunate a rugă, dar în jurul siluetei care se rotea era un spațiu, un cearcăn de uimire și spaimă și întuneric între cercul care respira și pânza albă care se rotea. Părea să fie un bărbat, însă un bărbat transformat în turbină silențioasă. Se auzea doar bătaia ritmică a piciorului lui drept pe podea și șuieratul cu care poala cămășii tăia

aerul. Avea brațele desfăcute, călcâiul stâng pivota pe podea de parcă ar fi

fost fixat și uns, cămașa i se umfla în timp ce se rotea, prea repede ca Mutz să-i poată vedea chipul, însă credea că e Balașov. Cămașa și pantalonii erau de un alb orbitor, rotirea era atât de rapidă, încât părea o sclipire nemișcată, o sămânță cu aripioare, captivă între copac și pământ, ținută acolo într-un vârtej de vânturi.

O femeie căzu la podea, zbierând cuvinte într-o limbă pe care Mutz n-o cunoștea și rămase întinsă, zbatându-se și smucindu-și capul dintr-o parte în alta. Un bărbat pe care Mutz îl știa de pe stradă păși în față și începu să se învârtă ca Balașov. Răsuflarea începu să intre în ritmul bătăii de picior a lui Balașov în vreme ce acesta se rotea. Adunarea respira mai zgomotos, umplând și golind plămâni într-o secundă. Încă două persoane leșinară și un bărbat urlă din rărunchi. Al doilea învârtitor se prăbuși pe podea, își scutură capul, se ridică în picioare, șovăitor ca un om beat, și se pregăti să se răsucească iar. Balașov continua să se învârtească, apoi căzu și fu prins de doi sectanți. Rămase culcat pe brațele lor. Avea ochii deschiși dar privirea îi era îndepărtată.

Treptat, respirația colectivă și bolboroseala se domoliră și, tăcuți, participanții la ceremonie începură să circule de colo-colo prin magazie, îmbrățișându-se și sărutându-se pe obraji. Unii băură ceai. Apoi mișcarea reîncepu. Unul după altul, asemeni lui Balașov, începură să se învârtească și foșnetul tivurilor în aer și respirația lor și tactul moale bătut cu picioarele îi făceau să semene cu o ceată de copii care aleargă printr-un lan de grâu, străduindu-se să nu facă zgomot. Balașov se ridică și se învârti iar, lunecând spre mijlocul încăperii. Lângă el era o femeie cu chip de vultur, înfățișare aspră, nas coroiat și umeri lați și, unul câte unul, ceilalți cădeau sau leșinau sau se opreau din învârtit și se retrăgeau la margine, poticnindu-se. După o vreme, mai rămăseseră doar Balașov și chipul de vultur, cu fețe și trupuri semistrăvezii, imagini încețoșate de viteză, rotindu-se cu brațele întinse, mâinile lor se încrucișau, ca roțile unei mașinării miraculoase, alăturate dar fără să se atingă, în unitate și armonie. Un sunet ascuțit țâșni din direcția făpturii cu chip de vultur, izbindu-se de grinzile tavanului iar ea se îndepărtă de Balașov rotindu-se, încetinind până când rămase nemișcată, în picioare, dreaptă, strălucind de sudoare, cu păr lucios și înfoiat ca un panaș, cu rochia lipită de pieptul plat și neted. Oare era femeie?

— Frați și surori, Christoase care ești, rosti vulturul. Am zburat către un loc înalt, într-un aeroplan de smarald, spre ochii lui Dumnezeu. Îngeri m-au îmbrăcat într-o haină de piele, albă ca zăpada, și mi-au pus ochelari de aviator din diamante și o cască de piele, cum poartă piloții, doar că era albă. Am zburat multe ore prin întuneric, până când am putut să văd la mare depărtare ochii mari și strălucitori ai lui Dumnezeu, arzând ca două orașe în noapte. Când m-am apropiat mai mult am văzut milionul de felinare electrice ale raiului, milioane și milioane de lumini strălucitoare și am auzit

cântările îngerilor care veneau dintr-o sută de mii de gramofone. Cuvintele lui Dumnezeu trec spre pământ prin fire de telefon subțiri ca firul de păianjen, prieteni, multe cât toate firele de păr de pe toate capetele din Rusia, și îngerii cei mai iubiți ai Domnului merg în mașini de aur, cu roți de perle și claxoane de argint. Am zburat cu aeroplanul meu peste fața lui Dumnezeu și jos, departe, pe un deal verde, lângă un fluviu de electricitate, l-am văzut pe Mântuitorul nostru Isus Christos vorbind cu Christosul nostru, îngerul nostru, fratele nostru Balașov. Pe el îl văd acum întorcându-se, frați și surori, îl văd pe Gleb Alekseevici întorcându-se din ceruri cu vestea lui, cu mesajele lui de la Dumnezeu. El se întoarce! El e aici!

Umbrele peretelui îi întoarseră strigătul:

— El e aici!

— Frați și surori, spuse Balașov.

De pe bărbie i se scurgeau stropi de sudoare. Se legăna și clipea și cuvintele-i ieșeau din gâtlej bolborosite. Trase aer în piept, încet, adânc și îndelung, apoi expiră. Se îndreptă și zâmbi. Zâmbetul i se transformă într-o lipsă de expresie interioară, ca și cum spiritul ar fi fost un vas din care fericirea se scurgea prea repede, neputând să dureze.

— Da, rosti moale Balașov. Da, am fost acolo și am vorbit cu prietenul nostru, fratele nostru, fiul lui Dumnezeu, cel care-i are în paza sa pe porumbeii albi.

— El ne are în paza sa pe noi, răspunse murmurul dinspre umbrele de la perete. Nu pe cei morți, pe ciori.

— El mi-a spus că timpul din ceruri e altfel și că anii trebuie socotiți ca ceasuri. Noi trăim în Iazîk ceasurile nopții, dar zorii sunt aproape.

— Amin!

Răspunsurile venite dinspre umbrele de la perete îl readuseră pe Balașov mai aproape de locul de unde plecase, acolo unde fusese. Vocea lui deveni mai puternică.

— În primul ceas, spuse el, comisarii țarului au venit în satul nostru și au încercat să-i înroleze pe aceia dintre porumbeii albi care fuseseră bărbați. Prin voia și dragostea lui Dumnezeu, i-am făcut să priceapă că noi nu luptăm și ei au plecat.

— Un anotimp pe pământ e doar un ceas în ceruri, veni răspunsul murmurat.

— În ceasul al doilea, cei care-și spun revoluționari socialiști au venit, ne-au lăudat virtutea, ne-au admirat viața dusă în comun și ne-au luat găinile.

Umbrele de la perete râseră.

— În ceasul al treilea, oamenii țarului au venit beți și ne-au făcut trădători, necredincioși, i-au bătut pe frații și surorile noastre, ne-au obligat să sărutăm icoane și să bem vodcă, ne-au luat caii și-au plecat. Căpitanul districtual și familia lui au plecat cu ei.

— Lupii! Să fure de la îngeri!

— În ceasul al patrulea, s-a abătut asupra satului gripa, în timp ce noi eram slăbiți de munca fără cai și doisprezece dintre noi s-au dus să trăiască întru Christos pe veci.

— El îi cunoaște pe ai lui!

— În ceasul al cincilea, au venit aceia care-și zic bolșevici, cu steagul lor roșu, ne-au spus să ne bucurăm că țarul, dușmanul nostru, e mort și că acum suntem liberi să trăim cum dorim sub comunism. Noi le-am spus că duseserăm întotdeauna o viață în comun. Ei au râs, au luat toate proviziile și tacâmurile pe care le-au putut căra și au plecat.

— Ciorile!

— În ceasul al șaselea, au venit cehii și evreii. Ei ne-au scotocit casele, ne-au luat alimentele și au început să ne ucidă animalele și să le mănânce. L-au împușcat pe învățător. Căpitanul districtual s-a întors. Cehii au promis că pleacă. Au rămas.

Tăcere în umbrele de la perete.

— Al șaptelea ceas sosește. Al șaptelea ceas este iarna și noi suntem flămânzi, cu toate că împărțim totul între noi.

— Îngerii împart totul!

— Dar al șaptelea ceas înseamnă zorii. El mi-a spus. Cehii și evreii vor pleca și nu vor mai veni alții, și noi vom avea iar lapte și pâine și vom trimite unt la piață. Soarele va răsări deasupra Iazîkului și trenul va sosi în fiecare săptămână, fără soldați. Asta va urma, frați și surori, și noi trebuie să ne rugăm și să avem răbdare. Nu vor mai fi oameni ai țarului, nici revoluționari, nici steaguri roșii, nici oameni din apus. Ne vom trăi viața în comun, în vecii vecilor, aici, pe pământ, ca și în ceruri, fără păcat, întorși la starea lui Adam și a Evei dinainte de cădere.

— Noi am încălecat pe calul cel alb!

— Da, soră. Trebuie să ne rugăm și să avem răbdare. Noaptea trecută, la Verhni Luk am ajutat un tânăr să încalece calul cel alb și să-și afle mântuirea. A plâns și s-a ținut de umerii mei în timp ce sângera, rugându-se și mulțumindu-i lui Dumnezeu pentru tăria de a-și afla mântuirea. Priviți pe umerii mei urmele degetelor lui! După aceea, s-a ridicat și a aruncat singur cheile iadului în foc. Vedeți, chiar și fără păcat, chiar și fără copii, numărul nostru sporește. Răbdare, o să se întâmple curând, la vremea primului mare îngheț, vor fi duși cu toții.

— Și văduva, rosti o voce de femeie din umbra zidului.

Nu era nici răspuns, nici întrebare. Era vocea femeii-vultur, care vorbea ca

pentru a-și împleti profeția cu cea a lui Balașov.

— Văduva, răspunse Balașov, privind spre podea și ștergându-și mâinile de cămașă, Christos nu mi-a spus nimic despre văduvă. Ea trăiește aici. În ceruri, numele oamenilor nu sunt pomenite, soră. Prieteni! E târziu. Un psalm și apoi să vină cu

cererile cei în nevoie și să rostim rugăciunea de încheiere.

Balașov deschise gura și începu să cânte:

Raiul meu minunat,

Ce luminată mi-a fost ziua,

Sufletul și împăcarea

În paradis le-am aflat,

Am trăit acolo cu Dumnezeu

Nemuritorul, ca unul;

El m-a dăruit cu toată iubirea

Ca pe fiul său adevărat.

— Amin! se întoarse ecoul dinspre umbrele zidului. Nemuritor!

Mutz auzi pași în spatele lui și se răsuci, dând din brațe și din picioarele încălțate în cizme ca un gândac răsturnat pe spate în întuneric. În panica lui, pelerina udă se transformă în neajutorate aripi de liliac. Își mușcă buzele ca să nu țipe. Piciorul lui drept întâlni ceva mișcător care, spre groaza lui, îi înhățase talpa cizmei și nu-i dădea drumul.

— Frate, șopti Nekovar. Trebuie să te întorci la statul-major. Au prins un individ suspect care dădea târcoale. Un străin, frate. Are la el un cuțit cât o sabie.

Pușcăriașul

Una dintre încăperile din clădirea statului-major fusese transformată în celulă. De câteva ori, executanții lui Matula aduseseră acolo soldați cehi, să-i maltrateze când se plâneau prea des că nu se întorc acasă. La răstimpuri, ca acum, pădurea și calea ferată, o linie terminus cu o singură cale, derivată din linia principală transsiberiană la o sută de kilometri spre sud, își aruncau pe acolo dejecțiile bucătăriei de război. Fusese ținut acolo un dezertor cazac din Omsk, care se lepăda de alcool și se căia cu lacrimi pentru violurile comise și pentru incendiile provocate. I-au dat drumul după câteva săptămâni și s-a întors în pădure. Poate mai era încă acolo. Poate se dusese în alt loc, cu alt nume și altă poveste. Mai fusese un ungar. Țsta pretindea că e un fost prizonier de război care încerca, la fel ca cehii, zicea el într-o nemțească stricată, să ajungă acasă. Matula l-a socotit spion și l-a împușcat cu mâna lui. Fusese și revoluționarul socialist Putov, care susținea că se duce în vizită la rude. Tânăr vioi, companie plăcută, cu ochi mari și mâneci prea lungi. Rătăcise drumul pe undeva. Și negustorul de blănuri din Perm. N-au avut nici un motiv să-l pună la popreală. Era la fel de rus ca pâinea neagră și ca vodca și avea și acte. Dar Matula n-avea altă cale de a-l convinge să stea și Matula voia să vorbească cu el despre misterele și bogăția taigalei. Așa că l-a pus în celulă pentru o săptămână, apoi l-a trimis în drumul lui, cu un sac de pește roșu sărat și o gravură urâtă pe scoarță de mesteacăn, reprezentând nașterea Mântuitorului, în chip de scuze.

Mutz luă cu el un felinar pe coridorul neluminat care ducea la celulă. Era umed și frig în noaptea de după ploaie. Felinarul se legăna, trimitând lumina în sus și în jos. Se auzea mormăitul vocilor lui Racansky și Bublik, cei care-l capturaseră pe străin. Noaptea, pe aceste coridoare goale, cu parchet de pe care de multă vreme dispăruse lustrul, cu ziduri văruite și tavane înalte și umede, când vorbeau între ei doi oameni, oricare ar fi fost aceia, suna a conspirație.

— Ascultă, Racansky, spuse Bublik în timp ce se apropia Mutz. Iluminarea este pentru ofițeri. Acum, există o metaforă pentru lupta de clasă.

— Ai dreptate, zise Mutz. Însă n-am de gând să-ți dau felinarul.

— Până și prizonierul are o lumânare, replică Racansky.

— I-am dat-o pe-a noastră, adăugă Bublik. Și bine-am făcut. Cred, adăugă cu voce scăzută, că ne aflăm în fața unui personaj important, domnule tovarăș locotenent-evreu. Îl cheamă Samarin. Deținut politic. Evadat dintr-un loc de undeva din nord. Cred că s-ar putea să fie bolșevic. Revoluționar!

— Și ție-ți place asta.

— Cărui om bun și cinstit nu-i place? Alianța dintre soldați, țărani și muncitori...

— Atunci de ce l-ați închis?

Tăcere. Bublik își drese vocea și își făcu de lucru cu siguranța de la armă.

— Matula, răspunse Rakansky.

— Știu, spuse Mutz. Împotriva lui când o să faceți o revoluție?

— O revoluție fără felinare? strigă Bublik, făcând către Mutz semnul cu degetul mare între arătător și mijlociu. Păi ai fi următorul pus la zid, tovarășe burghez.

— Omul e în regulă, Tomik, murmură Racansky.

— În revoluție, nimeni nu e în regulă, rosti Bublik, adresându-se podelei.

Mutz deschise gura, apoi o închise. Își dorea o formulă de adresare pentru acești oameni. În privința asta încă se mai ascundea sub ruinele imperiului în care trăise și care pierise. Avea o slăbiciune pentru categorii. Aproape toată lumea avea. El era domnul-tovarăș-locotenent-evreu. Știa ce riscant era să te agăți de categorii vechi în zile de revoluție și război civil și în țări noi, cu toate acestea nu se putu abține. Deschise iar gura.

— Ăă... (Bublik ridică privirea) ... co-funcționarii mei...

Ochii lui Bublik se îngustară și mustățile părură că i se lasă pe spate, ca urechile unei pisici. Era disprețuitor, cu toate acestea îi plăcu expresia.

— L-ați percheziționat?

— E plin de jeg, zise Bublik.

— Pute, explică Racansky. Și are păduchi.

— O să-l curățăm, spuse Mutz. Ce-ați găsit?

Felinarul fu îndreptat spre o cârpă jengoasă întinsă pe podea. Pe ea se aflau o bucată de metal transformată într-un cuțit grosolan, un sul din scoarță de copac, câteva bucăți de frânghie improvizată din mațele unui animal și un portofel de carton.

— Nu mare lucru, zise Racansky.

Mutz deschise portofelul și scoase fotografia. I se strânse stomacul.

— Asta era în posesia lui? O cunoaște pe Anna Petrovna?

Bublik și Racansky se îngrămădiră la lumină să vadă fotografia.

— Nu ne-am dat seama că e ea, explică Racansky. Zicea că a găsit-o pe stradă.

Mutz apucă sulul și-l desfășură. Pe el erau mâzgălite stângaci câteva cuvinte, cu litere de tipar: „EU MOR AICI. K.“. Băgă sulul și portofelul în buzunar și întrebă dacă

Samarin mai spusese și altceva.

Bublik își apropie obrazul de obrazul lui Mutz și rânji:

— Cineva a încercat să-l mănânce.

Mutz luă cheia celulei și o răsuci în broască.

— Am s-o las deschisă, le spuse el soldaților. Aveți grijă.

— Dacă te-atingi de el, o să ne dai nouă socoteală, îl avertiză Racansky.

Mutz intră în celulă și închise ușa după el. Privi în jos la prizonier, care își potrivise lumânarea la marginea patului de fier și stătea cu picioarele încrucișate sub lumina ei, pe podea, citind un exemplar vechi din Cotidianul cehoslovac. Când ajungeau la Iazîk, ziarele erau deja vechi.

— Citești în limba cehă? întrebă Mutz în rusă.

Samarin ridică privirea.

— N-ai o țigară? întrebă el.

— Nu.

Mutz își vârî mâinile în buzunare și-l cercetă pe prizonier cu privirea. Pe obrazul supt și emaciat al lui Samarin se citea dispreț și o minte cercetătoare și mobilă. Ochii lui aveau forță, ca și cum ar fi putut atinge, mângâia, scormoni sau înșfăca tot ce vedeau.

— Regret că trebuie să te închidem, spuse Mutz. Oricât ți s-ar părea de ciudat, noi deținem aici jurisdicția și, cum dumneata n-ai acte, trebuie să-ți verificăm mai atent spusele.

— Ar fi mai ușor să mă urcați în primul tren spre Sankt Petersburg, propuse Samarin.

— Sunt trei mii de kilometri până la Petrograd și împrejurimile Omskului sunt sub bombardament, răspuse Mutz. Știi asta, nu?

Străbătu încăperea și se așeză pe pat. La lumina lumânării zări o mișcare ușoară în părul lui Samarin și se trase mai la distanță pe saltea. Umplutura de paie foșni sub greutatea lui.

— Când am fost arestat, i se mai zicea încă Petersburg, rosti Samarin.

— Când a fost asta?

— În 1914. Am fost judecat și am ajuns în lagărul de muncă de la Grădina Albă în 1915. Am fugit în ianuarie. Acum nouă luni. Merg pe jos de nouă luni.

— Mâine ți se va audia povestea, îl informă Mutz. Aș vrea să-ți pun câteva întrebări acum.

— Aștept, zise Samarin.

Tuși, horcăi și scuipă în colț, își lăsă fruntea pe genunchi și rămase așa, cu capul rezemat. Mutz vedea că nu e doar obosit. Fusese zdrobit în cei cinci ani petrecuți printre osândiți și în sălbăticie. Viața minții lui scânteietoare și iuți de altă dată pâlpaie

o clipă, înșelându-l pe Mutz în primele momente, însă acum se furișa înapoi pustiul; mai văzuse și altă dată pustiirea lăuntrică la osândiți, când golul nu este lipsa vitalității, ci vitalitatea este un artificiu sporadic disperat care încearcă să ascundă golul.

— Cum te-ai tăiat la mână?

— E plin de lucruri tăioase pe-afară. O creangă ruptă.

— Știi ceva de un șaman tungus cu frunte diformă? îl întrebă Mutz.

Samarin ridică din umeri.

— Am întâlnit pe cineva cu descrierea asta în pădure, acum câteva luni. În împrejurări grele.

— Adică?

— Alt pușcăriaș încerca să mă măcelărească.

— Da. Încercarea de canibalism. Și de-atunci, nu? Ai introdus alcool în oraș în seara asta?

Samarin își înălță capul și râse. Mutz tresări surprins. Era ca și cum până atunci ar fi stat în holul unei case reci și întunecate, purtând o conversație răcnită cu o voce pe jumătate adormită și confuză de la etaj, când, brusc posesorul vocii deschide ușa, aprinde luminile și focul în sobă. Nu că l-ar fi judecat greșit pe Samarin, doar că nu cu el vorbise până atunci.

— Locotenent Mutz, zise Samarin, ridicându-se și privind de sus la anchetatorul său, cu o mână în buzunar și cu cealaltă mângâindu-și bărbia acoperită de barbă. Înainte să mă întrebi, îți răspund că numele mi l-au spus ei, tovarășii dumitale. Nu crezi că toată treaba asta e cam anapoda? Iată-mă pe mine, student în propria mea țară, osândit doar prin definiția unei tiranii care a fost acum răsturnată cu tot cu legile în temeiul cărora am fost arestat. Cu toate astea, sunt încarcerat de dumneata. Cine ești dumneata? Un ofițer evreu, trimis în misiune de armata unui imperiu care nu mai există, slujind acum o țară pe care n-ai vizitato niciodată, pentru că ea există doar de un an și se află la vreo cinci mii de kilometri depărtare. Mi se pare că eu ar trebui să te închid pe dumneata și să te întreb ce cauți aici.

Mutz își ridică privirea spre Samarin, care stătea deasupra lui cu brațele încrucișate și sprâncenele înălțate. Era înalt și arăta, într-un fel, mai curat. De pe coridor se auziră aplauze și Bublik strigă: „Bravo!“ Mutz simți că se prăbușește într-o fântână de tristețe. Își cercetă cizmele, își strânse buzele și zise:

— Mda. Am de gând să merg la Praga, atunci când am să pot, firește. Ce reprezintă acest sul?

Scoase din buzunar bucata de scoarță de copac. Samarin i-o smulse și-o puse în flacăra lumânării. Scoarța se aprinse atât de rapid încât omul îi dădu drumul și o stinse

cu piciorul.

— Asta nu însemna nimic, zise repede. În Grădina Albă osândiții obișnuiau să arunce asemenea mesaje din blocul de pedeapsă. Nu-mi place să mi se reamintească locul acela. Nici nu știam c-o am în buzunar.

— Timp de opt luni?

— K. ... cine era K.? Kabancik cred că-l chema. Un hoț priceput când e vorba de intrat și ieșit printr-o fereastră mică și înaltă.

— Și fotografia?

— După cum le-am explicat tinerilor cehi de-afară, am intrat în oraș venind dinspre nord, de-a lungul unui râu și, după ce-am trecut de prima fermă, acolo unde poteca se transformă în drum, am găsit portofelul pe jos.

— Pe întuneric.

— Am vedere bună.

— O cunoști pe femeia din fotografie?

— Ar trebui s-o cunosc?

— Spune, o cunoști?

— Dumneata o cunoști?

— Da, o cunosc, răspuse Mutz, frecându-și fruntea cu degetele mâinii drepte. Eu nu sunt polițist. Nu sunt detectiv.

— E în regulă. Fii pe pace, zise Samarin. Și adevărul e că n-am avut lumină să văd fotografia înainte să mi-o ia oamenii dumitale. Pot s-o văd acum?

Mutz scoase fotografia și i-o dădu lui Samarin, care se așeză pe pat și o ridică la lumina lumânării cu degetul mare și arătătorul de la fiecare mână, ținând-o doar de marginea albă cu unghiile lui negre și rupte, ca să n-o mânjească. Era aceeași Anna Petrovna, femeia din gravura lui Mutz de pe bancnota de o coroană a cehilor, aceeași coamă de păr cârlionțat legat la spate și aceiași ochi avizi, însă aici era mai tânără cu câțiva ani și mai fericită: Anna de dinainte de război. Rochia neagră cu guler înalt ar fi arătat demodată acum, felul în care cei doi nasturi de sus rămăseseră descheiați cu aparentă nepăsare, felul în care capul Annei, rezemat pe mâna ei, lăsa să se vadă o linie unduitoare, fină și palidă a gâtului, o scoteau în afara modei. În vreme ce fotografiile de studio ar fi scos o imagine cu ten alb și neted sub o lumină egală, această fotografie era împărțită în extreme de lumină și umbră. Contrastul puternic dintre

planurile întunecate și cele luminate ale chipului Annei se reverbera în contrastul dintre severitatea clarobscurului însuși și fericirea ce emana din zâmbetul ei. Lumina – greu de spus dacă era lumina soarelui sau venea de la vreo instalație artificială, electrică – dădea la iveală micile riduri și imperfecțiuni existente chiar pe pielea ei tânără, și asta, prin contrast cu modul extrem de simplu în care îi erau subliniați pomeții și nasul

puțin cârn, o făcea să pară tânără și înțeleaptă totodată.

— Frumoasă, spuse Samarin.

Dacă ar fi rostit-o în orice alt fel, Mutz s-ar fi înfuriat și ar fi regretat că i-a arătat fotografia. Însă o spusese pe un ton de constatare, ca și când a fi frumos ar fi fost o profesie, ca aceea de dulgher sau camionagiu și era de la sine înțeles că fiecare orașel își avea frumoasa lui.

— Nu toată lumea gândește la fel, spuse Mutz. O recunoști?

— Nu. Mă întreb când a fost făcută fotografia. Cel care a făcut-o e priceput.

— E un autoportret, răspuse Mutz, luând înapoi fotografia și punând-o deoparte. Ai vreun motiv să crezi că ar putea fi în pericol?

— Nici măcar nu știu cum o cheamă. Pot să-ți spun că toată lumea din acest oraș e în pericol. Celălalt osândit e pe urmele mele. Mohicanul, cum își zice. Nu-i știu numele de botez. Când e vorba să ucidă e foarte iscusit. Câteva zeci de soldați cehi n-o să-l deranjeze.

— Cunoști un bărbat pe nume Balașov?

— Nu. Spune-mi, cum o cheamă pe femeie?

— Nu e necesar să știi.

— Anna Petrovna? Așa o cheamă! Îmi dau seama după expresia dumitale. Paznicii mei de-aici îmi povesteau despre ea. Transmite-i complimentele mele, te rog, pentru arta ei fotografică. Acel portret va rezista mai mult decât noi.

A urmat un moment de liniște. Mutz simțea că Samarin îl urmărește cu privirea. Se întoarse; prizonierul îl privea cu o expresie foarte firească de prietenie. Ca o confirmare, când vorbi, o făcu pe un ton de grijă intimă, extrem de delicată, ca și cum cei doi bărbați fuseseră apropiați ani de zile. O clipă, Mutz se pomeni trecându-și în revistă cunoștințele din trecut. Să-l fi știut el pe acest om? Ridicol. Și cu toate acestea, puteau exista oameni cu darul, prin tonul vocii, prin expresie și o capacitate de a-i citi pe alții, de a da impresia că sunt prietenii tuturor și ai fiecăruia în parte? De-a face să pară că o secundă de afecțiune nu era mai puțin prețioasă decât niște ani – că timpul nu conta? Să aibă amintirea atât de puțină însemnătate când ajungi să pui preț pe prezent?

— Ți-e dragă Anna Petrovna, nu-i așa, Jacob? zise Samarin.

— Numele meu e... nu e Jacob, răspunse Mutz.

Fusese o capcană ieftină.

— Abraham?

— Numele meu e Josef. Prefer să rămânem în termeni oficiali. Știai că șamanul e mort?

Samarin scutură din cap. Apoi pocni din degete și arătă spre Mutz.

— Otrăvire cu alcool! zise. Ți-ai trădat deja bănuiala. De ce l-aș fi... ascultă-mă.

Își lăsă capul în jos, își umezi buzele și privi spre fereștrăuța celulei. Era grav și speriat.

— Și dacă Mohicanul e deja aici? Șamanul știa ce încercase să-mi facă! E greu de înțeles, însă, deși un mare bandit se poate lăuda în fața altor hoți că mănâncă un om, el nu poate îngădui rușinea ca fapta să fie cunoscută de turma de rând. Și știu că ducea alcool cu el. Te rog, locotenente. Vezi cât sunt de obosit și cu tribunalul ăsta de mâine... dacă una din santinelele dumitale nu-i de gardă sub fereastră toată noaptea, n-am să dorm. Fiecare ființă căreia îi povestesc ce s-a întâmplat în taiga e în mare primejdie. Acum, dumneata.

Dar mâine am să spun la atâția oameni, încât nici măcar el să nu-i poată ucide pe toți.

— Bublik! Racansky! strigă Mutz, ridicându-se și îndreptându-se spre ușă. Veniți aici.

Cei doi intrară. Mutz privi în jur.

— Domnul Samarin a solicitat o pază atentă pentru noaptea asta și știu că toți vreți să vă cunoașteți mai bine. Propun să petreceți noaptea împreună.

— Onorat, cârâi Bublik.

— Să nu-i dați vreo armă. În rest, împărțiți cu el ce-aveți.

— Atunci lăsați-ne felinarul.

— Încă n-am plecat.

Bublik făcu un pas înainte.

— Suntem onorați să avem ca oaspete pe un membru adevărat al clasei revoluționare ruse, un intelectual, prieten activ al muncitorilor, un purtător de lampă – un far pentru țărani, un bărbat care a cunoscut dinăuntru natura celei mai mari revoluții pe care a văzut-o omenirea vreodată, care ne poate ajuta să înțelegem agonia imperialismului, capitalismului și naționalismului burghez, care poate să ne fie călăuză prin operele marelui Karl Marx. Tovarășul Samarin!

Bublik aplaudă. Racansky îl urmă.

— Dați-mi o țigară, zise Samarin.

Bublik îi făcu semn cu cotul lui Racansky și acesta îi dădu o țigară și i-o aprinse. Samarin trase lacom fumul în piept.

— A fost revoluție? întrebă.

— Da! strigă Bublik, înălțând un pumn în aer.

— Îmi închipui că au fost steaguri, marșuri, o schimbare de guvern, pedepsirea proprietarilor, ceva incendieri și jafuri, o reîmpărțire a pământului și a spațiului locativ, dreptate făcută la iuțeală?

— Da! admise Bublik, coborând puțin pumnul, mai puțin sigur. Totul s-a schimbat.

— Și dumneata te-ai schimbat?

— Da! exclamă Bublik, ridicând iar pumnul. Nu!

Se lovi cu palma peste frunte, peste piept, își izbi țeava puștii de podea, îl împunse pe Racansky.

— Mă simt... ignorant. Adică neinstruit. Nu e vina mea. Suntem cu toții victime ale sistemului de învățământ austro-ungar controlat de burghezie. Sunt așa de multe... procese.

— Eu sunt doar un student, rosti Samarin, umplându-și plămânii cu fumul cald. Nu sunt revoluționar, cum zici dumneata. Cinci ani într-un lagăr de muncă, adăugă și râse. Pentru o neînțelegere! Dar, dacă asta contează, uite cum văd eu lucrurile: o revoluție se petrece atunci când se petrece aici, înăuntru, zise el făcând semn spre cap.

— Excelent! aprecie Bublik, ridicându-se și așezându-se la loc de câteva ori. Vezi? Concis, direct. Tovarășe Samarin, care e calea cea mai bună pentru a înfăptui această revoluție interioară? Mulți dintre soldații și ofițerii...

— Există aceia care sunt virtuoși din fire, zise Samarin.

— Da!

— Generoși din fire. Altruști care muncesc pentru binele comun, care dau fără să urmărească profitul, care fac sacrificii fără să aștepte recunoștință. Oameni care n-au nevoie să fie organizați.

— Da! Eu însumi...

— Toți ceilalți trebuie distruși.

— Distruși... De-acord.

— E foarte ușor să fii de acord, dar e foarte greu de privit. Lucrurile stau așa: cu toate că nu există Dumnezeu, o adevărată revoluție trebuie să fie ca o pedeapsă divină. Instrumentele ei trebuie să fie în ochii celor virtuoși ca niște instrumente ale unei voințe inevitabile, irezistibile – propria lor voință – care-i osândește pe cei ticăloși. Dați-mi o țigară.

— Dă-i o țigară, Racansky.

— E ultima.

— Vrei să fii distrus de voința celor virtuoși? Dă-i-o!

Bublik îi smulse țigara și i-o dădu prizonierului, care se aplecă ușor peste flacăra lumânării și o aprinse.

— Continuă, te rog, tovarășe Samarin. Spune-ne cum urmează să se înfăptuiască această distrugere. Cum vor fi recunoscuți cei virtuoși? Există pericolul de-a se face greșeli?

— De bună seamă, râse Samarin și se răsuci pe-o parte, proptindu-se într-un cot și alungând fumul cu mâna. Nu uitați, eu nu știu cum o să se petreacă. Sunt doar un

student.

— Dar dacă distrugătorii ucid nevinovați la grămadă cu vinovați, cumpăni Racansky, nu merită și ei să fie distruși?

— Ține-ți gura, interveni Bublik.

— Racansky are dreptate, zise Samarin. În cele din urmă, distrugătorii se vor distruge unul pe altul și totul se va sfârși. Tocmai de asta ei își pot permite să se poarte, cum probabil că pare, ca niște monștri. Ei sunt dincolo de vină și nevinovăție. Ei sunt firoși, înfricoșători, sângeroși. Dar pe ei nu-i judeci, tot astfel cum nu judeci o viitură, indiferent cât te-a îngrozit, indiferent câte neamuri ți-a ucis. Apele se retrag și viitura a dispărut, însă pământul s-a schimbat.

Bublik și Racansky se uitau unul la altul, Bublik dând din cap, Racansky holbându-se la Samarin cu gura întredeschisă. Rakansky se așeză pe podea cu picioarele încrucișate și cu pușca în poală, privind în sus la prizonier. Suflând greu de efort, Bublik făcu la fel.

— Știe careva vreo anecdotă? întrebă Samarin.

— Vezi? îi șopti Bublik lui Rakansky. Acum înviorează atmosfera și îi atrage pe țărani și pe muncitori cu anecdote distractive și instructive.

— Vă spun eu una, zise Samarin. „Un ucigaș duce o fetiță în pădure, noaptea. E întuneric, copacii gem sub vânt și nu mai e nimeni prin preajmă. Fetița îi spune bărbatului: Mi-e frică. Și ucigașul zice: Ție ți-e frică? Eu sunt ăla care o să se întoarcă singur acasă!“

Urmă o tăcere de câteva secunde. Chipul lui Bublik se schimonosi; cu ochii strâns închiși, cu gura căscată, sergentul dădu drumul unui hohot de râs lung și cârâitor. Samarin, Racansky și Mutz îl priveau cum necheza, își scutura capul, se ștergea la ochi și chicotea.

— Singur acasă! zise el, chircindu-se la loc. Grozavă. Pricepeți?

Mutz păși în cercul celor trei bărbați și puse jos felinarul, în mijloc.

— Uite, zise.

Bublik ridică ochii spre el și se întoarse iar spre Samarin. Samarin i se adresă lui Mutz:

— Ești un om generos, Josef, ne lași felinarul dumitale când afară e întuneric. Firește, nici pe dumneata n-o să te vadă nimeni. Dacă mergi la Anna Petrovna, sunt sigur că știi drumul.

— Nu-mi plac familiaritățile, replică Mutz. Aveți grijă ca prizonierul să fie despăducheat și curățat, cu haine noi, până mâine la nouă. Sergent Bublik. Te rog.

Și plecă spre casa Annei Petrovna.

Anna Petrovna

Anna Petrovna Lutova s-a născut în anul 1891, într-un oraș din gubernia Voronej, în stepa europeană, când peste regiunea înconjurătoare se abătuse foametea. Pe mama ei au apucat-o durerile facerii într-o după-amiază ploioasă de octombrie și tatăl ei a plecat călare să-l aducă pe doctor. Când s-au întors cei doi bărbați, tatăl ei era palid. În timp ce doctorul a urcat la etaj să se ocupe de mama Annei, tatăl ei s-a așezat în bucătărie, fără să vorbească, bând pahare de coniac, vărsând jumătate pe podea, pentru că umplea paharul până la buză și apoi îi tremura mâna și nu voia să lase slujnica să-i toarne, privind-o doar năuc în ochi atunci când ea încerca să-i ia paharul gol din mână. Ca să-l găsească pe doctor, tatăl călărise până dincolo de marginea orașului. Pe drum, trecuse pe lângă o familie care stătea la marginea drumului: trei copii cu chipuri famelice, obraji supti și urechi prea mari, adormiți în iarba udă, și părinții în picioare lângă ei, tatăl cu o haină neagră peste cămașă, o șapcă turtită și cu mâinile la spate, privind în depărtare; mama, cu o broboadă murdară, boțită, lipită de frunte, a înaintat când s-a apropiat calul și l-a strigat. I-a spus „domnule“ și a cerut ajutor. Tatăl Annei a mers mai departe, fără să se oprească. De ce-și lăsaseră părinții copiii să adoarmă pe pământul ud, cu ploaia căzându-le pe față și de ce erau copiii atât de slăbiți și nemâncați? Îl tulbura și nu-l tulbura. La întoarcere, i-a povestit doctorului iar doctorul l-a privit fără să spună nimic până când, la un kilometru mai încolo, s-a ridicat în șa, s-a întors și i-a spus tatălui Annei:

— Copiii au murit probabil de foame.

Când au trecut pe lângă locul acela, familia plecase. Doctorul spunea că doar țărani mai avuți rămăseseră în sate, restul o porniseră spre orașe ori spre codri. Oamenii mâncau scoarță de copac și șopârle. La marginea orașului, au văzut iar familia aceea, într-o căruță. Mama și tatăl stăteau cu spatele la căruțaș. Copiii morți zăceau sub o bucată de pânză cu mici ochiuri de apă adunate în cute și suprafața apei tremura când roțile căruței încălecau șleauri. Părinții n-au ridicat privirea când tatăl Annei și doctorul au trecut în galop mic pe lângă ei.

Anna a auzit povestea prima dată de la tatăl ei când avea paisprezece ani. Până atunci crezuse ce auzise de la sora ei mai mică – la rândul ei, aceasta auzise povestea de la slujnică –, și anume că pe tatăl lor îl înspăimântase atât de tare gândul la naștere, încât se îmbătase de groază. Tatăl pe care-l știa ea bea doar la sărbători și la petreceri la iarbă verde, sau când era împreună cu prietenii și atunci rosteau toasturi lungi, serioase, ridicând paharul unul în cinstea celuilalt și a unor persoane cu nume ciudate, ca Obri Berdsley¹ sau Gustav Klimt, și Anna se mândrise că atunci când se năștea ea tatăl ei era atât de pătruns de eveniment încât pusese mâna pe sticlă și fredonase poate un cântecel în bucătărie în cinstea fiicei sale în timp ce ea tocmai venea pe lume.

Tatăl ei era pictor. Era autodidact și spunea sus și tare că peisajele reprezentau o formă moartă. Disprețuia fotografia, numind-o coruptă, degenerată, decăzută, și refuza să permită membrilor familiei sale să se fotografieze. Ori de câte ori era rugat, promitea să-și ia blocul de schițe puțin mai târziu, însă după ce-și încheia activitatea care-l împiedica să deseneze – fumatul sau cititul unui roman sau scrisul unei scrisori – uita de blocul de schițe. Picta portrete ale unor oameni de afaceri, intelectuali și aristocrați din Voronej și ale soțiilor lor. El era cel care îi aborda, întrebându-i dacă vor să-i pozeze, iar nu invers, dar adevărul era că uneori aceștia se ofereau să plătească. El respingea ofertele, împingând ambele palme în față cu putere, ca și cum ar fi mânat tauri într-un țarc, și zicea:

— Un artist adevărat nu lucrează pentru bani. Un artist adevărat n-are nevoie de bani.

Era adevărat că tatăl Annei n-avea nevoie de bani, pentru că venitul de la fabrica de bere pe care familia o deținea în Lipețk le ajungea pentru întreținerea casei, pentru hainele familiei, hrană, patru servitori și pentru lucrurile dorite care apăreau în casă odată cu noul secol – bicicleta, gramofonul și lumina electrică.

Anna a crescut în atmosfera cu miros de vopsele și pânză și lemn proaspăt geluit care năvălea prin ușa deschisă a atelierului, cu cei veniți să pozeze, care urcau țanțoș scările scârțâitoare, boiernașii care soseau de la casele lor de la țară cu tivul hainelor destrămat și plini de mătreață, mirosind a igrasie, conțopiștii țepeni în uniformele lor noi, comandate prin poștă, femei frumoase și înalte, uneori câte două, alteori singure,

care zoreau grațios și foșnitor către lumina ce umplea catul de sus. După câteva săptămâni, tatăl Annei o ducea în atelier și îi arăta pictura și ea era uluită să vadă cum își modificase tatăl ei modelele, cum dispăruseră firisoarele roșii de pe obrajii boierilor și nasurile lor deveniseră mai ascuțite, cum umflătura din dreptul burții migrase la nord, spre pieptul lor, cum femeile frumoase deveneau mai tinere iar taliile lor mai subțiri decât erau în realitate, cum funcționarii cu ochi vicleni și fețe șterse ajungeau să te privească din portret plini de înțelepciune și de o dorință de-a face bine omenirii pe care n-o observai niciodată dacă-i zăreai pe stradă. Când era mică, Anna credea că mai mult ca sigur clienții tatălui său erau foarte recunoscători pentru că el le netezea toate ridurile, le ștergea petele, umflăturile, negii și le îndrepta ochii sașii, pentru că lua atâtea fire de păr de pe fețele femeilor și puneă atâtea pe capetele bărbaților, pentru că, de fapt, făcea ca toate femeile și toți bărbații să arate aproape la fel cu toții, așa ca nimeni să nu fie gelos. Ea credea că ei trebuie să plătească mult pentru portretele lor, poate chiar în aur.

Într-o după-amiază, cu câteva săptămâni înainte ca Anna să împlinească cincisprezece ani, tatăl ei a chemat-o în atelier să-i arate portretul pe care i-l făcuse mareșalului local al nobilimii. Cu toată simpatia lui pentru arta modernă, în ceea ce picta tatăl Annei era conservator. Personajele lui erau întotdeauna îmbrăcate ceremonios și întotdeauna înfățișate în picioare, pe un fundal întunecat, atât de întunecat că era greu de spus dacă reprezenta noaptea sau o perdea sau pur și simplu un strat rapid de vopsea neagră, neamestecată. Perspectiva era asigurată de obiecte dispuse în planul din față, un craniu sau cărți sau un glob pământesc, așezate pe o masă pe care se odihneau delicat degetele subiectului. Anna l-a recunoscut pe mareșal după mulțimea de medalii și ordine pe care tatăl ei le înfățișase în amănunt pe pieptul acestuia. Pe masă, tatăl ei pictase trei șoareci de câmp care păreau să fi murit de foame. Li se vedeau coastele, aveau pulpele jigărite și pielea întinsă pe cranii, gurile căscate în agonie. Nu mai pictase niciodată ceva așa de real sau de urât. Anna vedea că tatăl său era emoționat și totodată neliniștit. Vopseaua era aproape uscată, însă el era încă în halat. Nu coborâse în ziua aceea la prânz, nu-l văzuseră nici la micul dejun, nici măcar nu se dusese să-și sărute fetele la culcare cu o seară înainte. Pe barbă avea stropi de vopsea iar ochii îi erau încercănați de oboseală și neliniște.

Anna știa că tatăl ei dorea ca ea să-l întrebe despre șoareci, așa că l-a întrebat. El i-a povestit despre copiii morți pe care-i văzuse în ziua când se năștea ea, și cum mareșalul nobilimii, care era cel mai mare moșier de prin partea locului, vânduse toate grânele pe care le avea în hambare și le expediase peste hotare, în timp ce arendașii lui mureau de foame, și apoi încercase să-i împiedice pe alți aristocrați și orășeni să strângă ajutoare pentru cei loviți de năpastă, de teamă ca nu cumva să se creadă în străinătate că acolo

există foamete. Anna a privit tabloul, apoi și-a privit tatăl, care zâmbea și se încrunta și clipea și ronțăia coada unei pensule. Primul ei gând a fost că era foarte nepoliticos din partea unor copii să moară de ziua ei de naștere. Al doilea gând a fost că mareșalul nobilimii, pe care îl văzuse urcând țanțoș scările spre atelier cu o săptămână în urmă, care-i zâmbise și o salutase din cap, un bărbat mărunț cu piele cenușie și mustați albe, date din belșug cu ulei, era un monstru. S-a așezat pe masa unde își amesteca tatăl ei vopselurile și pe fiecare obraz i s-a rostogolit câte o lacrimă. Tatăl ei a lăsat pensula jos, i-a cuprins umerii cu brațele, i-a dat de-o parte părul de pe obraz și a sărutat-o pe frunte și i-a spus să nu-și facă griji, pentru că probabil n-o să fie arestat. Asta Anna n-o pricepea, pentru că ea plângea fiindcă i se părea că e trist ca ei să dispară așa din amintirea familiei ei, morți și fără nume sub o prelată în ploaie, iar ea se simțea răspunzătoare și rușinată cu nu fusese acolo ca să poată da o mână de ajutor.

L-a mai întrebat o dată ce însemnau șoarecii. El s-a așezat lângă ea și i-a spus că erau un simbol al foametei. Ea l-a întrebat de ce, în loc să picteze un simbol al foametei, nu pictase foametea. Tatăl ei s-a aprins la față și s-a ridicat în picioare, și-a înălțat brațele, a scuturat din cap și i-a spus că ea n-avea habar ce risc își asuma el insultând un om atât de puternic cum era mareșalul fie și numai cu un simbol. Putea fi trimis în surghiun, în Siberia.

Anna și-a șters ochii, și-a tras nasul și s-a încruntat. Nu voia ca tatăl ei să fie trimis în Siberia și i-a spus-o. I-a spus că, dacă avea de gând să-l insulte pe mareșal, poate era mai bine să picteze portrete de oameni adevărați de pe moșiile lui, care muriseră de foame, așa mareșalul putea să se simtă cât de jignit poftea, dar n-ar avea cum să protesteze. I-a mai spus că dacă ar fi vrut să-l insulte pe mareșal nu l-ar fi înfățișat ca fiind un bărbat înalt, puternic, cu ochi pătrunzători și cu aceiași obraji trandafirii ca toți ceilalți, femeii și

bărbați, pe care-i pictase, l-ar fi pictat așa cum era, cu piele cenușie, bătrân și viclean. Tatăl ei s-a înfuriat, a apucat-o de mână, a dat-o afară din atelier și a trântit ușa.

Peste câteva zile, tatăl Annei a înfășurat pictura și s-a dus la o întrunire de după-amiază a consiliului orășenesc, unde avea de gând să i-o înfățișeze mareșalului, care n-o văzuse încă. Atunci când Anna a văzut cât de speriat era, s-a speriat și ea. Tatăl ei le-a sărutat și le-a îmbrățișat, pe ea, pe sora ei și pe mama ei, ca și când s-ar fi putut să nu le mai vadă niciodată. Se cuibărise o spaimă în el. Anna și-a dat seama că inima tatălui ei fusese rănită de un ciob din lumea de-afară. Nu mai văzuse niciodată așa ceva, forța teribilă și cruzimea mulțimii de oameni pe care nu-i cunoști și care poate pătrunde înăuntrul tău și te poate înspăimânta. Nu mai văzuse niciodată acea stare, iar acum o vedea pe chipul tatălui său. După aceea, a mai văzut-o la el doar de două ori, când a auzit că era grevă la fabrica de bere și când i s-a spus că era un artist prost. Când a

văzut-o, și-a dat seama că-o mai văzuse și înainte, că la alți oameni ea exista tot timpul, bărbați cu haine prăfoase și șepci ponosite, care mergeau pe străzi încet, de parcă s-ar fi temut să se ducă acasă, iar faptul că la tatăl ei nu exista era un semn de cât de puțin avea el de-a face cu acea lume. O făcea să dorească s-o surprindă și s-o urmărească. Mai târziu, când și-a cunoscut soțul, n-avea să vadă la el nici că se teme de nepăsarea lumii largi, nici că o ignoră cu bună știință ca tatăl său, avea să vadă doar credința într-o altă lume care avea să vină.

În seara aceea tatăl ei nu s-a întors acasă, iar Anna cu sora și cu mama ei au rămas treze până după miezul nopții, bând ceai și jucând cărți. Mama Annei le-a spus servitorilor să meargă la culcare, iar ele trei au stat împreună pe divan, privind la ceasul nemțesc de pe perete, de lângă sobă. Mama fetelor și-a tot petrecut degetele prin părul lor până când ele i-au spus să înceteze, pentru că le freca prea tare pielea capului și ele au adormit pe umărul mamei după ce pendula a bătut de două. La cinci, s-au auzit bubuituri în ușă și vestea a trezit casa. Tatăl Annei fusese arestat de poliție la ordinul mareșalului nobilimii și era reținut în închisoarea din oraș. Mama Annei a apucat în grabă un șal și o pălărie și le-a târât pe cele două fiice somnoroase în stradă. Era luna mai, abia se lumina de ziuă și ele alergau cu pași mari și se împiedicau

pe străzi albastre, prăfoase și pustii, urmărite cu privirea de bețivi cu pas clătinat. Anna a stat în fața închisorii cu sora ei de mână, ascultând-o pe mama lor cum s-a străduit ore întregi să-l convingă pe paznicul de la poarta închisorii, încercând să ajungă să-și vadă soțul, plângând și fluturându-și batista în fața paznicului și arătând spre copii. Paznicul a ascultat cu atenție și a dat din cap și și-a îndreptat mustața spre pământ, dar n-a zis și n-a făcut nimic, în timp ce la poartă se aduna o mică ceată de alte neveste de arestați, mai sărace decât mama Annei și furioase că numai ei i se dădea atenție. În cele din urmă, mama Annei a plecat, cu capul în pământ. S-a uitat la Anna și a întrebat-o cu vocea răgușită de cât vorbise și se rugase de ce nu plângea, ar fi fost de ajutor. Atunci Anna chiar a plâns.

Tatăl ei a stat la închisoare două zile. N-a fost trimis în Siberia, n-a fost nici amendat, nici judecat. Mareșalul nobilimii era jignit de tablou. Acuzația era gravă, faptul că nu-și dăduse seama la început că era acuzat era și mai rău, la urma urmei erau doar trei șoareci, și toți ceilalți știau că era acuzat, pentru că tatălui Annei îi trebuiseră câteva luni bune ca să-și facă curaj să picteze șoarecii și se asigurase că toată lumea știa ce se pregătea el să facă. Dar era anul 1905 și mareșalul nobilimii era precaut. Consiliul era un cuib de liberali, armata scosese artileria pe străzile Moscovei, țăranii incendiau proprietățile moșierilor. Într-o zi, orașul a fost invadat de fum, venit de-acolo de unde Sutele Negre² dădeau iama în jidănime și de dincolo de marginea orașului, unde carcasa goală care mai rămăsese din conacul lui Kulin-Kalenski fumega

prin găvanele ferestrelor. Polițiștii își făceau jocurile personale, iar în ziare nu se putea avea încredere, căci jurnaliștii nu se mai temeau cum s-ar fi cuvenit. Când mareșalului i-a spus chiar fiica lui că nu mai era primită în unele din cele mai bune case din oraș pentru că îl arestase pe artistul Lutov, acesta a aranjat ca tatăl Annei să fie eliberat.

Tatăl Annei a venit acasă în triumf, și-a îmbrățișat duios familia și a plecat după o oră la un banchet organizat în cinstea lui de frunțașii liberali din oraș, și acolo a fost lăudat în cuvântări în care a fost numit leul democrației, iar în toasturi numele lui a fost asociat atât de des cu nevoia urgentă de-a avea o Constituție și de a se institui un parlament ales, încât el a ajuns să creadă că aceste trei elemente erau părți ale unui întreg și că una fără celelalte n-ar însemna nimic. Cu trecerea săptămânilor și lunilor, ideea aceasta s-a șters din

mintea tuturor participanților la banchet cu excepția tatălui Annei, care a continuat să creadă că, din tot eroismul arătat în lupta pentru libertate în 1905, al lui fusese cel mai extraordinar. Familia îl vedea puțin, iar pe paletă și pe pensule se așternea praful, în timp ce el fuma puduri de tutun și bea cafea turcească cu liberali și revoluționari în restaurante întunecoase și case clandestine neaerisite. L-a cunoscut pe revoluționarul Țîbasov, care se refăcea după rănille căpătate în lupta cu cazacii la Odessa și se ascundea de poliție, candidat la spânzurătoare dacă era prins, și care afișa o cicatrice care-i traversa maxilarul acolo unde o sabie aproape îi retezase capul în două. Când tatăl Annei l-a salutat ca pe un războinic cu judecata dreaptă care făcuse pentru cauză aproape tot atât de mult cât el însuși, Țîbasov – care la vârsta de șaisprezece ani vorbise liber timp de o oră la un congres revoluționar la Viena – a fost atât de uluit că n-a știut ce să-i răspundă. Tatăl Annei a început să frecventeze o casă care funcționa pe post de școală serală pentru tinere femei care doreau să afle despre marxism. Era capabil să le vorbească despre Marx cu mai multă elocință și convingere decât puteau ele să dovedească pentru că pe el nu-l încurca nici o noțiune despre scrierile marelui gânditor. Câteva dintre fetele marxiste erau doar ceva mai mari decât Anna.

În vara următoare, într-o seară înăbușitoare, pe sora Annei a început s-o doară capul. A făcut febră și i-a curs sânge din nas. A zăcut în pat zece zile, scuipând sânge, delirând și zvârcolindu-se în așternutul jilav și răvășit. Doctorul i-a găsit o erupție pe piept și a pus diagnosticul: tifos. I-au trimis telegramă după telegramă tatălui Annei, care închiriasse o cabană în Crimeea pentru luna iulie, intenționând să-și aprofundeze studiile marxiste, dar probabil mesajul se rătăcise, pentru că atunci când s-a întors în sfârșit la Voronej fiica lui mai mică abia mai mișca. Respirația ei găjâită și iute era cel mai puternic sunet în camera unde zăcea. Anna și-a întâmpinat tatăl la ușă, s-au îmbrățișat și au urcat scările până la camera de sus, ținându-se de mână. Mama Annei stătea pe un scaun lângă fiica cea mică, povestindu-i despre un bal la care fusese în

Sankt Petersburg și despre rochia de mătase pe care o purtase. Ochii fiicei ei erau închiși și buzele ușor întredeschise erau acoperite cu o spumă subțire. Când a intrat soțul ei, mama Annei a ridicat privirea spre el, după aceea a întors iar capul, fără să se oprească din ce povestea, de parcă în cameră intrase un străin, un străin care avea un motiv să se afle acolo, dar un străin.

Tatăl Annei s-a aplecat, a pus mâna pe fruntea fiicei sale și i-a rostit numele de câteva ori. Ea n-a mișcat. Tatăl Annei a oftat domol și profund, s-a încruntat și a zis:

— Trebuie s-o pictez.

Și-a adus șevaletul și un pătrat alb de pânză și a început să facă o schiță în cărbune. Anna îl urmărea. El continua să privească de la schiță la fiica sa, ca și când reprezentarea avea să fie realistă. Cu toate acestea, silueta de pe pânză stătea în picioare, ca toate personajele lui. Anna vedea cum se iscă o versiune de copil a tuturor femeilor pe care le pictase tatăl său, suplă, cu brațe lungi și subțiri și picioare care se curbau într-o parte și într-alta de parcă erau făcute din sfoară, buze palide, valuri de păr fluid, nas puțin cărn și ochi negri enormi, în timp ce sora Annei era dolofană, cu nas turtit, ochi căprui mici, buze roșii și păr blond, frumos, care părea că e gata să zboare în toate direcțiile chiar și atunci când era strâns în codițe.

— Papa, a zis Anna. Știu ce-ar trebui să facem. Trebuie s-o fotografiem. Pot să dau fuga să-l aduc pe Zahar Dmitrievici. Tu n-ai timp s-o pictezi.

Tatăl a ridicat ochii spre ea, a dat drumul materialelor cu care lucra, a apucat-o strâns braț, aproape de umăr, și a împins-o afară din cameră, închizând ușa. A întrebat-o ce voia să spună prin asta, adică nu e timp. Voia să spună că sora ei avea să moară? Nu-i era rușine?

— O să moară, a spus Anna cu ochii în podea. Și o să fie înmormântată și noi n-o să avem măcar o fotografie care să ne aducă aminte cum arăta ea cu adevărat.

Tatăl ei s-a albit la față. A plesnit-o peste obraz, prima oară când o lovea, și i-a spus că e o mucoasă proastă și ignorantă. Își închipuia că o aiureală de chimicale pe hârtie, o șarlatanie cu lumină și oglinzi, puteau să pătrundă în sufletul surorii ei să-i vadă firea ei adevărată? Atât era de nepăsătoare, atât de puțină în simțire, că nu putea pricepe cum tatăl surorii ei, care o urmărise cum crește de când era prunc, care avea același sânge cu fiica lui, care era dăruit cu o asemenea măiestrie artistică, încât zguduise temeliile politice ale sudului Rusiei, avea să-i picteze un portret în care toată viața care respira, pulsa și cânta în ea avea să fie captată pentru eternitate, cu mai multă profunzime

decât o invenție stridentă și de prost gust pentru țărani și soldați, care să le nemurească urâtenia și hainele ieftine?

Pe Anna o ustura obrazul. Era mirată că nu plângea. Își ținea mâinile încleștate la spate și-și privea tatăl drept în față. Descoperise cu uimire că vorbele ei îi provocaseră

lui o durere mult mai mare decât aceea lăsată de palma lui pe obrazul ei. Tatăl clipea și respira greu. A vrut să-l rănească și mai mult. I-a spus:

— Toate portretele tale arată la fel.

Tatăl ei a ridicat mâna s-o lovească din nou și ea a închis ochii și și-a ascuns capul între umeri. Lovitura n-a venit și când a deschis ochii a văzut că mâna-i căzuse și el tremura. I-a strigat că e un monstru, că nu putea să fie fiica lui și i-a spus să se ducă în camera ei.

Ușa s-a deschis și mama Annei a ieșit și a spus:

— A murit.

După ce s-a terminat înmormântarea, tatăl Annei s-a întors în Crimeea. Până în momentul plecării n-a vrut să vorbească cu ea și au trecut ani până să-l revadă. La câteva săptămâni după înmormântare a venit ziua de naștere a Annei. Mama Annei a intrat în camera ei când se lumina de ziuă și credea că fiica ei încă doarme, ducând un colet mare și greu, împachetat în hârtie crem. De îndată ce a ieșit mama, Anna s-a dus să-l deschidă. Era un aparat de fotografiat franțuzesc într-o cutie de lemn cu balamale, căptușită cu catifea și cu un mâner ca de valiză. Pe lângă aparatul de fotografiat, în cutie se mai afla un suport pliant cu două picioare, sticlute cu chimicale, diferite lentile, un cablu cu declanșator pentru acționarea diafragmei de la distanță și o carte groasă intitulată Principiile fotografiei, toate orânduite în buzunare de catifea.

Prima fotografie a Annei o înfățișa stând în picioare la masa de toaletă din camera ei, cu lumina soarelui venind din spatele aparatului, strălucind prin ferestrele înalte. Era după-amiază devreme și soarele care se revărsa asupra Annei era înalt, strălucitor și fierbinte. Lipsită de experiență și nerăbdătoare, nu se gândise la lumini și umbre și fotografia o înfățișa plutind într-un

paralelogram orbitor care se delimita de întunericul din jur al camerei neluminate, unde rotunduri stinse și colțuri se furișau informe spre marginile hârtiei. Rochia ei albă era atât de tare supraexpusă, încât era imposibil să deslușești vreun detaliu sau țesătura și în fotografie părea să strălucească cu o lumină proprie. Avea șaisprezece ani. Părul îi era legat la spate în coadă de cal și fața i se vedea limpede. Ținea cablul declanșatorului la spate și în timp ce-l apăsa se străduia din răspuțeri să rămână nemișcată mult timp pentru eventualitatea că expunerea ar fi ieșit ștearsă. Avea capul ridicat. Arăta mândră și fericită, privind lumea de sus, cu ochii umezi de la efortul de a-i ține deschiși în soare fără să clipească și cu buzele abia lipite, străduindu-se să nu râdă.

Anna a pus stăpânire pe o parte din cămară, pe care a transformat-o în cameră obscură, și-a convins mama să cumpere o draperie neagră, care să fie atârnată din tavan până la podea în colțul din spatele butoiașelor cu murături și îi speria pe toți cu mirosul chimicalelor ei și cu strigătele adresate oricui încerca să pătrundă prin paravan

când developa fotografii. A dat jos portretele în ulei pe care i le făcuse tatăl ei, care atârnavă peste tot prin casă, câte o pictură nouă pentru fiecare an de viață, și le-a pus pe focul de frunze clădit de grădinar în luna noiembrie. Mama o privea și se încrunta de la fereastră, dar n-a încercat s-o oprească, însă grădinarul a refuzat să le ardă și a zis că o să le ducă la fratele lui la țară, și așa au ajuns în cele din urmă pe o tarabă în piață și s-au vândut pe mai nimic și au dispărut. În locul lor, Anna a pus autoportrete și fotografii ale mamei. A vrut să pună și o fotografie cu servitorii în hol, dar mama ei a obiectat și a insistat să fie pusă în spălătoria de vase. Anna s-a dus la cimitir și a fotografiat mormântul surorii ei sub prima zăpadă care acoperea pietrișul de la baza crucii și un buchet de crizanteme uscate, înghețate, înghesuite într-un colț ca și când ar fi căutat adăpost. A dat-o la înrămat în negru și cu o panglică neagră într-un colț și a vrut s-o atârne în locul ultimului portret al surorii, făcut de tatăl ei, însă mama ei a scuturat din cap, așa că Anna a pus-o pe măsuta ei de toaletă.

Anna se ducea cu aparatul la piață și fotografia țărănci bătrâne cu șorturi mânjite de brânză, stând cu degetele lor noduroase sprijinite de tarabă de-o parte și de alta a castelelor albe și năruite de tvorog, brânză dulce, cu ochi

sceptici, afundați în spatele pomeților. Unele își trăgeau marginea broboadei peste obraz și o alungau și țipau că le deoache. Altele râdeau și o rugau pe Anna să le trimită și lor o poză și când ea le cerea adresa ele își ziceau „mătușa“ și își dădeau numele de botez și numele satelor. Anna a fotografiat și o echipă de muncitori care încărcău saci de cereale pe barjele de pe Don; bărbații au lăsat cu toții lucrul deoparte și s-au orânduit sfioși pe două rânduri asudate și nici unul din ei nu știa dacă să-și încrucișeze brațele sau să se țină de gulerile hainelor sau să-și pună mâinile la spate, se tot foiau și chicoteau pe înfundate și își dădeau ghionturi și şușoteau ca fetele, până când au devenit mai îndrăzneți și au început s-o întrebe dacă era măritată și dacă i-ar plăcea să danseze și dacă ar putea s-o ia cu ei pe fluviu și până la urmă au ajuns toți să râdă și să cânte și să țopăie într-un picior până când a apărut șeful de echipă dintr-o baracă unde moțăise, i-a certat și i-a întors la muncă.

Într-o dimineață, s-a sculat înainte de răsărit ca să fotografieze pescari în bărci mici, cu santinele inundate de peștișori argintii ca niște stropi de mercur, înainte ca soarele să alunge pâcla de deasupra fluviului. Și-a instalat aparatul pe balconul casei pentru a fotografia procesiunea crucii prin oraș, cu preoții orbiți de praful spulberat de vântul de vară, cu odăjdiile lor în alb și negru fluturând cu un sunet de parcă găștele dintr-un stol se ridicau toate odată de pe un câmp, și un localnic nebun în costum negru, fără cămașă și fără încălțări, lunecând și țopăind cu spatele în fața procesiunii, cu capul ridicat în sus, către crucea de aur, cu mâinile ba întinse înainte și frecându-le una de alta, de parcă s-ar fi încălzit la foc, ba lipite de tâmple. S-a împiedicat și a căzut pe spate

și procesiunea a trecut peste el. Câțiva preoți l-au lovit cu picioarele în trecere, iar unul a călcat cu talpa direct pe pieptul nefericitului. În cele din urmă a fost târât la marginea drumului, cu sângele curgându-i din colțul gurii, de un grup de călugărițe, care l-au așezat cu grijă în șanț și s-au grăbit să ajungă crucea din urmă. După câteva minute, lunaticul s-a dezmeticit și s-a luat după norul de praf, mergând în patru labe.

Într-o zi, în toamna anului 1907, Anna s-a dus să fotografieze un grup de studenți care înființaseră un club de înot, cules de ciuperci și patinaj. Studenții înotau, patinau și strângeau ciuperci, dar numai ca să ascundă de poliție discuțiile lor despre comunism. Anna auzise de comunism, cuvântul

plutea în aer, dar nu știa bine ce înseamnă; își imagina că era o sectă austeră, demnă, artistic-filozofică, probabil cu înclinații vegetariene, ai cărei membri locuiau în colibe prin luminișuri din păduri – oameni serioși, bărbați intelectuali cu bărbi lungi și îmbrăcați în rubăști țărănești, femei cu rochii simple și negre, care-și petreceau timpul discutând cum se putea face lumea mai bună și, cu toate că proveneau din familii bune și prospere, își cultivau și își preparau singuri hrana și chiar își spălau singuri rufele, cu toate că era un mister cum de reușeau să aibă timp pentru discuții fără servitori care să facă toate acele munci. Poate că femeile se ocupau de spălatul rufelor, de gătit și de recoltatul cartofilor, lăsându-i pe bărbați liberi să organizeze discuțiile. Anna nu citea ziare, doar romane și poezii. Cel mai adesea, când îl citea pe Aleksandr Blok, nu înțelegea mesajul poetului, dar adora lumina, culorile și spațiul fără forme precise, dar labirintic, spre care cuvintele lui păreau să deschidă o fereastră și care o făceau melancolică. I-a întrebat pe studenți dacă exista vreo legătură între comunism și marxism. Un student lung și slab, cu ochelari și lațe de păr crescut până la guler, cu încheieturile subțiri ițindu-se din manșetele unei haine vechi de canefas cu câteva numere prea mică s-a uitat la ea de parcă ar fi întrebat câte zile sunt într-o săptămână și apoi a început să-i explice cu încântare tot mai mare. Anna l-a întrerupt și l-a întrebat dacă știa un bărbat pe nume Lutov.

— Cunosc numele Lutov, a răspuns studentul. Se crede artist. I-am văzut portretele. Folosește forme burgheze decadente. Are un stil foarte primitiv. Pictează arhetipuri de femei drăguțe și de bărbați arătoși. Vorbește despre sine de parcă ar fi un revoluționar, de parcă ar fi plasat o bombă sub perna țarului, dar după câte știe toată lumea n-a făcut niciodată nimic, nici măcar să distribuie un singur manifest. Oricum, e un rentier parazit, trăiește din sângele muncitorilor de la nu știu ce fabrică al cărui proprietar este. Își petrece majoritatea timpului încercând să seducă fete care stau prin preajma marxiștilor. Tu ești exact genul lui. Ar trebui să iei seama.

Anna i-a urmat pe comuniști la o întrunire pe care o organizaseră la o vopsitorie lângă docuri. Muncitorii opriseră lucrul după ce unul dintre ei se înecase într-o cuvă cu

gudron de huilă și fratele lui fusese concediat pentru că își luase o zi liberă pentru înmormântare fără să ceară voie. Erau o ceată de șase, care zoreau spre

fabrică pe o străduță pavată cu piatră cubică, nu mult după ivirea zorilor. Lunganul cu haine ca de căpătat, președintele clubului, mergea în frunte, purtând un snop de manifeste, o oală cu pap și o bidinea într-un ghiozdan de piele pus pe umăr. În urma lui venea un băiat îndesat, bine hrănit, gătit cu o șapcă neagră de piele și o haină nouă neagră, tot de piele, și fața ciupită de la o boală a copilăriei. Își strânsese centura la haină atât de strașnic, cu un nod atât de necruțător că nu putea fi desfăcut decât dacă te așezai și strecurai o scoabă în el, așa încât băiatul semăna cu cifra opt. Într-o mână ținea un caiet și un creion. Intenționa să scrie un articol pentru revista clandestină Tânărul social-democrat al Rusiei de Sud. O femeie mărunță într-o haină maro, cu păr blond strâns în coc și fără pălărie, cu pielea netedă și palidă ca ceara, cu ochi mari de un albastru apos, ducea un drapel înfășurat, făcut din pânză roșie. Mergea cu pași iuți și mărunți, cu capul ușor aplecat, de parcă era în întârziere și se aștepta să fie pedepsită. Ceea ce pune și mai mult în evidență forța și grația femeii de lângă ea, o prințesă comunistă înaltă, frumoasă, în haină de astrahan, care purta o șapcă țărănească ponosită peste părul negru tuns scurt, pesemne după ultima modă de la Viena. Avea piele măslinie, pomeți înalți și ochi delicat îngustați. Bunica ei era din neamul burluiților³. Purta o poșetă în mâna înmănușată și din când în când se întorcea să-i zâmbească Annei, care se opintea în spatele plutonului cu bipodul și plăcile fotografice pe un umăr și aparatul de fotografiat atârnat cu o baretă de celălalt umăr. Lângă Anna era un bărbat cu o față simpatică și țepoasă, un evreu cu o căciulă veche din blană neagră de urs ce se zgribulise în aerul rece, care ducea o ladă goală. Se străduia să-i explice marxismul în timp ce zoreau spre destinație și ea se străduia să asculte și să înțeleagă și în același timp să-și închipuie cum ar fi să fie o fată sedusă de tatăl ei și ce însemna seducția și ce se ascundea în această acțiune, când se întâmpla în romane ceva care-i făcea pe bărbați să se poarte atât de urât cu femeile după aceea.

Erau și alții care treceau printre ei și alături de ei, muncitori, un șuvoi care se îngroșa pe măsură ce se apropiau de spațiul de adunare clisos din fața porților închise ale fabricii. Călcând pe ierburi cafenii și în noroiul moale, pe jumătate înghețat, și în băltoacele pe care se întindeau pete de chimicale strălucitoare, erau adunați acolo două sute de oameni, strânși în grupuri în jurul celor mai meșteri la vorbă antrenați câte doi în dispute despre ce trebuia făcut. La porți erau infanteriști, un pâlc de doisprezece cazaci călări stăteau pe o ridicătură de pământ între muncitori și fluviu iar dincolo de parapetul unei barăci de

cărămidă construită pe jumătate, mai aproape de oraș, o trupă de cavalerie din armata regulată urmărea mulțimea fumând și discutând. Anna și comuniștii l-au urmat pe președinte până la un bărbat voinic cu haină de stofă și

melon, cu o fâșie de pânză roșie legată pe antebraț.

Cei doi bărbați și-au strâns mâinile și mai marele muncitorilor i-a salutat înclinând din cap pe ceilalți studenți. Privirea lui a zăbovit ceva mai mult asupra femeilor, ochii i s-au îngustat și s-a întors spre președinte, a privit din nou la femei, a dat iar din cap și a început să vorbească cu conducătorul comuniștilor. Era cu mulți ani mai în vârstă decât studentul cel înalt, dar cândva, mai demult, depășise o barieră spre înțelegere și îl privea pe președinte și-i vorbea nu ca un muncitor unui student sau ca un autodidact unuia școlit la universitate, sau ca un bărbat care se bătuse cu pumnii și-i făcuse copii unei mironosițe palide care până nu demult locuise împreună cu familia lui înstărită, ci ca un bărbat cu o problemă, vorbind cu un specialist care-i oferă o soluție. Restul greviștilor și-au țăstuit tovarășii buni de gură și s-au îndreptat spre grup. Cele două femei au desfășurat drapelul roșu și l-au întins. Buzele bărbaților se mișcau în timp ce aceia dintre ei care știau carte citeau cuvintele scrise cu vopsea albă: Pentru toți muncitorii – respect, demnitate, dreptate. Evreul a pus lada jos, în noroi, și președintele s-a urcat pe ea, ridicându-și capul și umerii deasupra mulțimii. I-a dat vraful de manifeste mai-marelui muncitorilor, care a început să le împartă. S-a lăsat tăcerea printre greviști când aceștia și-au ridicat privirea spre tânărul comunist; în aer plutea un sentiment de așteptare respectuoasă, așa cum își imaginează practicantii și ministranții unor vechi religii că se petrecea în zilele de început, făcătoare de minuni, ale unei credințe, când cuvântul era pe cale să fie predicat pentru prima dată, însă când zvonurile despre puterea lui i-o luaseră înainte. Murmur slab de motoare venea dinspre fabrică, un cal a nechezat și bărbații și-au înăbușit tusea.

Când a vorbit președintele, cu voce apăsată care se auzea până departe, plonjând și înălțându-se ca o ciocârlie peste o pășune, greviștilor li s-a părut că el le cunoștea suferința, putea să le spună pe nume și să-i descrie, ca și când i-ar fi urmărit de luni de zile, plutind nevăzut lângă umărul lor în timp ce ei se ocupau de distilării, de cuve și de furnale. Le cunoștea meseria și îi considera bărbați demni de toată lauda. Le zicea stimați muncitori, tovarăși,

frați. Știa cât de prost erau plătiți; câte ore lungi munceau; cum aceia care se accidentau erau aruncați pe poartă afară și nu li se dădea măcar o copeică de ajutor și, câteodată, erau urmăriți de portărei și dincolo de porți pentru presupusele daune provocate mașinilor cu brațele sau picioarele lor schilodite și cu țestele lor zdrobite; cum patronul li se adresa nepoliticos, de parcă ar fi fost iobagi sau copii mici; cum aproape tot ce le plătea la salarii patronul lua înapoi în formă de chirii pentru barăcile pline de șobolani și gândaci în care trăiau muncitorii și familiile lor și aproape tot ce le mai rămânea încasa magazinul companiei; cum fiul patronului violase o fiică de muncitor și scăpase nepedepsit, iar familiei i se dăduseră câteva ruble de aur și fusese expediată la Harkov și i se pusese în vedere să nu se mai întoarcă niciodată; și

despre cea mai recentă ticăloșie a patronului, după înec, atunci când fratele victimei ținuse o clipă mâna omului care se îneca și care încă mai avea puls și apoi a murit și cum atunci când îl înfruntase pe patron vorbind de înmormântare patronul se năpustise asupra lui cuprins de furie și-l izbise în cap și-l bătuse cu un par până i-a țâșnit sângele prin urechi și a trebuit să fie ținut ca să nu mai dea, altfel ar fi fost două cadavre și iarăși nici un procuror nu s-ar fi amestecat în caz.

Președintele îi fermecase; s-a oprit; muncitorii erau acum nemișcați și tăcuți. A continuat, adăugând gesturi la cuvinte, strângând pumnii și agitându-și brațele, lovindu-se cu pumnul în palma stângă, lăsându-se pe spate și desfăcându-și larg brațele, țâșnind ca o pisică, lăsându-se pe vine și măturând cu mâna întinsă într-un gest circular pe deasupra capetelor mulțimii, înfigându-și mâinile în șolduri și lăsându-și capul pe-o parte și apoi aplecându-se înainte și împungându-le fețele cu degetul, tu, tu și tu, noi toți. Anna, făcându-și loc printre umerii bărbaților, în mirosul de umezeală și tutun îmbibat în stofa hainelor, și-a aplecat capul spre vizorul aparatului de fotografiat și, printr-o fereastră de lumină decupată în întuneric, l-a văzut pe președinte cum se îndreaptă, se lasă pe spate și cercetează mulțimea cu privirea, dând aprobator din cap în timp ce netezește aerul cu mâinile. Și-a mutat aparatul în jos, până când din președinte a apărut doar un pantof și un crac de pantaloni într-un colț al imaginii și obiectivul s-a umplut cu chipurile a trei dintre muncitori. În acea clipă unul a strigat tare, cu ochii în flăcări între șapcă și barbă, cuvântul pe care-l striga – Adevărat! – nu putea fi prins pe gelatina și nitratul de argint al plăcii fotografice, dar mânia lui avea să stea pe

veci mărturie; alt muncitor se holba în sus la președinte cu un chip plin de uimire tăcută, ca și când unul dintre apostoli ar fi intrat în oraș, venind din pădure și ar fi dezvăluit că începând din această zi omul de rând avea să fie martor la toate minunile despre care se zvonea, se visa și se povestea și încă la multe altele; în timp ce al treilea bărbat, nepregătit încă să creadă, dar nici gata să conducă partida scepticilor, însă gata întotdeauna să râdă, privea pieziș, căutând o fisură în vrajă pe care s-o poată destrăma cu o glumă. Anna a apăsat diafragma, a tras afară placa și a înlocuit-o cu una nouă.

Președintele vorbea în continuare, mai tare, mai încrezător și cu noi miracole care să le aducă muncitorilor alinare. Cunoștea lucruri uluitoare despre starea financiară a patronului și le-a explicat cât costă să faci vopseaua și cu cât se vinde vopseaua și cum plusul intră în buzunarele patronului. Le-a explicat cum plusul aparținea muncitorilor, pentru că ei erau aceia care făceau vopseaua, iar nu patronul – se pricepea el să facă așa ceva? Se pătaseră mâinile lui vreodată de vitriol sau carmin? Nu! Erau pătate numai de sânge, de sângele muncitorilor. Patronul era un parazit, nu un creator de lucruri necesare, folositoare sau frumoase, un om care-și dobândise puterea de a fura roadele

trudei muncitorilor nu prin pricepere, ci schimbându-și omenia, cumsecădenia firească pe șansa de a sta împreună cu acea mână de bandiți care conduceau băncile, capitaliștii, și de a-și lua partea.

Cineva a strigat că băncile erau conduse de jidani. Alții au urlat: Daaa. Președintele a privit pe rând în ochii celor din cor și a continuat să vorbească cu un glas care le dădea dreptate și în același timp făcea ca dreptatea lor să fie mult mai măreață decât își imaginaseră ei. Evrei, ruși, tătari, nemți, polonezi; nu conta ce sânge aveai, ci dacă te aflai printre cei care îl beau sau erai unul din cei cărora li se bea sângele.

— Păi asta-i ce fac jidanii, a zis disidentul. Ei îi omoară pe creștini și le beau sângele. O fac în secret.

Mai-marele îi spuse să-și țină gura și să nu fie prost.

— Capitaliștii și ziarele lor vă spun poveștile astea de adormit copiii ca să nu vedeți adevăratul secret, cel mai mare și mai înfricoșător secret, a zis

președintele.

Și-a coborât ușor vocea și până și respirația și tusea din mulțime au încremenit și muncitorii s-au mișcat mai aproape de centru. În depărtare s-a auzit un clinchet de metal, cazacii își potriveau echipamentul.

— Secretul este că voi sunteți mulți, ei sunt puțini. Voi sunteți puternici, ei sunt slabi. Când muncitorii dintr-o singură fabrică se răscoală, așa cum ați făcut voi, ei se clatină, dar nu cad. Dar dacă s-ar opri toate fabricile și nu numai fabricile, ci s-ar răscula și țăranii și soldații? Și nu numai în Rusia, ci și în Germania, și în Franța și Anglia și America? Acesta e secretul pe care ei nu vor să-l știți: voi nu sunteți singuri. Ei vorbesc de popor. Poporul sunteți voi, poporul e în voi și voi sunteți în popor; poporul e o forță grozavă, mai puternică decât armatele, pentru că fără popor nu există armată, mai puternică decât banii, pentru că fără popor banii n-au ce cumpăra, mai puternică decât iubirea, pentru că fără iubirea poporului nu poate exista iubire adevărată. Poporul sunteți voi. Poporul e atotputernic. Znacit[4, voi sunteți atotputernici. Priviți! Priviți, fraților!

Președintele a arătat spre porțile fabricii. Soldații le deschiseseră ca să lase mașina patronului să iasă. Cu tot frigul, mașina neagră era decapotată și mulțimea îl putea vedea pe patron stând pe bancheta din spate, la mijloc, înfolfit în blană de veveriță și în propria-i carne și grăsime, cu o șapcă englezească pe cap, ca aceea purtată de detectivul englez Sherlock Holmes. Scaunul lui era înălțat și, așa cum rula mașina peste deșeurile călcate în picioare, părea un rege călare pe un cărăbuș. Atât de mare era vraja produsă de președinte, încât părea că el îl atrăsese pe patron afară din locul adăpostit din fabrică printr-o tainică invocare a poporului a cărui putere o cunoștea, și câțiva muncitori s-au retras de lângă lădița oratorului, așteptându-se ca cei doi bărbați să se înfrunte într-un duel a cărui natură fantastică ei n-o puteau prevedea. Mai mulți au

alergat spre mașină, care apuca pe drumul spre oraș dar se mișca prea încet și risca să fie întoarsă din drum.

Anna a privit peste umăr spre înălțimea unde așteptau cazacii. A văzut prin ochii lor cum bărbații hotărâți se răspândeau și alergau, negri pe fundalul malului de pământ, o masă zdrențăroasă, solidară și posomorâtă, și a vrut s-o

prindă pe a doua placă fotografică. Cazacii și-au părăsit poziția, o falangă tăcută, calmă de călăreți, iar când și-au tras săbiile și le-au pus pe umeri, caii care avansau nu s-au speriat. Cavaleriștii din armata regulată încălecase și stăteau pe loc. Președintele comuniștilor s-a dat jos de pe lădiță și echipa s-a strâns în jurul lui, doar femeia cea scundă alerga împreună cu muncitorii spre mașina patronului, târâind un capăt al steagului prin noroi, acolo unde-i dăduse drumul prințesa comunistă.

Evreul i-a strigă Annei că era timpul să plece.

— De ce? a întrebat Anna. Unde mergeți?

— Cei care se află în avangarda luptei revoluționare sunt prea puțini pentru a fi sacrificați în confruntare deschisă cu forțele reacțiunii, o informă președintele. Aceasta este sarcina maselor largi ale clasei muncitoare radicalizate.

Președintele s-a întors și a luat-o spre oraș în ritm alert, împreună cu ceilalți patru membri ai avangardei. După câțiva pași, au început toți să fugă.

Mașina patronului era blocată de o coloană de muncitori care-și lăseau toată greutatea pe radiator. Șoferul a ambalat motorul și cauciucurile s-au învârtit în gol. Patronul s-a ridicat în picioare; mulțimea își bătea joc de șapca lui și voia să știe pe unde umblă dr. Watson și câinele lui georgian, Baskervili. S-au auzit râsete și o piatră a nimerit umărul patronului. El a dat la iveală un revolver, gloata a scos sunete batjocoritoare și un bărbat a strigat:

— Ucigașule!

— Ce fel de ucigaș sunt eu, puturoși nenorociți? a strigat patronul. Ați fi muritori de foame dacă n-aș fi clădit eu fabrica asta. Mergeți înapoi la țară dacă vă place acolo. Vă plătesc prea mult. Am văzut eu hainele pe care le purtați la sărbători. Tatăl meu a fost țăran și iobag și avea două cămăși cu totul. Ce, îi credeți acum pe evrei când vă spun că o duceți greu?

Mulțimea a spus că deja știa asta fără ajutor din partea evreilor și a început să zgâlțâie mașina de pe-o parte pe alta. Patronul a tras un foc în aer, a scăpat revolverul din pricina reculului și s-a prăvălit. Șoferul s-a extras prin parbriz

și a lunecat în mijlocul gloatei. Când s-a auzit strigătul de alarmă „vin cazacii“, călăreții erau deja printre ei. Iureș și forța cailor și răsuflarea lor și hățuri și bărbați în haine întunecate aplecați în șa, lipsiți acum de grație, care izbeau cu greutatea contondentă a armelor. Anna privea prin vizorul aparatului, în jurul ei iureș de bărbați care fugeau, în timp ce

ea stătea cât putea de nemișcată, atentă să-și țină picioarele bine înfipite pe pământul înghețat, și-a centrat vizorul pe mașina răsturnată pe-o parte, patronul stătea cu spatele la mașină, speriat, însă destul de curios pentru un bătrân cu gura căscată și o ureche a șepcii lui de Sherlock Holmes atârând, alături zăcea un bărbat cu fața în jos, un braț îi zvâcnea iar capul îi era năclăit de sânge, unul dintre muncitori găsisse revolverul și l-a armat, a țintit și a tras lejer, de parcă și-ar fi atârnat haina în cuier, reculul nu l-a deranjat defel, iar calul cazacului a fost lovit în piept, s-a îndoit și s-a prăvălit; alt călăreț s-a aplecat și, cu vârful ascuțit al săbiei, a tras o linie de la fruntea bărbatului până la talie, linia s-a îngroșat într-o secundă și el s-a prăbușit, iar cele două părți ale liniei nu se mai țineau una de alta. Anna privea prin vizor de parcă lucrul se petrecea doar acolo, iar când unul din cazaci a doborât drapelul și s-a îndreptat spre femeia care-l ținea, luând-o prin surprindere, căci ea privea în altă parte, năucă, a urmat o rapidă demonstrație de echitație, și cazacul a apucat părul femeii, l-a răsucit pe degete ca pe hățuri și a tras și femeia și-a dus amândouă mâinile la păr și a încercat să-l elibereze și cazacul râdea, femeia nu țipa, nu scotea un cuvânt și Anna a apăsat pe declanșator. Cazacul a apucat-o pe femeie de spatele hainei cu cealaltă mână și a tras-o sus, pe cal trântind-o peste oblânc cu fața în jos.

Un cazac și-a pus cizma în fața aparatului de fotografiat. Anna i-a privit fața, înălțată și întunecată și zvâcnind de furie războinică.

— Hei, barîșnia[5, a zis el. Ce-i aparatul ăla, la ce folosește, cine-mi ești tu aici? Studentka! Ce-i aparatul ăla, hai, isteățo, studentka necredincioasă?

— Fac fotografii.

— Ce fotografii?

— Cu lucrurile care se petrec.

— Doamne, ce cățea isteată, a exclamat cazacul, rotindu-și brațul cu sabia.

Anna și-a pus brațele în jurul aparatului de fotografiat și și-a ascuns capul între umeri. Cazacul a lăsat sabia jos și și-a tras calul înapoi. Lângă Anna se afla un alt călăreț, cavalerist din armata regulată, un husar.

— Înapoi, i-a ordonat husarul cazacului.

— Era împreună cu lepădăturile astea, înălțimea voastră, a zis cazacul. Cu agitatori jidani și răzvrățiții ăștia.

— Nu vezi că e o fată respectabilă?

— Înălțimea voastră, fetele respectabile nu umblă cu aparate de fotografiat.

— Și acuma noi tăiem gâtul fetelor pentru că au aparate de fotografiat?

— Da nu, barin[6, a râs cazacul cu gura plină pe jumătate de aur și cu nasul spart, un tânăr sudic, chipeș, cu pielea pârlită de soare. Doar oleacă de semn cu partea fără tăiș a unei săbiuțe, nimic rău, adăugă el. Ceva să-i aducă aminte de noi.

Husarul și-a aplecat privirea spre Anna și obrajii ei s-au aprins, apoi au înghețat, pentru că a înțeles că până în clipa aceea nu plăcuse niciodată cuiva așa cum îi plăcea aceluși tânăr călăreț și cu toate astea ea nu scosese o vorbă și nu știa ce însemna să încante un bărbat doar prin felul cum arăta, să fie privită ca și când timpul alerga înapoi și el se trezise față în față cu cea mai dragă amintire a lui înainte ca ea să fie amintire, cunoscând-o pe deplin din prima clipă și necunoscând-o într-o viață.

— Pot să vă conduc acasă, s-a oferit el.

Ea a acceptat cu o înclinare a capului și el a descălecat și a ajutat-o să urce. Ea s-a așezat în șa pe-o latură și husarul a condus-o spre camarazii lui, care veneau în întâmpinarea lor cu un cal de rezervă.

Anna a privit peste umăr, i-a văzut pe soldații de la poartă și pe patron și pe șofer îndreptând mașina și doi dintre muncitori, care nu puteau fi muncitori, răsturnându-i pe muncitorii morți cu botul cizmelor și cotrobăindu-le

buzunarele; când cel tăiat cu sabia a fost rostogolit i s-au împrăștiat măruntaiele; i-a văzut și pe cazacii călări îngrămădiți în jurul calului împușcat, fata cu drapelul a scos un țipăt, luptându-se o clipă, apoi lupta a încetat. Anna îi vedea părul atârând, lumină proiectată deasupra noroiului întunecat multicolor.

— Dați-i drumul femeii! a strigat Anna.

— N-o să pățească nimic, i-au răspuns ei. Atamanul are și el șase fiice. Doar o să stăm un pic de vorbă despre ce făcea dumneaei aici. Caut-o mâine.

Husarii și Anna au pornit pe drumurile care duceau de la fluviu în oraș. Au trecut pe lângă o bisericuță, nu cu mult mai arătoasă ca un hambar mic, cu un turn și o cupolă strâmbă. Pe cupolă era o cruce aurită. În rest, era făcută din scânduri decolorate, nevopsite, ca o biserică de misionari pe țărmul arctic, construită din lemn plutit. Singurul dintre călăreți, husarul care intervenise între ea și cazac și care acum călărea alături s-a închinat cu capul plecat, mișcându-și buzele a rugăciune. S-a închinat de două ori.

— De ce vă închinați, iar ceilalți tovarăși ai dumneavoastră nu?

— Sufletele lor sunt oarbe. Pentru sufletul care vede, lumea e un loc întunecat, dar el zărește alte suflete bune care trec prin oraș ca niște felinare în noapte, și el vede lumina strălucind din casele Domnului, ca aceasta, lumina lui Dumnezeu și a fiului său, a îngerilor lui și a sfinților, și a mucenicilor revărsându-se în stradă, și sufletul supus, a continuat el închinându-se din nou, poate sorbi puțin din această lumină și când pleacă mai departe în întuneric el duce acea lumină și strălucește pentru alții.

— Nu vorbiți ca un husar.

Bărbatul a râs.

— Toți husarii sunt bețivi și cartofori și... și nici o fată n-are aparat de fotografiat. De

ce faceți fotografii?

— Pentru că nu mă pricep să le povestesc oamenilor ce văd.

Când au ajuns la casa Annei, ea l-a întrebat dacă poate să-l fotografieze. El și-a chemat tovarășii să i se alăture și ea a privit spre ei peste umăr și a dat din cap că nu. El a descălecat și a rămas în picioare lângă cal și ea l-a fotografiat. Era norocoasă că se afla acolo, pentru că el era singurul bărbat de pe pământ. Ceilalți erau doar figurine de lut cu încheieturi urâte și găurele ca de ac în loc de ochi și cu inimi de carne. El era singurul viu cu adevărat. Ea văzuse în ziua aceea un bărbat măcelărit și lăsat mort la pământ. Ceilalți erau și ei morți, chiar așa stând în picioare și mișcându-se. El s-a înclinat și a rostit câteva cuvinte, a încălecat și a plecat, luând cu el ceva ce valora mai mult decât toate bucuriile ei de până atunci și lumea, până la ultimul atom, s-a închis la loc după ce-a plecat. O fărâmbă din el se păstra în aparatul ei de fotografiat. Și ea a alergat în casă să-și arate sieși acea fărâmbă.

În hol era un bărbat impozant cu o haină impozantă și cizme impozante. Mama ei și încă o siluetă i s-au adresat ei. Erau agitați și vorbeau tare și dădeau lămuriri. Bărbatul impozant era mai aproape de aparatul de fotografiat și mai amenințător. Anna l-a acoperit cu brațele, și-a aplecat capul deasupra lui și s-a tras înapoi, spre ușă. Bărbatul impozant s-a mișcat iute, și-a pus mâinile impozante pe aparat și a tras. Era puternic și i-a smuls aparatul de fotografiat care mai păstra căldura corpului ei. Anna a strigat „Nu“, gâtlejul a durut-o și urechile i-au bubuit de propriul urlet, mama și silueta o țineau când ea ar fi vrut să se desprindă de podea, împinsă înainte de furie și să sfâșie cu dinții capul bărbatului impozant. Acela i-a dus aparatul de fotografiat în curtea din spate, l-a pus jos și l-a făcut fărâme cu o singură lovitură de baros.

— Scumpa mea fetiță, ce te-ai apucat să faci? Pe unde-ai umblat cu aparatul ăla? Voiau să te aresteze.

Mama Annei era atât de înspăimântată de furia fiicei ei că nici să plângă nu putea.

Silueta era un polițist. El a întrebat-o de ce credea ea că o tânără se putea plimba singură prin oraș cu un aparat de fotografiat, umblând prin pleava societății, pe la cei mai de jos, mai puțin respectabili și mai necinstiți indivizi și fotografiindu-i fără știrea autorităților, și i-a explicat că numai datorită eforturilor lui supraomenești s-a îngăduit să fie distrus aparatul de fotografiat

în loc ca ea să fie dusă la închisoare, judecată și aproape sigur surghiunită.

Mai târziu, după ce toată lumea a plecat la culcare, Anna a ieșit cu un felinar în curtea întunecată. Patru ore a stat acolo, căutând placa fotografică pe care era imaginea cavaleristului. N-a găsit-o. A găsit diafragma aparatului și a luat-o cu ea în pat unde a rămas întinsă o vreme, ținând irisul de metal ridicat în dreptul lunii și dilatându-l și contractându-l așa încât acum ținea între degete un punct minuscul și intens de

lumină, iar în clipa următoare vedea în amănunt desenul de pe suprafața satelitului.

Peste trei ani, Anna și husarul s-au căsătorit. Petrecerea de nuntă s-a ținut pe o pajiște la marginea orașului și ofițerii regimentului au făcut demonstrații de măiestrie în fața musafirilor, apucând năframe de pe jos din fuga calului, călărind în picioare în șa și desplicând cu săbiile bostani înfiți în prăjini.

Pe înserat, colonelul regimentului îi spuse Annei:

— Doamnă, soțul dumneavoastră este un călăreț înnăscut. Călărește ca unul dintre tătarii aceia care au fost legați călare pe spinările poneilor înainte să învețe să meargă. Mânuieste sabia mai bine decât orice ofițer din gardă. Soldații l-ar urma. Cu toate acestea, mă gândesc dacă n-ați reuși să-l convingeți să se apuce de altă activitate. Unei femei atât de frumoase ca dumneavoastră n-ar trebui să-i fie greu s-o facă. Nu vreau să trebuiască să-l iau la război.

— Nici eu nu vreau să meargă la război, răspuse Anna. Însă este locotenent de husari. E soldat.

— Un bărbat poate să fie soldat desăvârșit și, pus la încercare în prima lui bătălie, să dea greș, spuse colonelul.

— Credeți că soțul meu e laș?

— Nu. Nu este. E viteaz dacă e atât de pios printre husari. Să ai credință e una, toți suntem credincioși, dar să fii pios înseamnă vitejie. Lucru pentru care a fost ironizat. Când nu vrea să joace cărți pe bani, nu pentru că n-ar

avea bani, ci pentru că ăsta e un păcat, e ironizat și el nu suportă. Pentru așa ceva a băgat un om în spital. Știați asta? Nu.

— Atunci, despre ce este vorba?

Colonelul o privi intens fără să spună nimic preț de câteva clipe. Pe urmă îi zbieră în față „POC!!!“ și râse văzând-o cum a tresărit.

— Iertați-mă, Anna Petrovna, e vorba de zgomot. Soțul dumneavoastră a intrat în armată prea târziu ca să mai ajungă în războiul cu japonezii. El nu știe. Ați auzit vreodată o mortieră trăgând deaproape sau un obuz explodând la cincizeci de metri? Și nu-i vorba că se-aude tare. E ca o lovitură. E ca un atac. Un șoc. Sunetul îți umple capul, apăsându-ți craniul de dinăuntru. Dacă am lupta cu turcmenii sau cu vreo gloată de țărani, Doamne ferește, ar fi vorba de bătălia simplă de-altădată, cu sabia, și soțul dumneavoastră s-ar acoperi de glorie. Dar dacă e vorba de Turcia, sau de Austria ori Germania, Dumnezeule mare, o să fie câte o mie de tunuri grele de ambele părți, toate trăgând deodată, două mii de obuze pe minut, bubuind de să-l sperie și pe diavol. Pot eu să vorbesc, dar cuvintele nu vă spun nimic despre ce face un asemenea bubuit cu mintea omului, chiar dacă n-a încasat niciodată măcar un gram de șrapnel.

— Dar bărbații trebuie să se obișnuiască cu el.

— Ne obișnuim. Suntem soldați. Avem capete tari, pline de călți și cașă, rosti el, ciocănindu-și fruntea cu încheietura degetului. Dar nu suntem toți așa. Știți că facem aplicații pe teren, nu? Cu tunurile cele mari. Exerciții. Da. Vorba e ... vă doresc dumneavoastră și soțului dumneavoastră toată fericirea de pe lume. Îmi place mult să-mi văd cei mai buni călăreți cucerind cele mai frumoase mirese. E doar un lucru la care trebuie să cugetați, Anna Petrovna. Când trag tunurile cele mari, soțul dumneavoastră tresare. Tresare de fiecare dată! Așa că folosiți-vă farmecele!

— O să fie război?

— Nu înainte de-a se termina luna de miere! Nu curând! Poate niciodată! răspunse colonelul râzând. La naiba! strigă el, adresându-se celor din jur și lovind masa cu palma. Al cui e rândul să toasteze?

Soțul Annei se întoarse la masă.

— La naiba! zise iar colonelul, privind o clipă spre Anna.

Anna se uită la soțul ei. Colonelul bătu mai tare cu palma în masă. Anna își văzu soțul tresărind.

Seara, soț și soție s-au urcat în expresul de Crimeea. Aveau un cupeu de clasa întâi, cu două paturi și călătoria urma să dureze douăzeci și cinci de ore. Conducătorul a primit un bacșiș gras. A făcut paturile și a așezat o vază cu crizanteme albe și o sticlă de șampanie pe masa de sub fereastră. Compartimentul avea lumină electrică. Era 15 mai 1910.

La nouă și jumătate, satele care se perindau prin fața ferestrei, la nord de Harkov, s-au făcut albastre, apoi negre, bătrânii și-au părăsit prispele și doar îndrăgostiții, hoții și vagabonzii mai stârneau praful drumului. Anna văzu o vulpe care trecea peste un câmp, oprindu-se și înălțând capul, și un cal lovit de amoc galopând în cercuri într-un țarc din apropierea unui râu. Soțul Annei se duse să se spele și ea trase transperantele, se dezbracă, își puse cămașa de noapte și-și desfăcu părul. Când se întoarse, soțul ei o întrebă dacă voia puțină șampanie. Ea dădu din cap că nu. Soțul ei încuie ușa și se așezară amândoi, față în față, despărțiți de spațiul îngust dintre cele două paturi.

— Așa, zise soțul Annei.

— Așa, zise Anna.

Râseră amândoi. Anna tremura. O înspăimânta atâta putere. Părea oricum că fericirea n-are margini, iar chipul iubitului ei, membrele lui, respirația, ochii lui, cea mai ușoară mișcare a gurii lui sau o simplă clipire din ochi îi șopteau cu o bucurie însutită că universul le aparține, ca să se joace cu el, că lumea întreagă era ghemuită în ascultare și în așteptare, că timpul se oprise din cursul lui imprevizibil și le netezea un loc unde să se iubească în voie, că istorie n-avea să mai fie până când Anna și iubitul ei n-aveau să spună că totul trebuie luat de la început.

Soțul Annei întinse mâna s-o atingă pe-a Annei, dar ea își retrase mâna.

— Ce se întâmplă? întrebă soțul Annei.

— Nimic, răspunse Anna, cu răsuflarea tăiată, cu inima bătând, gata să-i spargă pieptul și să iasă afară. Mi-a fost teamă că, dacă ne atingem, lumea ar muri.

Soțul Annei se ridică și se așeză lângă ea, cuprinzând-o cu brațele și lumea nu muri.

— Mă crezi? spuse el.

— Ce?

— Mă crezi când îți spun că te iubesc?

— Da.

— Te iubesc. Dacă ai putea vedea în inima mea ai ști cât de adevărat este.

— Pot. Văd. Cred.

— Ne-am mai atins și până acum.

— Da.

— Ne-am sărutat. Am dansat. N-a murit nimeni.

Anna zâmbi și îl sărută pe buze și pe ochi.

— Nu mă gândeam la ce crezi tu că mă gândeam, spuse ea. A fost mai bine decât crezi.

Soțul ei roși.

— Înainte, te-am atins doar unde puteam.

— Și pe nimeni altcineva? În nici un alt loc? Adevărat?

— Pe nimeni.

— Toate fetele spun: „Ah, husarii, husarii!“ Eu l-am găsit pe singurul dintre ei care e călugăr.

Soțul Annei zâmbea și era nerăbdător.

— Tu știi ce să faci? o întrebă el.

Anna scutură din cap și râse.

— Tu știi?

— Mi se pare că știu, răspunse soțul ei aproape surprins. Dar nu-mi amintesc să fi stat cineva să-mi explice.

Râdeau amândoi.

— Să sting lumina? întrebă soțul Annei.

— De ce?

— Nu știu.

— N-o stinge, se încruntă Anna, am văzut cai.

— Nu, spuse soțul ei. De un lucru sunt sigur, nu e ca la cai.

— Dar ești cavalerist.

— Nu! rosti soțul ei acoperindu-i râsul.

— În alte feluri mai seamănă bărbații cu caii?

— Mie-mi place zahărul.

— În alte feluri.

— Tu vrei să semăn?

— Arată-mi.

— N-ai să fii dezamăgită dacă nu e ca la cal?

— Arată-mi.

— Vrei să închizi ochii?

Anna scutură din cap. Îl lăsa să se întoarcă cu spatele în timp ce-și scotea hainele și le împătorea ordonat unele peste altele. El se întoarse apoi spre ea, gol, doar cu o cruciuliță de aur la gât și se așeză lângă ea, punându-i un braț pe după umeri și o mână pe genunchi. Primul penis de bărbat pe care-l vedea Anna avea vârful îmbobocit ca un trandafir cu petalele strânse gata să înflorească peste o oră. Ea știa unde o să meargă, unde o să se potrivească și se întreba dacă o să înflorească în ea, dacă o să simtă petalele desfăcându-se pe carnea delicată dinăuntrul ei. Îl întrebă pe el, și el zâmbi și spuse nu, n-o să fie petale.

— Păcat, zise ea.

— Sămânță, spuse soțul ei.

— Da? Ah, da, de bună seamă.

Anna nu-și putea lua ochii de la el, nu că ar fi fost frumos, sau urât, dar era ciudat și viu și era parte a unicului bărbat din lume și făcut din acel element care o făcea să se teamă să-și atingă bărbatul, dintr-un motiv pe care nu putea să i-l explice, anume că și ea purta acel element și elementele lor, odată îngemănate, ar putea fi prea puternice pentru restul lumii. Momentul de frică trecuse, dar ea știa că atunci când oamenii vorbeau despre bine și rău, întuneric și lumină, mințeau pentru că țineau secretă o a treia extremă, extrema pentru care iubire era un cuvânt prea neînsemnat și caraghios.

— Poți să aștepți puțin? întrebă Anna, punându-și obrazul pe coapsa lui.

— Dacă vrei tu.

Anna îl vedea cum zvâcnea ușor, cum pulsa în el sângele cu putere și îi mângâie tulpina cu buricul degetelor.

— Întotdeauna stă așa ridicat?

— Nu, răspuse soțul ei. Doar pentru tine.

— Doar pentru mine! râse ea și sărută bobocul. Poți să-l faci să se culce?

— Acum nu.

— Ah. Dar e doar pentru mine? E al meu?

— Da. E al tău.

— Asta e foarte generos, șopti ea, mângâind transportată darul lui cu degetele și

privindu-l în ochi. Nu știu ce pot să-ți dau eu în schimb.

— Știu eu, răspuse el.

Se închină, își sărută cruciulița, murmură o rugăciune și-i descheie cămașa de noapte.

— Vreau tot ce ai, spuse el. Te vreau toată, tot ce ai fost, tot ce ești și tot ce vei fi.

— Ia, răspuse Anna. Eu am să iau ce-i al meu.

Și așa a făcut.

Nu mult după luna lor de miere, regimentul a fost trimis la Kiev. Anna a adus pe lume un fiu, Aleksei, Alioșa, Lioșa, Lioș. Părea că nu-i nici o primejdie dacă își cumpără un aparat de fotografiat, așa că a început să facă portrete, uneori pentru sume mici de bani, alteori fără nici o plată, pentru că o interesa un anume chip. Nu petrecea niciodată mai puțin de o zi cu cei pe care-i fotografia, uneori îi trebuiau săptămâni. Și-a convins soțul s-o lase să-l fotografieze nud și a făcut autoportrete. Ea și soțul său se certau pentru că el ținea să meargă regulat la biserică și să țină posturile și sărbătorile și pentru că ea își lua aparatul de fotografiat și pleca într-un sat sau în casa unei persoane străine, însă erau unul dintre cele mai fericite cupluri. Nici unuia nu-i păsa ce credeau despre ei alți ofițeri sau alți artiști, iar Anna nu-și pierdea

niciodată curiozitatea și nici soțul ei nu-și pierdea dorința și siguranța atunci când schimbau daruri.

Când austriecii au atacat Serbia și țarul a mobilizat armata, Anna i-a spus soțului ei că n-o să-l lase să plece la război. L-a avertizat că avea să angajeze oameni să-l lege, să-l încuie într-un cufăr și să-l expedieze într-o țară neutră. El a râs, pe urmă a încetat să mai râdă, apoi a început să creadă că ea nu glumea. Războiul avea să fie prea zgomotos, zicea ea. Într-o noapte, el l-a sărutat de nenumărate ori pe Alioșa, atunci când Anna nu-l vedea, și i-a spus să fie un bărbat bun și să aibă grijă de mama lui atunci când tatăl lui n-o să fie acasă și să trăiască cu frică de Dumnezeu. Nu putea minți, așa că i-a spus Annei că se temea că tovarășii lui aveau să-l socotească laș dacă ar fi solicitat o numire în spatele frontului și Anna a crezut că de asta se lega neliniștea lui din noaptea aceea. A plecat de-acasă când ea încă mai dormea și când a ajuns ea la gară trenul regimentului plecase. Trei săptămâni mai târziu, a venit o telegramă care o anunța că soțul ei era dat dispărut.

Anna și-a încuiat aparatul de fotografiat, s-a îmbrăcat în negru și a stat într-o cameră cu obloanele închise, fără să vorbească sau să plângă, până când i l-au adus pe Alioșa, și atunci a început să plângă pentru omenirea care-și pierduse singurul bărbat. Minte îi era pustie. A plâns zile în șir, apoi s-a oprit, întrebându-se cum de mai trăia când înăuntrul ei nu mai era nimic. Soțul ei avusese dreptate: exista un iad, iar ea și, nu se știe de ce, și fiul ei, alunecaseră în acel iad și tot ce putea ea să facă era să se străduiască să-l protejeze. A început un fel de viață fără culoare, doar cu Alioșa, și cu vorbe puține, doar pentru Alioșa.

La patru luni după telegramă a sosit pentru Anna un plic gros cu multe file împăturite. Ea s-a închis într-o cameră și a citit singură, până când s-a auzit un țipăt scurt și după câteva minute a intrat în bucătărie, unde bucătăreasa stătea de vorbă cu un soldat. Anna zâmbea. A cerut un cuțit mare și ascuțit și bucătăreasa i l-a dat. Soldatul a reușit să i-l smulgă înainte să apuce să se rănească grav, dar a curs sânge. Bucătăreasa s-a pierdut cu firea; Anna era leșinată pe podea și sângera. Soldatul a fugit să aducă un doctor. Fiind beat, a întârziat mult iar când s-a întors cu doctorul, Anna și Alioșa deja dispăruseră, cu câteva lucruri. Au fost temeri în legătură cu viața mamei și a fiului. Se credea că Anna și-a pierdut mințile, deși soldatul a fost luat în răs când a

susținut că în loc să încerce să-și taie încheieturile mâinilor sau să-și înfigă cuțitul în inimă, ea pornise să-și taie un sân. Îngrijorarea a încetat într-o zi când s-a aflat că atât Anna cât și Alioșa erau în viață și în siguranță. Într-o scrisoare adresată avocatului familiei, Anna își cerea iertare pentru tulburarea pe care o provocase și dădea asigurări că rana îi fusese tratată și că nu era gravă. Dădea instrucțiuni referitoare la proprietate și avere și părea să fie în deplinătatea facultăților. Nu explica de ce hotărâse să se stabilească împreună cu fiul ei la câteva mii de kilometri spre est, în Siberia, lângă fluviul Enisei, într-un orașel numit Iazîk.

Văduva

Mutz a luat-o spre est, ieșind din piață, spre podețul care ducea la casa Annei

Petrovna și, mai departe, la stația de cale ferată. În câteva din casele pe lângă care trecea erau lumini aprinse, insule de strălucire lăptoasă în spatele ferestrelor cu geamuri duble. Se întreba de unde făceau rușii rost de gaz. De la Legiune nu. Împărțeau între ei, fără îndoială. Se pricepeau să împartă, ăștia de-aici. Și nici măcar nu era vorba că-și împărțeau între ei bunurile, gazul și topoarele și cartofii, ci că-și împărțeau și timpul între ei. Piața era ca o mlaștină, însă aici, pe una din cele patru străzi din Iazîk, el călca pe un drum podit cu bușteni, bine consolidați în teren, protejând trecătorii de noroi. Nu era treabă făcută de un singur om, nici de pușcăriași. Și oare ce citeau acum, la lumina lămpilor, în spatele zidurilor de bârne groase și negre și al ferestruicilor cu tocuri albe? Biblia, de bună seamă. Poate puneau murături, sau carne la afumat, ori munți de castraveți în saramură cu mărar, sau poate peticeau haine la coate și la genunchi la lumina aceea, dar nu, mai mult ca sigur erau prea aprinși după slujba religioasă ca să nu citească Cuvântul, să-l caute, să-l deschidă și să-l înfulece. Mutz, care nu era credincios, încercase cândva să citească toată cartea, de la cap la coadă, cu tot cu Apocrife. S-a împotmolit; a răsfoit, a citit pe sărite. Vechiul Testament avea ceva povești interesante, dar suna ca o făcătură, încropită în așa fel încât să-i înfățișeze pe evrei ca pe niște războinici caraghioși, fanfaroni, maniaci, cu un Dumnezeu de operetă, o fantoșă purtată pe roți scârțâitoare, în timp ce Noul Testament

recădea tot timpul, de la umilință și simplitate, într-un soi de intrigă legată de bani sau de administrare ecleziastică, sau de miracole date la schimb pentru credință. Cu toate acestea, avusese temerea că ambiguitățile și contradicțiile și vastitatea Bibliei i-ar putea tenta pe aceia care erau nemulțumiți de lume, așa cum era ea, mai ales de caracteristica ei cea mai supărătoare, faptul că era veșnic schimbătoare. Uite o întreagă lume care nu se schimba niciodată și putea fi comparată favorabil cu cea reală. Din punctul ăsta de vedere, Biblia era fără fund; ceea ce nu înțelegeai se cerea citit și răscitit tocmai din acest motiv; la ceea ce înțelegeai reveneai mereu, pentru că exista acolo un adevăr neschimbat, pe câtă vreme aici, în beznă, totul era haos. Mutz se întreba dacă șamanul citise vreodată Biblia, pe urmă își aminti că fusese analfabet.

Trecu podul și văzu casa Annei Petrovna. Se opri. Nimic nu-l obliga să intre. Mai multe motive avea să se întoarcă și să se ducă la culcare. Era târziu, probabil vreo zece, deși cine mai știa? Ora exactă de la Irkuțk venea numai când funcționa telegraful. Mâine avea să dea seamă în fața lui Matula pentru moartea șamanului, iar căpitanul va continua să caute caii pierduți. Annei Petrovna nu-i păsa dacă el venea sau nu. Sau îi păsa? Îndoiala îl durea și îl intimida. Mai puțin dureros decât atunci când se apropia de casa ei înainte ca ea să-i cedeze, dar atunci era durerea de a fi viu, iar asta era altceva. Împărțișe patul cu ea de șapte ori, de patru ori până în zori, de trei ori strecurându-se afară din casă când era încă întuneric, pipăind pereții și mobila cu

degetele, străduindu-se să nu-l trezească pe Alioșa, auzind cum Anna își înăbușea râsul când îi scârțâia o scândură din podea sub picioare și apoi făcând înadins scândura să scârțâie, doar ca s-o audă cum râde. După a șaptea întâlnire, ea i-a spus că n-o să-l mai lase să rămână. Nu, nu putea, asta a fost tot ce i-a spus și nu i-a explicat niciodată de ce.

Se auzi un câine lătrând. Mutz începu să numere până la zece. Dacă lătra iar înainte să termine de numărat, avea să meargă mai departe. A ajuns la zece. Câinele n-a lătrat. O porni mai departe, așa cum știuse de la început că va face. Era și așa prizonier destul, fără să mai fie și prizonierul câinilor.

Merse în spatele casei, intră pe poartă, străbătu curtea și intră prin ușa din spate, neîncuiată, în bucătăria caldă și luminată. Broucek stătea în capul mesei mici, strângând în palme o ceașcă de ceai, cu pușca rezemată într-un colț, ca o mătură. Anna, într-o rochie albastru-închis, era așezată cu fața spre

ușă. Zâmbi și-l salută pe Mutz, cu brațele încrucișate. Broucek lăsă ceașca pe masă și se ridică în picioare. Mutz închise ușa. Își spuse că n-ar fi trebuit să vină.

Anna se ridică, ocoli masa, veni la el și-l sărută pe amândoi obrazii.

— Broucek îmi povestea despre vizitator, spuse ea.

Mutz se uită la Broucek.

— Și, mă rog, de când vorbești tu așa bine rusește? întrebă el.

Broucek rânji și ridică din umeri, apucă pușca și și-o aruncă peste umăr.

— Nu face atâta caz, îi spuse Anna lui Mutz. Oamenii găsesc căi să se-nțeleagă. Stai jos.

Mutz se așeză pe locul lui Broucek. Scaunul de lemn era cald. Broucek își goli ceașca, îi mulțumi Annei Petrovna, îl salută cu mâna la chipiu pe Mutz, care dădu din cap, și plecă.

— Nu l-aș numi vizitator, zise Mutz.

Anna îi puse o ceașcă dinainte și el o duse la buze cu amândouă mâinile. Își dădu seama că-l imita pe Broucek și puse ceașca la loc, fără să bea.

— Hai, povestește-mi, zise Anna, așezându-se la loc și aplecându-se în față.

Mutz se străduia să se concentreze. Ce ciudat, cu cât petreceai mai mult timp gândindu-te la un chip, cu atât erai mai șocat să-l vezi.

— Îl cheamă Samarin. Kirill Ivanovici.

— De unde e?

— De fel e de undeva de la vest de Urali. Ținut cu pământ negru. Lângă Penza, cred.

— Vârsta?

— Vreo treizeci de ani, aş zice.

— Trebuie să-ţi tragă omul vorbele cu cleştele. Cum arată? E inteligent? Probabil că e mort de foame după ce-a rătăcit prin pădure. Nu-i de mirare că aceia care au făcut revoluţie au fost deţinuţi. Şi eu aş fi fost revoluţionară dacă m-ar fi ţinut la închisoare.

— Dacă te referi la bolşevici, aceia care au făcut revoluţia n-au fost deţinuţi, spuse Mutz. Au fost surghiuniţi. În ce priveşte înfăţişarea lui, arată ca un idol de matineu.

Anna îl lovi cu o linguriţă peste nodurile degetelor.

— Nu mă lua peste picior, îi zise.

— E înalt şi subţire. L-am văzut schimbându-se. Întâi l-am văzut un osândit, bătut şi epuizat. Şi apoi a fost altfel. Într-o secundă. Un seducător. Un om de acţiune, care-i convinge pe alţii să facă ce vrea el.

— Zi mai departe, îl îndemnă Anna.

Mutz se întrerupsese. Nu voia să vorbească mai mult despre Samarin şi regreta ce spusese deja.

— Cum să ştim care e adevăratul Samarin şi care actorul? se întrebă el.

— Poate că în ambele întruchipări era el, cel adevărat.

— Sau poate în nici una.

— Nu-ţi place omul, constată Anna.

Mutz ştia că e așa, însă nu voia să recunoască.

— Poţi să mergi să-l vezi mâine, dacă vrei, spuse el. O să fie o audiere în faţa lui Matula. Samarin va trebui să se explice. Va trebui să obţii permisiunea lui Matula.

— Pfui!

— Tu hotărăști.

Anna își răsuci nehotărâtă inelul.

— Am să vin, zise. Am să-i duc ceva de mâncare.

Mutz își plecă fața deasupra ceștii de ceai și simți un val de emoție plăcută pe care n-o putea defini, însă care avea legătură cu fotografia din buzunar.

— Deci nu-l cunoști pe Samarin? întrebă el.

Anna îl privi fără să priceapă. El fu cuprins de o duioșie îndepărtată și neputincioasă, ca la o demonstrație de prestidigitație când vezi o altă persoană din audiență, care până atunci se distrase, speriată deodată, pentru că prestidigitatorul o invită chiar pe ea pe scenă. Recunoștea acea emoție acum, când era prea târziu: răutate. Acum, ea nu putea decât să întrebe de ce, și el va trebui să-i spună.

— Avea la el o fotografie de-a ta.

Mutz scoase fotografia și i-o dădu Annei. Femeia se albi la vederea ei și-și duse mâna la gură.

— De unde o avea pușcăriașul?

— Zicea că a găsit-o pe stradă. N-ai pierdut-o tu, nu?

— Nu în Siberia. L-ai văzut pe Gleb Alekseevici în seara asta?

— Pe Balașov? Da. Din nu știu ce motiv, își făcea griji pentru tine.

— L-ai văzut înainte sau după ce a fost arestat acest Samarin?

— După. Da, după. De ce?

Anna lăsă fotografia jos, își propti coatele pe masă, trecându-și degetele prin păr, și privi în gol.

— Anna, îmi pare rău... mă simt de parcă ți-aș fi făcut ceva rău, zise Mutz,

întinzând mâna s-o mângâie pe umăr.

— Nu, zise ea, îndepărtându-i mâna cu blândețe.

— Poate nu-i nevoie să-mi spui.

— Această fotografie i-a aparținut soțului meu. O avea tot timpul la el. Credeam că s-a pierdut când a murit, în ultima lui bătălie. E singurul exemplar. Negativul l-am distrus. N-am văzut-o de cinci ani.

— Anna, te rog – dacă tu spui că nu-l cunoști pe Samarin, eu te cred. Nu vreau să te fac să te gândești la soțul tău.

Anna dădea din cap fără să-l asculte. Se obișnuise atât de mult ca ea să refuze să vorbească despre ceea ce se petrecuse între moartea soțului ei și sosirea cehilor în Iazîk încât întristarea ei de-acum în legătură cu o fotografie veche și cu întâmplări din viața ei despre care el nu știa nimic îl făcea să simtă că fusese iubit doar în parte, ca și când toate șoaptele și glumele lor nocturne și destăinuirile și amintirile comune, chiar și sunetele și mișcărilor pe care ea le făcuse cu el în pat, erau prescurtate, modificate pentru un amant neinițiat.

— Dar orice poți să-mi spui... rosti Mutz pierit.

Cu cât era mai necăjită, cu atât mai mult voia el ca ea să-l dorească din nou.

Anna își ridică privirea, zâmbi șters și-l conduse pe Mutz în camera de zi. Strânsoarea palmei și degetelor ei calde, imboldul ușor al trupului ei îl făcuseră să uite de orice altceva. Așa începuse totul, cu ea conducându-l de mână, așezându-l pe divan, năpustindu-se și sărutându-l pe gură, apoi trăgându-se înapoi, râzând, pe urmă el găsindu-i gura și strecurându-și mâna sub fusta ei și între coapsele ei, și asta sub acel portret urât al soțului ei în uniformă de husar, cu panglica neagră de doliu într-un colț. Acum totul semăna cu o repetiție stângace, mult după ce se terminase ultimul spectacol. Se trezi singur pe divan, urmărind-o pe Anna cum se așază la birou, în cealaltă parte a camerei, punând fotografia în poală, apoi ridicând-o în dreptul obrazului, fascinată. Cu gura întredeschisă și sprâncenele încruntate, ținea fotografia la distanță, o apropia încet de ochi, apoi o îndepărta iar.

Anna își amintea ce fierbinte fusese lumina. Un prieten îi aranjase să folosească unul din noile reflectoare electrice de la Opera din Kiev înainte de a fi montat. O lampă

enormă, focalizată, arzătoare, strălucind pe fața ei într-o cămăruță cu aer închis. O aprinsese și o stinsese de nenumărate ori ca să nu-și pârzolească pielea și să nu transforme camera într-o etuvă. Din toate expunerile și pozele, aceasta fusese singura bună. De aceea zâmbise: știa că-i reușise, momentul în care, dintre toate adevărurile posibile de lumină și umbră, și piele și ochi, îl găsisse pe acela care le umilea pe celelalte. Îi dăduse fotografia soțului ei chiar înainte să înceapă războiul. Se întreba dacă abia în seara asta o văzuseră alți bărbați.

— Ce părere ai? îl întrebă ea pe Mutz, știind că el o să-i laude priceperea.

— O operă de artă strălucită, răspunse Mutz cu înflăcărare.

— Ce-a zis pușcăriașul? Samarin? El ce părere a avut?

Mutz șovăi, întrebându-se de ce-i păsa Annei. Anna băgă de seamă că șovăie. Mutz rosti:

— Frumoasă.

— „Frumoasă“? A zis el asta?

— A spus-o ca și când asta ar fi ocupația ta. De parcă tu ai fi frumoasa satului și ți-ai plimba frumusețea de colo-colo.

— Hm. Aroganță! Tu, Josef, crezi că sunt frumoasa satului?

Mutz se temea de aceste ocazii de flatare pe care i le ofereau femeile iubite. Anna asculta, iar el șovăia. Ea se întreba dacă Mutz îl înfățișase corect pe pușcăriaș; și dacă nu, de ce nu? Un tânăr rus educat, venit printre ei, ca un mesager dintr-o lume mai normală.

— Asta e tot ce-a spus? întrebă ea.

Din nou, Mutz șovăi, mai mult de data asta.

— Înseamnă că nu e tot.

— M-a rugat să transmit complimentele lui și a spus că fotografia ta va trăi mai mult decât noi, răspunse Mutz.

Anna dădu din cap și se strădui să nu-i arate lui Mutz câtă încântare îi producea afirmația. Era ea însăși surprinsă că îi păsa așa de tare. Era uimită de cât de mult o deranja faptul că încă o mai dorea. Își privi iar fotografia veche de cinci ani, așezată pe birou, portretul pe care-l purtase cu el soțul ei și, ca un reflex, își atinse dinții cu degetul mare. Acela a fost momentul în care și-a dat seama că păstra înăuntrul biroului o putere formidabilă de-a rezolva situația. Nu-i trecuse prin minte până atunci s-o folosească: nu-i trecuse prin minte că se putea folosi de ea, că era altceva decât un blestem.

Mutz văzu. Văzu micul gest fugar cu care ea își atinsese dinții câteva clipe cu vârful degetului mare, coborându-l apoi încet pe măsură ce gândul puneă stăpânire pe ea; se întoarse să-l privească, de parcă ar fi vrut să se asigure că mai era acolo. Mutz se simțea

ca un idiot – își reaminti fără voie cum o implorase pe Anna să meargă cu el la Praga –, apoi fu copleșit de tristețe și pe urmă de frică. Era pe cale să se petreacă ceva groaznic. Era gata să facă orice ca să amâne acel ceva, dar habar n-avea ce trebuia să facă. Să spună o poveste? Să fugă din casă? Să se repeadă la Anna și s-o sărute, chiar dacă ea s-ar fi zbatut? S-o roage?

— Josef, spuse Anna, nu ți-am spus niciodată ce-ai vrut să știi, de ce sunt aici și de ce am încetat să te mai văd ca înainte.

Scoase o cheie. Descuie un sertar al biroului. Mutz știa că are de gând să aducă în viața lui un rău de care-l apăraseră până atunci și pe care el n-avea să-l mai poată alunga în veci. Se ridică în picioare.

— Anna, începu el.

Făcu câțiva pași către ea, apoi se opri.

— Anna. Draga mea. Te rog. Orice ar fi, nu trebuie să se întâmple acum.

Anna nu-l luă în seamă. Băgă mâna în sertar și scoase un teanc gros de hârtii. Se întoarse spre Mutz.

— După ce o să citești asta, ai să înțelegi de ce-am venit aici, dar poate nu și de ce am rămas, spuse ea și cu un suspin scutură din cap, zâmbi și continuă: El a construit acest secret, dar eu am fost aceea care s-a zidit în el, de parcă ar fi cu putință să trăiesc aici, de parcă aș putea să-l schimb. Ce proastă! Cât despre tine, Josef, o să-ți dai seama că ceea ce am făcut noi doi e o rușine, dar nici pe departe nu se compară cu ce-a făcut el. Mi-a fost pe rând milă și silă de el, uneori mi-a fost rușine de mine însămi și aventura noastră s-a petrecut într-un moment de silă, dar nu numai mila care a revenit m-a făcut să încetez cu tine. Ascultă-mă, urmă ea după o pauză. Îți par de bună-credință. Ca și el. Dar asta nu-i un lucru rău, nu-i așa? Nu-i așa?

— Nu, răspuse Mutz, simțind că i se dezagregă fiecare celulă a trupului.

— Lucrul cel mai important, spuse Anna, este că Alioșa nu știe. Dacă se poate, vreau să nu afle niciodată. E limpede? Promiți?

Mutz aprobă din cap. Nu putea vorbi.

— Mă găsești în bucătărie, zise Anna și ieși.

Mutz luă hârtiile și începu să citească rândurile îngrijit scrise de mână.

Soțul

Scumpa mea Anna, steaua mea,

Am ars zeci de pagini – nimic nu poate fi lăsat pentru privirile altora – încercând să-ți povestesc cum m-am schimbat și în cele din urmă iată la ce am ajuns. O să-ți se pară încurcat și poate vor fi părți pe care n-o să le înțelegi. La început, m-am gândit să nu-ți spun totul, însă am hotărât să nu-ți ascund nimic, oricât de greu îmi este să-ți scriu și oricât de greu o să-ți fie ție să citești. Cuvintele sunt pentru tine, dar sunt și pentru mine. Chiar și acum, când se scrie atât de mult și se citește și se uită, un lucru scris devine într-un

fel consfințit.

Ai crezut că am murit? Îmi pare rău. Da, pentru asta îmi pare rău și te rog să mă ierți. Îmi imaginez chipul tău adorat, răvășit de plâns pentru că eu sunt mort și aș vrea să fiu acolo și să-ți arăt că sunt viu, mai mult decât viu, mult mai mult! Așa că pentru asta îmi pare rău. Când am să-ți povestesc în ce fel m-am schimbat, s-ar putea să-ți dorești să fiu mort. (Nu te speria.) Trebuie să înțelegi că nu-ți pot cere iertare pentru ce-am făcut, căci pot să-ți cer iertare doar pentru păcate, iar ceea ce am făcut nu este un păcat în fața lui Dumnezeu. Dimpotrivă, este o evadare din păcat. Regret nu felul în care m-am schimbat, ci că mi-a luat atât de mult timp să aflu cum trebuia să mă schimb. Și îmi pare rău că a trebuit să vă părăsesc, pe tine și pe Alioșa. Acum înțeleg cum trebuie să se simtă cineva salvat de la un naufragiu, știind că cei dragi n-au fost salvați, știind că ei sunt încă acolo, luptându-se cu apa rece, strigând după ajutor, dar fără să știe dincotro ar putea veni acel ajutor. Trebuie să-ți spun că noi, cei în mijlocul cărora trăiesc acum, numim obștea noastră „corabie“. Anna, eu trăiesc aici printre îngeri. Mie mi se pare firesc să scriu asta și să-ți spun că și eu sunt înger, dar când citesc cuvintele pe care tocmai le-am scris mi-amintesc că s-ar putea să crezi că mi-am pierdut mințile. Așa că trebuie să-ți povestesc totul, fără rușine sau teamă.

N-a fost niciodată un secret pentru tine că eram foarte credincios; credeam în adevărul fiecărui cuvânt din Evanghelii, atunci când cuvintele apostolilor și profeților păreau să se contrazică, doar lipsa mea de înțelepciune mă făcea să nu le pot înțelege. Cred că știi cum credeam eu în Paradis, acea stare a cerului și a pământului dinainte ca Adam și Eva să guste din fructul oprit. Acela era Paradisul pe care mi-l imaginam, Edenul, nu Cerurile, acolo tu și cu mine și cu Dumnezeu ne-am fi plimbat împreună prin pădure, stând de vorbă, și noi doi am fi călărit alături de îngeri pe o pajiște fără sfârșit. Nu cred c-ai știut cât de tare mă tulbura să văd ce diferită e lumea noastră de Eden și cât de mult ne deosebeam, tu și cu mine, de îngeri. Nu puteam suporta să văd

cât de mulți țărani se așteptau să trăiască întotdeauna atât de rău; cum beau și se încăierau și flămânzeau, cum pruncii piereau la sânul mamelor, de boală sau de foame, și cum erau în stare să călătorească sute de kilometri prin noroiul întunecat pentru a săruta o icoană vestită. Nu puteam suporta să văd cum fabricile îi luau pe țărani și-i transformau în piese ale unei mașinării. Nu

puteam suporta felul în care mințeau toți; avocații mințeau pentru că asta le era meseria, funcționarii mințeau că sunt cinstiți, preoții mințeau că sunt buni, doctorii mințeau că sunt în stare să-i vindece pe bolnavi, gazetarii mințeau vorbind despre toți ceilalți mincinoși. Nu puteam suporta felul în care oamenii își chinuiau caii. Ei arată mai demni decât noi, mai aproape de caii din Eden decât suntem noi de bărbatul și femeia din Eden. Ei reușesc să fie ceea ce noi nu putem fi, mândri și umili în același timp. Colonelul iubea caii. Îi trata bine și-și făcea oamenii să-i trateze și ei bine. Că veni vorba, a fost ucis, știai? Când i-am văzut prima oară pe husari am dorit să fiu și eu ca ei. Caii și hainele lor erau de o rară frumusețe, chiar și chipurile lor – păreau făcuți mai mult pentru iubire decât pentru război. Iubire sălbatică, o iubire care voia să cucerească, dar iubire totuși, iar eu aveam doar șaptesprezece ani, era felul de iubire pe care îmi doream s-o duc lumii, cusută pe un stindard. Eram neștiutor și prost. Chiar credeam că nu vor mai fi războaie și, dacă ar fi, acei husari frumoși și caii lor frumoși ar fi prea delicați ca să fie distruși de gloanțe. Și doar mai târziu am aflat cât de mulți dintre acei husari erau bețivi și cartofori și se purtau rău cu femeile. Oricum, la vremea aceea credeam că țarul era deosebit de apropiat de Dumnezeu, așa cum nu era nici unul dintre preoții pe care-i întâlneam, și a-l sluji pe țar mi se părea a fi o cale de a-l sluji pe Dumnezeu altfel decât ar fi putut un călugăr. În plus, dacă m-aș fi călugărit n-aș fi putut niciodată să fiu cu tine.

L-ai cunoscut fără îndoială pe ofițerul cu care eram cel mai adesea împreună, Cernețki, acela care se străduia tot timpul să-și dovedească sângele mongol, cu toate că era blond și avea ochi albaștri. Mergeam împreună la iarbă verde, îți amintești? Era o pajiște lângă râu, cu trestii și flori. A vărsat vin pe rochia ta și s-a prefăcut că se împușcă. Mi-amintesc că ne-am prăpădit de râs. Aș zice că tu și Cernețki și acela care am fost cândva eu râdeam mult. Am impresia că acum, că sunt înțger, nu mai râd așa mult. Doar de bucurie, nu în bătaie de joc.

Mai era un bărbat în regiment, despre care nu ți-am spus. Îl chema Ceanov. Era potcovar. Un om scund, slab și vânos, ars de soare, cu pomeți înalți și o mustață în care nu voiau să crească niciodată mai mult de câteva fire zbârlite. Nu-ți puteai da seama ce vârstă are și nici dacă ridurile care-i brăzdau fața, pornind ca niște raze de la rădăcina nasului, erau de la vârstă sau de la soare sau și de la una și de la alta. Era din Siberia. Muncea la forjă din zori și până-

n seară și uneori până noaptea și asta, ca și faptul că știa tot ce se putea ști despre cai, îl scăpa de pedeapsă pentru hachițele lui. N-ar fi

salutat niciodată un ofițer, așa că-l țineau ascuns când venea vreun general în inspecție, și refuza să meargă la despăducheat cu ceilalți bărbați, atunci când toată lumea se despuia într-o colibă pentru dezinsecție și duș. Atunci pleca din garnizoană și se întorcea peste câteva ore cu o spravka, adeverință de la o baie publică din oraș, prin care se adeverea că fusese stropit contra păduchilor și dușat acolo. Vorbea rar. Auzisem zvonuri despre el înainte de a-l cunoaște, cum că era un fost pușcăriaș care făcuse zece ani de muncă grea pentru omor, că-i murise toată familia în timpul foametei și că nu era ortodox sau evreu sau catolic sau musulman, ci membru al uneia dintre acele ciudate secte mistice despre care citești prin gazete. Se zicea că era hlîst, flagelant, că se biciuia singur și se învărtea ca un titirez în ceremonii secrete care se încheiau cu orgii. Știam că e vegetarian și nu bea, ceea ce e o trăsătură a acestor nonconformiști, însă putea fi văzut la toate slujbele bisericii ortodoxe.

Prima oară l-am văzut de departe, când îl duceam pe Hijaz la o plimbare dimineața devreme cu restul escadronului prin padoc, lângă forja lui. Forja și nicovala se aflau în fața padocului, într-o curte acoperită și se auzea și se vedea cum ciocănește la o potcoavă. Era o dimineață geroasă și îl deslușeai cu greu prin aburul respirației de oameni și cai, dar eu mă uitam la el și la strălucirea roșie a forjei. Ciocănitul a încetat și l-am văzut cum se ridică și se uită drept spre mine, urmărindu-mă cu privirea în timp ce mergeam mai departe. M-am simțit de parcă amuțirea ciocanului m-ar fi lăsat descoperit, ca și când sunetul copitelor lui Hijaz pe pământul înghețat și răsuflarea lui și clinchetul harnașamentului i-ar fi atras atenția lui Ceanov, cu toate că scoteam toți aceleași sunete. Când a cârâit o cioară și alți bărbați și cai au ajuns între mine și fierar, am fost bucuros de acoperire. Cu toate astea, peste câteva secunde am ajuns iar în câmpul vizual al fierarului și el tot mă privea. Nu s-a întors la ciocanul lui decât atunci când l-am scos pe Hijaz din padoc. Ții minte, Anna, când ne-am întâlnit prima oară, ți-am spus cum se văd sufletele bune de la distanță, ca luminile în întuneric? Știi acum că după asta se uita Ceanov. Atunci mi s-a făcut frică de el. M-am tot ferit de el până când, într-o zi, toți soldații mei erau prinși cu alte treburi și lui Hijaz i-a căzut o potcoavă și a trebuit să merg personal la el.

A lăsat calul în grija subordonaților, și-a scos șorțul și m-a întrebat dacă aş vrea să-i fac onoarea să iau ceaiul cu el. Mi-a vorbit ceremonios, ca de la sergent la ofițer, și sincer, dar era o expresie pe chipul lui și un ton în vocea lui care nu erau acelea ale unui subordonat. Mă conducea, iar eu îl urmam supus, așa cum se lăsa Hijaz dus de mine afară din boxa lui din grajd dimineața.

Ne-am dus într-un atelier cu un banc de lucru în mijloc, o singură scândură de stejar, însemnată cu creștături și măsurători, și o harababură de scule atârinate pe pereți, printre care străluceau câteva obiecte de oțel și alamă. Era o sobă în fund și niște bănci

de lemn așezate pe niște lăzi de muniție. Și mai era și o masă de fier forjat, lucrată frumos. Fusese făcută de un ucenic, m-a lămurit Ceanov. A turnat ceai în pahare fixate în suporturi făcute din foi subțiri de alamă, modelate în matrițe și fasonate după forma paharelor. Pe alamă erau gravate desene și liniile gravate se înnegriseră, ieșind astfel în evidență pe fundalul lucitor al metalului lustruit. L-am întrebat pe Ceanov dacă și ele fuseseră făcute de ucenici, el a negat, spunând că le făcuse singur. Le-am ridicat să le văd mai deaproape. Erau oameni înfățișați pe ele. Aveau un aer grosolan, păgân, cu capete mari și trupuri mici. Mai era și un pom cu fructe. Am înțeles ce era. Era Grădina Edenului și Dumnezeu era acolo, sub pom, vorbind cu Adam și cu Eva! Am fost atât de tulburat de emoție că am început să răsucesc paharul cu suport repede, ca și cum aş fi citit o carte, și am vărsat ceaiul pe podea, paharul s-a dus după el și s-a făcut țândări.

Ceanov a curățat totul, nici nu m-a lăsat să-mi cer scuze și mi-a dat alt pahar. Mi-a spus să nu mă necăjesc, să nu mă tem. Auzise că eram un om credincios și devotat Evangheliilor și dorise să mă cunoască. Venea dintr-un oraș numit Iazîk, aflat în Siberia, între Omsk și Irkuțk. Nu fusese niciodată osândit și n-avea familie; era orfan, fusese înfiat de fierarul din Iazîk și-i moștenise atelierul la moartea acestuia. Nu era flagelant, dar, ca toți locuitorii din Iazîk, făcea parte într-adevăr dintr-o sectă. N-avea să-mi povestească despre asta decât că el și ceilalți membri ai congregației trăiau deja în Rai, în Paradis, aici, pe pământ.

Anna, scumpa mea, eu sunt un scriitor modest, nu am forța unui Sfânt Ioan sau a unui Sfânt Pavel, ca să-ți spun cât de adevărat și convingător mi-a părut

potcovarul vorbind de asemenea lucruri de neînchipuit. Întotdeauna i-am ascultat cu răbdare pe fericiții săraci cu duhul și pe predicatorii zgomotoși pe care-i întâlnești în orașele mari, dar nu m-aș opri să ascult un om care declară că Raiul s-a făcut deja pe pământ. Cu toate astea, Ceanov m-a făcut să mă opresc. Mi-a vorbit cu atâta siguranță, privindu-mă în ochi și zâmbind atât de blând, cald și voios, însoțindu-și vorbele cu gesturi grațioase, atât de diferite de cele pe care le făcea bubuind în nicovală. Glasul îi era calm și totodată ritmat, de parcă ar fi cântat.

Firește, l-am întrebat cum putem intra în Paradis în felul ăsta, fără să murim, și el a devenit mai serios și mi-a spus că fiecare trebuie să facă drumul de unul singur. Singura cale era să arzi cheile Iadului, mi-a zis. A apucat o bucată de cărbune, a deschis soba și a aruncat cărbunele în jărat, unde cărbunele s-a aprins pe loc. Și-a turnat apă fierbinte din samovar pe degete, ca să se curețe de praful de cărbune.

L-am întrebat ce erau cheile Iadului și el mi-a spus că vom vorbi altă dată și s-a întors la nicovala lui. Am rămas o vreme lângă sobă, răsucind în mâini suportul de pahare gol. Sperasem că mi-l va da mie, ca un semn palpabil al unei promisiuni că exista mai mult decât știam eu.

Întâmplarea a făcut să nu-l mai văd apoi pe potcovar câteva luni. Au fost manevre, am avut permisie – ne-am dus s-o vizităm pe mama ta, ții minte – și, când m-am dus să vorbesc cu el, ucenicii mi-au spus că are treabă în atelier. Am început să mă întreb dacă nu cumva și ucenicii locuiau în Paradis. Aveau ceva din altă lume în înfățișare; piele netedă și voci blânde și chipuri fără vârstă. După cum poți să-ți imaginezi, mă gândeam foarte mult cum se poate să trăiască niște oameni în Paradis și în același timp să pară că trăiesc printre noi, în mijlocul minciunilor și al murdăriei și al cruzimii, al dezamăgirilor și urâciunii. Eram chinuit de întrebări și ție nu-ți spuneam nimic. Nu știi de ce. Probabil mi se dăduse o preștiință a ceea ce avea să se întâmple, ceva care avea să ne despartă. Poate ceea ce mă făcea să-mi fie frică să-ți pomenesc măcar de potcovar erau cuvintele „de unul singur“. Dar eram foarte nerăbdător. Poate ți-ai dat și tu seama. Simțeam că sunt pe cale să mi se încredințeze o putere tainică.

Într-o seară de miez de vară, când regimentul era la aplicații pe teren lângă Poltava, moștiam în cortul meu. Unul din soldații mei a intrat și a spus că

voia cineva să mă vadă. Mi-am pus cizmele și am ieșit. Acolo era unul dintre ucenici. În loc să salute, mi-a pus o mână pe umăr și a început să-mi șoptească ceva la ureche despre Hijaz, pe care-l trimisese la potcovit mai devreme. Înainte să apuce să termine, soldatul l-a înșfăcat și l-a culcat la pământ cu o lovitură peste față, spunând că o să-l învețe el cum să-și respecte superiorii. L-am întrebat pe soldat dacă știa ce făcuse și soldatul s-a uitat la mine ca la un nebun. Mi-am dat seama că, în vreme ce pentru mine lucrurile arătau ca și cum soldatul se trimisese singur direct în Iad pentru că lovise un înger, sau cel puțin un locuitor al Paradisului, în viața militară acțiunea soldatului era normală și în acel moment nu mă puteam opune. I-am spus soldatului să-l ducă pe ucenic la doctor. Cred că-i rupsese un dinte. Am pornit spre tabăra fierarilor.

Corturile și furgoanele lor se aflau la oarecare distanță, la marginea unei păduri. Forja de campanie și nicovala erau instalate sub o tendă, ca să-i ferească pe potcovari de soare, și unul din ceilalți ucenici chiar lucra acolo. L-am întrebat de Hijaz. Mi-a arătat un țarc unde erau închiși mai mulți cai și mi-a spus că Hijaz era gata și puteam să-l iau după ce mă vedeam cu Ceanov, dacă-mi convenea. Am aprobat din cap, incapabil să vorbesc, cu inima bătând să-mi spargă pieptul și ucenicul și-a lăsat uneltele și m-a condus până în spatele locului său de muncă.

Tenda era ridicată chiar în dreptul primului copac. Era o pădure de fagi subțiri, cenușii și înalți. L-am urmat pe ucenic câțiva pași în pădure. Era cam ora zece. Soarele tocmai apusese, dar mai era încă lumină. Ucenicul m-a condus spre un cort care fusese ridicat deasupra unui pârâu; pânza era fixată pe ambele maluri, dar apa curgea chiar pe linia mediană a cortului și stâlpii erau înfiți pe fundul pietros al pârâului. Ucenicul m-a întrebat dacă aș vrea să-mi scot cizmele și mi le-am scos și mi-am desfășurat

obiielele și am pășit în apa rece care-mi ajungea până la glezne. Ucenicul a plecat și eu am mers în susul apei și am intrat în cort.

Ceanov stătea în fața mea, pe un scaun de pânză. Picioarele scaunului și picioarele lui goale erau în apă, care clipoceă în jurul lui cu un susur plăcut. Mă gândisem atât de mult la această întâlnire și-mi pregătisem atâtea întrebări și răspunsuri, dar prima lui remarcă m-a luat pe nepregătite. M-a întrebat de ce era Hijaz armăsar. Știi ce e un armăsar, Anna, nu-i așa? Un cal

care n-a fost jugănit. Am șovăit și am răspuns poticnit că era un cal bun, ascultător, puternic, răbdător, iute când i-o ceream. Se arătase uneori îndărătnic, atunci când era cârlan, dar îl dezvățasem, cu disciplină, dreptate și dragoste, așa cum face un călăreț iscusit. În plus, husarilor nu le plac caii jugăniți. Cred că n-au avânt în atac.

Speram că fierarul o să înceapă să spună ceva ce puteam înțelege, dar el a încuviințat din cap și mi-a pus o întrebare încă și mai ciudată, dacă eu credeam că un cal poate păcătui. I-am spus că nu mă gândisem la asta până atunci, dar nu, credeam că un cal nu poate păcătui, nici un animal nu poate.

Ceanov a zâmbit și a dat iar din cap. A zis că aveam dreptate, nici un animal nu poate păcătui. Doar omul poate. Omul e stăpânul calului, mi-a spus el, dar nimeni nu e stăpânul omului, cu excepția omului însuși, așa cum a voit Dumnezeu. Dumnezeu așteaptă de la om să se stăpânească pe sine, să înțeleagă calea de-a se aduce pe sine înapoi la ascultare și neprihănire și dragoste, să fie un înger în Paradis. Ceea ce poate fi îngăduit la un armăsar nu poate fi îngăduit la om, pentru că îndărătnicia omului e feroasă și crudă, iar dorințele și ambițiile lui – ticăloase.

Ceanov s-a ridicat, și-a descheiat bretelele și a început să-și scoată cămașa. „Am să fac o baie“, mi-a spus și mi-a cerut să stau și să ascult. Mult mai târziu m-am gândit că dacă cineva l-ar fi auzit vorbind astfel unui ofițer, ar fi fost biciuit și degradat, însă atunci nici prin cap nu mi-a trecut să-i pun autoritatea la îndoială. M-a întrebat, într-un fel care nu cerea un răspuns din partea mea, ce-i făcea pe oameni atât de cruzi și lacomi. Ce-i mâna să fure unul de la altul și să se exploateze unul pe altul, să poarte războaie, să violeze și să batjocorească femei și copii, să mintă și să înșele și să se poarte țănoși ca niște cocoși, să schilodească natura? Ce povară purtau cu ei, pusă asupra lor de Dumnezeu după ce-au gustat din fructul oprit, care-i făcea să se disprețuiască, să trăiască în vină și rușine și frică de bătrânețe și de moarte?

S-a întors cu spatele, apoi și-a lăsat pantalonii să cadă în apă. Era gol în râu, doar cu lanțul de aur în jurul gâtului.

A spus: „Eu nu mai am această povară“. S-a întors cu fața la mine. A spus: „Eu am fost făcut înger“.

Era puțină lumină în cort, dar am putut să văd că între picioarele lui nu era nimic,

un gol. Fusese castrat. Organele genitale îi fuseseră tăiate.

Ceanov s-a ghemuit și a început să-și împrăște apă pe trup. Mi-a spus că el arsesse cheile Iadului, că încălecase pe calul alb. Mi-a spus că atunci când va veni războiul el îmi va fi alături, pentru salvarea mea. A spus multe alte lucruri pe care le-am uitat. Nu mai puteam asculta. Am ieșit din cort, mi-am luat cizmele și am început să alerg. S-ar putea să fi căzut în pârâu, nu-mi amintesc. L-am găsit pe Hijaz și am călărit ore în șir, până când am zărit sclipirea Poltavei.

Săptămâni întregi m-am frământat. Mi-e greu să recunosc acum, mai greu decât îți poți închipui, dar am crezut sincer că Ceanov e nebun, un nefericit. Eram teribil de dezamăgit! Că totul se rezumase la o tăietură de bisturiu. Simțeam că fusesem tras pe sfoară. Îmi imaginasem, în credința mea, că avea să-mi dezvăluie vreo strălucire tainică, sau o rugăciune lungă și plină de înțelesuri, poate chiar o cale anume a postului și jertfei de sine. Asta, castrarea, era ridicolă. Cu toate astea, dacă privesc cu sinceritate în urmă, chiar și atunci, în îndoiala mea, o parte din mine se uimea de curajul lui, de faptul că el credea cu atâta tărie în Cuvânt, încât să facă acel sacrificiu. E ciudat câți oameni diferiți se pot adăposti înăuntrul nostru atunci când nu suntem siguri de ceva. E ca și cum în mintea noastră s-ar afla un grup de oameni care dezbat, în timp ce o altă parte a noastră stă deoparte, cu mâinile la urechi, nevoind să asculte nici un argument.

M-am gândit la tine, firește, și la Alioșa, cum Alioșa n-ar fi existat dacă eu aș fi fost unul din castrații potcovarului, cum tu cu greu ai fi găsit la mine ceva pentru care să merit să mă iubești, ca să nu mai vorbesc de căsătorie, dacă aș fi fost ca un cal jugănit și supus. Și, lucru ciudat, în acea ultimă vară, înainte de război, lumea chiar semăna mai curând cu Paradisul decât cu Iadul. Poate a fost întâmplare. Poate, după ce-l văzusem pe Ceanov, asta doream eu să văd. Pe drumul de întoarcere la tabăra de pe Poltava toți cei pe lângă care treceam păreau să mă salute bucuroși. Am văzut un țăran care-și adăpa bătrânul cal de povară în fluviu și-l mângâia pe gât și-i șoptea ceva la ureche. Am văzut într-un lan copii intrând și ieșind în fugă printre rândurile de floarea soarelui. Se alergau unul pe altul în joacă nevinovată. Toți râdeau.

Ai fost surprinsă, cred, când am venit acasă câteva zile mai târziu și te-am tras cu sila în dormitor. Nu prea aveai chef. Ți-era cald și erai obosită și voiai să te speli, dar eu nu te-am lăsat și tu te-ai înviorat. Să fi făcut Dumnezeu aceste chei ale Iadului cu atâta cruzime, ca să ne dea atâta plăcere? mă gândeam atunci. Mă gândeam că-ți plăcea cum le foloseam. Mă întrebam dacă Ceanov nu era o unealtă a Prințului Întunericului, a Vrăjmașului. Parcă aveam febră în ziua aceea. Ți-amintești? Am zăbovit îndelung cu buzele și limba între picioarele tale și mi-am lăsat sămânța să țâșnească înăuntrul tău, și am revărsat-o a doua oară pe limba ta și pe buzele tale. Voiam să mă simți cum

pătrund pe fiecare poartă a trupului tău. Voiam să ți-o apăs în urechi, în ochi, pe pânțele, pe spate. Și cum îmi mai plăcea gustul tău, roua sărată dintre picioarele tale.

Și apoi a venit războiul și Ceanov a dispărut. Nu numai el, ci și ucenicii. A fost mare scandal. S-a aflat la statul-major cum trecuse colonelul cu vederea indisciplina lui Ceanov și, dacă n-ar fi fost urgența situației, ar fi fost cu siguranță pedepsit. Așa, s-a găsit un fierar ucrainean să facă treaba și am fost toți urcați în trenuri și trimiși spre apus, către frontiera austriacă.

Totul era neobișnuit în acele prime zile de război, însă eu nu simțeam teamă, așa cum mă așteptasem. Stând în compartimentul trenului – era un cupeu obișnuit, așa cum iei când călătorești spre Crimeea sau Petersburg, soldații și caii erau în furgoane – mi se părea că mergem în vacanță. Eram îmbrăcați în uniforme, firește, dar toată lumea spunea toate glumele de care-și amintea. Nu aveam habar de ce urma să se întâmple sau cât de departe aveam să mergem, nici cât de repede. Ne gândeam că s-ar putea să ajungem să intrăm călări în Viena. Sau chiar în Berlin. „Paris!“ a zis careva și apoi fiecare a plusat cu propriile idei până când capetele noastre s-au umplut de viziuni în care o coloană de husari ruși străbătea la trap străzi din New York, Rio de Janeiro sau Bagdad. Cu toate acestea, aveam săbii și pistoale atârând la cingătoare și fuseserăm instruiți să le folosim.

Când am ajuns la destinație, o haltă la vreo treizeci de kilometri de front, am primit vești proaste. Colonelul, care o pornise înainte să se îngrijească de furaje și de încartiruire, se aflase într-o mașină cu cadre superioare care părăsise drumul când un avion austriac lansase bombe. Bombele nu căzuseră

aproape, însă șoferul se speriasse. Toți pasagerii din mașină muriseră.

Ne-am așezat tabăra la locul de popas. Colonelul a fost înlocuit de secundul său, un personaj mai puțin popular. Era un nobil mai înalt în rang decât colonelul și socotise întotdeauna că el ar fi trebuit să comande regimentul, dar era de fapt un om leneș, care nu învățase niciodată prea mult, doar să-i pedepsească pe inferiorii cu sânge mai puțin albastru. Ți-l amintești probabil, un tip masiv, palid cu barbă neagră și ochi injectați. Rumlian-Peciorski, așa-l chema. Ne-a spus că aveam să pornim mai departe în zori, posibil la atac.

În tren m-am gândit la tine. Ți-am promis să fiu sincer, Anna, și în tabără, când s-a întunecat, m-am gândit mai mult la Ceanov. Pentru prima oară am auzit în depărtare sunetul artileriei. Oamenii spun întotdeauna că e ca tunetul, și așa și este, numai că tunetul încetează. Toată noaptea a fost un du-te-vino de convoaie lente, grele, transportând oameni și proiectile și animale, așa îmi închipuiam, căci nu le puteam vedea, le auzeam gemând și nechezând și bocănind cu copitele, auzeam roțile furgoanelor și mărșăluitul. Și ceilalți foloseau aeroplan! Ți-aduci aminte, Anna, când

am fost la aerodrom cu Alioșa să privim cum decolează avioanele și dispar în văzduh? Am crezut că sunt lucruri minunate. M-am gândit, când am văzut soarele reflectat, alb, de aripile lor, atât de sus în tării, că omul realiza ceva, că începea un altfel de timp. Acum sunt folosite ca să lanseze bombe. Cu toate că eram de-atâta vreme ofițer, nu văzusem până atunci nimic asemănător cu acest efort desfășurat de jur împrejurul meu, această organizare, această agitație a unor mii de oameni, îndreptată spre ceva la care nu asistasem niciodată, dar de la care nu așteptam nimic bun. Încă nu înțelegeam ce legătură avea asta cu ideile lui Ceanov. Era absurd.

Târziu, în noapte m-am dus să-l caut pe Cernețki. Era întuneric. Câțiva ofițeri din escadronul lui jucau cărți la lumina unui felinar în cortul lui, însă el nu era acolo. Mi-am dat seama după grămada de bancnote de pe masă că jucau pe mize mari. M-au privit cu acel amestec de acceptare și suspiciune cu care eram obișnuit. La un moment dat îl ajutasem pe fiecare să se descurce cu un cal, dar niciodată n-am băut și n-am jucat cărți cu ei, nici nu i-am însoțit în vreun local public. Oricum, această poveste o știi. M-ai ajutat să le fac față. Te plăceau. Așa că am întrebat unde e Cernețki și ei au schimbat priviri între ei și unul mi-a spus că era afară, de cealaltă parte a drumului, dincolo de

furgoanele bucătarilor. Mi-au oferit lanterna electrică a lui Cernețki, cadou de la mătușa lui, și am luat-o. Am trecut drumul și am găsit furgoanele bucătarilor și am întrebat dacă văzuseră un ofițer. Mi-au arătat în întuneric, unde nu puteam desluși decât un pâlț de copaci. Mergând într-acolo, am auzit o voce de femeie și o mână mi-a atins mâneca. Femeia m-a întrebat dacă mă simțeam singur și dacă mi-ar plăcea să petrec puțin timp cu ea. Am spus nu și am împins-o, nu prea brutal, sper. M-am apropiat de copaci și am zărit acolo o siluetă cu o țigară în mână. Am aprins lanterna. Era Cernețki. O fetiță stătea în genunchi pe pământ, în fața lui. La atingerea luminii, și-a scos la iuțea ceva din gură și s-a întors spre mine, ridicând mâna, să se ferească de lumină. Am văzut că Cernețki își îndesa mădularul în pantaloni. Altfel, nici el nici fetița nu păreau că au de gând să se miște. Cernețki și-a pus mâna pe capul fetei și cu mâna în care ținea țigara mi-a făcut semn, înjurând și spunându-mi să sting lumina. Firește, până când n-am vorbit, n-a știut că sunt eu. Am stins lanterna și i-am spus că era doar o copilă. Am văzut capătul țigării descriind un arc spre gura prietenului meu și strălucind când a tras un fum. Mi-a spus că fata are paisprezece ani, vrând să zică, presupun, că era destul de mare pentru a fi plătită de un bărbat. A dat drumul la țigară și am văzut-o iar lucind când copila trăgea din ea. N-arăta de paisprezece ani. Nu știu câți ani avea. Doisprezece? Zece? Oricum, un copil, indiferent cât de experimentată era în îndeletnicirea ei. Cred că am vorbit din nou, spunând ceva de genul că ar trebui să-și găsească o fată mai mare. Poate chiar m-am oferit să plătesc eu. Nu m-am mai apropiat. Nu voiam. Pe urmă am auzit-o pe fată vorbind în întuneric: „Cine-i acolo?“ Cernețki i-a

zis să tacă și să-și facă treaba. M-a strigat pe numele mic și mi-a spus: „Asta nu-i treabă pentru tine“.

M-am întors la cortul lui Cernețki și am lăsat lanterna și cei de-acolo m-au întrebat dacă l-am găsit. Am răspuns că nu. Doi dintre ei au spus imediat: „L-a găsit!“ I-am întrebat de ce trebuia să se întâmple cu o fată atât de tânără. Nu le-a plăcut ce le-am spus. Lașmanov a spus, destul de serios, că mâine am putea fi morți cu toții și fiecare bărbat ar trebui să apuce ce poate, fată, femeie, bunică, băiat. Eu le-am spus că, de bună seamă, dacă urma să murim, trebuia să ne rugăm la Dumnezeu să ne ierte păcatele. Au râs cu toții și mi-au spus că eu n-aveam păcate. Și Lașmanov a zis – prea iubita mea Anna, tu știi cât de mult urăsc să folosesc asemenea cuvinte, dar ți-am promis să nu-ți

ascund nimic, și acum ne aflăm foarte aproape de schimbare – ei bine, a zis: „Husarul bea, fute și se bate, și apoi se roagă. Pe urmă iarăși bea, fute și se bate.“

Dimineața, ofițerii au primit instrucțiuni. Regimentul urma să atace. Întregul corp, întreaga armată și alte armate rusești urmau să atace. Știam că urma să ne aflăm în avangardă, dar aveam așa un sentiment că facem parte dintr-o oaste fără număr, popor de războinici în mișcare, și ne simțeam puternici. Faptul că ofițerii superiori aveau hărți amănunțite cu locurile înspre care ne îndreptam, cu toate că nu era vorba de teritoriu rusesc, ne-a mirat și ne-a încurajat. Ceea ce nu voiau să ne spună era dacă urma să-i atacăm pe nemți sau pe austrieci. De nemți ne temeam, însă austriecii, credeam noi, aveau s-o ia pur și simplu la sănătoasa. Mulți dintre ei nici măcar nu erau austrieci, ci cehi, slovaci, sloveni, croați, bosniaci, ruteni, polonezi. Aștia puteau chiar să treacă de partea noastră. Noi aveam pistoalele încărcate și săbiile ascuțite. Lucrul de care mă temeam cel mai tare era să trebuiască să lovesc un inamic cu sabia. Firește, eram instruit s-o fac, însă gândul de-a mă apropia de un om atât cât să-l sărut sau să-i strâng mâna și să ridic sabia asupra lui și să-l tai în două era îngrozitor. Nu credeam că am să pot găsi în mine atâta ură față de un necunoscut, chiar dacă el ar încerca să-mi facă același lucru. Nutrisem aceeași teamă în ziua în care ne-am cunoscut, în fața fabricii. Gândindu-mă la asta, am început să mă gândesc la tine. M-am gândit la Hijaz, frumosul animal de sub mine, care mă purta înaintea, și la ce spusese Ceanov, cum mă întrebase el dacă un animal putea păcătui. M-am întrebat dacă mă purtam mult diferit față de cum se purtase Cernețki cu fata: ba chiar mai mult, căci probabil fata nu era cu totul neprihănită, dar Hijaz era. M-am gândit iar și iar și la ultimele cuvinte ale lui Cernețki. Asta nu-i treabă pentru tine. M-am zbuciumat mult, în timp ce ne îndepărtam călare în dimineața aceea. Totuși, în acea zi n-am dat ochi cu inamicul, cu toate că, la capătul zilei, aproape toți oamenii și toți caii regimentului erau morți.

Era o zi fierbinte, pe la sfârșitul lui august. Țin minte mirosul de ciuboțica-cucului care creștea la marginea drumului, mai puternic uneori decât mirosul de balebă de la

convoaiele de furgoane pe care le depășeam. Treceam pe lângă coloane de soldați care mășăluiau kilometri la rând. Mulți cântau. Simțeau că ai de-a

face cu un fel de excursie ciudată în masă care pornea ca să se întoarcă. N-a durat. Am început să trecem pe lângă oameni care fugeau din casele lor, avansând în direcție opusă. Ne aflam încă în Rusia, dar era o altfel de Rusie, una în care oamenii care trăiau acolo nu credeau. În satele evreiești, aceia care aveau destul curaj să iasă afară și să ne privească cum trecem se uitau la noi de parcă ar fi sperat că n-o să ne mai întoarcem niciodată; în satele greco-catolice eram aclamați cu jumătate de gură. Am trecut pe lângă altare greco-catolice, cu christii lor agonizând pe cruce și madonele lor împăcate și placide. Țin minte că mă gândeam ce ciudat că toate armatele care erau acum pe cale să se înfrunte credeau că Dumnezeu l-a trimis pe Christos ca să fie ultimul om schingiuit de alți oameni și cu toate astea iată-i pe oameni gata să se schingiuiască unul pe altul, cu zecile de mii. Singurii care nu credeau erau evreii, iar ei nu luptau.

La amiază, ne-am apropiat de linia artileriei. Nu începuseră tragerile, dar se făceau pregătiri. Drumul trecea pe lângă o baterie de vreo două duzini de mortiere. Sute de bărbați se învârteau în jurul lor cu o energie și hotărâre pe care n-o mai văzusem până atunci la oamenii care se îndeletniceau cu mașinăriile. Anna, știi că nu mă pricep la comparații, nu sunt poet, dar mi-amintesc că mă gândeam cum părea că oamenii sunt cei care slujesc tunurile, ca și când tunurile ar fi stăpânii lor și oamenii și-ar da toată silința să-i mulțumească. Priveliștea mi-a amintit de filmul acela pe care l-am văzut amândoi, despre Ludovic XIV, Regele Soare, mai ții minte? Cum stătea actorul acela mare și gras care-l interpreta pe rege absolut nemișcat, doar căscând, în timp ce zeci de servitori se foiau în jurul lui, îmbrăcându-l, îmbăindu-l și pudrându-l. Și regele nu dădea nici un semn că ar băga de seamă prezența lor sau ce făceau. Așa de mare îi era puterea. Aceste mașini, aceste țevi mari, negre și urâte cu roțile lor și pistoanele și manetele lor, erau stăpânele oamenilor. Lângă fiecare tun era o piramidă de obuze de metal strălucitor, mai înaltă decât un cal, cu care să fie hrănit.

Când ne aflam la câteva sute de metri distanță, artileriștii au înghețat, ca actorii într-un tablou vibrant, și din fiecare tun a țâșnit o lumină puternică însoțită de fum negru, și tunurile săreau înapoi și apoi rulau iar înainte. O secundă m-a uimit cât erau de tăcute. Apoi, sunetul a ajuns la noi, o serie de tunete și trosnete îngrozitoare. Socot că am fost prost instruiți. N-auzisem niciodată atât de multe tunuri mari, așa deaproape. Ceea ce trebuie să înțelegi,

Anna, este că ăsta nu e doar un zgomot puternic, ca un strigăt sau ca un tren în mers sau ca o orchestră care cântă tare. E o lovitură fizică, nu doar că te asurzește, dar te izbește în piept, ai impresia că ți se desprind inima și plămânii din balamale. Cei mai mulți dintre noi ne luptam să ne stăpânim caii. Câțiva s-au speriat; nici unul n-a fugit. Hijaz s-a comportat mai bine decât mine. După câteva clipe mi-am

dat seama că eram aplecat în față în șa, cu ochii închiși, respirând de parcă tocmai ieșisem la suprafață să trag aer în piept după ce era gata să mă înec și îl strângeam cu genunchii pe Hijaz atât de tare că animalul a încetinit, gata să se oprească. Și tirul s-a încheiat; se auzea iar ropotul coloanei la drum și se auzeau ciocârlile cântând peste lanuri. M-am relaxat, am deschis ochii și l-am îmboldit pe Hijaz să meargă mai departe, înainte să apuce să blocheze înaintarea escadronului care mă urma.

Când am trecut pe lângă tunuri, au tras iar. Lumina puternică, fumul, reculul și detunătura, toate s-au petrecut în același timp. Probabil că sunetul nu era mult mai puternic, dar mie așa mi s-a părut. Nu mă puteam gândi decât la mine, la cum să scap întreg. Era ceva așa de intim, că aveam senzația că în fața mea apăruse un străin și fără nici un motiv sau semn de emoție mă izbise zdravăn în piept. Fără să-mi dau seama ce fac, am dat drumul la frâie și picioarele mi s-au înălțat din scări parcă prin propria lor voință și m-am ghemuit cu genunchii la gură, lipiți de oblânc și cu mâinile peste obraz. Ca și mai înainte, grozăvia a încetat și eu am devenit conștient de ce făceam și mi-am îndepărtat încet mâinile de la ochi. Nu reușeam să înțeleg ce se petrece; părea că mă aflu în umbră, cu toate că nu erau copaci în preajmă; și Hijaz mergea mai departe, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. M-am îndreptat de spate și mi-am pus iar picioarele în scări. Când încercasem să mă ascund de zgomotul tunurilor, patru dintre soldații mei, cei mai înalți, călăriseră în jurul meu, ascunzându-mă privirilor celorlalți din escadron și apucând frâul lui Hijaz. Nu mă priveau și nu vorbeau. Acționaseră atât de ușor și de rapid încât cred că făcuseră repetiții. Eram uluit și recunoscător, cu toate că n-am spus nimic, pregătindu-mă pentru următoarea salvă, încleștându-mi maxilarul și simțind frâiele lunecoase de la sudoare. De data asta, salva n-a venit decât atunci când ne aflam la mai mult de un kilometru depărtare, fiind mai ușor de suportat. Nu știu ce s-a petrecut; poate soldații mă văzuseră în timpul exercițiilor tresărind la sunetul artileriei și erau pregătiți, sau poate vorbise

colonelul cu ei. El îmi pusese întrebări mai înainte în legătură cu asta și eu mințisem, spunând că nu mă tulbura. Mândrie, Anna. În sfârșit, acum eram mișcat și încurajat de grija arătată de soldații mei. Totuși, ce-ar fi urmat dacă aș fi fost demascat pe loc și condus înapoi printre coloane, acoperit de rușine, acuzat, presupun, de lașitate? Poate nu l-aș mai fi reîntâlnit niciodată pe Ceanov. Dumnezeu știe ce face.

Am călărit mai departe. După o vreme tirul tunurilor a încetat și totul a devenit foarte pașnic, cu toate că mi-amintesc că mă gândeam că nu se prea zăreau civili decât foarte puțini.

Eram pe drumul spre Lemberg. Regimentul a fost încartiruit, a primit hrană și apă într-un sat părăsit, unde statul-major se instalase în casa celui mai bogat țăran. Se instalau telefoane de campanie și un furier pe motocicletă venea și pleca. Era iar starea

aceea de ordine și acțiune precisă și serviciu în slujba unei puteri mai îndepărtate, mai severe decât aceea pe care o servisem până atunci. În jur de patru după-amiază, escadroanele combatante au primit ordin să încalece și să înainteze în coloane, în câmp deschis.

A ajuns până la ofițerii de grad inferior veste despre ce se discutase printre superiori. Nu era vorba de marele atac; acela avea să fie mai târziu. Eram trimiși să testăm apărarea inamicului. Baloane, aeroplane, iscoade și cercetași strânseseră deja informații despre liniile austriece – a reieșit că erau austrieci –, dar mai erau poziții inamice de care statul-major nu era sigur. Îi interesa o vale împădurită. Planul era ca regimentul să abordeze valea de pe culmile joase de ambele părți. Rumlian-Peciorski era în dificultate, pentru că acțiunea ar fi trebuit întreprinsă în ziua precedentă, astfel că, deși era târziu, mai aveam doar cinci ore de lumină acceptabilă, și noi trebuia să mergem, să executăm recunoașterea și să ne întoarcem, a insistat să ne punem pe loc în mișcare. Comandanților escadronului nu le plăcea planul lui, care presupunea că trebuia să conducă întregul regiment printr-un spațiu descoperit, un interval de cinci sute de metri între două păduri dese, ca să ajungă în câmpul deschis care ducea spre vale. Rumlian-Peciorski a insistat, explicând că ofițerii de stat-major se angajaseră să trimită un batalion de pușcași să asigure pădurile de ambele părți ale spațiului descoperit. Și așa am pornit, cu soarele în ochi, de parcă l-am fi dăruit austriecilor ca să-l folosească împotriva

noastră.

După o oră, am văzut spațiul descoperit în față. Escadroanele mergeau în coloane de câte patru peste miriștea unui câmp de pe care se strânsese grâul. Ideea era să ne mișcăm cât mai repede cu putință prin acel interval și apoi s-o cotim și să ne repezim spre culmi. Adjutantul lui Rumlian-Peciorski se uita prin binoclu. Dar și noi, cu ochiul liber, vedeam steagurile care fluturau de la marginile pădurii, semnalul că locul era deja asigurat de infanterie. Gornistul a dat semnalul de galop mic și caii noștri au întins pasul. Ne-am scos săbiile, cu toate că, știe Dumnezeu, nu ne așteptam să fie nevoie să le folosim. Era doar așa, ca să ne simțim mai puternici, cu greutatea lor ascuțită în prelungirea brațelor. Și chiar ne simțeam puternici, când pământul a început să duduie de sunetul copitelor, și eram tineri și ni se părea că suntem invincibil de mulți, aproape o mie, un torent de forță cabalină și uniforme suflate de vânt. Sub buzele întinse se vedeau dinții, ai cailor și ai oamenilor. Săbiile ar fi trebuit să aibă lamele mate, unse, ca să lungească ușor în teacă și ca să nu reflecte soarele, dar metalul unora scânteia în lanul de războinici. L-am văzut strălucind.

Mă aflu în avangarda celui de-al doilea escadron care urma să treacă. În fața mea, vedeam primul escadron cum încetinește ieșind la câmp deschis și cum începe să se îndrepte spre capul văii. Am auzit un mic sunet ciudat în aer în preajma mea, felul de

sunet pe care îl face un plic de muște înainte să lovească ceva și, desigur, Kigrin, locotenentul de lângă mine s-a plesnit peste ceafă cu un icnet, ca atunci când te înțeapă o insectă. Și pe urmă s-a prăvălit de pe cal! Mi-amintesc că mă gândeam ce stânjenit s-o fi simțind unul din cei mai buni călăreți din regiment să cadă de pe cal din pricina unei înțepături de insectă. Am impresia acum că am gândit toate astea înainte să-mi dau seama că peste sunetele pe care le produceau călăreții, bufnituri, zgomote surde, zdrăngănit metalic, și acel ciudat șuierat de ceva care lovește aerul, se auzea sunetul tirului de mitralieră. Nici atunci nu m-a dus mintea că s-ar putea ca ținta să fim noi. M-am întors și am văzut cum din coloana noastră se prăvăleau ici-colo mici movile negre care se profilau întunecate pe miriștea luminoasă, ca niște grămăjoare de bălegar. Soldatul Bilenko mă privea cu o față de câine de luptă încolțit. L-am văzut cum se îndoia de la mijloc, în unghi ascuțit, pe-o

parte, ca o marionetă, o mișcare pe care un om n-ar fi putut s-o facă decât dacă i s-ar fi frânt brutal șira spinării, și a început să-mi strige ceva, am auzit primul cuvânt „Ei...“, când o parte din ceafă i-a plesnit și s-a desprins ca o bucată de cauciuc de care tragi tare și gura i-a fost astupată de un șuvoi de sânge. Am simțit câțiva stropi calzi de sânge atingându-mi obrazul când calul lui Bilenko a murit sub el și l-a catapultat pe soldatul mort peste cap, pe pământ. M-am întors iar și mi-am șters sângele lui Bilenko de pe ochi cu dosul palmei. Vedeam cum explodează primul escadron în fața mea. Încă se profila clar, ca în urmă cu câteva secunde, doar că acum lăsa în urmă oameni și cai morți și schilodiți, în timp ce rămășițele lui, vii și răniți, fugeau în toate direcțiile și erau hăcuiți pe măsură ce avansau.

Mi-am dat seama că escadronul trebuia să se realinieze și să se îndrepte spre pădure, într-o parte sau în alta. Eram năuc. Asta ar fi trebuit făcut, dacă eu aș fi fost un ofițer bun care rămâne cu mintea limpede, căci focul venea dintr-acolo și noi eram prea aproape ca să ne retragem, dar în starea în care eram mă gândeam doar la cât de întunecate și apărute erau pădurile și ce bun adăpost ne-ar oferi. Ceea ce e și mai ciudat este că mă gândeam mai puțin la mine sau la ceilalți oameni din escadron decât la Hijaz. Cel mai important lucru în acea clipă era ca Hijaz să nu fie vătămat. Simțeam că asta avea o importanță vitală pentru mine.

Nu mai vedeam nici un alt ofițer rămas în viață, nu-l vedeam nici pe trompetist, așa că l-am strunit pe Hijaz, m-am întors, mi-am ridicat sabia și am strigat comanda, privind înapoi în josul coloanei. La început, am crezut că, în disperare, oamenii încercau să se adăpostească la pământ sau după caii morți, erau atât de mulți nemișcați la pământ și atât de puțini încă în picioare. Nu părea cu putință să fi pierdut mai mult de jumătate de escadron într-un răstimp atât de scurt. Și totuși, așa se întâmplase. Supraviețuitorii au început să se pună în mișcare. Firește în chiar acele momente, unii

continuau să cadă, atât de repede, atât de fără glorie. Gloanțele puneau stăpânire pe ei și într-o clipită oamenii încetau să mai existe, fără nici un răgaz între viață și moarte. În mintea mea a început să se iște un fel de incantație, către cine, nu știu, dar ceream ca totul să încetinească, să se petreacă mai milostiv și mai demn, să ne lase să asistăm cel puțin la fiecare execuție, chiar dacă martorii aveau să fie și ei executați după aceea. Și, cu cât

curgea mai mult sânge și cădeau mai multe trupuri în jurul meu, cu atât era incantația mai puternică, de parcă o parte din mine credea că aș fi putut într-adevăr, dacă nu să opresc măcelul, măcar să-l fac să se petreacă mai încet sau să fie luat de la început, ca să fim pregătiți. Probabil mă gândeam la jocul de fotbal, căutând pe cineva care să fluiera, să impună ordine și corectitudine. În loc de asta l-am văzut pe Cernețki, dormind buștean pe miriște cu haina plină de sânge proaspăt și cu capul rezemat pe pieptul care se ridica și cobora al calului său mutilat și muribund, dormind buștean, cu toate că un soldat cu picioarele zdrobite îi zbigera în ureche să se trezească. Pe urmă, tocmai când eram pe cale să ne năpustim spre pădure, am auzit un sunet, ca de la un stol de duhuri rele, instalându-se deasupra noastră și cerul a explodat în mii de țândări. Mă aflu înăuntrul unei tobe în care bătea un băiat dement, mare cât universul, sunet și explozie laolaltă, proiectilele explodau aproape la firul ierbii. Știam că surzisem după prima rafală de proiectile, însă tot auzeam exploziile, cu tot trupul meu. Deși nu fusesem atins, simțeam că aveau să mi se sfărâme oasele de la detunături. M-am prăvălit de pe spinarea lui Hijaz și am căzut peste un cadavru, rostogolindu-mă și întorcându-mă poticnit și am deschis ochii la vreme ca să văd lama uriașă și rotitoare a unui șrapnel cum îmi despica armăsarul de la gât spre coadă, tăietură urâtă și adâncă, până în măruntaie și încheieturi. A rămas în picioare o clipă, și-a scuturat capul dintr-o parte în alta enervat, ca atunci când alunga muștele. Pe urmă, picioarele i s-au îndoit și s-a prăbușit. Mi-am scos pistolul și m-am târât până la el, însă inima nu-i mai bătea. I-am cuprins gâtul cu brațele și m-am încolăcit strâns de tot, îngropându-mi obrazul în propriul piept, ca într-un scut cald și întunecat, și în coama lui și am plâns ca un copil. Anna, am plâns cu adevărat, expresia o cunoșteam din lecturi, dar eu chiar m-am auzit scâncind, urlând printre lacrimi și chiar atunci când n-am mai avut lacrimi, până am răgușit.

După o vreme, când mă oprisem din bocit, încă strâns în coconul meu, mi-am dat seama că nu mai cădeau obuze și împușcăturile erau altfel. Mi se părea de neînțeles că oamenii mai sunt în stare să lupte, dar pe măsură ce lumina scădea – din când în când deschideam ochii o clipă – îi auzeam cum strigau ordine, țipau după ajutor, trăgeau. Treceau cai în viteză, câte unul sau în grupuri mici. Am auzit alte bubuituri de tun, mai la distanță, rafale de pușcă și strigăte de atac și un avion deasupra capului. Pe urmă, a fost întuneric.

Nu știu ce s-a întâmplat, dacă am înțeles noi greșit steagurile sau dacă

austriecii i-au prins pe oamenii noștri și au descoperit semnalul. Nu știu ale cui erau proiectilele care au căzut peste noi, ale austriecilor sau ale noastre. Mi se pare că nu contează. Atunci n-a contat. M-am descolăcit în întuneric și m-am ridicat pe genunchi. În jurul meu am deslușit forme de cadavre. Se simțea și mișcare, un târâit, un zvârcolit. Nu erau toți morți. Am auzit respirația bolnavă a unui cal, pe urmă o voce de bărbat, murmurând și gâfâind. Mi-am pus mâinile împreunate pe burta țeapănă a lui Hijaz, mi-am plecat capul și m-am rugat la Dumnezeu să ne ierte pe toți.

Nu puteam scăpa de senzația că fusesem atins. Mi-am scos teaca și pușca și toate curelele și le-am aruncat. Mi-am scos vestonul și l-am aruncat, cu toate actele mele și, Anna, cu fotografiile cu tine și Alioșa. Mi-am amintit de ele după aceea, când era prea târziu, și am regretat, dar în momentele acelea mi se părea că intrasem cu totul în altă lume. Mi-am trecut mâinile peste față, peste piept, peste spate, cât am ajuns, peste picioare, peste mijloc. Era sânge uscat de la alții pe mine, dar eu nu sângerasem. Eram nevătămat.

M-am ridicat în picioare, ghemuindu-mă, și m-am strecurat spre locul unde vorbea bărbatul acela. Ce rostea era tot un fel de rugăciune, părea să fie un pomelnic cu toți oamenii pe care-i cunoștea. M-am dus la el și i-am spus cine sunt și el mi-a spus că e Iantariov. Era unul dintre soldații care făcuseră scut în jurul meu când călăream la înaintare. M-a întrebat dacă ai noștri câștigaseră. Abia de pricepeam ce vrea să zică. I-am spus că nu știu. M-a întrebat dacă ai noștri vor veni după noi și i-am răspuns că da. Iantariov avea stomacul spintecat. Avea probabil dureri groaznice, dar nu arăta. Cum sunt făcuți asemenea oameni? Cred că era din zona Mării Caspice, din Astrahan. M-a întrebat dacă sunt rănit și nu i-am răspuns. M-a întrebat dacă n-aș vrea să-i împrușc calul în locul lui. I-am spus că animalul era mort. M-a întrebat dacă n-aș vrea să-l împrușc pe el. A zis că n-avea să trăiască mai mult de câteva ore, ceea ce era adevărat, și suferea. I-am spus că nu pot să-l împrușc. Ar fi fost un păcat. Mi-a dat dreptate, și-a cerut scuze și m-a rugat să-i aduc puțină apă. Bidonul lui era gol, așa că m-am dus după al meu. În timp ce-l scoteam, am auzit o împrușcătură. Am alergat înapoi la Iantariov și l-am găsit mort, cu propriul lui pistol în gură și mâna pe trăgaci. O lumină rea a înflorit pe cer. Un trasor plutea spre pământ. S-au auzit iar mitraliere. M-am aruncat la pământ. Am stat acolo culcat multă vreme, până când nu s-au mai văzut trasoare. Pe urmă am început să mă târăsc în mâini și în genunchi spre

pădure. Nu știam ce fac sau încotro mă îndrept. Gândeam, probabil, că, dacă tot aveam să fiu ucis, aș fi vrut să mă aflu mai aproape de cei care ucideau. Cu toate acestea mă gândeam cum să mă adăpostesc și să mă ascund. Nu mă gândeam să mă întorc și să mă alătur regimentului. Eram dezertor și proscris, însă asta nu-mi trecea atunci prin minte.

Erau probabil soldați dintr-o tabără sau alta printre copaci, însă eu m-am strecurat printre ei fără să mă fi străduit în vreun fel. Erau primele zile de război. N-am urmărit îndeaproape știrile în lunile din urmă, după cum îți poți imagina, însă știu că soldații își fac acum tranșee și fortificații de câte ori pot. Se mișcă mai încet, mai precaut. Cavaleriștii nu mai merg călări. Au mai căpătat și ei experiență. Cu toate acestea, de bună seamă, continuă să moară.

Am mers ore în șir, străduindu-mă să nu fac zgomot și să mă afund în pădure. Era o noapte caldă. M-am ghemuit pe un culcuș de frunze moarte între două rădăcini de copac și am adormit. M-am trezit dintr-un coșmar chiar când se lumina de ziuă. Visasem evenimentele bătăliei – bătălie? Cum să-i zici bătălie? Doar omor, cu câteva detalii în plus. Unul era acela că tu și Alioșa și colonelul vă aflați acolo, nu știu cum, doar că erați cu spatele la noi: vă uitați la altceva. Celălalt era că atunci când au început să explodeze obuzele am simțit că parcă m-ar fi mușcat un animal mic și rău dinlăuntrul meu, care stătea să-mi țâșnească prin piele. M-am ridicat cu un strigăt sub o ploaie de frunze căzătoare și mi-am smuls vestonul și mi-am trecut mâinile peste trup. Nu era nici un semn nou, nici măcar o zgârietură. Mi-am scos cizmele și toate celelalte haine și m-am așezat, gol, pe o rădăcină, încercând să găsesc rana pe care eram sigur că o am. N-am găsit nimic. În adâncul inimii nu eram surprins, pentru că nu simțeam că pierdusem nimic, sânge sau carne. Mă simțeam mai degrabă ca și când aș fi dobândit ceva ce n-ar fi trebuit să am, ceva ce nu existase înainte. Văzusem cum cea mai mare parte din cei două sute de camarazi cu caii lor căzuseră secerați în câteva minute, în timp ce eu scăpasem fără o zgârietură. Ar fi trebuit să fiu în genunchi zile în șir, mulțumindu-i lui Dumnezeu pentru îndurarea lui. Însă eu nu mă simțeam salvat. Mă simțeam murdar pe dinăuntru, ca și când sufletul meu n-avea să mai fie niciodată curat, oricât timp aș fi petrecut în post și rugăciune, și simțeam o greutate care n-avea să-mi mai lase niciodată sufletul să zboare, eliberat din această lume a uciderii oarbe.

Am auzit o creangă trosnind și m-am ascuns în spatele rădăcinii, înșfăcându-mi hainele. Am văzut o formă întunecată mișcându-se printre copaci la câteva sute de metri distanță. Era un cal fără călăreț. Mi-am tras hainele pe mine, m-am încălțat. Mi-am dat seama că mi-era foarte sete și m-am gândit să mă opresc undeva să caut apă. M-am hotărât să mă iau după cal. Nu era greu. Animalul se oprea din când în când. Părea că se gândește sau ascultă la ceva. De vreo două ori s-a uitat înapoi spre mine. Nu-l tulbura că mă țin după el. Când am ajuns mai aproape am văzut că era un cal de cavalerie. Avea sub șa o pătură de la regimentul nostru. L-am recunoscut: Dandy, calul soldatului Ștekel. Aș fi putut să încerc să-l prind, însă cum n-aveam nici o idee pe care să mi-o urmăresc și mă simțeam atât de nenorocit din pricina lui Hijaz, am fost gata, ba chiar dornic să mă umilesc în fața unui cal, îngăduindu-i să mă conducă el pe mine. Nu

vedeam cum aș fi putut să mai am vreodată îngâmfarea de-a mai călări și am simțit un nod în gât la acel gând.

După aproape doi kilometri, s-a auzit un trosnet în dreapta noastră și am văzut botul negru cunoscut al surului, Liotcik. Nu mi-l puteam aminti pe călăreț. Am presupus că era mort și mi-a fost rușine că nu mi-l aminteam. Nimic nu mi se părea ciudat acum și am pornit mai departe împreună, doi cai care conduceau un om prin pădure. După vreo oră, am simțit miros de fum de lemn și am ajuns într-un luminiș cu o colibă de cărbunari. Patru bărbați erau așezați pe bușteni, lângă un foc mic. Și din colibă ieșea fum. Când am intrat în luminiș, unul dintre cei patru, un bărbat pe care l-am recunoscut, s-a ridicat și a apucat frâiele cailor, salutându-mă din cap. Ceilalți trei mă priveau. I-am recunoscut pe toți. M-am dus la ei și Ceanov m-a poftit să mă așez în fața lui. M-am așezat și am cerut o gură de apă. Unul dintre ucenici mi-a adus o cană și, după ce-am golit-o, încă una.

I-am spus lui Ceanov că i se simțise lipsa. Mi-a răspuns că el nu putea lua parte la așa ceva. Mi-a arătat în direcția de unde venisem când a spus „așa ceva“. M-a întrebat unde era regimentul și i-am spus că cei mai mulți muriseră. A dat din cap și a zis că și așa tot victorie se va numi.

L-am întrebat ce voia să spună. Cei care comandau, mi-a răspuns, țarul, mareșalii lui, marii capitaliști și finanțiști nu puneau preț pe viața unui om sau altul, așa cum nu calculau în monede de-o rublă sau de un dolar american. În

afacerile lor și la masa de joc pierdeau mii ca să câștige milioane; și, dacă pierdeau milioane, mai aveau alte milioane. Tot așa și dacă pierdeau oameni. Un regiment de o mie de suflete era o miză mică. Dar eu trebuia să înțeleg adevărul care-i era ascuns până și țarului: că el și comandanții lui, și nobilii și capitaliștii și kaiserul și împăratul Austriei și regele Angliei și președintele Franței și toate curțile lor bogate și puternice și statele lor majore și bursele lor, toți și toate erau la rândul lor simple mize, riscate într-un joc mai mare de un jucător mai mare. Ceanov m-a întrebat dacă simțeam prezența acelei mâini mai mari. I-am răspuns că da. Ceanov m-a întrebat dacă știam cine este. Am zis: „Satana?“ Ceanov a răspuns: „Da, e Vrăjmașul“. Ceanov a spus că acest război care stârnise omenirea era cea mai reușită uneltire a Satanei, pentru a-l sfida pe Dumnezeu. Diavolul lucrase asupra noastră zeci de ani ca să înfăptuiască asta și fusese ușor pentru că el îi ținea pe toți bărbații pe lanțul lui cu chei. Satana era o lună neagră și el putea să tragă de sămânța din bărbați și s-o răsucescă potrivit scopului lui, așa cum luna rotește fluxul și refluxul.

— Dar pe tine nu, am zis eu.

— Pe mine nu, a răspuns Ceanov. Eu nu sunt bărbat. Eu m-am refăcut după chipul și asemănarea îngerilor. Am luat cheile Iadului care atârnav de trupul meu și le-am

azvârlit în cuptor. Făcând astfel, eu m-am întors în acel Paradis pe care Dumnezeu l-a făcut pentru om la începuturi și locuiesc acolo.

Ceanov mi-a povestit că Dumnezeu i-a spus să traverseze Uralii înainte de războiul prezis și să se alăture armatei, ca să găsească fie și câteva suflete acolo care să înțeleagă închisoarea în care se aflau și cum ar putea să se elibereze. Trebuia să mă gândesc la el, mi-a zis, ca la un înger care călătorise în adâncurile Iadului și care trimitea înapoi cât de multe suflete curate se puteau găsi acolo, și care își puteau recunoaște propria natură destul de bine ca să primească să meargă.

L-am întrebat cum era posibil ca un om să trăiască în Paradis și pe pământ în același timp și el mi-a explicat că Paradisul porumbeilor albi – așa-i numea el pe castrați – era ca o corabie de pe pământ dar plutind desprinsă de el, atingând uscatul în anumite locuri, dar fără să rămână niciodată acolo, în

afara legilor și fruntariilor oricărui teritoriu al muritorilor.

L-am întrebat cum le vorbea Dumnezeu și el mi-a răspuns: „Noi ne rotim“. A atins un ucenic pe umăr și omul s-a ridicat și s-a dus pe o lespede de piatră de la marginea luminișului. Și-a întins brațele în lături, și a început să se rotească pe un picior, atingând repede o asemenea viteză încât trupul lui s-a estompat, ca un titirez, și el și-a pierdut înfățișarea de om. Părea făcut dintr-o substanță mai ușoară decât lumea nemișcată din jur. M-am gândit că s-ar putea să se ridice de pe piatră și să înceapă a pluti, printre copaci. Un al doilea ucenic s-a dus la el și, după ce s-a mai învârtit câteva minute, silueta a încetinit, a revenit la substanța sa pământeană și a căzut, muiată în sudoare, cu ochii închiși, bolborosind și zâmbind, în brațele tovarășului.

Ceanov m-a întrebat dacă vreau să-i povestesc despre omoruri și cu toate că-mi era greu, i-am povestit totul cât de amănunțit am putut. M-a întrebat dacă fusesem rănit și i-am răspuns că nu, nu fusesem rănit și nu puteam pricepe de ce Dumnezeu mă alesese pe mine dintre toți camarazii să părăsesc neatins câmpul de luptă. Cu toate astea, așa cum i-am spus lui Ceanov, mă simțeam de parcă aș fi dus o povară cu mine de pe câmpul celor morți, care avea să mă țină înlănțuit pe veci de clipele uciderii.

Și Ceanov m-a întrebat:

— Cunoști numele și locul acelei poveri?

L-am privit și am înțeles care era povara și mi-am pus mâinile pe ea și am simțit că atâră acolo ca o tumoră. Mi-era frică, dar era o frică ce venea, cred, din trupul meu, în timp ce în suflet am simțit începutul unei mari bucurii, și am avut o viziune clară în care eu stăteam în picioare pe o navă legată de un uscat în flăcări și o sabie a tăiat frânghia care ținea nava acostată și eu pluteam liber pe pacea apelor. M-am gândit și la tine și la Alioșa. Voi nu erați în acea viziune. Era ca și când voi v-ați fi aflat într-o cu totul altă lume, o Rusie care se întindea de cealaltă parte a măcelului, undeva unde eu

nu mă puteam întoarce. Se înălța bucuria în mine, dar și teama, însă bucuria era tot mai mare. Dumnezeu mă salvase pentru asta, am înțeles; o încercare. Cum altfel l-aș fi găsit pe Ceanov?

Și Ceanov a spus că celor care nu erau porumbei albi, ciorile, așa i-a numit, li se părea că nenorocirea și răutatea lumii erau împărțite în mii de elemente care n-aveau legătură între ele. Că mânia, lăcomia și pofta nemăsurată și spiritul războinic și ambiția care-i calcă pe alții în picioare și minciuna spusă pentru câștig și egoismul și tristețea care la sfârșit îi ajunge chiar și pe cei bogați nu făceau toate parte din același îndemn al Diavolului. Erau orbi. De ce face bărbatul război și adună bogății și pofteste la femei dacă nu îmboldit de același neastâmpăr al seminței sale? Nu văzusem pe fețele husarilor atunci când călăreau la război, mânându-și animalele nevinovate spre distrugere, aceeași foame de nepotolit pe care o vedeam la ei când se aflau la masa de joc și atunci când râvneau la bunurile și femeile altora? Lanțul cu chei al Diavolului era prea puternic pentru ca poruncile Domnului să-i poată opri. Însăși forma cheilor Iadului arăta că ele țineau de blestemul șarpelui și al fructului din Pomul Cunoașterii; un trunchi și două fructe. Un bărbat putea să scape doar distrugându-le, iar Vrăjmașul le făcuse atât de prețioase pentru noi. Nu mă gândisem eu, atunci când mi-a arătat trupul lui de înger în pârau, că el făcuse un sacrificiu mai mare decât dacă și-ar fi tăiat mâinile sau gâtul? Nu mă gândisem la asta?

I-am răspuns că da și i-am spus că eram pregătit. El mi-a spus că nu eram pregătit. Ne-am repetat unul altuia aceste cuvinte de multe ori, până când eu am întrebat ce spunea Scriptura. Ceanov a rostit cuvintele lui Matei: „Iar dacă ochiul tău cel drept te smintește pe tine, scoate-l și aruncă-l de la tine, căci mai de folos îți este să piară unul din mădularele tale, decât tot trupul tău să fie aruncat în gheenă“. Și a citat din Ioan: „Nu iubiți lumea, nici cele ce sunt în lume. Dacă cineva iubește lumea, iubirea Tatălui nu este întru el; pentru că tot ce este în lume, adică pofta trupului și pofta ochilor și trufia vieții, nu sunt de la Tatăl, ci sunt din lume“.

M-am ridicat în picioare și l-am implorat să mă ia cu el în Paradis. El s-a ridicat și mi-a pus mâna pe umăr și a scuturat din cap și a zis că nu putea. L-am rugat iar. După ce l-am rugat de multe ori, el m-a întrebat dacă voiam asta cu adevărat și eu am spus că da, și în mine creșteau neîncetat bucuria și frica. M-a condus în coliba cărbunarului, oprindu-se la fiecare pas ca să mă întrebe din nou dacă eram sigur.

În colibă era foarte cald. Un foc roșu ardea în cuptorul deschis și pe podeaua

de pământ era un scaun de lemn. Ceanov mi-a cerut să-mi scot hainele. Mi-a spus că puteam să mă opresc în orice clipă, înainte de tăiere, strigând: „Nu vreau!“

Am auzit cum se ascuțea afară un cuțit. O clipă teama m-a copleșit și apoi m-am gândit că, pe lângă ceea ce văzusem în timpul măcelului, cu ceea ce înduraseră și aveau

să mai îndure camarazii mei, ce urma să mi se întâmple mie era puțin. Ceanov m-a așezat pe scaun și mi-a cerut să-mi desfac picioarele. Mi-a spus că deocamdată avea să taie doar fructele, nu și trunchiul. Asta se numea „prima pecete“ și „încălecarea pe calul bălțat“. Încălecarea pe calul alb urma mai târziu. Mi-a spus că atunci când avea să încheie, trebuia să le iau și să le arunc în foc.

Au intrat ucenicii. Acela care se rotise încă zâmbea și avea ochii puțin sticloși. Unul dintre ei ținea un cuțit scurt, ascuțit, pe care i l-a dat lui Ceanov, un prosop alb și o sticlă desfăcută cu spirt, pe care a pus-o pe jos.

Cei patru bărbați au îngenuncheat în fața mea și au început să se roage. La răstimpuri, mi se spunea ce răspunsuri să dau. Anna, acestea nu ți le pot spune; sunt cuvintele cele mai tainice. Bărbații s-au ridicat. Unul dintre ucenici mi-a ținut brațele la spate; ceilalți doi îmi țineau picioarele desfăcute de glezne. Ceanov s-a aplecat deasupra mea, mi-a ridicat mădularul cu mâna stângă și a lăsat iute cuțitul în jos cu cealaltă. Pentru o clipă, mi s-a părut că Dumnezeu și-a întors fața de la mine și frica a copleșit bucuria. M-am gândit la Alioșa și am fost bucuros că ajutasem la aducerea lui pe lume, și m-am gândit la noi amândoi când eram în tren, în drum spre Crimeea după ce ne-am căsătorit, și cum tu ai cerut în stăpânire o parte din mine și eu ți-am dat-o și cum rupeam legământul prin ce făceam acum. Cuțitul era foarte ascuțit. A trecut prin piele și vase până la lemnul scaunului în mai puțin de o secundă, mult înainte ca eu să încep să simt durere. Nu cred că am țipat. Nu știu din ce motiv, m-am străduit să nu țip. Poate pentru că îmi consumasem țipătul când stătusem lipit de gâtul mort al lui Hijaz. Am simțit cum îmi dau drumul ucenicii, am simțit șuvoiul cald de sânge între picioare, arsura spirtului turnat peste rană și prosopul care mi s-a dat să-l apăs pe rană. Apoi Ceanov mi-a pus scrotul pe care îl amputase în palma liberă, o parte caldă și familiară din mine care nu mai era parte din mine. M-am dus la cuptor și l-am aruncat în

foc, unde a trosnit și a dispărut în flăcări. M-am prăbușit.

Anna, acestea sunt făcute și nu pot fi desfăcute. Am încă multe să-ți spun și am să-ți scriu iar, curând. Am vrut să știi, cu toate că n-ar fi trebuit să-ți spun nimic. Am vrut să știi. Lui Alioșa nu-i spune încă. Dar am vrut să știi că sunt dezertor și înger, am fost castrat și sunt fericit.

Cu ceea ce-a rămas neprihănit din iubirea mea pentru tine,

Nu fi supărată pe vecie,

Soțul tău legitim,

Fost locotenent Gleb Alekseevici Balașov

Iazîk

20 decembrie 1914

Mutz a terminat de citit și a pus scrisoarea pe divan. A privit la portretul bărbatului care, știa acum, era Balașov, dar de nuntă de la tatăl Annei. Firește, nu semăna defel cu proprietarul prăvăliei din Iazîk, dar la atât se rezumase talentul tatălui. Ceva ca să i se arate lui Alioșa. Mutz nu se simțise niciodată atât de întinat ca acum, după ce citise mărturisirea lui Balașov. S-a cutremurat la atingerea lamei, căci i-a fost imposibil să n-o simtă tăind aceeași subțire legătură de carne dintre propriile sale picioare. S-a ridicat, și-a dezmoțit degetele, a privit în jur fără să știe după ce se uită. Transpira și a înghițit în sec de câteva ori, întrebându-se dacă-i venea să vomite. Ar fi trebuit să se ducă să vorbească cu Anna Petrovna, dar n-ar fi suportat să privească fața acelei ticăloase. L-a inundat un val de sudoare rece când și-a auzit mintea iscând expresia aceea, adusă parcă la iveală dintr-un ținut necunoscut dinlăuntrul său: fața ticăloasei. Era prima flacără a unei furii care începuse să-l cotopească, venind din mai multe direcții, trântindu-l înapoi pe divan, immobilizându-l, aprinzându-i pielea, tot trupul. Furia față de el însuși pentru că nu văzuse că avea de-a face cu o comunitate de skoptî, de scopiți, castrați, era cea mai mică din toate. Se aprindeau vâlvătăile furiei provocate de prostia animalică, ignorantă cu care Balașov interpreta orbește Scriptura ad litteram, de aerul de isterie pe care-l avea toată acțiunea, de imposibilitatea unei minți

sănătoase ca a lui Mutz de-a parcurge vreodată distanța dintre cele două extreme, dintre cel mai mare rău și durerea cea mai mare, pe de o parte, și pe de altă parte, cea mai idioată dintre glume pe care un bărbat putea să le administreze propriului său trup. Furia iscată de autoamăgirea și naivitatea Annei Petrovna, care se încrezuse în sănătatea mintală a unui husar obsedat de Dumnezeu și îl lăsase să plece la război. Cel mai tare îl ardea egoismul de care dăduse ea dovadă, urmându-l pe nebun aici, la marginea lumii, ca și când ei doi ar mai fi putut fi în vreun fel soț și soție, lăsându-și fiul să lânzezească într-un exil fără rost și, după ce-l făcuse pe el, pe Mutz, să creadă că-l iubește, dând la iveală povestea măscăriciului ei eunuc, ca și când acesta ar fi putut fi măcar în parte motivul răcelii ei bruște.

Mutz simți nevoia să lovească ceva. N-avea nici un motiv să mai rămână. Ieși cu pași mari pe ușa din față a casei, trântind-o, o apucă pe stradă și se îndreptă spre pod. Chiar înainte de pod era un pâlc de scoruși și el apucă trunchiul unuia dintre ei și-l zgâlțâi, urlând, până când scorușele se scuturară în buruienile ude din jur. Una din crengi trosni și violența sunetului îl făcu să se oprească și să se străduiască să-și amintească de ce se dusesse la casa Annei Petrovna. Banditul ucigaș al lui Samarin. Canibalul.

Mutz o porni înapoi. Același câine lătră și el își aminti de șovăiala, teama și speranța cu care se îndreptă spre casa Annei Petrovna cu numai o oră în urmă și cum canibalul lui Samarin îi ieșise din minte. De ce? Încremeni. Pentru că el gândea cu ceea ce

Balașov aruncase. Dacă nu credeai în Dumnezeu sau în Diavol, era mai rău să fii condus de asta? El de al cui lanț cu chei era atârnat?

Mutz, supus și blând acum, se strecură înăuntru prin ușa din față, scoase cheia din broasca interioară, încuie ușa pe dinafară și împinse cheia sub ușă. Ocoli până în spatele casei. Privi prin fereastra de la bucătărie. Anna Petrovna dormea, cu capul pe masa de bucătărie. N-avea de gând s-o trezească. Poate că o iubea într-un fel care n-avea nimic de-a face cu ceea ce-i spuneau vintrele să facă. Dar cum putea fi sigur?

Se duse la poarta curții și o zăvorî, pe urmă se întinse pe paie din duhoarea caldă a micului grajd. Balașov, firește, fusese îngrijorat de siguranța Annei Petrovna. A soției lui, blestemat să fie. Îi pășase. A-ți păsa înseamnă a iubi?

La ce-i mai folosea acum soțului ei iubirea Annei Petrovna? Divorțase de ea cu un cuțit mai iute decât ar fi făcut-o orice avocat. Și mai ieftin. Mutz se trezi că zâmbește. O clipă se simți nenorocit, apoi reuși să se convingă că era un semn că dezgustul și furia față de Balașov se transformau în milă. Tot ce dorea Balașov și congregația lui pervertită de îngerii schilodiți era să fie lăsați în pace. Trebuie să mai existe câteva insulițe de simțire omenească ieșind la suprafață din nebunia soțului Annei Petrovna; un simț al datoriei, poate. Mutz putea ajunge la acele insulițe și putea lucra asupra lor. La urma urmei, era chiar așa de ridicol să crezi că Balașov era cauza care îi împiedica pe Anna Petrovna și pe Alioșa să părăsească Iazîkul și să plece cu el? Trebuia să stea de vorbă cu Balașov și să-i explice de ce era nevoie să-și convingă soția și fiul să plece și să nu-l mai vadă niciodată. O să înțeleagă. O să fie în acord cu logica nebuniei lui. Pe urmă, nu mai rămânea decât să-l facă pe Matula să-i elibereze pe cehi din nebunia lui și să înceapă marea călătorie spre Vladivostok. Era greu, dar simplu. Nu-i putea lăsa pe cehi de izbeliște. Erau oamenii lui, chiar dacă ei nu credeau că-i așa. Mutz adormi.

Matula

Viktor Timofeiovici Skacikov, căpitanul districtual al Iazîkului, își lua micul dejun singur în sufragerie, când soția lui a strigat numele Domnului de trei ori la catul de sus, de fiecare dată mai tare și apoi a scos un urlet prelung care s-a rostogolit de la acute la note joase, sfârșind într-un găngurit de făptură inocentă, ca un răs de prunc. Sunetele s-au auzit clar în toată casa. Buzele cârmuitorului au extras chifteluța de pe furculiță delicat și rapid. Când Elizaveta Timurovna a amuțit, era lumină și pace în sufrageria cu ferestre pe două laturi, cu irizări de praf pe razele de soare, un ticăit de ceas și un foșnet de rochie când Pelagheia Fedotovna Pilipenko, slujnica, a turnat ceaiul.

— Rușine, șopti ea.

Cârmuitorul nu sorbea zgomotos lichidul fierbinte, nu deschidea gura când mesteca și nici nu zdrăngănea tacâmul ciocnindu-l de porțelanul farfuriei. Se afla la un altar al tăcerii.

— Bună dimineața, Viktor Timofeiovici, rosti Mutz din ușă. Bună dimineața, Pelagheia Fedotovna.

Diriguiorul continua să mănânce, de parcă n-ar fi auzit, privind o pată din mijlocul mesei lungi.

— Poftim, ia loc, îl invită Pelagheia Fedotovna.

Mutz îi mulțumi și intră cu ceilalți doi locotenenți cehi, Kliment și Dezort.

— Ai putea să ne prăjești niște cartofi, cu puțină slănină și niște brânză afumată? i se adresă Kliment Pelaghiei Fedotovna, lăsându-se pe spate în scaun.

— Obrăznicie! decretă Pelagheia. Chifteluțe și cașa, pâine și ceai. Acuma nu sunteți la Karlsbad.

— Mi-ar plăcea să te pot duce acolo, zise Kliment, rupând o bucată de pâine

și băgând-o în gură. Ți-aș cumpăra o rochie albastră. Ți-ar sta foarte bine.

— De ce albastră? mormăi Pelagheia Fedotovna, așezând farfuriile pentru ofițeri.

— Și diamante, continuă Kliment.

— Și ce mi-ar trebui mie să fiu la Karlsbad, în Europa voastră nebună, zău că nu știu.

— Îmbrăcată în rochie albastră, gătită cu diamante, coborând treptele la Hotel Bristol, și toți domnii și toate doamnele elegante ar zice: cine este acea fermecătoare frumusețe rusă? De bună seamă, vreo prințesă de familie veche sau, poate, noua protejată a lui Diaghilev?

— Aiureli, replică Pelagheia Fedotovna. Tâmpenie. Și de ce albastră? De ce nu galbenă, să zicem?

Kliment și Dezort râseră și Pelagheia Fedotovna roși și le spuse să înceteze, nu se cuvenea, era obrăznicie, obrăznicie curată, de neiertat.

— Eu am fost la Karlsbad, zise cârmuitorul.

Ceilalți uitaseră că nu era o piesă de mobilier, că mișcările lui și felul în care și consuma hrana erau ceva mai interiorizat decât ticăitul unui ceas.

Căpitanul districtual rosti:

— Mi-amintesc că la unul din teatre era o negresă îmbrăcată în alb, care pretindea că poate vorbi cu Satana, dar totul era un truc, nu ne-am lăsat păcăliți, când vorbea cu alea două voci, una foarte subțire, alta foarte groasă, ca un urs. A încercat să ne sperie, dar noi nu eram speriați deși, ca toți africanii, se cunoștea de bună seamă cu Vrajmașul și eu îmi țineam mâna pe pistolul din buzunar. Mâncarea era foarte proastă, mi-aduc aminte. Păstrăvul lor n-avea nici un gust, nici nu se poate compara cu peștele pe care-l poți prinde aici. Pește mare, roșu, cât masa asta, gustos ca vânatul.

— Da, Excelență, peștele aici e bun, aprobă Mutz.

Ofițerii stăteau cu ochii în farfurii, în timp ce Pelagheia Fedotovna le puneau cu

lingura o mâncare cenușie. Dezort își dresese glasul. Kliment începu să fredoneze foarte încet, ridicând privirea spre Pelagheia Fedotovna când ea se aplecă deasupra lui. Clipi, făcând o strâmbătură tristă și ochii îi fugiră de la ochii femeii la sânii ei.

Cârmuitorul vorbi iar, rar, fără intonație, fără să ridice privirea:

— Ne-am dus la cazinou și am pariat pe roată până mi-am cheltuit toți banii pe care-i aveam la mine. Mi-am pus cei doi butoni de aur pe roșu și a ieșit, și crupierul a băgat mâna într-o cutie și a adăugat încă doi butoni, așa că am avut patru. Erau în formă de ghindă. Crupierul a zis că era cutia rusească. I-am spus soției mele că dacă-și pune inelul pe un număr și numărul iese, o să-i dea treizeci și șase de inele. Dar ea n-a vrut să joace. Și-a păstrat inelul, acela pe care-l cumpărasem pe Nevski Prospekt cu cinci sute de ruble, cu un smarald încadrat de cinci diamante. Ea și-a păstrat inelul. Pe urmă, eu am pierdut butonii.

— Teribil de amuzant, Excelență, afirmă Mutz.

Ha-ha-uri moi, aprobatoare, ieșiră din gâtlejurile lui Kliment și Dezort. Diriguitorul nu zâmbea, nu râdea, nu ridica privirea. Fusesse măcar o istorioară amuzantă? Mutz și Dezort s-au concentrat asupra farfuriilor. Kliment ședea lăsat pe spate în scaunul lui, cu un cot rezemat de el. Cu furculița din cealaltă mână aduna delicat cașa.

— Îmi trebuie muștar, anunță el.

— N-avem deloc. Nu mai e muștar de dinainte de Postul Mare, îl informă Pelagheia Fedotovna.

— Am văzut la tine în bucătărie, zise locotenentul Kliment. Am văzut un borcan mare pe care scrie „Muștar“, cu dâre galbene prelinse pe laturi.

— Prostii.

— Un borcănoui de muștar. Mirosea bine și iute. Trebuie să-l fi văzut și tu. Nu l-ai văzut? Îți place gustul ăla iute pe limba ta, nu-i așa? Știi că-ți place. Vino să-ți arăt.

— Smintiți, zise Pelagheia Fedotovna. Nu vă e rușine să vă purtați ca porcii?

Își netezi șorțul și se uită la Kliment. Locotenentul se ridică, se întinse, trecu agale pe lângă ea și se îndreptă fluierând spre ușă. Se opri și se întoarse să se încline în fața căpitanului districtual. Ieși, cu Pelagheia Fedotovna în urma lui, și ușa bucătăriei se închise.

Dezort își îndesă o chifteluță în gură, lăsă furculița jos, își împreună mâinile în fața farfuriei și se aplecă spre Mutz care stătea în fața lui. Vorbi încet, trecând de la rusă la cehă.

— Ce crezi, Kliment o să i-o tragă în bucătărie?

— Nu știu, zise Mutz. Tu crezi că o să găsească muștar?

— Cred că te cacii pe tine gândindu-te la ce-o să zică Matula când o să afle de șaman.

— Știe, răspunse Mutz. I-am trimis un mesaj azi-noapte.

— Crezi că ăla care i-a strecurat pileala era ocnașul?

— Poate. Ai să-i auzi povestea mai târziu, nu? Doar dacă n-ai de numărat ace de zădă.

Mutz se întreba cât de mult o să-i trebuiască lui Samarin să depună mărturie, dacă Matula o să-l declare vinovat și o să-l împuște, și cât de prost o să se simtă el, Mutz, dacă nu va încerca să-l împiedice. Se străduia să găsească o cale de-a pleca să-l vadă pe Balașov și îl apăsa sentimentul care-l urmărea de când se trezise în zori și plecase de la locuința Annei Petrovna, anume că făcuse o greșeală teribilă că n-o trezise și nu vorbise cu ea despre scrisoare.

— Mă întreb ce carne e în chifteluțele astea, spuse.

— Orice carne, atâta timp cât nu e știi tu ce.

Mutz își plimbă o îmbucătură prin gură, se încruntă, strâmbă din nas, înghiți, lăsă jos cuțitul și furculița și luă o gură de ceai.

— E pisică, rosti el.

— Slavă Domnului, făcu Dezort. Bine că nu-i cal. Am fost afară toată noaptea, încercând să-i găsesc pe cei care lipsesc. Unul dintre ei era Lajkurg. Calul lui Matula când eram la Celiabinsk. Un armăsar alb, mare și afurisit, a băgat un îngrijitor în spital cu coastele rupte. De-aia n-a sosit trenul azi-noapte. Comandantul era așa de înfricoșat de Matula că s-a oprit înainte de Iazîk, să verifice dacă totul e în regulă. A constatat că dispăruseră caii și cu ei și un om. Ori caii au fugit, ori i-a furat el cumva. Oricum, comandantul trenului s-a speriat și s-a întors la Verhni Luk. Au trimis o telegramă de-acolo în legătură cu caii.

— Credeam că telegraful e stricat.

Ochii lui Dezort s-au mărit, așa cum făcea instinctiv de câte ori se pregătea să spună o minciună, unul din motivele pentru care n-avea să aibă niciodată succes ca ofițer.

— Se reparase, răspunse. Acum s-a stricat iar. Matula vorbea ieri într-un fel despre cal de parcă i-am fi căutat propriul fiu. Cu beleaua asta și cu povestea cu șamanul, o să se poarte ca dracu’.

— Cineva își dă silința să-l facă fericit, zise Mutz.

— Of, făcu Dezort.

Mai furișă o privire către diriguitor, care se oprise din mâncat și stătea cu capul plecat, de parcă era adormit, cu mâinile lăsate moi, în fața lui, pe masă.

Mutz se aplecă mai mult spre Dezort.

— Tu știi de ce comandantul nu și-a mai adus trenul până la Iazîk. Nu din cauză că se temea de Matula. Nici măcar Matula n-ar îndrăzni să se lege de un tren. Încă. E din cauză că toată lumea până la ultimul om de-aici îl urăște.

— E un soldat bun.

— Tu ești gata să mori pentru el?

— Vreau să merg acasă, firește. Dar e timp, nu?

— Ești gata să-i împuști pe oameni când or să-ți spună că n-au de gând să mai lupte, că vor să meargă acasă?

— N-o să se ajungă la asta. Legiunea e puternică. Albiile sunt puternici. Englezii și francezii și americanii și japonezii, toți sunt cu noi, nu? Sunt cu noi. Știi că da.

— Legiunea nu-i armată, zise Mutz. Legiunea înseamnă cincizeci de mii de călători care așteaptă pe un peron un tren întârziat spre casă.

— N-ar trebui să fii așa de lipsit de patriotism, Mutz. Știi că eu nu-i susțin pe ăia de zic că ești un jidan împuțit, dar tu singur le dai apă la moară celor care vorbesc așa. Unii cred că ai accent nemțesc.

— Dezort, tu pricepi că Albiile sunt condamnați, nu-i așa? Și-au pierdut țarul, singura lor cauză e răzburarea și ceea ce își doresc cel mai mult e să se cuibărească lângă foc, să le poruncească servitorilor să le aducă o masă caldă, să doarmă bine și pe săturate și, când se trezesc, să găsească totul așa cum a fost înainte. Necazul e că servitorii nu se gândesc decât să-i căsăpească.

Privirea lui Dezort își schimbă direcția. Cu un deget își îndesă un colț al mustății în gură. Mușcă un fir și-l smulse.

— Toate astea-s departe de-aici, rosti el.

— Roșiii au străpuns deja Uralii. După ce iau Omskul, sunt aici în câteva zile. Și ne țin minte. Știi cine suntem și ce ne-a pus Matula să facem. Au realizat deja un film despre ce-am făcut noi la Staraia Krepost.

— De unde știi?

— Eu nu știu cum suporti tu situația asta. N-ai o nevastă la Budejovice?

— Ba da, răspunse Dezort. Nu mă mai gândesc la ea așa de mult ca înainte,

ca să fiu cinstit. Știi, e ciudat că tu ești așa de nerăbdător să pleci, când te tot vezi cu văduva aia de la răscruce.

— Nu-i nimic între noi, răspuse Mutz. Doar amabilități obișnuite.

Dezort își strâmbă gura, se uită la Mutz și râse:

— Mare fanfaron mai ești.

Din bucătărie răzbătu un țipăt, zdrăngănit de crătiți și îi auziră pe Pelagheia Fedotovna și pe Kliment înjurând. Kliment se întoarse în sufragerie, încheindu-se la veston și se așeză. Respira greu. Își netezi părul cu mâna.

— Ce-i de răs? rosti, îndesându-și cașa în gură.

— Mutz are probleme cu văduva, îl informă Dezort.

— Ce l-a făcut să creadă că pe ea ar interesa-o un evreu?

— Ai găsit muștarul? se interesă Dezort.

— Da, plescăi Kliment. Era mai iute decât mă așteptam și tocmai când sunt gata să... rosti el, cu ochii la căpitanul districtual, care stătea nemișcat cu capul plecat, în fruntea mesei, când sunt gata să termin treaba, ea țipă și dă din picioare și eu cred că-i place și, când colo, văd că țâșnește ceva, blană neagră și portocalie și sânge. Un samur! Îți vine să crezi? Un samur a intrat în bucătărie și a mușcat-o de coapsă, tocmai când noi, mă înțelegi... Ce loc! Până și vietățile mici sunt rele. Dințișori mici, dar ascuțiți. Ca un lup afurisit. Eu credeam că ăștia se hrănesc cu ace de pin, pricepi? Mutz, ar trebui să scrii ceva despre chestia asta la Cotidianul cehoslovac.

— Poate era turbat, fu de părere Mutz.

Kliment clipi, căscă gura, scăpă furculița și trase de încheietorile vestonului. Stofa se umflă și se întindea pe unde se zbătea vietatea înnebunită de dedesubt. Kliment sări în picioare, cu o mână pe după ceafă, cu cealaltă pe piept, pe sub tunică, răsucindu-se, arcuindu-se și dezgolindu-și dinții. O fărâmă fremătătoare de blană și mușchi țâșni afară și se repezi sub bufet, în spatele lui Kliment.

Mutz se opri din răs, luă poziție de drepți și răcni comanda. Dezort sări în picioare și Kliment își bătu călcâiele, ținându-și vestonul închis cu o mână și cu degetul mare al celeilalte mâini lipit de vipușcă. Roșcatul Matula stătea uitându-se la ei din ușă, cu nevasta diriguitorului în spate, privind peste umărul lui.

Ochii întunecați ai lui Matula erau adânciți în orbite. Pielea din jurul ochilor era ridată și carnea asprită de căldura și gerul și febrele și gălbinarea și scorbutul care trecuseră peste ea. Avea o cicatrice urâtă, în formă de cruce, de la o rană cusută neîndemânatic, care-i traversa bărbia. Doar gura îi rămăsese imună la toate gerurile și vărsările de sânge din cei cinci ani de campanie. Buzele îi erau moi și pline, roșii ca la prunci, de parcă le-ar fi pus la păstrare când pleca la luptă sau pe vreme de iarnă, ca și cum n-ar fi fost niciodată întinse într-un strigăt de atac, ca și cum nu și le-ar fi strâns sau nu și le-ar fi mușcat niciodată când limba lui le ordona oamenilor să ucidă prizonieri, ca și când le-ar fi păstrat pentru petreceri, jocuri și sărutări. Ochii lui văzuseră totul. Avea douăzeci și patru de ani.

— Toți prinții mei siberieni sunt aici, constată el și se așeză la celălalt cap al mesei unde ședea căpitanul districtual. Toți cavalerii taigalei. Ce ținuturi să vă dau? Am hotărât să vă însurați toți cu rusoaice și să creați dinastii. Cu excepția locotenentului Mutz. El o să se însoare cu o evreică și o să creeze bani.

Kliment și Dezort râseră. Elizaveta Timurovna zâmbi și zâmbetul i se șterse și apoi zâmbi iar. Se juca cu părul și-și sugea buza și se uita la Matula. Era îmbrăcată într-o rochie albă, de vară, pe care o purtase cândva la petreceri la iarbă verde. Rochia mai păstra pliurile și mirosul hainelor ținute ani de zile în cufăr. Sângele i se urcase în obraji

și lucirea proaspătă a poftei carnale îi lumina privirea. Își legase o panglică albă de satin în jurul gâtului. Se așeză lângă Matula și nu se întoarse către soțul ei.

— E un șobolan sub bufet, zise Matula.

— E un samur, domnule, îl informă Dezort. Mutz crede că s-ar putea să fie

turbat. A mușcat-o de picior pe Pelagheia Fedotovna.

— Înseamnă că sunt și eu turbat, spuse Matula. Am mușcat o femeie azidimineată. Aș mușca-o iar.

Îi zâmbi Elizavetei Timurovna și-și plimbă degetele pe coapsa ei, pe sub masă. Ea se trase înapoi și chicoti. Pelagheia Fedotovna intră în cameră șchiopătând și-l servi pe Matula. Toți o urmăreau cu privirea.

— Îmi mai dai și mie puțin ceai? ceru Kliment.

Pelagheia Fedotovna îi aruncă o privire ucigașă și șchiopătă până la el să-i ia ceașca.

— Doare? se interesă Kliment, privind spre ea cu gura pungă.

Femeia strânse din buze, lăsă ceașca jos, își puse mâinile în șold și apoi îl scuipe și ieși șontăcând și plângând. Pe vestonul lui Kliment se prelingea un mic scuipat. Dezort râse și Kliment dădu să se ridice. Matula îl împinse la loc pe scaun.

— Stai acolo, zise Matula. Ai meritat-o. Nu-i așa, Mutz?

— De ce mă întrebați pe mine, domnule?

— Tu îi judeci tot timpul pe oameni. Asta ești, nu, un judecător? Ce vreau să zic este că noi știm că erai doar gravor la Praga, dar cu noi ești judecător. Te afli aici ca să ne spui când facem bine și când facem rău. Nostim, nu știu cine te-a numit, n-am fost eu acela, însă ești foarte ocupat să ne judeci, să faci liste cu toate păcatele și crimele noastre.

— N-am făcut nici o listă, domnule.

— A, știu, e totul în capul tău. Și nici nu rostești sentințe, păi nu, reiese din felul în care te uiți la noi. E un lucru foarte ciudat, când eu îmi dau osteneala să rămânem toți în viață și camarazii tăi de arme încearcă să fie și ei satisfăcuți, întoarcem întotdeauna capul și te vedem cum te uiți la noi cu acea expresie de dezgust. Te gândești la ce pedeapsă se cuvine, nu ca un judecător. Înțelegi ce vreau să spun, locotenent Kliment?

— Da. Sau ca un polițist. Ca și când n-ar fi deloc de partea noastră. Ca și când ar fi de partea unei legi pe care o poartă cu el din altă țară.

— Ai dat un verdict în cazul locotenentului Kliment aici de față, Mutz, continuă Matula. Te-am văzut. Verdictul tău a fost: vinovat de-a fi profitat de-o servitoare. Și nici n-ai ascultat ce-avea de spus în apărarea sa.

Matula stătea cu pumnii rezemați de marginea mesei. Îi ridică, îi deschise și-i scutură ca să-și sublinieze spusele, în timp ce zâmbea cu gura lui de copil și-l urmărea pe Mutz cu ochii lui bătrâni.

— Sunt ani de zile de când ne judeci, locotenent Mutz, zise el. Când ai de gând să dai sentința? Nu e timpul?

— Ne aflăm în Siberia, răspuse Mutz. Cred că asta ajunge ca sentință, domnule.

— Aha! Nu negi că ne judeci. Mmm. Dar ce credeți, domnilor, doamnă, nu s-ar cuveni ca un judecător să fie mai virtuos decât oamenii pe care-i judecă?

— Căpitanul are dreptate, zise Kliment, legănându-se pe scaun.

Samurul râcăi sub bufet, încercând cu ghearele rezistența lemnului de nuc.

— E drept ca tu să-ți judeci camarazii care curtează rusoaice, făcându-le complimente, aducându-le daruri și atingându-le cele mai intime, cele mai gingașe, cele mai moi – privi spre Elizaveta Timurovna – cele mai umede și cele mai delicioase... inimi...?

— Ah, inima mea! suspină Elizaveta Timurovna.

— ... pe când tu însuși încerci să seduci o văduvă, cum o cheamă, Lutova?

— Asta ziceam și eu! strigă Dezort.

— Nu seduc pe nimeni, rosti Mutz.

— Îți dai toată osteneala, folosindu-te de mijloacele tale de două ori

blestemate cabalist-ebraice, zise Matula. Ești gata să-l trimiți pe bietul Kliment la galere pentru slujnică, și când-colo tu cânti cântece jidănești de iubire la urechea văduvei tale, spunându-i c-o iubești, și în timpul ăsta făcând planuri cum să fugi la Vladivostok.

— Asta-i spuneam și eu! răcni Dezort.

— Anna Petrovna știe că oamenii vor să plece, domnule, spuse Mutz.

— E groaznic de snoabă, Anna Petrovna asta, fără pic de gust, emise Elizaveta Timurovna, împreunându-și brațele și aplecându-se înainte. Nu-i ca venită din Petersburg, adăugă ea, strâmbând din nas și arătându-și cei doi dinți din față. Sărmana. Credea că vine în Siberia s-o facă pe cucoana cu oameni mai provinciali decât ea, însă nu-i prea dotată pentru asta, nu? Cu hainele alea strâmte și mohorâte și tivurile alea caraghioase aproape până la genunchi. Ai zice că e mândră de cât e de slabă și fără piept. De cum i se văd oasele obrazilor. Se poartă ca și când ar fi o intelectuală și n-are nici măcar un pian în casă, ca să nu mai vorbim de gramofon. Nu cred că știe să cânte la altceva decât la chitara aia a ei și știu că nu poate să picteze la fel de bine ca mine. O invitam la partide de cărți și la seri de dans, vreau să zic că în definitiv nu-i țărancă, și ea căsca întotdeauna și se uita pe fereastră când cineva povestea ceva. Are așa un fel enervant de-a se purta! Felul în care se mișca și-și întorcea capul când îi vorbeai, așa încet, de parcă ce spuneam noi nu era important și ea nu se grăbea s-asculte.

— Arată ca actrița aia din filmul cu Charlie Chaplin pe care l-am văzut noi la Kiev, comentă Dezort.

— Cred că se pronunță Șaplá, zise Elizaveta Timurovna, care nu văzuse filmul

niciodată. Șarlí Șaplá.

— Emigrantul? zise Mutz.

— Poate... se încruntă Dezort.

— N-arată deloc ca Edna Purviance, dacă la asta te gândești.

— Purviance! Ba da, așa arată!

— Haide, Dezort, interveni Kliment. Tu nu-ți mai aduci aminte nici măcar cum arată nevastă-ta!

— Speram că seamănă cu cineva, răspuse Dezort. Cu cineva de care-mi aduc aminte.

Elizaveta Timurovna țipă și arătă spre un ghem nervos de colți și ochi strălucitori și nări umede care țâșnise de sub bufet, în spatele lui Kliment și al lui Dezort. Kliment își scoase Mauserul, se întoarse, își înclină scaunul pe un singur picior și, cu brațul întins, trase de două ori în capul samurului. Gloanțele pătrunseră în podea și din armă se răspândi un miros de fum fierbinte și acru. Preț de câteva secunde cei din cameră fură pe jumătate asurziți.

— L-ai omorât? întrebă Elizaveta Timurovna, cu ochii închiși și mâinile la urechi.

— Nu, răspuse Kliment, punând arma pe masă. E viclean. Dar am să-l omor. Și pe urmă am să-l mănânc.

— Lasă animalul în pace, ordonă Matula.

Fără un cuvânt, Kliment își puse arma în toc, îl încheie și așeză scaunul pe cele patru picioare.

O vreme a fost tăcere, cât timp a mâncat Matula. Mutz și Kliment se uitau unul la altul, pe urmă priveau în altă parte. Dezort o privea pe Elizaveta Timurovna, care-și făcea manichiura, cu o pilă și cu dinții.

— Locotenent Mutz, zise Matula, crezi că sufletul unui șaman trăiește într-un copac din pădure și că, atunci când șamanul moare, oriunde s-ar afla, copacul cade?

— Nu, însă atunci când un șaman se îmbată, sunt sigur că toți copacii încep să se clatine.

— Aha, făcu Matula, adunând firimituri din farfurie și punându-și-le pe limbă

cu vârful degetului. Bine, Mutz. Ai fi putut să te străduiești să nu lași pileala să ajungă la el, nu?

— Lucram la banii cei noi, așa cum ați ordonat, domnule.

— Aa, da. Bani. Pentru unii, socot, e vorba de bani. Mutz, tu nu pricepi – neamul tău nu pricepe, tu nu simți ce simțim noi, slavii, ce simte șamanul. Spiritul pădurii. La noi toți, la slavi, o parte din suflet sălășluiește în pădure. Știi că tungușii își fac arcurile de luptă din colț de mamut?

— Noi mâncăm carne de pisică, domnule, replică Mutz. Nu suntem decât o sută și

nimeni n-o să ne ajute. Vin bolșevicii. Ei o să ne omoare. Trebuie să plecăm.

— Pădurea o să ne apere, spuse Matula. Destinul nostru ne face invincibili aici. Învățătura noastră europeană și sufletele noastre asiatice se contopesc. De ce n-ai avut mai multă grijă de șaman, Mutz? Zi? El era călăuza mea, el urma să adune clanurile.

— Îi plăcea băutura.

— Putea vedea în Lumea de Dedesubt și în Lumea de Deasupra! zise Matula, ridicând vocea, cu buze de înger și ochii goi.

Se aplecă, mătură cu mâna spațiul de sub bufet și trase afară samurul, ținându-l de gât. Sălbăticiunea, captivă în pumnul lui, dansa în aer, rânjind atât de tare că părea mai mult dinți decât cap. Se arcui în formă de C, încercând să se înfigă în încheietura lui Matula, cu labe și gheare. Matula întinse brațul spre Mutz și îndreptă gura samurului spre capul lui Mutz. Fălcile animalului erau pline de spumă.

— Care a fost ultima lui profeție? răcni Matula.

— Eu cred că a fost ucis, domnule, zise Mutz, mișcându-și capul ca să se ferească de micii colți care clănțăneau și de ghearele animalului. Condamnatul politic, Samarin, ne-a avertizat că a venit un ucigaș printre noi din nord.

— Care a fost ultimul lucru pe care l-a spus șamanul, te-am întrebat?

— A spus: „Fiecare va avea un cal“.

— Ah! exclamă Matula, rânjind și lăsându-se înapoi, în scaun.

Scărpină blana de pe capul samurului ca și când ar fi fost bătrânul lui câine preferat.

— Vezi? El a știut că soseau caii. Indiferent de ce spunea, încă vedea cu toți cei trei ochi. Ți-ar fi spus dacă avea să fie ucis, Mutz. Ar fi știut. Și-a ascuns probabil alcoolul în coteț. A fost o neglijență din partea ta, locotenente. Va trebui să se ia o măsură disciplinară. Kliment, du-te și spune-i Pelagheiei Fedotovna să-mi ascută sabia. Am să călăresc astăzi.

— Am să-ți cunosc în sfârșit faimosul cal? se interesă Elizaveta Timurovna.

— N-ar fi interesant, zise Matula.

— Dar aș fi încântată.

— Vreau să spun că n-ar fi interesant pentru cal.

În bucătărie se auzi o lamă scârțâind pe o gresie. Kliment se întoarse.

— Vine Hanak.

Își îndreptă privirea spre Mutz, fără să-l vadă Matula, și scutură din cap. Samurul chițcăia și bolborosea sub mângâierea lui Matula, care dădea din cap și zâmbea, buzele roșii exprimau o fericire inocentă, ochii îi erau morți, de bazalt.

— După cum sună, îi face lamei un tăiș pe cinste, Kliment. O să fie o zi bună.

Sergentul Hanak bătu la ușă, salută din prag, înaintă, se lăsă pe genunchi lângă Matula și începu să-i șoptească ceva la ureche. În același timp, puse o cutie de tablă de

ceai chinezesc pe masă, dinaintea căpitanului. Matula rămase neclintit cât

vorbi Hanak. Mâna lui încetă să mai mângâie capul samurului, deși cu cealaltă mână îl ținea încă strâns de gât și animalul tot mai dădea din labe și se mai zbătea, cu mai puțină forță acum. Matula privea fix în față, statuie pereche cu tăcutul, nemișcatul căpitan districtual de la celălalt capăt al mesei. În timp ce Hanak continua să șușotească, din ochii lui Matula izvorau lacrimi rostogolindu-se ca roua care se condensează pe granit. Gura lui de copil se schimonosea și tremura și buzele i se strângeau. Hanak își termină raportul și se ridică. Matula respiră adânc, înăbușindu-și pornirea trupului de-a plânge.

— S-au dus cu toții, zise. Lajkurg e mort. În afară de unul, toți caii sunt morți. Al cincilea lipsește. I-au găsit în râu. Cineva a tăiat o fâșie de carne din calul meu, o fâșie pe care s-o mestece, și a plecat mai departe. Cine-ar putea fi atât de ticălos? Lajkurg. Carne pentru paraziți umani, cu un cuțit.

— O să-i găsim și o să-i ucidem, spuse Kliment.

— Ce s-a întâmplat cu omul care lipsește? întrebă Mutz.

Elizaveta puse mâna pe umărul lui Matula. El i-o dădu deoparte, se ridică cu dinții încleștați și cu un muget de furie și de durere izbi capul samurului de fața de masă. Țeasta vietății trosni ca o crustă de rac și stropi de sânge și creier aterizară pe Elizaveta Timurovna și pe Kliment. Matula trânti animalul stâlcit pe podea și-și lipi pumnii de ochi, bolborosind. Pelagheia Fedotovna intră ducând sabia într-o cârpă de vase. Matula o văzu și luă sabia, o apucă pe Pelagheia Fedotovna de guler și o ținu aproape de el, scrutându-i fața.

— Vai, Doamne, zise ea închizând ochii și-și întoarse fața într-o parte.

Matula ridică lama ascuțită la cincisprezece centimetri de obrazul ei, pe urmă îi dădu drumul și se așeză. Îl lăsă pe Hanak să plece, ridică fața de masă însângerată, deschise cutia de ceai și scutură puțin din pudra albă dinăuntru pe tăblia întunecată și lustruită a mesei. Ținând delicat sabia, o folosi ca să tragă linii în pudră. Își puse arma pe genunchi, scoase o batistă, își suflă nasul, puse batista deoparte, scoase un pai de argint, trase pe nas câteva linii și îi dădu paiul Elizavetei Timurovna.

— Ce s-a întâmplat cu omul dispărut? întrebă Mutz.

— Mort. În râu, zise Matula. Cineva i-a tăiat mâna. Sunt niște lepădături ciudate în pădure.

Elizaveta Timurovna clipi repede, chicoti, își trecu degetul pe sub nas și-i trecu paiul lui Kliment.

— Muzică! spuse ea. Am să învârtesc gramofonul. Ador muzica la micul dejun, toamna când adorm copacii. Ce-ar fi să rămânem toți în casă și să cântăm? Toată lumea ar trebui să cânte.

Începu să cânte Ochi negri. Pe frunte i se încheaga o mărgea de sânge și creier de samur.

— Mutz, rosti Matula, luând paiul înapoi de la Kliment tocmai când acesta părea pe cale să i-l ofere lui Dezort. Ție îți place să judeci. Te însărcinez cu cercetarea. Când o să-mi poți spune cine a încercat să-mi mănânce calul și o să-l tragem prin sabie din cur până-n globii ochilor, putem pleca. Îți dau cuvântul meu.

— Am să vă amintesc promisiunea.

— Bineînțeles, așa ai să faci. Țista ți-e felul. Ia seama, Mutz. Ne facem griji pentru tine. Pari singur. Pari ca un om în mulțime la Viena, doar că fără mulțime și fără Viena.

Mutz nu făcuse nimic să împiedice ceea ce se întâmplase la Staraia Krepost. Ca alții din rândul cehilor, se ținuse deoparte, privise sau întorsese capul, ascultase țipetele și dorise atât de mult ca ele să înceteze, încât fusese ca și cum ar fi și încetat, când de fapt abia începeau. Împărțise evenimentele din cele două ore în sute de fărâme și le înghesuise în unghere răspândite prin toată memoria lui, așa încât să nu fie niciodată nevoit să le adune la un loc. După aceea, îi salvase viața lui Matula, și acela era unul din motivele pentru care Matula îl ura. Dar, de fiecare dată când Matula îl făcea judecător, îl zădăra să-și amintească tot ce făcuse și spusese căpitanul în acea zi. Matula voia să știe cine-i mutilase calul și cum murise șamanul, dar deocamdată acestea erau doar cercetări de formă, în locul celei asupra lui Matula însuși, aceea pe care nu putea să-i ordone lui Mutz s-o înceapă, dar socotea că e sortit s-o facă, aceea pe care el dorea cu disperare s-o înceapă Mutz pentru că

nu-i putea îngădui s-o încheie și astfel ar fi avut motivul râvnit de a-l ucide.

— E vremea să ascultăm ce-are de spus pușcăriașul, domnule, zise Mutz.

Matula nu spunea nimic. Soarele dispăruse. Cerul se acoperise și coborâse. Un miros de foc de lemne îl făcu pe Dezort să tremure. Rămășițele mesei începeau să pută. Elizaveta Timurovna stătea pe podea lângă gramofon, învârtind manivela și cântând încontinuu primele măsuri din Ochi negri. Kliment puse capul pe masă, frecându-și nările umflate de suprafața ei, căutând fire din pulberea de cocaină. Matula stătea lăsat pe spate, cu sabia pe genunchi, cu gura zvâcnind ca a unui copil care visează la râsul nevinovat din zilele de joacă de dinaintea cunoașterii, cu ochii la fel de lipsiți de expresie ca două pietre.

Fără să se miște sau să tragă aer în piept, fără să-și ridice privirea, căpitanul districtual, care fusese nemișcat și mut timp de-o oră, începu să vorbească.

— Noi suntem prea iertători, spuse el. Suntem prea blânzi. Ne temem prea mult de cei fără rang, când de fapt ei ar trebui să se teamă de noi. După ce se va isprăvi acest haos și îi vom alunga pe străini, vom ști ce avem de făcut. Nu contează cine guvernează, dacă-i prinț de sânge sau marxist, atâta vreme cât e rus, atâta vreme cât

țărani îi vor ști de frică, așa cum ar fi trebuit să ne știe nouă de frică. Frica va străluci deasupra lor ca lumina, un soare de frică răsărind dimineața și încălzindu-le spinările după-amiaza și o frică electrică luminând asupra lor noaptea, o frică limpede și strălucitoare, așa încât și dacă noul conducător va muri și va fi înlocuit de un nevolnic, spaima să rămână în ei și în copiii lor generații la rând, și chiar și după ce va dispărea sursa fricii, s-o căute în continuare, ca oamenii care nu pot trăi fără ea.

Tribunalul

Anna Petrovna se trezi. Afară era lumină. Soarele era pe acoperișul grajdului. Își pipăi adânciturile roșii din obraji lăsate de încheieturile degetelor pe care-și rezemase

fața. Era frig. Soba se stinsese. Își pieptănă părul cu degetele și se duse în camera de zi. La lumina cenușie care intra prin cele două ferestruici zări scrisoarea soțului ei, pusă pe divan. Trase iute aer în piept, o apucă, o împături și o puse la loc în sertarul biroului. Mutz plecase. S-o fi înțeles el atât de anapoda încât se dusesse sus și se strecurase în patul ei? Se duse să vadă. Nu. Găsise cheia de la ușa din față pe podea, ieși clipind în lumina strălucitoare și rece și găsi poarta deschisă. Omul plecase într-adevăr. N-avusese intenția să-l alunge arătându-i scrisoarea, însă probabil că asta-l înspăimântase.

Intră în bucătărie, râcâi cenușa din grătarul sobei, o puse cu lopățica în căldare, apucă o mână de talaș creț din scoartă de fag, îl clădi pe grătar, puse peste el crengi, vreo două lemne deasupra și aprinse cea mai apropiată buclă de talaș subțire. Fâșia de lemn apucă flacăra, scuiță scânteii și se răsuci, fierbinte și galbenă, până în mijlocul rugului. Anna Petrovna închise pe jumătate ușa sobei și ascultă cum trage cu zgomot. Își dădu seama că antipatia ei pentru Mutz, pe care până atunci o negase sau cel puțin se străduise să creadă că nu există, avea o formă și un nume: ordine. Prea mare preocuparea ca lucrurile să fie într-un loc și nu într-altul. Prea marea pasiunea pentru categorii și analiză. Chiar când îi spunea că o iubește, tra-la-la, nu era nici iubire, nici măcar pasiune pe care el să n-o poată stăpâni când o revărsa asupra ei. Era o iubire care prețalua, stătea deoparte cu mâinile în șold și scutura din cap, se uimea și pleca s-o înregistreze pentru un jurnal gros.

Anna se duse la pompă, umplu două găleți cu apă și le cără în bucătărie, strâmbându-se la dezacordul mușchilor deltoizi. Umplu patru oale cu apă și le puse pe sobă. Mai băgă lemne. Fierul sobei cânta încingându-se. Faptul că soțul ei se transformase din husar cu zorzoane în sfânt castrat printr-un act de

voință fusese mai mult decât putea înghiți mărețul, iluminatul, raționalul lui spirit iudeo-german. Tot ce putuse să facă era s-o ia la sănătoasa. Când ar fi putut pur și simplu s-o întrebe. Și i-ar fi spus da, ce profundă și adevărată și pură era ura ei pentru Gleb Alekseevici Balașov și ce respingător i se părea cultul castraților și ce om bun era și ce iubit pătimaș și devotat fusese. Că în mintea unei femei puteau fi toate astea deodată era peste puterea de înțelegere a lui Mutz. N-are decât să fugă. Or să plece cu toții, cehii, iar vederea fotografiei o trezise, în sfârșit: de mult ar fi trebuit, ea și Alioșa, să se întoarcă în Rusia europeană, indiferent ce-aveau de gând Roșiii acolo. Să plece cu Mutz fusese un substitut pentru nevoia de-a părăsi Iazîkul iar acum, că i-a împărtășit lui motivul pentru care rămăsese, îi era mai ușor să plece de-acolo.

Kristina Pankofska, o exilată poloneză căreia Anna Petrovna îi plătea o rublă de aur pe lună pentru curățenie și ajutor în gospodărie, sosi cu o căldare de cașă fierbinte și două ouă proaspete. Trăia în Iazîk de cincizeci de ani. Marea ei realizare fusese să se

silească să uite că existase cândva cu adevărat un loc numit Polonia. Mirosea a tutun și a colonie și purta întotdeauna un șirag de perle false, vechi, indiferent ce altceva mai avea pe ea. Se afla acolo dinainte de sosirea primilor castrați așa că, spre deosebire de majoritatea femeilor din Iazîk, nu-și mutilase în taină sânii ca să se asemene mai bine cu un înger. Când a intrat în bucătărie, a scos o notă lungă, joasă, de nemulțumire. Anna n-ar fi trebuit să care singură apa. A dat drumul ouălor întruna din cratițele care clocoteau.

— Cu aia mă spăl, zise Anna.

— Știu, golubcik[7, oftă Kristina. Pentru cine?

Era o femeie scundă și când se uita în sus la Anna, așa știrbă cum era, ochii ei arătau de paisprezece ani.

Anna luă cratița cea mai mare și o duse sus. O așeză pe podea, în camera ei și se duse să-l trezească pe Alioșa.

— Hei, zise, banditule. E vremea.

Alioșa deschise ochii, se rostogoli de sub plapumă și rămase în picioare pe

cover, clătinându-se și frecându-se la ochi. Arăta epuizat, cu toate că dormise nouă ore, de parcă ar fi putut dormi nouă sute de ore. Ce bine-ar fi de l-ar putea păstra în starea asta și ar putea dormi până în 1920; zeroul făcea să sune ca un nou început. Ar putea să-l pună într-o cutie căptușită cu blănuri și când el s-ar trezi s-ar afla amândoi într-un loc cu trenuri, cu poștă și cu școli și cu alți băieți.

— Am visat politicieni, mormăi Alioșa și căscă.

— Politicieni? Ce politicieni?

— Unii vărğați.

— Aha. Vărğați.

— Cu păr lung și unghii lungi și cu ochi roșii, ca nemții.

— De ce crezi că nemții au ochii roșii?

— Și pe urmă a venit papa pe calul lui și cu ceilalți husari și le-au tăiat capetele.

— Ai nevoie de vise noi. Hai, frumosule. Mama are nevoie de ajutorul tău. Spală-te pe față.

Anna aduse celelalte oale sus, scoțând ouăle și puse un lighean jos, între ei. Își scoase hainele și se ghemui goală în lighean. Alioșa stătea aplecat deasupra ei și scotea apă din oale cu o ulcică. Turna apă peste ea în șuvoi gros, făcându-l să se prelingă de ambele părți ale șirei spinării.

— Toarnă și pe aluniță, zise ea.

— Știu, știu, spuse Alioșa.

— Răzvrătire?

— De ce trebuie să zic?

— Bravii navigatori...

— ...nu sunt bocitori! pufni băiatul.

Anna se ridică și Alioșa îi dădu săpunul. O urmări până când ea își strecură mâna în puful întunecat dintre picioare, atunci se întoarse cu spatele, scoase un husar de lemn din buzunarul cămășii de noapte și îl făcu să galopeze prin aer. După o vreme, ea îl chemă în șoptă s-o limpezească. Băiatul umplu ulcica și se îndreptă spre ea. Anna îl privea, pe pielea ei se prelingeau forme de clăbuc; era slabă. Se cufundă iar la apropierea lui și-și lăsă ochii în jos, așteptând apa.

— Ce părere ai despre locotenentul Mutz? întrebă ea când veni apa.

— Nu știu, răspunse băiatul.

— Dar...

Anna nu știa dar ce. Mutz nu era în stare să vorbească cu Alioșa. Era sfios cu copiii.

— L-am rugat să-mi arate arma lui, zise Alioșa. A spus că nu poate. A spus că e interzis.

— Mulțumesc, Lioșa. Du-te jos și ia-ți micul dejun.

Anna se șterse, tremurând în frigul care domnea în catul de sus, își puse o jupă curată și chiloți și ciorapi negri. Se uită fără speranță în șifonier. Nu că lucrurile ar fi fost vechi sau demodate, n-avea idee ce era la modă sau unde se mai dădea tonul în materie de modă în vremurile astea, doar că lucrurile nu puteau fi schimbate. Își puse o rochie verde-închis de bumbac și o jachetă maro și-și strânse părul. Dacă ar fi apărut din senin în șifonier o pufoaică și o șapcă albă de jocheu, le-ar fi purtat acum. Își perie părul. Ar fi trebuit să-l spele, dar nu era timp. Se sili să se uite în oglindă. Palidă. Ochii încă îi mai plăceau. Un semn, o pată: păcat. Doar ca să vadă cât de mult îi păsa, dacă îi mai păsa, trase brusc sertărașul în care-și ținea vechea cutie cu farduri. Sertarul ieși de tot și căzu pe podea. Periuța pentru negru de ochi era întepenită în pasta întărită de vreme, ultimul ruj se uscaseră și el și arăta ca un bulgăraș de piatră ponce iar din pudră mai rămăseseră atâtea fire lipite de marginea cutiei cât să-și acopere o singură pată de pe frunte. După cum se

vedea, îi păsa, însă nu pentru mult timp. Casa era plină de mici prilejuri de autocompătimire cu care se putea consola dacă voia.

Își muie un deget în gură și-și netezi sprâncenele. I se iscară în minte, fără ca ea să le fi chemat, imaginile unui trecut alternativ, în care ea ar fi alergat după comuniști în loc să rămână să-i fotografieze pe greviști în urmă cu doisprezece ani. Nu l-ar fi cunoscut niciodată pe adorabilul cavalerist care avea să se transforme în eunuc siberian. La vremea aceea, comuniștii păreau niște lași. Acum, amintirea, mai limpede ca niciodată, a picioarelor lor tinere, iuți și istețe pe noroiul drumului o făcea să regrete amarnic. Țelul lor nu însemna nimic pentru ea, iar drumul lor n-avea nimic clar. Cu toate astea, simțea flacăra hotărârii lor acum așa cum n-o simțise atunci, sentimentul lor că

străpungeau o barieră ca să intre într-o lume nouă. Anna nu credea în lumi noi, dar știa că nu putea să nu-și dorească să fie alături de oameni care credeau. Ascunsă în amintirea ei, printre comuniștii care fugeau, era o umbră falsă, un bărbat, care nu fusese acolo și pe care nu-l văzuse niciodată, Samarin, apărut ca un simbol rătăcit al alegerii pe care ea n-o făcuse.

Coborî la parter, luă câteva înghițituri de cașa cu ceai, puse într-o plasă o pâine și o conservă de șprot, îl sărută pe Lioșa, își puse ghetele și o pălărie neagră și ieși. Chiar înainte să închidă ușa, surprinse chipul Kristinei care se uita lung la ea, ca izbită de ciudățenia unei străine.

— Ai să-ți ajungi moartea, rosti Kristina, absentă, ca un medium.

Fâșii de nori zdrențuiți, tiviți cu galben, umbreau lumina soarelui deasupra Iazîkului. Apa bălțită sclipea și dispărea în umbră în făgașele făcute de căruțe pe drumul spre piață. Anna își strânse mai tare jacheta pe trup, ca să se apere de vânt. Drumul era larg, dar casele negre de bârne erau înghesuite una într-alta de parcă s-ar fi aflat îngrămădite pe-o insulă, de parcă spațiul infinit al Siberiei era un ocean care ar fi putut să-i înghită pe oameni, sau măcar să-i facă să-și piardă mințile dacă n-ar fi stat la distanță de-un braț unul de altul, ca să se poată sprijini. Și cu toate astea erau nebuni; de asta veniseră. Castrații n-aveau urmași.

Trecu pe lângă patru scopiți care se trudeau împreună să ridice o colivie nouă,

grea, pentru grauri pe micul imaş cu iarbă unde păşteau și găștele, în fața casei lui Mihail Antonovici. Îi cunoștea pe toți după nume. Când a trecut, au înclinat din cap și au salutat-o sobru. Bogomil Nikonovici, care mâna o vacă slabă, ultima care-i mai rămăsese din ciurdă, și-a ridicat pălăria și a dat la iveală un cap fără păr, ca un dovleac. A spus bună dimineța și a aruncat o privire spre picioarele Annei Petrovna.

Nebuna era ea. Abia de-și mai amintea povestea pe care o însăilase soțul ei pentru tovarășii săi castrați despre motivul venirii ei acolo. Era vorba de fotografie și de văduvie, și de o nevoie isterică de liniște, care poveste nu putea să sune în fața comunității decât ca apărarea nobilă a unei femei care-și pierduse mințile. Ea era nepoata Satanei, dar o tolerau. Ea fuma; bea; se hrănea cu carne; nu se ruga niciodată; era dedată la păcatele trupești; nu credea că amputarea și mutilarea organelor sexuale îi transformă pe schilodiți în îngerii. Îi păsa mai mult de fiul său decât de vecin. Era lacomă și egoistă cu timpul ei. Nu aspira nici la perfecțiune, nici la paradis. Mai mare era iubirea ei pentru lumea asta decât dorul după rai și decât frica de iad. Nu căuta reguli de viață în Biblie, așa cum nu le-ar fi căutat în romanul Nicholas Nickleby. Nu putea fi stăpânită. Nu era rudă cu diavolul, era chiar Vrăjmașul în persoană. Și ce binevoitori erau ei cu această femeie nebună și ticăloasă care trăia în mijlocul lor! Pentru castrați, ea era tot un suflet rătăcit, așa cum erau acei predicatori sărmani din

orașe care puteau fi puși în patru labe și bătuți la sânge de orice ceată de băieți; cu toate astea, aici ei nu-i puteau oferi acestei femei plăcerea martirajului predicatorilor. Ar fi putut să învețe orașele să-și arate cu demnitate mila față de acei paria ai lor.

Apropiindu-se de piață, văzu un bărbat care ieșea din casa lui Timofei Semionovici cu un coș gol de răchită. Purta o șapcă neagră turtită și un suman negru peste o cămașă țărănească și pantaloni până sub genunchi. Era Gleb Alekseevici Balașov. Întâlnirile cu soțul ei întotdeauna începeau rău și se sfârșeau rău. El o văzu și îi ieși în întâmpinare. Rămaseră la doi metri distanță unul de altul, se salutară ceremonios și nu se sărutară. Regulile fuseseră clare din ziua sosirii ei în Iazîk, la sfârșitul primăverii anului 1915.

— Cehii mi-au spus că trebuie să mă duc la audiere, zise el. Ca șef al enoriașilor.

— Și eu mă duc. E un fel de divertisment.

Balașov o privi cu compătimire sinceră pentru sufletul ei. Sincer și tulburat. O dezgusta.

— Căpitanul Matula ar putea să-l împuște la sfârșit, zise el.

— Atunci va merge în rai.

— E ateu. Așa îmi închipui.

— Atunci o să aibă o surpriză plăcută când ajunge acolo.

O porniră spre piață. Balașov o întrebă despre Alioșa.

— Visează la nobilul său tată răposat, răspunse Anna.

— Tatăl lui nu e mort, rosti Balașov umil. Doar schimbat.

— Ce cuvințel frumos, ricană Anna.

Niciodată nu era pregătită pentru cât de simplu îi amăra el gândurile. Era simplitatea întruchipată. Modul afectat al soțului ei de-a folosi un mic stol de cuvinte caste pentru orice deraiere a minții lui scrântite.

— Zici „schimbat“ ca și când ar fi vorba de o frunză care-și schimbă culoarea. Nu de un cuțit care-ți știrbește trupul. Te însângerează. Îți lasă urme. Te doare.

— Viața doare. Cu cât trăiești mai mult, cu atât doare mai tare.

— Nu-i adevărat.

Anna nu putea fi atentă la spusele lui. De la frunza care se schimbă, gândul i-a alunecat la vagonul de cale ferată din noaptea nunții lor și la bobocul care nu s-a deschis și apoi a sărit la noaptea din anul de după sosirea ei în Iazîk, atunci când a băut singură o jumătate de sticlă de coniac și a ieșit în fugă din casă, chiar pe drumul ăsta, a intrat în camera unde dormea soțul ei, i-a smuls așternutul de pe el și a încercat să-l violeze, bâjbâind stângaci să atragă

Înăuntrul ei mădularul viguros care-i mai rămăsese, și ceea ce a alungat-o afară scaldată în lacrimi și urlând n-au fost nici cicatricile, nici absența, nici faptul că mădularul nu se întărea, ci supușenia trupului lui și bolboroseala nedeslușită, monotonă a rugăciunilor lui rostite cu glas șoptit.

— Ia-o înainte, îi spuse ea, oprindu-se. Mergi mai departe. Acolo am să te ignor.

Balașov dădu din cap și porni mai departe, fără un cuvânt. Era imposibil de crezut că el nu știa ce o înfurie pe ea cel mai mult.

— I-am povestit lui Mutz despre tine, îi strigă ea din urmă. Mi-am încălcat promisiunea.

Balașov se clătină fără să se oprească, o privi peste umăr și spuse:

— Îmi pare foarte rău.

Își continuă drumul.

— De ce m-ai mințit în legătură cu fotografia? strigă ea. În scrisoare mi-ai spus că le-ai lăsat pe toate acolo, pe câmpul de luptă. De ce m-ai mințit?

Gleb se opri, se întoarse și spuse fără să ridice vocea:

— Mi-a fost rușine de mine însumi că am păstrat-o.

— Rușine? Că porți la tine o fotografie a soției tale? De asta ai lăsat-o pe jos, în stradă?

— Îmi pare rău. Poți să-mi dai fotografia înapoi?

Anna se uită în jur după o piatră cu care s-arunce în el. Nu găsi și, când își întoarse privirea, Gleb plecase deja mai departe. Nu suporta să-l privească. Stătea în picioare pe pavajul de bușteni, lângă drumul de pământ, n-avea unde să se așeze, n-avea de ce să se rezeme și n-avea nimic nou de văzut și se simți groaznic de singură.

După câteva minute porni spre clădirea administrației și intră în curte, unde

coliba șamanului arăta la fel de părăsită și blestemată ca ghetetele unui mort. Îl văzuse de câteva ori, încercase să vorbească cu el o dată, cu gândul de a-și folosi una din ultimele plăci ca să-l fotografieze. Șamanul rămăsese cu picioarele încrucișate, cu glezna înlănțuită peste cea neînlănțuită și cu brațele încrucișate, scuturase din cap și refuzase să se uite la ea. Probabil se gândise că ea va fi intimidată de distanța și intangibilitatea unui bărbat aparținând unei religii ezoterice. Erau anumite situații pe care nici măcar șamanii siberieni nu le puteau visa; pentru astea era nevoie de țărani sadea sau de băieți burghezi, fini și bine-crescuți din provinciile europene.

Un pâlț de oameni stăteau puțin mai departe de colibă, sporovăind cu mâinile în buzunare și fumând, ca în pauza unui spectacol. S-au întors s-o privească pe Anna. Erau cehii, în micile lor facțiuni. Mutz arăta de parcă fusese pe cale să vorbească cu soțul ei, când a văzut-o. Dacă se gândea la Mutz, și o făcea adesea, și-l imagina exact cu acea privire tulburată, iar când fantaza uneori despre căsătorie, fanteziile se încheiau întotdeauna cu ea încercând să-l distragă de la vreo îndeletnicire migăloasă în care era adâncit, sub o lampă mare, într-o încăpere îndepărtată. Umbra lui era sergentul Nekovar, meseriașul isteț care reparase încălzirea Annei, îi pusese întrebări ciudate despre inima de femeie, adică dacă semăna cu o sobă, și care vedea în Mutz un artizan

ca și el și totodată singurul ofițer hotărât, ca majoritatea soldaților, să părăsească Siberia cât mai curând cu putință. Sergentul Bublik, cel care-și zicea comunist și care totuși nu îndrăznise niciodată să dezerteze la Roșii, stătea deoparte, într-un colț. Skacikov, căpitanul districtual, era încă autoritatea civilă a Iazîkului pe o foaie de hârtie undeva în cancelaria albă de la Omsk, dar în nici un alt fel; prăbușirea vechii ordini, moartea țarului și ocuparea orașului de către cehi îl loviseră ca un atac cerebral, după ce se străduise și reușise multă vreme să nege, pentru sine însuși și pentru cercetările din afară, faptul că orașul era, cum se zvonea, locuit aproape în exclusivitate de monștri apostazi, făptuitori ai unui păcat prea grotesc pentru a fi numit. Încă mai putea să meargă, să vorbească, să mănânce și să bea fără ajutor, însă în fiecare zi se așeza la masa de lucru din biroul lui, masa cea mare cu o masă mai mică în fața ei, așezată în unghiuri drepte pentru vizitatori care nu veneau niciodată, și privea în gol, tremurând, uneori dregându-și vocea, potrivit un teanc de documente vechi în fața lui, ca

marginile să fie aliniate perfect.

În centrul grupului era Matula. Orașul era în așa măsură jucăria lui, încât Anna era surprinsă că nu se plictisise de el. Să-i fi ajuns lui oare cu adevărat viitorul pe care i l-ar oferi Iazîkul? Părea că se hrănește din senzația de întuneric acumulat sub milioanele de copaci din pădurea din jur, numărând umbrele așa cum alții numărau banii. Avea suita lui, sergentul Hanak, cu maxilar și nas care se întâlneau undeva la mijloc, ca la câini, neajutoratul locotenent Dezort și soția lui Skacikov, Elizaveta Timurovna, amanta lui Matula, care nu-i putea ierta Annei că nu se simțea jignită atunci când dânsa o disprețuia. Singurul care lipsea era odiosul Kliment. Matula și Elizaveta Timurovna chicoteau împreună. Păreau că se îmbătaseră în chip ciudat, foarte rapid. Matula o întrebă pe Anna dacă își adusese prânzul cu ea.

— Nu știam dacă-l hrăniți pe prizonier cum se cuvine, răspunse ea. De ultimul n-ați avut grijă.

Elizaveta Timurovna emise un „nț-nț“ și un șuierat. În colț, Bublik studie conserva de șprot și bombăni: „Burgheză“.

— Credeam că aduceți doar alimente cușer, Anna Petrovna, zise Matula, vorbind foarte repede. Ziceți că l-am pierdut pe șaman? Da, așa e. Specialitatea lui Mutz. El tot pierde diverse chestii. Șamani, cai, încrederea oamenilor. Nu știu dacă prizonierul o să aibă timp să mănânce. Poate-l găsim vinovat într-un minut. Poc! În felul ăsta o să avem toți parte de prânzul Annei Petrovna. Pâine și pește.

— Domnule, interveni Mutz. Ar trebui să intrăm.

Cei zece intrară în vechea sală de tribunal a Iazîkului, o încăpere micuță cu o boxă, două rânduri de scaune și un jilț capitonat, cu brațe, așezat pe un podium ridicat la câțiva centimetri de podea. Matula se duse la jilț, îl împinse, se tolăni în el, își scoase

pistolul, închise un ochi, ținti spre boxă, își puse pistolul în poală și-i făcu semn cu mâna lui Mutz. Mutz îi făcu semn din cap lui Nekovar să aducă prizonierul. Ceilalți se așezară. După un minut de foială și tusetе, se auziră pașii a două persoane și Samarin intră în încăpere, urmat de Nekovar, care-i

acoperea spatele cu o pușcă. Samarin privi în jur, salută adunarea din cap, spuse bună dimineața, la care Anna răspunse cu un zâmbet și Bublik cu un ceremonios „Salut, frate“. Samarin părea că e gata să se așeze pe un scaun gol în primul rând, în fața lui Matula, însă Mutz păși înainte, îl prinse de umăr și-l conduse la boxa acuzaților. Samarin păru surprins, dar se duse binevoitor la locul lui și rămase acolo în picioare, privind în jur fără să clipească. Își opri o clipă privirea asupra Annei și îi zâmbi. Femeia simți că i se aprind obrazii ca unei fetițe.

— În nu... începu Mutz.

Matula îl întrerupse.

— Te deranjează ceva? făcu Matula.

— Părul meu, zise Samarin.

— N-ai păr.

— Tocmai asta-i problema, răspunse Samarin.

Anna, Nekovar și Dezort râseră. De două ori, Samarin scuturase din cap ca un cal supărat de muște, sau ca un om cu un tic grav.

— M-au ras în cap azi-dimineață. E greu să te obișnuiești să n-ai păr lung după nouă luni. E greu să te obișnuiești să fii curat. Le sunt recunoscător sergentului Bublik, dădu el din cap către Bublik, care mormăi, și soldatului Racansky, care mi-au dat apă caldă și haine și mi-au pus părul pe foc.

Matula aprobă din cap și Mutz o luă de la început:

— În numele administrației provizorii a orașului Iazîk, în numele căpitanului Matula, deschid această audiere în legătură cu împrejurările sosirii domnului Samarin în oraș, în noaptea trecută, fără nici un act, aproximativ la aceeași oră la care a survenit decesul șamanului. Domnule, spuneți-ne, vă rog, numele și prenumele dumneavoastră, data nașterii, reședința permanentă și ocupația dumneavoastră.

— Am dreptul la avocat? întrebă Samarin.

— Nu, rosti Matula.

— Sunt judecat? Sunt acuzat de ceva?

— Ești acuzat că ai o personalitate nedefinită, îl informă Matula.

Își umflă obrazii, dădu drumul la aer, își înclină fruntea pe gura pistolului și se scărpină, cu ochii închiși. Se îndreptă de spate și privi leneș la Samarin.

— Ascultă, amice, zise. Codrii sunt plini de spioni roșii, iar noi n-avem nici cea mai vagă idee cine ești. Mutz, aici de față, crede că tu ești cel care i-a strecurat șamanului un litru de alcool...

— Domnule, eu doar...

— Nu mă întrerupe, jidan afurisit! Și domnul Mutz crede că reprezinți o amenințare pentru societate. Și mai e problema calului meu frumos și viteaz, care e mort și pe care cineva a încercat să-l...

Matula începu să respire greu. Răsuflă tot mai zgomotos, până când izbucni:

— MĂNÂNCE!

Își legănă capul pe spate și-și plimbă gura pistolului pe buza de jos.

— Eu sunt legea în partea asta de Siberie, spuse calm. Vrem să-ți auzim povestea. Dacă-mi place mie – nu zic dacă o cred, ci dacă îmi place –, probabil o să-ți dau drumul. Dacă nu-mi place, o să ai destul timp să regreti că n-ai inventat una mai bună înainte să te apuci să le-o spui ciorilor.

Fluviul

— Numele meu este Kirill Ivanovici Samarin, începu ocnașul. M-am născut pe 3 februarie 1889 în Karelia și după moartea părinților mei am locuit la unchiul meu în Raduga, lângă Penza. Am fost student acolo până când am fost arestat, în 1914. Nu am altă profesie. Nu știu ce s-a întâmplat cu familia mea și cu casa noastră. S-au petrecut multe schimbări, presupun.

Bublik și Racansky îi făcuseră rost de o cămașă țărănească și de pantaloni strânși sub genunchi, însă nu reușiseră să-l ajute nici cu cizme, nici cu o haină. Avea aceleași cizme desfundate cu care sosise și o pătură pe umeri. În timp ce vorbea, și-a dat jos pătura, a împăturit-o și a atârnat-o pe marginea boxei. Capul și fața îi erau rase. S-a debarasat repede de obiceiul de a-și scutura părul inexistent de pe ochi, dar Annei îi părea că faptul că-l despuiaseră de păr îl făcea să se simtă umilit și totodată să fie precaut. Când vorbea avea un fel anume de-a se adresa pe rând fiecărei persoane din încăperea și de a o privi pe fiecare cu ochi dilatați.

— Dumneavoastră cel puțin veți ști despre ce vorbesc.

Nu omitea pe nimeni, nici măcar pe Skacikov, căpitanul districtual, care n-a privit spre el nici o clipă și nu dădea nici un semn că ar asculta. A zăbovit mai mult cu privirea asupra Annei și ea a fost bucuroasă să-și lase privirea s-o întâlnească pe-a lui, până când a devenit o competiție și ea a pierdut, sau mai curând n-a vrut să fie o competiție; a întors ea prima ochii.

— Mi-ați spus aseară că ați fost arestat ca fiind suspect de terorism. Că aveți o bombă, zise Mutz. Aș vrea...

— Mutz, Mutz, Mutz, interveni Matula, cu mâna liberă la ochi.

Căpitanul își masă rădăcina nasului și mâna cu pistolul zvâcni.

— Lasă-l pe om să-și spună povestea. Nu-l mai întrerupe. Starea mea de spirit e foarte agitată acum.

Mutz, care stătuse în picioare, între Matula și boxă, strânse din buze și păși înapoi, să se rezeme de peretele opus. Samarin începu să-și plimbe privirea de la un chip la altul.

— Cu permisiunea dumneavoastră, stimate doamne, stimați domni, ofițeri și soldați din Legiunea Cehă, Excelența Voastră, tovarășe Bublik, zise el. În câteva cuvinte, de o

excelentă concizie, domnul locotenent Mutz a relatat motivele arestării mele și a menționat bomba pe care am furat-o pentru a proteja o tânără prietenă de consecințele naivității sale. Îmi propun să vă explic câte ceva din ce-am suferit în lagărul-închisoare în care am fost trimis, Grădina Albă, precum și motivele și circumstanțele evadării mele, care m-au adus aici. Înainte de-a începe, trebuie să repet avertismentul pe care i l-am adresat domnului locotenent noaptea trecută. Sunt sigur că omul care mi-a înlesnit evadarea, hoțul pe care-l știu doar după klicika8, Mohicanul, m-a urmărit din pustietăți până în acest prim adăpost. Sunt sigur că el se află acum aici, în Iazîk. Sunt sigur că el a fost răspunzător de moartea șamanului și de mutilarea – domnule căpitan Matula, nu vă pot spune cât de mult regret să aud despre această faptă abominabilă – de mutilarea calului dumneavoastră. Indiferent de soarta mea, dumneavoastră trebuie să vă îngrijiți cu toții de zăvoare și de arme. Mohicanul... nu. Lucrurile nu-s la locul lor. Prieteni. Dați-mi voie să încep cu fluviul, marele fluviu care străbate ținutul, Enisei.

În timp ce Samarin își spunea povestea, adresându-se atent, pe rând, fiecăruia dintre ascultători, Anna se mira de cât de vii și nevinovați păreau ochii lui rugători față de urâciunea întâmplărilor pe care le descria. Își dădu seama că hotărâse deja că omul era nevinovat și că n-avea să-și schimbe părerea; adică nu era vinovat de ceea ce încerca Mutz să scoată de la el. Era surprinsă că ajunsese atât de repede la un verdict și își dădea seama că nimic nu era mai convingător decât un om care putea simți toată plenitudinea lumii – cu ce avea ea mai rău, așa cum s-ar putea petrece, și cu ce avea mai bun – fără să-și piardă sufletul pentru nici una din părți și fără să se atașeze de acea parte. Convingător nu se potrivea. Poate mai curând fermecător. Uneori, când vorbea, când se detașa o clipă de ascultătorii lui și părea să se cufunde în sine pentru a aduce amintiri la suprafață, sau când vocea lui se schimba și din gura lui ieșea argoul și timbrul celorlalți osândiți, ea simțea că ei i se adresează; că

avea în față un bărbat care nu doar că-și negocia propria viață, dar o și lua pe ea alături, ca să-i arate cum e să fii ca el.

— Când am ajuns la stația terminus de cale ferată de la Eniseisk cu paznicii mei, încă mai credeam că aveam să fiu surghiunit într-un sat din interiorul țării, povestea Samarin. Îmi imaginam genul de loc unde erau trimiși politiciii, undeva la câteva zile de mers în josul fluviului, și de unde se putea ajunge probabil la ultima gară cu căruța sau, iarna, cu sania. Îmi închipuiam un șir de case de-a lungul fluviului, cu un debarcader și pășune și, în spate, pădurea. Un magazin unde localnici și vânători de animale pentru blănuri – care folosesc capcane – vin să bea ceva și să se aprovizioneze. Aveam să primesc o cameră într-o casă țărănească, lângă grajd, și o să mi se dea munci ușoare de făcut, aveam să tai lemne, să-i învăț pe oameni să citească, să beau ceai cu vreun personaj care se închipuia liberalul locului, să le țin localnicilor companie la un

rachiu iarna, discutând știri din Europa din ziare vechi, să mă duc la plimbare în pădure, să-mi iau notițe pentru articole despre floră și faună. Se vor aștepta să încerc să evaderez. N-ar fi fost greu. Aș fi plecat pur și simplu. Dar eu n-aveam de gând să evaderez. Eram bucuros că nu fusesem spânzurat. Nu voiam să mai pun niciodată mâna pe o bombă. Imperiile se distrug singure în războiul din apus. Se sfâșiau unul pe altul mai bine decât ar fi putut-o face un terorist solitar și erau departe de tot, de cealaltă parte a Uralilor, cu trei fluvii largi între ele și mine. Aveam să aștept să se termine. Așezat pe lada mea, pe chei, în timp ce paznicii mei verificau documente împreună cu poliția locală, visam că am să fiu ca tânărul Tolstoi iar Siberia avea să fie Caucazul meu. Un diadia[9 bătrân o să mă ia la vânătoare în pădure, o să am o aventură cu o fată din sat, pielea o să mi se tăbăcească atât de tare de la soare și de la ger că am să mai simt țânțarii doar cât să știu că sunt în viață. Asta se întâmpla acum cinci ani, ceva mai spre iarnă decât acum, dar soarele era încă pe cer, fluviul Enisei curgea în fața mea, larg și leneș. Vedeam pești sărind la suprafață. Era vreme.

Am auzit ușa neunsă de la biroul companiei de vapoare deschizându-se, fără să se mai închidă. Cineva ieșise și stătea în prag, privindu-mă, un bărbat gras în uniformă de vaporean, mijindu-și ochii și frecând în mână niște mărgele. M-a studiat preț de un minut și, fără să-și ridice picioarele, s-a întors spre

întinericul biroului și i-a strigat cuiva pe care nu-l puteam vedea:

„Am putea să-l trimitem pe politic la ei“.

O vreme, n-a răspuns nimeni. Pe urmă, am auzit o voce, dar n-am deslușit ce spunea. Bărbatul cel gras s-a uitat la mine și m-a întrebat:

„Cu ce se ocupă tatăl dumitale?“

I-am spus că înainte să moară fusese arhitect.

„Nici un grad“, a spus bărbatul, vorbind spre interiorul biroului, și a scuipat. „Probabil“, mi-a spus mie de data asta, „ești socotit o mare amenințare pentru societate, de vreme ce te-au exilat când au atâta nevoie de carne de tun pentru nemți. Mă îndoiesc că-i pasă cuiva ce facem cu dumneata.“

M-au îmbarcat împreună cu paznicii mei pe un barcaz cu aburi. Pe ambarcațiune se aflau un geolog și un echipaj de trei persoane: căpitanul, mașinistul și un marinar. M-au legat de gleznă cu un lanț de-o balustradă și ne-au lăsat, pe mine și pe paznici, să dormim pe punte peste noapte. Am întrebat unde mă duceau. Echipajul n-a vrut să-mi spună. Geologul a zis că e secret de stat. În primele câteva nopți ne-am oprit în dreptul unor așezări de pe malul fluviului. De fiecare dată credeam că o să mă dezlege și o să mă lase acolo, dar se întâmpla mereu același lucru. O mulțime de oameni, cu tot cu câini și vaci, ne aștepta dincolo de debarcader, urmărind acostarea ambarcațiunii ca și când ar fi asistat, și nu le venea a crede, la întoarcerea unui copil pierdut. Apoi,

geologul, echipajul și gărzile debarcau și eu rămâneam acolo unde mă aflam, legat în lanț ca un câine, cu o pătură și ceva pește uscat și apă și doar cu stelele și gerul să-mi țină tovarășie. Vedeam lămpile luminând în ferestrele izbelor din așezare și-i auzeam pe localnici cântând și rostind toasturi în timp ce-i întâmpinau pe oaspeți cu vodcă. Uneori, paznicii îmi mai aduceau câte ceva de mâncare. Alteori, un sătean, de obicei dintre cei bătrâni, care fuseseră ei înșiși surghiuniți, sau tineri ai căror părinți fuseseră surghiuniți îmi aducea ceai sau cașa sau o bucată de cânat. Mă întrebau despre mine, despre politică și despre război. Toți aveau fii și frați pe front. La sfârșit, toți scuturau din cap, șopteau „Doamne Dumnezeule“ și plecau, iar eu încercam să dorm în

frig, cu sunetul apei lovind chila și apoi în tăcere, după ce cântăreții și animalele lor adormeau.

Cu cât înaintam spre nord, așezările se răreau și dispăreau. Copacii și nopțile se scurtau și gheața de pe punte nu se topea până după-amiaza. Geologul Bodrov era tot mai agitat. Stătea tot timpul la prova. De câte ori apăreau promontorii, îl ruga pe căpitan să oprească. Avea ciocănelul în mână, voia să ia eșantioane. Căpitanul refuza, clătinând din cap. Căpitanul devenea tot mai tăcut, cu cât ne apropiam de Arctica, singurele cuvinte erau ordinele strigate jos, la mașinist, să mărească presiunea. Se temea că fluviul o să înghețe și ambarcațiunea o să rămână captivă înainte de-a se putea întoarce spre sud. Cu cât era mai tăcut căpitanul, cu atât mai vorbăreț devenea Bodrov. A tras un chiot într-o noapte, când a apărut aurora boreală, ca o ploaie de praf ce se revarsă printr-o spărtură din împărăția stelelor și i-a prins pe după umeri pe paznicii mei care alergaseră să vadă ce se petrece. Le-a explicat cum se naște aurora boreală și le-a înșirat numele stelelor care formează constelațiile. Într-o zi, am văzut un tungus călare pe un ren cât un cal, care ne urmărea de la marginea pădurii, ținând în mână un harpon, și Bodrov a început să-i facă semne cu mâna și să-i strige ceva. Bărbatul și-a întors renul și a dispărut în întunecimea pădurii. Când am trecut Cercul Polar, Bodrov a scos o sticlă de coniac francezesc și ne-a pus să bem în cinstea Stelei Nordului și a cântat cântece studențești, cam așa: Ținta noastră-i Polul, băieți, fetele tunguse sunt neveste drăguțe, în cort o să locuim, chirie n-o să plătim și cu zăpadă o viață-ntreagă o să ne hrănim.

Căpitanul și-a băut coniacul, s-a dus la ghiordel, l-a aplecat peste copastie, l-a scos plin și l-a turnat peste Bodrov. Am simțit cu toții mușcătura frigului pe obraji. Căpitanul a spus:

„Asta este ființa acestui fluviu. Curge spre nord. E rece ca moartea și e chiar moarte. Acesta este deșertul unde nu crește nimic. Nimeni n-ar trebui să fie obligat să trăiască aici“.

Bodrov și-a șters apa de pe ochi, a rămas o clipă năuc, apoi a râs și și-a frecat obrazul până s-a înroșit.

„Priviți fluviul! a spus. Plin de pește! Văzduhul e plin de păsări și pădurea de elani și samuri. Câteva mii de tunguși, cu sulițe și topoare, care stau în colibe,

trăiesc bine aici, în timp ce voi, oameni civilizați, o luați la sănătoasa spre sud la primul semn de îngheț. Rocile sunt doldora de aur, diamante, platină, rubine, e cupru și e nichel, sunt mări de cărbune și lacuri de petrol. Lacuri de petrol cât să lumineze lumea!“

În timp ce vorbea și-a scos hainele de pe el și a plonjat în fluviu, a ieșit la suprafață zâmbind larg și ridicând pumnii deasupra capului. Căpitanul a înjurat, a oprit vasul și i-a aruncat o parâmă. Dacă l-ar fi lăsat în apă, ar fi murit în câteva minute. L-au dus sub punte, înfășurat într-o pătură, tremurând. Căpitanul s-a uitat la mine și a repetat:

„Nimeni n-ar trebui să fie obligat să trăiască aici“.

Căpitanul a pus să mi se scoată lanțul și m-a lăsat să dorm în sala cazanelor, unde mirosea a fum și a sulf. Înainte de acel moment, niciodată în viața mea nu fusesem atât de fericit ca atunci când m-au dus înăuntru, din frigul de afară și m-au lăsat să dorm acolo. Nu era nimic moale pe care să te întinzi și podeaua era acoperită cu cenușă, zgură și bucăți de cărbune, dar era cald. Căldura era atât de bună, era ca un prieten căruia-i fusese dor de mine și urma să-i fie dor de mine când aveam să plec iar.

Marinarul m-a zgâlțâit să mă trezească, mi-a dat o mătură și mi-a spus să merg sus, să curăț zăpada. Era dimineață și vasul înainta cu viscolul în față. Malurile abia de se zăreau prin vălătucii de zăpadă din aer. Chipul căpitanului din cabina timonei era furios și înspăimântat. Niciodată până atunci nu mai ajunsese atât de departe în nord la o dată atât de târzie din an. Am curățat zăpada ore întregi, tăindu-mi drum în susul și în josul navei, până a început să mă doară spatele. Viscolul s-a muiat, vântul a scăzut în intensitate și zăpada cădea cu fulgi mari și grei. La marginea apei am văzut ceea ce-l înspăimânta pe căpitan. Lame delicate, curbate de gheață care se închegau deasupra noroiului înghețat, semitransparente, fragile și puternice totodată. Erau mai puțini copaci acum, mai îndepărtați unul de altul și încremeniți.

În ziua următoare, am luat-o spre răsărit, părăsind Eniseiul și intrând pe un afluent. Asta însemna că mergem împotriva curentului, ceea ce ne încetinea avansarea. Curentul era însă puternic, râul negru și adânc, ceea ce ținea gheața la distanță. Cerul a căpătat culoarea pielii și viscolul a revenit. Când s-a domolit, am văzut munți abrubți de rocă cenușie acoperiți cu zăpadă.

Bodrov, cu o căciulă din blană de lup și cu haină neagră de miel, era în extaz. Ne-a spus că era Putorana și că povestea lumii stătea scrisă acolo.

L-au lăsat la mal, la o izbă, și au promis că vin înapoi în patru zile, să-l ia. El nu-i asculta. Era nerăbdător să ajungă pe uscat, cu ciocanul lui, cu instrumentele lui și cu galoșii lui. Înainte să dispară din raza noastră vizuală, l-am văzut urcând voinicește pantele din spatele izbei, lăsând o urmă printre copaci.

L-am întrebat pe căpitan ce-avea să se întâmple cu Bodrov dacă vasul rămânea prins în ghețuri, în amonte. Căpitanul s-a uitat la mine ca un om care vede un câine făcând jonglerii.

„Vânează sau moare. Dar acolo unde mergi dumneata n-ai să-ți mai faci griji pentru el.“

Două zile mai târziu, chiar după ivirea zorilor, ajungeam la Grădina Albă.

Grădina Albă

Grădina Albă e în tundră, între râu și niște coline stâncoase, în formă de con, înălțimile subalpine ale Munților Putorana. Colinele au jgheaburi adânci, iar jgheaburile sunt striate; ați văzut vreodată cochilii de limpeți? Așa sunt colinele. Înalte de doar câteva sute de metri, dar chiar și în august în jgheaburi e zăpadă. La nord de coline se află munții, ghețarii, districtul Taimîr și Oceanul Arctic. Râul face un cot și Grădina Albă e pe promontoriu, așa că râul o mărginește la est, sud și vest. Pe o distanță de peste o mie cinci sute de kilometri în orice direcție, nu găsești nici o așezare omenească, în afara corturilor tunguse de piele. Vara găsești mușchi, fructe de pădure și flori pe pământ și sunt tufișuri, tufișuri aspre. Când înverzesc, vreme de câteva săptămâni, arată ca o sârmă ghimpată care dă frunze. Nu întâlnești copaci. Nu există iarbă. Pământul e tot timpul înghețat sub picioarele tale. Afară, pe gheața de pe râu, în ianuarie, e un ger de minus șaptezeci de grade. Asta atunci când e vremea liniștită. Când suflă viscolul, purga neagră, poate să clădească peste noapte troiene mai înalte decât catargul unui vas. E o lume nepământeană. În studenție, vorbeam despre cum s-ar putea construi o rampă

destul de înaltă și destul de lungă pentru ca un tren să zboare de la capătul ei în spațiu, spre Lună sau spre Venus. Un asemenea loc era Grădina Albă, la punctul terminus al unei călătorii pornite de la suma tuturor căminelor noastre. În miez de iarnă, aerul e alt aer, te doare când respiri. Soarele nu se vede săptămâni în șir. Trebuie să dai cu piciorul în pilonii debarcaderului ca să crezi că există vreo legătură între locul în care te afli și locul în care te-ai aflat, și chiar când vezi bărcile trase pe mal, ele îți par ambarcațiuni căzute din greșeală din ceruri, când râul este atât de înghețat că ar putea fi mai tare și mai vechi chiar și decât stâncile, iar a crede că s-ar putea topi și deveni iar apă înseamnă un act de credință mai puternic decât al oricărui pravoslavnic. Când vine vara cu lumina ei eternă, e ca prăbușirea definitivă în nebulă, cu soarele care nu mai pleacă. Lagărul se afla pe o întindere de pietriș alb, de cuarț. În mijlocul verii, reflecta soarele preț de câteva zile, arzându-ți

retina cu o imagine pe care o vedeai și cu ochii închiși. Sus, lângă coline, era o cascadă și, când nu era înghețată, lăsa minerale pe stâncile pe care cădea, cristale mari, albe, care luau forme de trunchiuri și crengi, ca pomii de Crăciun. Când le vedeai prima oară le socoteai frumoase, dar cu vremea ajungeai să le urăști, așa cum se întâmplă cu surghiuniții când descoperă că suvenirurile din viața lor de altădată sunt falsuri. Primii europeni care au dat cu ochii de acel loc au văzut cuarțul scânteind și copacii minerali și l-au botezat Grădina Albă și și-au imaginat că acolo trebuie să fie aur. Ne puneau tot timpul să căutăm, să săpăm în coasta dealurilor cu târnăcoape, țepușe și ciocane, încercând să dăm de filoane de metal prețios, sau de orice metal, fier, nichel. Nu găseam nimic. Doar transformam stânca solidă în stâncă sfărâmată și fiecare stâncă pe care o sfărâmai te întărea sau te secătuia, dar oricum te îmbătrânea.

Când am ajuns, mi s-a dat un pat într-o baracă împreună cu alți patruzeci și am fost repartizat unui șef de echipă pentru o muncă ce urma să înceapă în ziua următoare. Douăsprezece ore pe zi, șase zile pe săptămână. Duminica era zi de odihnă. Nu eram pregătit pentru Grădina Albă. Am intrat în baracă cu o valiză și o ladă cu cărți, cu capul ras ca un pușcăriaș, dar purtând încă uniforma mea de student. Ceilalți osândiți s-au uitat la mine de parcă aș fi fost un portofel burdușit pe care-l scăpase cineva și singura problemă era să se asigure că proprietarul era destul de departe. Mă aflam acolo în baza Codului Penal, ca și ei, dar nu eram ca ei. Nu că m-ar fi urât. Ură nu exista.

Nu era vorba despre ură, doar ura de care ai nevoie ca de o băutură, s-o înghiți înainte de-a lovi pe cineva. Să vă explic ce puțin pricepeam: credeam că lagărul îl conduce comandantul, un aristocrat pe nume prințul Apraksin-Aprakov, și credeam că paznicii sunt uneltele lui, cu care ne ține pe noi în frâu. Firește că el nu era conducătorul lagărului; era proprietarul lui. Rolul paznicilor era să-l apere pe el și să se asigure că nu evadează nimeni. Conducerea lagărului era lăsată în seama celor mai importanți deținuți, în principal trei autorități criminale, Avraam Chibritul, Serghei Mitralieră și Mohicanul.

Am început să mă îndoiesc de existența prințului Apraksin-Aprakov. Nu l-am văzut niciodată, ani de zile, deși se zicea că e acolo. Avea o casă la marginea lagărului, chiar lângă sârma ghimpată. Noaptea se vedeau lămpi arzând și se auzea un gramofon. Singura dovadă a prezenței sale erau hotărârile lui sucite. Odată, Pcelențev, mai-marele paznicilor, ne-a adunat la echinocțiul de toamnă și ne-a spus că prințul avea plăcerea să ofere onoarea de-a sculpta o reproducere în gheață a Pavilionului Regal de la Brighton, Anglia. Nimeni n-a spus nimic. Tolik Roșcatul, un hoț de găini recidivist din Kiev, a zis că el nu fusese în Anglia, dar cunoștea o fată din Brovarî a cărei lenjerie intimă provenea din Manchester. Locotenentul i-a dat douăzeci de lovituri de cnut și l-a ținut închis câteva zile într-o cușcă, până când i-a ajuns zăpada la glezne. Și-a pierdut două

degete de la picioare. S-au înnegrit și chirurgul le-a tăiat cum curăță bucătarul un cartof. Tolik a zis că nu era nimic grav, tot îi mai rămăseseră opt degete și doctorul îi dăduse câte o înghițitură de alcool înainte de fiecare, așa că l-a rugat să i le taie pe toate, încet, în schimbul a o sută de grame de alcool pentru fiecare și o să accepte să-și amorțească durerea cu alcoolul, însă doctorul i-a spus că de-abia de-i mai rămânea ceva spirt pentru sine până venea dezghețul, și ce-o să facă el cu opt degete sănătoase acum că pământul era înghețat și nu le putea îngropa, va trebui să le ardă. Se temea că degetele s-ar întoarce să-l bântuie, opt stafii de degete creștine care să se cațare pe salteaua lui la lumina lunii. Sculptura în gheață nu s-a mai realizat.

Am fost furat, încătușat, batjocorit de unii dintre deținuți, ajutat de alții, lăsat în pace de cei mai mulți. În primul an, când exista o cantitate acceptabilă de hrană – vapoare cu aburi care treceau toată vara și turme de reni gonind iarna

din sud spre Grădina Albă am putut să rezist la muncă. Prințul stabilea norme, însă șefii echipelor de muncă nu le aplicau cu strictețe. Aveau grijă ca atunci când treceau pe lângă locul unde munceai târnăcopul tău să lovească stâncă și aveau grijă ca echipa lor să fi lăsat în urmă o suprafață de coastă modificată la sfârșitul schimbului și, pentru că ei aveau grijă, cei din preajma ta aveau și ei grijă și te supravegheau.

Trebuie să fi fost în 1916 când situația a început să se schimbe. A sosit o barjă militară și i-a dus de-acolo pe cei mai puternici și mai generoși dintre osândiți, ca să fie măcelăriți în uniformă. Prințului i s-a ordonat să caute metale de război, nu știi ce-o fi însemnat aia, și el ne-a dublat normele, acum că avea oameni mai puțini la muncă. În același timp ni s-au redus rațiile.

La început, când am sosit în lagăr, exista o baracă-bucătărie. Un grup de deținuți care intrau acolo cu paznici pregăteau mâncarea, coceau pâinea și o distribuiau înăuntru. Eram hrăniți de două ori pe zi, pâine, cașă, ciorbă și ceai, uneori o bucațică de cârnat de ziua de naștere a prințului sau de ziua vreunui sfânt. Și paznicii mâncau acolo, dar ei rămâneau înăuntru, iar noi ne întorceam în barăcile noastre să ne mâncăm porția. Când au început lipsurile, primul lucru a fost că ciorba nu mai era așa deasă și cașă din farfurie era mai puțină. Amestecau rumeguș, cenușă și bucăți de mușchi uscat în făină, ca să înmulțească pâinea. Pâinea era cenușie și nu se ținea. Când încercau să taie pâinile, se sfărâmau ca putregaiul. Uneori felia de pâine era mai mult o mână de coji și firimituri.

Am început să devin obiect de negoț. Îmi aparțineam lui Chibrit și el a început să mă vândă. Ori mă vindea ca sclav, să muncesc o jumătate de schimb în plus pentru un cumpărător, ori îmi vindea rația. Într-o zi, mi-a vândut și munca și rația. Era să mor. Șaisprezece ore cu târnăcopul în zăpadă și doar apă fiartă la sfârșit. Am pus în apă paie din saltea. Știi că sună absurd, însă n-aveam nimic altceva ca s-o mai îngroș. A doua zi

am mâncat și am lucrat un schimb normal, dar acel deficit m-a afectat luni de zile. Încă mai simt lipsa acelei mese. Salvarea mea era Mitralieră, cel puțin așa părea. Autorități ca el nu simțeau niciodată lipsurile; tot timpul erau în căutare de distracții. Am auzit că nu știe să citească și m-am oferit să-l învăț, să-i citesc, dacă mă cumpăra de la Chibrit. A făcut târgul. În continuare trebuia să muncesc cele douăsprezece ore, dar nu mai mult, și aveam o șansă

mai bună să mănânc. Lui Mitralieră îi plăcea să aibă cărțile pe un raft lângă pat și eu îi citeam. Îi plăceau Pușkin și Apocalipsa. Era sentimental. Era din Caucaz, Svanetia, purta bonetă cenușie. Jefuise bănci. Furase o mitralieră de la o unitate din Kutaisi și o instalase la spatele unui dric cu patru cai. Muniției îi zicea caviar și mitralierei, peștoaică de sturion. Intra cu atelajul în piețe prăfoase mengreliene, dădea prelata jos și arma mitraliera, urlând: „Depune icre!“ și toată lumea fugea din bancă, i se aruncau banii pe fereastră, dar n-ajuta la nimic, pentru că odată ce făcuse anunțul, nu se putea opri până nu-și golea toate gloanțele în bancă. Atunci când l-au prins, se scâldea gol, cu mitraliera, într-o cadă de porțelan plină cu ulei de măsline. S-a oferit să meargă cu arma la război, să omoare nemți. Le-a zis: „Numai eu pot s-o fac pe peștoaică să depună icre“. I-au despărțit, pe el l-au trimis la Grădina Albă și mitraliera au dus-o la război fără el. Și n-a mai funcționat niciodată, însă se zicea că era din pricină că marca de ulei cu care fusese unsă nu era cea bună. Voiam să-i citesc din Bakunin. Credeam c-o să-i placă Bakunin. Dar el nu voia să audă decât despre ultima trâmbiță și Prizonierul. Știți, Pușkin.

Suntem păsări, suntem pe moarte: timp, frate, timp!

Acolo, dincolo de nori, unde suie munții albi

Acolo, unde pământul împrumută albastrul mării

Acolo, unde numai vântul umblă, și eu.

Prima și a doua oară când i-am citit poemul a vărsat câteva lacrimi, m-a îmbrățișat, m-a sărutat și a adormit. A treia oară, părea că pe obrazul lui carnea se transforma în cremene pe măsură ce citeam. Multă vreme, după ce-am terminat de citit, a rămas culcat pe pat, fără să se miște, cu ochii larg deschiși. S-a ridicat și a început să umble în sus și în jos prin baracă. Și-a împreunat pumnii și a început să scoată sunete ca și când ar fi tras cu mitraliera. Măsura încăperea de la un cap la altul, sunetele deveneau tot mai puternice și de câte ori ajungea în dreptul meu mă fixa cu privirea. S-a oprit, a zbierat: „Depune icre!“ și m-a lovit în obraz cu pumnii împreunați. Era o

matahală de om, m-am prăbușit pe loc, el stătea călare pe mine și mă izbea cu pumnii în obraz, în gât, în piept, scoțând sunetul ăsta din gâtlej, ah-ah-ah-ah-ah-ah-ah, și de pe buză i se scurgeau spume și flegmă. Cred că era... în sfârșit, s-a oprit brusc și s-a prăbușit peste

mine, cu țepii obrazului pieptănându-mi șuvițele însângerate ale bărbii. Soție n-avusese niciodată și îi era foarte dor de mitraliera lui.

Eu credeam în Dumnezeu mai puțin decât oricare dintre ei, dar singur eu, dintre toți, credeam că meritam să trăiesc. Nu doar că voiam, dar și meritam, ca și cum ar fi existat altcineva care să hotărască. Ei simțeau asta. Erau curioși. Îi întărâta. Se întrebau cine era acel altcineva. Voiau să mă demonteze în părțile componente. Voiau să pipăie înăuntrul meu. Mitralieră a zis:

„Ce te face să crezi că ești mai bun ca noi?”

„Nu cred asta“, am răspuns, „toți oamenii sunt la fel.“

M-a privit îndelung în ochi și mi-a spus să mă dezbrac.

„O să vedem“, a zis, „dacă toți oamenii sunt la fel.“

Peste două zile m-am trezit pe podeaua barăcii. Abia de puteam vedea, însă el era acolo, îi deslușeam bocancii și genunchii grași revărsându-se peste bombeuri când s-a ghemuit acolo, privind la ce-mi făcuse. Întreba: ce-i aia ce ziceai, era interesant, ceva despre proletariat.

„În socialism“, întreba el, „am să ajung să am mitraliera mea?”

I-am spus că, așa cum înțelegeam eu dogma socialistă, toți muncitorii vor avea acces deplin și egal la mijloacele de a-și apăra căminele și locul de muncă.

— Da, dar am să pot să jefuiesc bănci?

I-am spus că pe viitor nu va mai trebui să jefuiesc bănci. A scuipat și a zis că nu știam eu ce-i trebuia și ce nu-i trebuia lui și m-a lăsat acolo.

După aceea, Mitralieră nu m-a mai bătut așa de des, în schimb continua să-mi fure mâncarea. Noaptea, când nu putea dormi, se lăsa pe genunchi lângă patul meu, își vâra mâna sub pătură și-mi atingea coastele, trecându-și buricele degetelor prin spațiile dintre ele, frecând cu palma adâncitura unde-mi fusese stomacul, frământând scobitura de la un șold la altul, ca un brutar care întinde aluatul. Zicea:

„Vrei să știi ce fac?”

Îi răspundeam că nu. Iar el zicea:

„Îți caut inima“.

Stăteam nemișcat pe spate și-l lăsam să caute. Aș fi vrut să-i cer niște pâine. Mi-era frică. Degetele lui erau aspre și calde și, prin oase și prin carne, îl simțeam zguduit de plâns. Uneori lacrimile îi cădeau pe fața mea și deschideam gura. În întuneric, nu putea vedea că le beam. Dimineața, îmi lua jumătate din rația de hrană. Lua și de la ceilalți mâncare, dar nu atât de multă. Îmi spunea:

„Cine-i cel care-ți poartă de grijă, intelectualule?”

Iar eu răspundeam:

„Nimeni“.

„Nu ești sfânt, nu-i așa? Lui Dumnezeu nu-i trebuie sfinți care nu cred în el.“

„Nu.“

„Atunci, de ce crezi că tu meriți să trăiești? O fi proletariatul.“

Îi răspundeam că nu puteam mânca proletariat. Zicea:

„Păi nu trebuie să-l mănânci pe tot, și râdea“.

Încercam să râd și eu, gândindu-mă că s-ar putea să-mi lase mai multă pâine. Observam cât devenise de tăcut Mitralieră, în ton cu tăcerea generală ucigașă care se lăsa peste lagăr pe măsură ce hrana se termina și paznicii începeau să

dispară. Osândiții și soldații din garnizoană flămânzeau. Se vedea pasărea foametei dând târcoale deasupra capetelor, așteptând să puiască foamea, o pasăre-mamă bolnavă în așteptarea unui puiet de craniu alb care să-și facă drum orbește afară, spărgând cu ciocul găoacea acestor capete ofilite.

Am auzit despre revoluții și despre pacea cu Germania și că erau lupte în toată țara. De obicei, când e o revoluție, se golesc închisorile, nu? Dar nu Grădina Albă. Eram prea departe ca să-și aducă cineva aminte de noi. Prințul a hotărât că e bine să aștepte. Poate se credea mai în siguranță aici. El ne croia știrile. Prelua un colet cu știri în miez de vară și le drămuia pe tot parcursul sezonului rece, umflându-le cu minciuni pentru a-și ține prizonierii în frâu și paznicii loiali. Undeva, în vreo cancelarie de la Petrograd, vreun ministru sau revoluționar, sau ministru-revoluționar trebuie să fi semnat niște ordine de desființare a lagărului, eliberându-l în sfârșit pe deținutul politic, adică pe mine. Și ministrul a ieșit să cineze, pentru că Grădina Albă este foarte, foarte departe de Petrograd, dincolo de Urali și undeva, pe Transsiberian, și sus, sus, chiar la marginea lumii, și el n-avea de gând să ducă personal ordinul. Așa că, probabil, ordinul s-a pierdut. Poate a venit prin firul de telegraf și s-a poticnit acolo unde firul era tăiat de partizani, sau a ars într-o bătălie dintr-un oraș de pe traseu, sau a fost folosit de un jefuitor de cadavre, care și-a răsucit în el o țigară, ori a fost pur și simplu dus de vânt și a zburat printre copacii din taiga și s-a înfipt în crengile unei zăde înghețate și a ajuns căptușeală într-un culcuș de veveriță. Așa că acum doi ani am auzit că fusese o revoluție, dar revoluționarii erau credincioși țarului și războiului, deci noi rămâneam deținuți. Apoi, anul trecut am auzit că revoluționarii nu erau credincioși țarului și războiului, dar erau pe cale să fie nimiciți de Albi, care erau credincioși, așa că noi continuam să fim deținuți. Și, pentru că Rusia era acum mai mult în război cu sine decât cu Germania, mâncarea avea să fie încă și mai puțină.

De multe ori am crezut că îmi trăiam ultima zi și, întruna din acele zile, am fost oprit de Mitralieră și de Roșcat în fața bucătăriei. Aveam la mine pâinea lor și a mea: la un loc o rație întregă, și aceea amestecată cu făină de oase făcută din părți de schelete pe care tungușii le căraseră din oceanul de nord și fericiseră lagărul cu ele în schimbul

unei lăzi de puști și muniție cu o lună în urmă.

Singurul avantaj al flămânzirii era acela că-mi luase orice urmă de mândrie. Am îngenuncheat în zăpadă în fața lor, ținând pâinea la piept, și m-am ploconit, așa încât fruntea mea atingea cizma lui Mitralieră. M-am ploconit iar și iar, atingându-i cizma cu fruntea, așa cum văzusem că fac țăranii cu receptorul, și l-am implorat să-mi îngăduie să-mi păstrez pâinea. L-am numit cumsecade, stăpân, Excelență, cel mai viteaz și mai onorabil bărbat din tot Caucazul, cel mai grozav mitralior din lume, i-am spus că eram o scârnăvie împutită care nu dorea altceva decât să-l slujească pe el, care și-ar da viața pentru el, așa neînsemnată cum era, că nu meritam nici să fiu preș pe care să calce el, că eram cel mai nenorocit, cel mai nevolnic păcătos de pe fața pământului, care meritam să mă târăsc pe mâini, laolaltă cu viermii, cu șerpilor și gândacii pentru tot restul zilelor mele, rugându-mă pentru iertare și pentru gloria nemuritoare a marelui Serghei Mitralieră Gobecia, un erou și un sfânt, dacă m-ar milui cu un strop din nesfârșita sa milă, dacă printr-un gest simplu și-ar dobândi adorația finală a unui om care-l iubea și-l venera deja ca pe un zeu printre oameni, dacă mi-ar îngădui să păstrez câteva firimituri din pâinea pe care cu umilință i-o aduceam din bucătărie, pentru a fi răsplătit de o mie de ori, în aur și sânge și în orice alt fel când războiul și nedreapta lui întemnițare aveau să ia sfârșit.

În timp ce rosteam aceste cuvinte, Roșcatul îmi dădea capul pe spate, trăgându-mă de păr, iar Mitralieră, fără să spună nimic, îmi smulgea pâinea dintre degete. Au luat-o toată și au plecat. Am văzut câteva firimituri pe pământ, le-am cules și le-am pus pe limbă. Mi-am ridicat ușurel limba până în cerul gurii și am lăsat firimiturile să se topească acolo. Am început să mă uit după alte firimituri pe pământ. Am sesizat o schimbare.

Un bărbat mă privea de la o distanță de vreo douăzeci de metri. Stătea în picioare lângă spațiul dintre două barăci, de unde se iveau cizmele lui Mitralieră, în poziție orizontală. Fața îi era cenușie. Toți aveam chipuri cenușii, dar la el era cenușiul unui vâl care flutura peste trăsăturile înțelepciunii cioplite în piatră, nu cenușiul pierit al cărnii înfometate. Zâmbetul lui era ca un deget care face semn, ca mila. Arăta bine hrănit, atent și blând. M-am dus până acolo și m-am uitat la Mitralieră, întins pe jos, cu gâtul tăiat. Mohicanul a rostit:

„Ți-a furat pâinea“.

Și mi-a dat o rație întreagă de pâine și o bucată de cânat. În timp ce mi le îndesam în gură și simțeam iarăși lumea și durerea mea, mi-a fost milă de Mitralieră, care împușcase și bătuse oameni pentru că nu le putea vorbi. Violența era singura limbă pe care n-o putea înțelege nimeni. Nu existau traducători. Și el îmi vorbise mie mai îndelung și mai dureros decât oricine.

„Eu înțeleg“, mi-a spus Mohicanul. „Pentru că eu înțeleg și înțeleg că tu înțelegi, trebuie să-ți port de grijă. Fiecare are locul lui, iar tu nu trebuie să mori aici.“

Și a mai zis Mohicanul:

„I-am vorbit pe limba lui“.

Marii bandiți se socotesc un neam aparte, ca aristocrații, trăind și respirând onoare, obsedați de modă, moda lor și a nimănui altcuiva. În ceilalți oameni, ei văd un fel de vânat a cărui unică onoare este să fie hăituit de bandiți. Ei împart femeile în cinci categorii. Mamele lor; bunici; născătoare; concubine; și târfe. Sunt înfumurați, viteji, nemiloși și sentimentali. Le place să cheltuiască banii pe care-i fură pe trandafiri, parfum și aur pentru femei pe care nu le cunosc. Pariază tot ce au pe tot ce pot, viețile lor pe care țurture cade primul. Hainele lor valorează mai mult decât casele lor, urăsc progresul, cred că lumea a fost așa dintotdeauna și așa trebuie să rămână. Preferă să moară decât să înghită o insultă. Astea le-am aflat la Grădina Albă. Am crezut că Mohicanul e unul dintre ei. Mă înșelam.

Fusese hoț și era respectat pentru asta. Jefuise o barjă cu aur și ucisese soldați. Mânua cu iscusință pușca și cuțitul. Se povestea că evadase dintr-o închisoare din Buhara și-i omorâse pe gardieni, pe toți, până la unul, și se mai povestea că dinamitase casa unui om de afaceri din Taganrog, băgând în mormânt întreaga familie, și se spunea chiar că făcuse o bancă în Alaska și traversase până în Ciukotka într-o sanie trasă de câini eschimoși. Era mai periculos decât ceilalți hoți pentru că nu avea sentimentalismul lor și nevoia lor de o suită care să-i lingusească. Simțea pasiunile omenești. Nu, nu le simțea. Le manipula. Le pipăia calitatea și le mirosea și le gusta și le freca de obrazul lui, însă ele nu sălășluiau în el. Era ca un om care poate simți agonia otrăvii, dar nu poate fi ucis de ea, indiferent cât de multă ar bea. Astfel, putea să simtă mila inundându-i trupul la vederea unui copil care-l privește prin

fereastra unei case pe care o dinamitase, și cu toate astea să închidă circuitul, pentru că mila nu lăsa nici o urmă în timp ce-l traversa. Cel mai îngrozitor lucru la el era siguranța. Pentru un asemenea om, ai crede, viața e un joc. Când nu există nimic pentru care să te zbați, când nu există dorințe omenști de neînvins, joci. El nu juca. La el era ca diferența dintre scris și desen. Noi ne trăim viețile ca scrisul. Penița se mișcă pe hârtie în rânduri ordonate. Trecutul e scris și poate fi citit, viitorul e alb și penița trebuie să se oprească pe cuvântul care se scrie acum. Mohicanul trăiește ca desenul. El desenează o tușă după alta, dar tușele se pot afla în orice parte a hârtiei. Când privești, tușele arată disparate și fără sens, dar cu ochii minții el vede întregul tablou, complet. Complet până la moartea lui. El nu face decât să umple spațiile goale. Asta ești tu pentru Mohican. O tușă în tabloul lui. Poți să te afli pe margine sau la mijloc, poți să fii un gât tăiat și un detaliu mărunț sau o singură privire care umple tot prim-planul. Numai el

știe, dar el chiar știe. El își știe propria ordine a lucrurilor.

În ianuarie, nu mult după ce Mohicanul a început să mă hrănească, Grădina Albă s-a prăbușit. Ultimele vase plecaseră cu cinci luni înainte, cu paznicii care reușiseră să-și cumpere un loc pe ele. De-atunci rămăseserăm izolați și gheața de pe râu n-avea să se spargă până cel mai devreme la sfârșitul lui mai. În lagăr, cea mai mare parte din an, paznicii și comandantul erau la fel de prizonieri ca și noi. Unde se puteau duce? Munții și ghețarii se înălțau ca un zid la nord, și chiar dacă ar fi putut fi trecuți, de partea cealaltă nu era nimic, doar altă tundră și Oceanul Arctic. Firește, puteai să treci râul înghețat și să te îndrepti spre sud, sau chiar să mergi de-a lungul râului până la prima așezare. Dar, până să ajungi acolo, mureai de frig sau de foame. Lagărul n-avea nici cai, nici camioane. Mai erau tungușii. Ei puteau să-ți vândă reni să-i călărești. Dar nu veneau la Putorana până în primăvară și nu puteai fi sigur că-i găseai dacă plecai să-i cauți, sau că te găseau ei, sau că ajungi măcar până la liziera pădurii. Doi paznici plecaseră în noiembrie să-și încerce norocul. Ne-am uitat după ei cum traversează râul mergând pe gheață, cum se cațără pe malul opus și străbat cu greu zăpezile de partea cealaltă. Era o coastă acolo și în cele câteva ore de lumină i-am tot văzut mișcându-se încet prin zăpada care le ajungea până la brâu. Nimeni nu se așteptase ca zăpada să fie atât de moale și adâncă în acel loc. Când lumina s-a dus, ei încă nu ajunseseră pe creastă și apoi s-a pornit un viscol și a doua zi zăpada le acoperise urmele și probabil îi

acoperise și pe ei. Nu știu dacă tungușii i-ar fi ajutat. Pierdeau mulți reni, luați de hoți ruși, de cazaci, de partizani roșii, mă rog, oameni care nici nu se gândeau că ar trebui să plătească.

Haosul era afară. Eu eram apărat. Niciodată nu mă simțisem așa în siguranță și confortabil. Mohicanul își rezervase pentru sine un spațiu cu paravan întruna din barăci, cu patru paturi, o masă și scaune, un dulăpior și câteva vase. Avea soba lui personală și cearșafuri atârinate peste fereastră. Stătea acolo și fuma, jucând cărți cu alți hoți și cu paznicii, în timp ce eu stăteam pe patul de sus, citind sau scriind. Pe mine nu mă băgau în seamă. Îi aduceau Mohicanului mâncare. El o punea deoparte și se apucau să joace. Când plecau, el împărțea totul și-mi dădea jumătate.

„Mănâncă până la ultima firimitură, intelectualule“, mă îndemna, de parcă aveam nevoie să mi se spună.

Am încetat să mai muncesc; el mi-a spus să nu mă duc.

„Ține soba aprinsă“, zicea. „Tu n-ai să mori aici.“

Săptămâni în șir doar asta am făcut. Am citit, am dormit, am pus lemne în sobă, am ascultat șuierul vântului de-afară și sporovăiala lor când jucau cărți. Coastele mi s-au ascuns într-un înveliș solid de carne și abdomenul mi s-a rotunjit, coapsele mi s-au făcut mai groase decât genunchii pentru prima oară după multe luni de zile. Un

răstimp scurt a fost extaz. Când ești obosit și înghețat și flămând, n-ai la ce te gândi decât cum să dai impresia că muncești foarte mult, de fapt muncind cât mai puțin, cum să faci rost de hrană și cum să furi căldură. Când epuizarea și frigul și foamea dispar, începi să te gândești la alte lucruri. Ai timp să visezi și visurile devin tortură. Toate patimile nefolositoare ți se întorc, picătură cu picătură, în inimă, frica de moarte, ura pentru autoritățile care te-au întemnițat, o stare de singurătate, chiar și mândrie.

Mohicanul și cu mine nu vorbeam. N-aveam nimic să ne împărtășim. El dormea, dar nu se odihnea niciodată. Minteia lui lucra tot timpul, dar niciodată nu-și lua răgazul să gândească. El era tot timpul activ, iar tot ce aveam eu era timp liber. Îl urmăream uneori, încercând să-l surprind într-un moment între

cărți sau somn, sau ascuțitul cuțitului, gândind că trebuie să fie clipe când o amintire l-ar tulbura într-atât că va trebui să se întrerupă, sau să se încrunte, sau când un gând căruia nu-i dăduse atenție i-ar îmboldi mintea, oglindindu-se pe chipul lui. Nu l-am surprins niciodată. Nu făcea niciodată nimic de prisos. Despre câți bărbați poți spune asta? Nu se scărpină, nu bătea darabana cu degetele, nu fluiera, nu căsca, nu-și freca bărbia, nu-și mușca buzele, nu șovăia când vorbea. Când își folosea ochii, o făcea cu un scop, el nu privea în gol pe fereastră, sau la perete, sau în tavan ca să-și odihnească mintea în timp ce visa cu ochii deschiși și-și deslușea în cap diverse lucruri. Am hotărât că era un om mare. Da, ochii lui. Un pește care privește în sus, prin gheață limpede la cerul de după-amiază ar vedea acea lumină și acel mister. La jocul de cărți, îi trebuia o secundă să-și citească mâna și era gata, fără să se mai uite la cărți, atunci ce să facă el cu ochii? Tot ce-l interesa era să-i urmărească pe ceilalți din jurul mesei. Găsea multe de văzut pe chipurile lor. Nu se gândea la nimic altceva când îi studia, doar la ei.

Nu știu cât a continuat acel fel de viață. Afară, lagărul era un murmur întrerupt de strigăte și de sunetul topoarelor pe lemn. Una din ultimele stări care mi-au revenit când eram bine hrănit a fost sentimentul că mă aflam atât de departe de lume, însă mă descurcam cu acea senzație, îngăduindu-mi s-o iau puțin razna, imaginându-mi că eram un explorator arctic, prins în ghețuri pe o navă, în așteptarea unei expediții de salvare. Întregul lagăr fusese nebun ani de zile, o nebunie mai profundă și care creștea odată cu foamea, însă eu asta o uitasem, altfel mi-aș fi dat seama că, atunci când se va ridica soarele deasupra orizontului pentru prima oară din noiembrie, lumina avea să pătrundă direct în creierii osândiților, avea să le hăcuiească nervii ca o daltă și acela va fi sfârșitul Grădinii Albe.

În dimineața în care a revenit soarele, stăteam lângă fereastră, mâncând pâine cu brânză și citind Edward Bellamy. Ceva a pătruns prin fereastră, un pumn strâns, tot numai încheieturi sfâșiate și însângerate, vene și tendoane uscate, iar de braț atârnav zdrențe și aer înghețat. Pielea era vie, albastru-cenușie, străvezie, deasupra mușchilor

topiți. Zgomotul de sticlă spartă și izbitura frigului, priveriștea zdreliturilor roșii pe pielea cenușie au venit toate într-o clipă; am aruncat cartea, m-am ridicat în picioare și m-am tras îndărăt. Gheara umană s-a strâns pe mâncare

și a smuls-o, tăindu-și o arteră la braț în timp ce se retrăgea prin spărtura zimțată din fereastră, lucruri pe care le-am văzut pentru că am ridicat cearșaful și am văzut lagărul afară, în lumina zorilor, pentru prima oară după atât de multă vreme. Am văzut bărbatul care spărsese fereastra să-mi smulgă mâncarea, sângele care i se prelingea din mânecă și care se transforma în gheață roșie când atingea pământul, el nu băga de seamă și își îndesa mâncarea în gura care se strânsese peste dinți – buze nu mai avea, doar o gaură cu dinți. Obrajii erau și ei căzuți, oasele pomeților împungeau în afară peste obraji iar pielea i se subțiasse și se întinsese peste frunte, ochii erau morți și adânciți în găuri negre: era un craniu cu pielea unui mort cusută pe el. Pe când îl priveam siderat, un alt osândit, un alt schelet mișcător a încercat să-i smulgă mâncarea. S-au prăbușit amândoi în zăpadă, luptându-se, străduindu-se să se ucidă unul pe altul cu ultima picătură de forță, căutând cu degetele fiecare ochii celuilalt, cu picioarele pedalând după sprijin, cu toate că amândoi erau la fel de firavi ca oasele care-i alcătuiau. Nu vorbeau și nu strigau în timp ce se băteau, le auzeam doar răsuflarea.

La vreo douăzeci de metri de baraca noastră am zărit un cadavru despuiat, un alt schelet învelit în piele, cu fața în zăpadă, cu păr și sânge amestecat și înghețat în jurul unei răni de topor în cap. Un paznic îmbrăcat în haină de oaie a trecut în fugă, cu revolverul scos. Am auzit un fluier, apoi împușcături.

Am auzit glasuri răstite de cealaltă parte a barăcilor. Celelalte autorități, Chibrit și Țiganul, acesta din urmă se extinsese pe domeniul rămas gol de când fusese ucis Mitralieră, voiau ceva de la Mohican. Chibrit zicea:

„Trebuie să împarți cu noi. El e prea mult pentru un singur om“.

Iar Țiganul a adăugat:

„E sfârșitul, s-a terminat. E vremea să împărțim orașul, frate. Doar o bucățiță, o mică bucățiță. Eu, unul, am să iau inima. Inimă crudă, încă fierbinte, asta-mi place“.

Replica Mohicanului:

„E sfârșitul. Eu, ce am, păstrez. Ce păstrez merge cu mine. Voi duceți-vă să-i faceți pe prinț și ai lui. Aia au acolo destulă șampanie și caviar să vă țină

voioși până la primăvară“.

Și Țiganul zice:

„A, nu, frate. Nu merge așa. Vrei să-l faci pe prinț, te aliniezi cu noi și traversezi câmpul deschis din fața drăgălașelor lor de Mausere, drăguțule. Ehei, îi știi casa, ziduri de beton, groase uite-atâta! Șobolanii și-au găsit loc bun și noi, ce, noi ce suntem, șaizeci de câini prea prăpădiți ca să-i putem prinde“.

Și Chibrit zice:

„Trebuie să împarți cu noi. Unde te duci cu el? Fugi în miez de iarnă? N-o să apucați șapte kilometri, tu și porcul tău“.

Și Mohicanul zice:

„V-am spus să nu folosiți cuvântul ăsta aici“.

„Ah, frumosul și cuțitașul lui, face Chibrit.“

„Hai, fraților, nu trebuie“, zice Țiganul. „Pentru ca nimeni să nu trebuiască să-și pună cuțitul deoparte fără să-l folosească, hai să-l facem pe ăla pus la îngrășat, hai să bem ceva și să mâncăm niște cărniță bună, să facem nițel orașul, și pe urmă mergem să-l halim pe prinț.“

„Eu p-ăsta o să-l halească“, zice Chibrit. „Am să-l tai ca un artist și pe urmă am să-l omor.“

„N-ai să fii artist“, zice Mohicanul. „N-ai atâta imaginație.“

Ascultând de lângă sobă, l-am auzit pe Țigan țipând. N-am auzit nici un sunet când Mohicanul l-a omorât pe Chibrit. Cuțitele sunt, în sine, obiecte tăcute. L-am auzit pe Mohican spunându-i Țiganului să ia cadavrul și l-am auzit pe Țigan îndepărtându-se în goană și pe Mohican venind spre mine. A pătruns prin paravanul de pături, ținând încă în mână cuțitul însângerat. A spus că sosise vremea să plecăm, că în dimineața aceea încetaseră să mai distribuie rații. L-am întrebat ce voiau Țiganul și Chibrit și mi-a răspuns:

„Voiau ceva ce n-am putut să le dau“.

O clipă, am crezut că știam de ce animalele nu vorbesc – nu pentru că nu știu să vorbească, ci pentru că groaza le încremenește chiar în momentul în care trebuie să se roage să li se cruțe viața, spaima și neajutorarea le copleșesc atunci când o făptură cu două picioare vine la ele cu o lamă ascuțită și lucioasă strânsă în degetele ei albe și pricep cât de mult au fost hrănite și cât de încete și lipsite de vlagă sunt, și ce lacome și proaste au fost, și cum copitele și labele lor nu pot face ceea ce pot face degetele și că sunt depășite, deja moarte, deja carne de friptură. O clipă, am fost animal, am fost porc, gata să mă zbat sub mâinile măcelarului și să guiț, dar nu să vorbesc. Pe urmă am început să leg cuvinte. Am zis:

„Acel ceva eram eu? Eu sunt porcul?“

Și Mohicanul a răspuns:

„Ascultă, intelectualule. Mai sunt patru luni până se topește râul și aflăm care sunt șmecherii care conduc țara și dacă își amintesc că a existat un loc ca ăsta. Patru luni, și singura hrană se află în cămările prințului. Dacă rămâi aici, prințul și câinii lui o să te omoare și pe tine și pe toți ceilalți, ca să nu-i luați ce are. Dacă nu, îți încerci norocul cu Țiganul și cu prietenii lui. Ei sunt flămânzi, iar tu nu ești un individ fioros. Sau ai altă

cale. Plecăm împreună, noi doi, acum. E o alegere grea, intelectualule? Poți să rămâi și să fii împușcat. Poți să rămâi și să fii mâncat. Sau putem pleca amândoi, împreună, în pustietate“.

Și-a lins cuțitul pe-o parte și mi l-a întins. Am refuzat cu un gest din cap. L-a lins și pe cealaltă parte, l-a șters de-o cârpă și l-a pus la cingătoare. La celălalt capăt al lagărului, unde era casa prințului, au început să pocnească și să răpăie focuri de armă. N-aveam de ales, doar să plec cu Mohicanul, cu toate că știam că exista doar un singur motiv pentru care mă lua cu el. La Grădina Albă, tot ce puteam aștepta era o moarte rapidă. Moartea era foarte probabilă și în tundră și în taiga, însă, atâta vreme cât ne mișcam spre sud, mai exista o speranță care nu era doar semn de nebunie.

Mohicanul făcuse pregătiri. Din diverse ascunzători, a scos cojoace de oaie și

mitene, căciuli de blană și pâslari. A despachetat un Colt lung și negru și l-a pus în buzunarul hainei. Înăuntrul hainei a dosit un topor. A scos doi desagi cu mâncare și o sticlă de alcool și mi-a zis să iau două cărți. Ne-am îmbrăcat și am plecat. Am ieșit pe poartă. Era deja întuneric, dar era lună și știam drumul până la râu. Paznici nu erau, căci ei se luptau, unii alături de osândiți, alții împotriva lor, potrivit ierarhiilor și înțelegerilor făcute. Chiar dacă n-ar fi fost așa, chiar dacă ar fi avut vreun rost să ne țină prizonieri, nu era nevoie de sârmă ghimpată și de gherete la poartă și de turnuri de pază. Dacă evadai, fugeai în mai. Iarna, tundra ținea loc de orice opreliște, pentru oricine.

Am trecut printre chilele vaselor, pe mal în jos, și am luat-o pe gheața râului. Mohicanul zicea că trebuie să punem o distanță de cincisprezece kilometri între noi și lagăr, înainte de a aprinde un foc și de a ne odihni. Mi-am amintit discuția de la masa de cărți pe care am auzit-o când Mohicanul ieșise din încăperea și eu stăteam întins pe patul meu, prefăcându-mă că dorm. Careva, cred că era Petia, cel căruia-i ziceau Pompierul, pentru că provocase incendii, a întrebat dacă eu dorm și Țiganul a zis:

„A, ăla doarme tot timpul, e treaz doar când mănâncă. E un drăgălaș, numai nani-nani și papă“.

Petia a zis că e o afacere întunecată și Țiganul i-a răspuns:

„Taci, drăguțule, întunericul e bun pentru afaceri“.

Și ceilalți au râs și pentru o clipă n-am mai auzit decât foșnet de cărți vechi și clinchet de mize mici, apoi cineva a zis:

„Kieșa din Rostov, ăla era într-o echipă de muncă la nord de Baikal, a luat o vacă cu el când a fugit împreună cu vreo doi tipi pe care-i cunoștea. Vaca era una tânără, neștiutoare, cu piele moale. Kieșa și ceilalți au omorât-o chiar înainte să-și termine restul proviziilor. N-au făcut foc de frică să nu fie văzuți; i-au tăiat gâtul, au băut sângele, au scos rinichii și i-au mâncat, calzi încă“.

Mergeam pe urmele pe care le făcea Mohicanul în zăpadă, pe râu. Vântul viscolise zăpada sus, spre mal, și acolo, pe gheață, era înaltă doar de câțiva centimetri, cel mult treizeci. Lumina lunii ne arăta întinderea râului plat printre mlaștinile înghețate ale tundrei. Știam că nimeni nu evadase vreodată

de la Grădina Albă și știam că nimeni n-ar fi făcut-o vreodată în miez de iarnă, când ai de mers pe jos mai bine de zece sau douăzeci de zile până să dai de primii copaci și mult mai departe până la o așezare omenească; la vremea asta până și tungușii își înălțau corturile cu turmele departe, la sud. O știam și știam că, după ce mă îngrășase, Mohicanul intenționa să mă omoare, să mă măcelărească și să mă care mai departe ca șuncă, semănându-mi oasele la distanță de zile de mers prin pustietate. Dar încă mai auzeam împușcături în urma noastră în lagăr, și faptul că mă aflam din nou în mișcare și scurtam distanța până la partea mai caldă a Cercului Polar era aproape ca și când găsisem deja un refugiu. Nu era mai frig de douăzeci de grade sub zero și cum mășăluiam așa, în cojocul de oaie și pâslari, mi-era frig doar la față. Nu conta cât era de lung, în primele ore râul mi-a părut ca un măreț drum spre casă, generos și ușor, lat de peste jumătate de kilometru, cu zăpada vălurită de vânt, vălurile cu creste ascuțite, care se profilau negre în lumina lunii. Mohicanul nu prea vorbea, dar când îi urmăream picioarele lăsându-și urma pe zăpada neatinsă și-mi puneam picioarele în adânciturile din spatele lui, frica mea de el și încrederea mea în el urmau drumuri separate. Era groază, gândul că am să mă trezesc cu el țintuindu-mi bărbia cu o mână iar cu cealaltă trăgând o lamă de cuțit peste gâtul meu, și era în același timp dragoste, dragostea unui fiu pentru un tată care-i arată drumul, care-l poate călăuzi, scoțându-l dintr-un loc al morții către o lume a celor vii.

Am făcut cei cincisprezece kilometri. Prima informație bună pe care o deținea Mohicanul era un loc unde eșuase un vas dintr-o expediție mai veche. Fusesse jefuit și aproape tot ce rămăsese din el era acoperit de gheață, dar mai era destul lemn pentru un foc pe care l-am aprins cu jumătate din volumul meu de Bellamy. Am mâncat și ne-am întins împreună să dormim, într-o îmbrățișare strânsă ca să ne apărăm de ger. Îi auzeam respirația în ureche și i-am spus că puteam pescui sau vâna când se va termina hrana. N-a răspuns multă vreme, credeam că a adormit. Pe urmă a zis:

„Când se termină hrana, intelectualule, am să-ți arăt eu ce să faci. Și acum, dormi“.

Când ne-am trezit, în întuneric, eram lipiți unul de altul de gheață, mitenele mele lipite de spatele lui, ale lui de spatele meu, eram uniți la piept și la picioare, părul și bărbile noastre răsucite într-un singur fuior. Ne-am desprins

unul de altul, am pus lemne pe tăciunii focului, ne-am ghemuit în jurul lui, cu degetele de la picioare în cenușă, aplecându-ne atât de tare peste flăcări că era gata să cădem în foc. Am mâncat și am pornit-o în susul râului.

A doua zi a fost mai rece decât prima. S-a făcut lumină, dar cerul și pământul erau

ca o colivie cenușie, malurile râului erau estompate de pâclă, stâncile, gheața și orizontul și toate contururile lucrurilor celor mai dure se dizolvau într-un aer aspru ca un acid. Mâinile și picioarele îmi ardeau și apoi arsura a început să scadă. Tot extazul plecării din Grădina Albă a dispărut, ca și toată frica mea de Mohican, și tot ce-mi doream era să mă culc în zăpada moale și cețoasă. Sunetul înfundat al pașilor noștri era un cântec de leagăn și propria mea respirație mă necăjea, ținându-mă treaz. Priveam malurile, alegând câte o măgură sau un pâlc de stânci, târându-mă înainte cu răsplata de-a le vedea cum se apropie, cum trec și rămân în urma mea, ceea ce însemna că încă mă mai mișcam. Mișcarea s-a transformat în efort și priveam spatele Mohicanului, învățând pe dinafară podoaba de promoroacă a pliurilor înțepenite ale raniței pe care-o purta pe umăr. După o vreme, a fost prea mult și asta și mi-am plecat capul, ca să urmăresc urmele pașilor pe zăpadă din fața mea, alb pe alb, singura culoare vizibilă în pâclă. Urmele pașilor nu se schimbau, un oval alb perfect, o față fără trăsături, senină, fericită, fără nas, sau urechi sau gură. Priveam fix la acea față și-mi auzeam sunetul respirației și cântecul de leagăn al pașilor pierind în depărtare și am hotărât că am să sărut fața și am să mă despart în același timp de toate senzațiile. Zăceam culcat în zăpadă, cu fața în jos, cu nasul în urma de pas și muream, savurând bucuria somnului.

Mohicanul m-a trezit din moartea prin îngheț. Am deschis ochii și am văzut un copac. Era foarte frumos. Nu mai văzusem un copac de peste doi ani. Era o zadă amărâtă, erau câteva zade cocârjate într-un golfuleț adăpostit, mult deasupra lizierei, dar mie trunchiul și crengile mi-au părut aur viu. Mohicanul mă căruse acolo, îmi făcuse un așternut de crengi, clădise un foc și făcuse un adăpost. Am țipat de durere când am început să-mi simt iar mâinile și picioarele. Nu știu cum de n-am rămas fără degete. Mohicanul a presărat zăpadă pe pâine, a ridicat-o în dreptul focului, ca să se topească zăpada, și mi-a băgat bucăți din ea în gură. Mi-a zis:

„Trebuie să-ți dorești mai mult să trăiești“.

L-am întrebat de ce. Ca să poată el să aibă o masă caldă?

„Intelectualule“, a zis, „îți folosești prea mult imaginația. Când un tâlhar întâlnește un civil, tâlharul câștigă întotdeauna, pentru că civilul nu-i în stare decât să-și imagineze cum o să arate gâtul lui după ce-a fost tăiat și, în timp ce mintea lui e ocupată cu chestia asta, tâlharul îi taie gâtul. Gândește mai puțin, intelectualule, respiră mai mult. Inima ta trebuie să bată mai tare. Sângele trebuie să circule. Iarnă. Îngheț. Iată ce vrea să te mănânce în clipa asta.“

Stăteam întins pe-o parte, cu fața la foc. Mohicanul stătea întins în spatele meu, cu trupul strâns lipit de-al meu. Mi-a spus povestea loviturii din Alaska, despre cum o plănuiise el cu un grup de bandiți eschimoși din Rusia și America, despre cum traversaseră cu barca strâmtoarea din Ciukotka, așteptaseră într-o colibă, în partea

americană, până s-a schimbat vremea și strâmtoarea a înghețat de la un cap la altul, pe urmă au mers pe jos până în orașul aurului în ziua de Crăciun, au găurit cu o explozie zidul băncii, au aruncat în aer seiful din interior, au scris cu cretă „GELLO AMERIKA“ pe perete, și-au umplut blănurile cu prada și au traversat înapoi, peste gheață, cu echipaje de câini.

Când m-am trezit, sus, pe cer era lună plină. Din foc rămăseseră doar tăciuni aprinși. Mohicanul era încolăcit pe trupul meu, cu pieptul lipit strâns de spinarea mea, cu picioarele lipite de-ale mele, cu brațele peste pieptul meu. În mâini și în tălpi iar nu mai simțeam nimic. Tremuram. Peisajul se modificase. Eram mai apărați de copaci decât atunci când stăteam culcați, însă în copaci era ceva ca o stare de veghe, ceva ce ne urmărea. De cealaltă parte a focului era un ciot, care nu fusese acolo înainte, cu fâșii încâlcite de chiciură, în care se reflecta luna. Și ciotul a clipit! Era un băiat tungus cu păr alb și buze crăpate, înfodolit în piei de ren și o pielică de urs, care se holba la noi peste ultima licărire a focului.

Am strigat și m-am desprins de Mohican, cu toată forța pe care mi-o dădea frica. Albinosul a fugit după copaci, îndepărtându-se de râu. Fugea prin zăpadă ca un urs, folosindu-și brațele ca pe o a doua pereche de labe. Zăpada

era înaltă până la genunchi. Am încercat să fug și am căzut și m-am ridicat cu bucăți de zăpadă căzându-mi de pe haină și de pe față. Știam că Mohicanul e în urma mea. Eu eram animalul lui, oaia lui răătăcită, care trebuia adusă înapoi și îngrijită până la tăiere. Când va veni ceasul, avea să mă amețească cu o bătă, să mă întindă pe-o piatră, să-mi taie gâtul, să-mi scurgă sângele într-un vas, să-l bea și să mă măcelărească, fără grabă și fără ură, descăpățânându-mă, spintecându-mă de la gât până la buric, scoțându-mi măruntaiele, punând deoparte inima și plămânii și rinichii, mâncând ficatul cât era cald, tranșând picioarele și brațele, genunchii și coatele, șoldurile și umerii, tranșând restul carcabei în hălci și împachetând carnea, înghețată, pentru călătoria care-l aștepta până la gara terminus. Mă vedeam transformat în hrană și-mi vedeam capul gol în zăpadă, din care se ițeau un ochi și o ureche și jumătate de gură și de nas și jumătate de gât însângerat. Mi-era milă de capul meu, abandonat de un om mâncător de oameni în Arctica, lăsat singur în întuneric, fără nimic care să-l acopere. Am văzut urma albinosului după ce s-a făcut el nevăzut, urme ciudate, puțin adânci, ca și când ar fi pășit pe zăpadă, așa cum calcă valurile o pasăre de apă în primele clipe de zbor. Eu nu mă puteam mișca la fel de ușor și spintecătorul era în urma mea. Îmi ridicam picioarele cu forța pe care o dezvoltă chiar înainte de-a fi măcelărită vietatea care urmează să fie mâncată și mergeam într-un soi ciudat de galop mărunț pe picioarele dinapoi și am văzut o lumină în față. Era o lumină galbenă în deschizătura unui cort. Am alergat spre ea. Erau reni priponiți afară, două cerboaice mari, de călărit, și animale de turmă. M-am uitat peste umăr. Nu-l

vedeam pe Mohican în spatele meu. Am intrat în cort.

Pe zăpadă erau așternute piei și de stâlpii acoperișului atârna o lampă de gaz cu o flacăra liniștită. Albinosul stătea cu picioarele încrucișate pe o piele de vulpe soioasă. În fața lui stătea un șaman cu cai de tinichea cusuți pe pieile de ren cu care era îmbrăcat și cu un ochi tatuat pe un gurgui de pe frunte. Acesta e nefericitul pe care îl cunoașteți cu toții și care, cred, a fost prima victimă a Mohicanului în oraș, noaptea trecută.

În jurul lor erau coșuri de samar din piele de ren, unelte din corn și mănunchiuri de scoarță de copac, ierburi și bețișoare de os pentru ghicit și frâie pentru reni și o sticlă veche, goală, de vin bisericesc și o tobă. Duhnea înăuntru, dar era cald ca vara și eram așa de bucuroși că am tras un chiot. M-

am ciucit aproape de lampă și i-am întrebat dacă știa rusește.

Șamanul m-a întrebat:

„Ai băutura avahi?”

I-am răspuns că nu. În tungusă, avahi înseamnă „demon”, adică oricine nu e tungus. Șamanul m-a întrebat dacă veneam de la Grădina Albă și dacă cei de acolo aveau băutură tare. I-am spus că nu era bine să se ducă acolo, că oamenii se omorau unul pe altul pentru mâncare. Șamanul a zis:

„Am văzut cum e. Mai întâi, cei bătrâni sunt mâncați de cei slabi, pe urmă cei slabi sunt mâncați de cei puternici, și apoi cei puternici sunt mâncați de cei isteți”.

Samarin își întrerupsese povestirea. De-afară se-auzea un sunet omenesc neplăcut, un amestec de hohot de plâns și vomă. Mutz se duse și deschise mica fereastră înghețată care dădea spre partea din spate a statului major. Cei din sala de judecată îl auzeau vorbind în șoaptă cu cineva de-afară. Se întoarse spre încăpere. Primele încercări de-a articula cuvinte nu-i reușiră; îi era gura uscată. Își trecu limba peste gingii și încercă din nou. Rosti:

— E Racansky. Îl căuta pe locotenentul Kliment. L-a găsit. Kliment e mort. Se pare că a fost omorât. Ucis, vreau să zic... Eu... nu-i prea departe. Cred că ar trebui să... suspendăm.

— Îmi pare rău pentru dumneavoastră toți, acum că știm că el se află printre noi, zise Samarin.

— Să suspendăm! Caraghiosule, i se adresă Matula lui Mutz, ridicându-se în picioare. Toată lumea își dă seama că ar fi trebuit să suspendăm chestia asta înainte de-a începe.

Mutz zori afară din încăpere, după Matula și Dezort. Când ajunse în dreptul Annei Petrovna, femeia îl auzi ordonându-i lui Nekovar să-l ducă pe Samarin înapoi, la celulă.

— Așteptați! strigă ea în urma lor, dar cizmele importante se îndepărtaseră

deja cu

zgomot și viteză mare.

Hanak și Balașov îi urmau pe ofițeri. Nekovar îl împingea cu pușca pe Samarin afară din încăpere. Anna îl prinse de umăr și-l întrebă ce avea de gând. Nekovar se scutură de ea și-i spuse că trebuie să părăsească clădirea.

— Dar nu e vinovat de nimic, spuse Anna. Asta nu-i țara voastră.

— Corect, Rusia nu-i țara noastră, Anna Petrovna, rosti Nekovar politicoș, apucându-și prizonierul de guler și oprindu-se o clipă. Însă trebuie să vă amintiți că noi tocmai ne-am întemeiat o țară. Doar că încă n-a fost orânduită.

— N-am să vă îngădui să-l mai țineți o noapte în celula aceea, spuse Anna Petrovna.

Nekovar o ignoră și-l conduse pe Samarin mai departe. Anna îl auzi pe Samarin strigând-o pe nume peste umăr și mulțumindu-i.

Ogoarele

Grupul de bărbați, Mutz, Matula, Dezort, Hanak și Balașov l-au urmat pe Racansky pe drumul de sud care ducea spre locul de pășunat al vitelor castraților. Pădurea scăzuse și șesul era înviorat doar de câteva pâlcuri de zadă. Cum ocupanții măcelăriseră vitele, pășunile rămăseseră sărăcăcioase și neîngrijite. Țipătul ciorilor măsură pustiul sub un cer acoperit. Un vânt umed mișca iarba galbenă de la marginea drumului. Cizmele bărbaților răsunau nefiresc de tare pe drum ca și când, în ciuda întinderii mari de pământ gol, ziduri invizibile care se închideau în jurul lor trimiteau înapoi ecoul scrâșnetului, scârțâitului și plescăitului tălpilor lor pe tină.

Racansky imprima un ritm aiuritor, țâșnind înainte, în fugă, preț de câțiva metri, apoi încetinind, în pas șovăielnic. Începu să vorbească peste umăr în timp ce înainta. Mutz era bucuros că tăcerea marșului lor fusese întreruptă.

— Zicea că un țăran i-a povestit despre un străin, o matahală sălbatică, cu pielea întinsă pe o țeastă mare, pe care-l văzuse alergând peste ogoare. Ca un lup fugărind un elan.

— Cine a zis? Kliment? întrebă Mutz.

— Kliment, da, bineînțeles, confirmă Racansky. Mi-a zis azi-dimineață. Am plecat de la statul-major în același timp. Eu ieșeam din schimb, după ce-l păzisem pe prizonier peste noapte, Kliment se îndrepta spre gară, să vadă dacă funcționează telegraful și eu i-am spus de ucigașul despre care zicea prizonierul că avea să vină. Mohicanul. Aici. Aicea e.

O urmă de căruță ducea de la drum la un ogor arat. Trupul lui Kliment zăcea cu fața în sus pe creasta unui fâgaș adânc, cu un braț atârând în apă până la cot. O pată de sânge i se întindea pe piept, neagră la margini și încă lipicioasă și roșu-aprins în mijloc.

— Eu l-am întors cu fața în sus, zise Racansky, ținându-se în spate. Am sânge de-al lui pe haină.

Vocea i se transformase în șoaptă. Balașov căzu în genunchi, își împreună mâinile, închise ochii și începu să se roage cu voce tare.

— Dumnezeu, ce-i aia de pe fruntea lui? exclamă Dezort.

Mutz, Matula și Hanak se aplecară peste fața lui Kliment, care arăta mai atrăgătoare în seninătatea ei fără vise și fără suflare decât arătase vreodată în viață sau în somn. Pe fruntea lui fuseseră făcute patru tăieturi iuți și puțin adânci care formau un M.

— Mohicanul! zise Dezort.

— Sau Marx, sau monstru, sau moarte sau mama, emise Mutz.

— Sau Matula, ce zici, Mutz? adăugă Matula. Bietul Klim. Scoate-i brațul din apă, Hanak. E cald încă, nu? Nu era deja mort, când a murit, nu? Un mic dejun fierbinte, un futai, un raid prin zăpadă și un cuțit în coaste. Aș zice că a avut o dimineață plină. V-amintiți când s-a oprit în zona neutră să-și aprindă o țigară, cu oamenii căzând în jurul lui, buf, buf, buf? Jur că, dacă-l prind pe Mohicanul ăsta, îl jupoi!

— Că a Ta este Împărăția, intonă Balașov.

Mutz vedea cum Matula privea în jur, nemulțumit, deja deranjat de inutilitatea mortului. Era enervat de subțierea micii sale armate și jignit că i se amintea că era el însuși muritor. Mutz mai observase și înainte cât îi păsa de puțin lui Matula de morți dar cât de mult îl supăra să piardă un ofițer. Asta micșora imperiul minții sale; căuta în jur alți candidați la promovare. Așa devenise Mutz locotenent.

— Racansky, întrebă Mutz, de unde-ai știut că e aici?

— V-am spus. Am plecat de la statul-major împreună. Când i-am spus de Mohican, el mi-a povestit de străinul ăsta pe care cineva îl văzuse aici și a zis că are de gând să cerceteze. M-am trezit acum o oră și mi-am dat seama că n-ar fi trebuit să-l las să meargă singur și am venit pe drumul ăsta să mă uit. L-am văzut zăcând cu fața în jos, cu o rană în spate.

Mutz dădu din cap. Își amintea cum îi zeflemisise Kliment pe Bublik și Racansky cu

câteva săptămâni în urmă, aruncând cu pietricele în ei, după ce organizaseră o întrunire politică, și cum îi numise „avangarda gărzii revoluției“. Una din pietricele îl lovisese pe Racansky chiar deasupra ochiului.

— Hai, i se adresă Mutz lui Racansky, ajută-mă să-l întorc.

Racansky refuză, scuturând din cap, și se dădu un pas înapoi. Dezort se uita năuc la cadavru, cu brațele atârând pe lângă corp, și-și mușca un colț de buză. Balașov ajunsese la începutul celui de-al treilea Tatăl Nostru.

— Vie Împărăția Ta, rosti el.

— Hei, tu, localnicule! se răsti Matula. Ajunge cu asta. Avem preotul nostru militar.

— A murit de tifos anul trecut, domnule, îi aminti Mutz.

— Hanak! Întoarce-l pe Kliment, ordonă Matula. Așa. Rană urâtă și mare prin înjunghiere. Autopsie încheiată. Hanak, tu ești luteran, nu?

— Cândva beam cu luteranii tot timpul, domnule.

— Dacă poți să-i desprinzi stelele lui Kliment, ești locotenent și preot militar interimar. Dați-i drumul, tu și Racansky luați-l de-aici. Dezort, te duci cu ei. Ocupă-te de un sicriu. Și de un steag! Avem steaguri. Localnicule, șterge-o. Eu și domnul Mutz avem probleme de discutat.

— Balașov, Gleb Alekseevici, îl informă Balașov, înclinându-se în fața lui Matula.

În acea clipă, Mutz îl văzu și-l pricepu pe Balașov cel de dinainte, călărețul și spadasinul care era demn dinaintea tuturor oamenilor și sclav supus dinaintea lui Dumnezeu, și-și dădu seama că această atitudine ar fi putut fi mai teribilă în război decât sfruntarea lui Matula, nesupus nimănui. A fost doar o secundă. Balașov s-a îndepărtat supus, Hanak și Racansky au luat pe umeri carcasa încă neînțepenită care-l conținuse pe Kliment, Hanak a început să

desprindă cu o mână stelele de locotenent și Mutz și Matula au rămas singuri.

— Uite-aici, Josef, zise Matula. Tot acest pământ bun care rămâne pârloagă. Gândește-te ce-ar putea face niște țărani cehi aici.

Îi spunea lui Mutz pe numele mic numai când erau ei doi singuri și când se pregătea să-l zădărească foarte tare.

— Înainte de războaie nu rămânea pârloagă, domnule, observă Mutz. Oamenii ăștia trimiteau unt în Anglia.

— Te crezi un om corect, însă corectitudinea este pur și simplu felul tău de-a obține ceea ce vrei, zise Matula.

Își îndesă mâinile în buzunare și lovi un bulgăre de pământ cu vârful cizmei. Mutz știa că, dacă bulgărele zbura ca o piatră, ar putea să fie pace. Dacă se risipea și se făcea țărână, ar însemna o schimbare de dispoziție.

Bulgărele se fărâmiță în bulgărași de tină, mângăind vârfulurile cizmelor lui Matula,

care fuseseră curățate noaptea trecută de Pelagheia Fedotovna. Matula își privi picioarele și-și lovi ușurel vârfulurile cizmelor unul de altul.

— De ce ești tu așa un neisprăvit, Mutz? zise el. Hai? Ți-am spus să te ocupi de transportul cailor. Tu erai responsabil noaptea trecută, când șamanul a băut până a crăpat. Tu l-ai interogat pe Samarin, el te-a avertizat în legătură cu Mohicanul și, în loc să-i pui pe băieții noștri să scotocească orașul, ne-ai ținut într-o sală de tribunal toată dimineața să-l ascultăm pe osânditul tenebros. Cică ești deștept. Eu nu cred că e deștept să te trezești cu un rânđaș, un băștinaș, și unul din frații tăi ofițeri uciși în mai puțin de douăzeci și patru de ore. Naiba să te ia, ovreiașule, nu-i de mirare că imperiul austriac s-a destrămat dacă și-a luat în armată oameni ca tine. Singurul lucru pe care nu-l pot pricepe este dacă tribul tău împuțit suferă de o deficiență mintală sau dacă asta face parte din conspirația voastră, ca șleahța aia de jidani care flutură steaguri roșii la Petrograd. Ia zi, care din variante e valabilă?

Se îndreptă către Mutz, îl apucă cu mâna de bărbie și-i zgâlțâi capul dintr-o

parte în alta, să-i studieze profilul. Apoi îi dădu drumul.

— Ești un degenerat, zise și scuipă pe jos. De parcă te-ar fi promovat altcineva. Nici nu-mi vine să cred, însă am să te las să încerci să faci curățenie în chestia asta.

Degetele lui Matula fuseseră înfipite adânc în maxilarul lui Mutz. Erau aici trei lumi Matula, ascunse una într-alta, cea mai lăuntrică era și cea mai tainică, iar până acum Matula vorbise doar din cea exterioară. Acum deschisese o ușă prin care Mutz putea coborî la al doilea nivel, mai primejdios, dacă îndrăznește.

— Să fac curățenie, domnule? întrebă Mutz, înghițind în sec și trecând pragul. Vreți să spuneți să fac curățenie, adică să îngrop totul și să trag pământ deasupra? Sau vreți să spuneți curățenie, adică să aflui cine e răspunzător?

— Care-i chestia? se miră Matula, respirând cu zgomot. Ai hotărât că nu-ți pasă dacă te omor?

Răceala Annei Petrovna la audiere, unde nu se uitase la el și-i aruncase ocheade pușcăriașului, îl făcuse pe Mutz să fie mai puțin precaut. Totuși, se îndoia că lui Matula i-ar fi picat bine să piardă doi ofițeri într-o singură zi. Nu era mai puțin adevărat, însă, că Matula putea încerca să-i stâlcească fața.

— Încă nu știm cine e Samarin, zise Mutz. Nu știm cine l-a omorât pe Kliment, sau pe șaman, sau ce s-a întâmplat cu caii.

— Viperă lunecoasă, replică Matula. Îți cunosc eu visurile tale obraznice de israelit, eu le văd înaintea ta, te visezi conducându-i pe băieții mei cehi acasă, scoțându-i din acest ținut sălbatic și lăsându-mă pe mine îngropat aici.

— Nimic nu ne reține aici, doar dumneavoastră.

— Eu am ordine de la Praga.

— Nimeni nu le-a văzut. E plăcut să fii rege al Siberiei, domnule, înțeleg, chiar dacă e vorba de o mică felie de Siberie. Nimeni nu se miră că nu doriți

să vă întoarceți și să redeveniți reprezentant comercial al unui fabricant de becuri din Boemia de Sud. Aici sunteți un personaj mult mai important. E grozav să vă puteți imagina că domniți peste păduri, să vă imaginați că sunteți un Pizarro ceh care construiește un nou imperiu cu o mână de soldați, că puneți stăpânire pe femei, pe aur și pe pământ. Dar, domnule, aici aztecii au propria lor artilerie și au mitraliere, mai multe decât noi, și misionari mai buni decât noi. Pot să scot pistolul la fel de repede ca dumneavoastră, domnule.

Matula începuse să-și ducă mâna spre tocul pistolului. Deschise gura, își dezveli dinții, scoase un chiot, jumătate lătrat, jumătate țipăt, și se năpusti spre Mutz. Care o luă la fugă, cu spatele, se împiedică și se prăbuși în noroi. În timp ce se zbătea să se ridice și să-și scoată pistolul, Matula se opri.

— Ca doi cowboy. Cândva, o să fie pe bune, zise și întinse mâna să-l ajute pe Mutz să se ridice. Aveam de gând să te omor, dar te-am mai cruțat o dată, pentru că mi-ai dat viața înapoi, acolo pe gheață. Ascultă, oamenii mai și mor. O să-l găsim pe Mohicanul ăsta. Atâta îți cer, fă un lucru pentru mine. Du-te, la pod, și îngroapă-mi calul și pe cehul care l-a prăpădit. Pune niște cruci, du un creștin să spună câteva vorbe pentru ei. Vreau să fie un loc la care să mă pot duce, să pun un monument mai târziu. Fă asta și atât.

— Domnule, zise Mutz, simțind cum i se strecoară umezeala prin haine până la piele, pot să vă rog, domnule, să-l țineți pe Samarin închis până mă întorc? Firește, n-avea cum să-l omoare el pe Kliment, însă există în depoziția lui anumite neconcordanțe.

— „Neconcordanțe.“ „Neconcordanțe.“ ăsta e chiar un cuvânt marca Mutz, nu? Fie cum vrei. Ești un tip aspru, dacă ne gândim la tot ce-a pățimit omul. Hai, vino la drumul mare cu mine.

Mutz îl urmă pe Matula până la drumul pustiu. Matula stătea cu fața la el, la câțiva metri distanță.

— Acum, zise Matula, ne scoatem amândoi pistoalele, foarte încet.

Cei doi bărbați își scoaseră armele. Matula începu să meargă de-a-ndăratelea.

— Așa, ca să nu fie nici o neconcordanță, spuse Matula. Vezi, Josef? Pot să merg de-a-ndăratelea fără nici o ne-con-cor-dan-ță. Vino după mine când n-ai să mă mai vezi.

Mutz îl urmări pe Matula mergând cu spatele două sute de metri, poticnindu-se de două ori, înainte să se întoarcă cu fața. Mutz își puse arma la loc. Noroiul i se usca pe haine și el reuși să-l curețe aproape tot. Se duse să se așeze pe un trunchi de copac căzut aproape de locul unde zăcuse cadavrul lui Kliment. Kliment nu lăsase acolo nici o urmă care să se deosebească de făgașele lăsate de roțile de căruțe, copite, picioare și

ploaie. Norii la orizont aveau o înfățișare prietenoasă. Nu era prea devreme pentru zăpadă. Asta era, probabil, chipul dintotdeauna al unui război civil, ogoare întelenite, iarbă necosită, arături vechi acoperite de buruieni, stoguri în depărtare, unde oamenii își făcuseră puțin fân pentru vitele din ogradă. Mai mult paragină decât răni; un ținut chelit, zbârcit, șchiop și nespălat. Pe Mutz îl străfulgeră o amintire gustativă și dorul de un pahar de vin negru. Scoase un teanc de hârtii din buzunarul cămășii și citi o ciornă de raport despre acțiunile companiei căpitanului Matula în orașul Staraia Krepost în urmă cu șase luni, spaima lăuntrică pe care nici unul din militari nu îndrăznise s-o pomenească, deși despre asta vorbeau tot timpul. Cele mai multe tăieturi și adăugiri din ciornă erau în aceleași locuri ca în ciornele precedente, acolo unde Mutz încerca să explice, sau, mai degrabă, să lămurească, sau să scuze, sau, ei, da, să justifice uciderea civililor, cu trimitere la incidente anterioare, în care fuseseră executați prizonieri cehi; în care încercase să caracterizeze vederile politice ale locuitorilor orașului – o mare varietate de simpatizanți ai Roșiilor și Albilor, simpatizanți transformați în activiști – și unde descria ceea ce întreprinsese el. Încercat să împiedic, împiedic tăiat și înlocuit cu discut cu, toată propoziția tăiată și introduse cuvintele temându-mă pentru siguranța mea, n-am făcut nici o încercare semnificativă de-a interveni. Tăiat semnificativă.

Dinspre vest răsunară trei bubuituri puternice, lovituri dure asupra unei lumi pustii. Focuri de artilerie trase cam la treizeci de kilometri distanță. Nimeni nu mai auzise până atunci asemenea sunet aici. Mutz făcu ghemotoc hârtiile pe care le ținuse în mână, dădu drumul ghemotocului pe pământ, aprinse un chibrit și se lăsă pe vine să vadă cum ard hârtiile până când se transformară în

fulgi negri pe care-i amestecă în noroi cu tălpile.

Mutz o porni înapoi spre Iazîk, năucit de varietatea de amenințări și vorbe cu care se întâlneau de ieri încoace. Într-o mansardă liniștită a minții sale un om se străduia să gândească, în timp ce împrejurul lui vecinii săreau prin ferestre, își dădeau foc și se sugrumau unul pe altul. N-avea încredere în Matula; încrederea, când era vorba de căpitan, era ceva care se aplica doar retroactiv. Aveai încredere că nu te ucisese, dar nu că nu te va ucide.

La jumătatea drumului, Mutz dădu peste Balașov, care căuta ceva la marginea unei poieni. Balașov îi veni în întâmpinare și-i întinse mâna.

— Voiam să vorbesc cu dumneavoastră, zise el. M-am prefăcut că mă uit după ciuperci. Mi-era teamă de Matula. Îmi pare rău pentru prietenul dumneavoastră.

— Kliment? Nu-mi era prieten, însă vă mulțumesc.

— Ce să le spun credincioșilor mei? O crimă ca asta pare și mai teribilă în toiul unui război. Ați auzit tunurile?

— Da, răspunse Mutz, căutând ecouri pe chipul lui, privind cercetător în ochii lui,

ca și când acolo s-ar fi găsit, plutind în formol, cheia pentru gestul vătămării sale. Roșiii au luat probabil Verhni Luk și au dat drumul la ceva artilerie grea, ca să ne înspăimânte.

Tăcu. Erau amândoi timizi. Dar Mutz descoperise că senzualitatea și frica de șrapnel erau bune de leac împotriva timidității și constată că-l ajută și acum. Zise:

— Dumneavoastră ați mai auzit și altădată tunurile mari, Gleb Alekseevici. Mi-a spus Anna Petrovna.

— Știu.

— Mi-a îngăduit să vă citesc scrisoarea. Asta vă înfurie?

— Nu.

— Există ceva care să vă înfurie?

Balașov scoase râsul acela scurt pe care unii oameni îl emit atunci când își amintesc de cele mai rele lucruri care li s-au întâmplat.

— Când îmi puneți asemenea întrebări, mă simt de parcă m-aș afla pe o scenă, în fața unui public de profesori.

— Scuze.

— Dumneavoastră aveți patronime?

— Patronime?

— Adică așa cum eu sunt Gleb Alekseevici, Gleb, fiul lui Aleksei. Mi-e mai la îndemână – dumneavoastră vorbiți foarte bine rusește, mi-ar plăcea să pot să folosesc numele dumneavoastră mic și un patronim. Titlurile dumneavoastră sună ireverențios. Pan cutare și locotenent cutare.

— Numele tatălui meu este Josef.

— Pot să vă spun Josef Josefovici?

— Dacă doriți, acceptă Mutz, simțindu-se manipulat cu delicatețe.

— Josef Josefovici, voiam să vă vorbesc despre promisiuni. Ascultați-mă până la capăt. Nu e o piață, unde promisiunile sunt cântărite și unele prețuiesc mai mult decât altele, iar cel care încalcă promisiunea poate fi dus la tribunal. Cel puțin, nu în lumea asta. Poți doar să ceri și să speri. Eu am încălcat o promisiune făcută soției mele în fața lui Dumnezeu, dar de-atunci ne-am mai făcut promisiuni. Eu i-am promis că n-o să-i ajut pe alții să facă ceea ce eu am fost ajutat să fac. I-am promis că n-am să mânuiesc cuțitul. I-am promis că n-am să merg niciodată la ea acasă fără să fiu invitat și că am să fac tot ce-mi va sta în putință pentru a-l împiedica pe Alioșa să afle cine sunt. Ea mi-a promis că nu va spune nimănui, niciodată, ce-am făcut. Sufăr că și-a încălcat această promisiune, indiferent dacă dumneavoastră sau ea socotiți sau nu că am dreptul să sufăr. Dar nu cred că o promisiune încălcată o dată e deșartă.

Ea devine o promisiune în două părți, păstrate de două persoane, și nu cred că dumneavoastră sau ea aveți

vreun motiv s-o încălcați în continuare.

Mutz roși și simți un soi de duiosie pentru Balașov, dându-și seama că, dincolo de îngrijorarea pentru taina lui, exista o teamă mai profundă, și anume că cineva ar putea râde de el.

— Anna Petrovna a mai făcut o promisiune, Josef Josefovici, spuse Balașov, împreunându-și mâinile la spate și privindu-l pe Mutz în ochi.

Mutz își dori să nu-i fi spus numele tatălui său, sau măcar nu pe cel adevărat. Regretul îl făcea pe Balașov mai rece.

— În legătură cu bărbații, continuă Balașov.

— A promis că nu se va vedea cu alți bărbați?

— A promis că se va vedea.

— Ah.

— În privința asta nu pot să fac nimic. Nici în ce vă privește pe dumneavoastră, nici în legătură cu orice alt bărbat. Eu nu vreau să se întâmple, știu că se întâmplă și nu pot face nimic.

Mutz se așteptase să aibă de-a face cu un bărbat umil, încă șocat de lovitura de cuțit de-acum cinci ani, devenit naiv, și se mai așteptase ca propriul său dispreț, după ce citise scrisoarea lui Balașov, să funcționeze și la lumina zilei desăvârșindu-i puterea de convingere asupra castratului. Se așteptase să-l poată domina. Treaba nu mergea bine. Fără nici un drept de partea sa, Balașov îl imita. Mutz începea chiar să regrete că nu-l cunoscuse mai bine, mai curând. Dar vuietul evenimentelor din urechile lui Mutz devenea atât de asurzitor încât nu putea rămâne în toate mințile decât dacă se ținea de planurile inițiale. Era obligat să-și formuleze cererea.

— Îmi pare rău că gândiți așa, spuse. Înțeleg că știți despre mine și Anna Petrovna. Asta face mai ușor de realizat ceea ce am de gând să vă cer.

— Ce?

— Trebuie să-i spuneți soției dumneavoastră să plece de-aici și să-l ia cu ea pe fiul dumneavoastră.

— Mai ușor?

— Nu e suficient să-i spuneți că e liberă. Trebuie s-o implorați să vă părăsească dacă ea refuză să plece.

— Anna e soția mea și Alioșa e fiul meu, rosti Balașov ferm. De ce-ar trebui să-i implor să plece dacă ei nu vor?

Își înalță bărbia și Mutz văzu cum îi apare o lumină în ochi. Unde era umilința?

— Nu vreau să vă jignesc, dar nu v-ați făcut deja de râs destul? zise Mutz, și își auzi propria voce subțiindu-se și ascuțindu-se pe măsură ce-și ieșea din fire. Singurul motiv pe care-l au ca să rămână aici sunteți dumneavoastră, iar dumneavoastră ați făcut tot

ce-ați putut ca să dați greș, ca soț și ca tată. Ați fugit de la familia dumneavoastră și v-ați mutilat în așa fel încât să nu mai puteți niciodată să iubiți sau să faceți dragoste cu o femeie. Chiar nu puteți înțelege că numai mila ei pentru dumneavoastră o ține pe Anna Petrovna aici? Acum de ce-aveți nevoie de ea? De ce-aveți nevoie de un copil? Nu mai sunteți bărbat, iar o soție și un copil sunt atribute bărbătești. Trebuie să le spuneți să plece și trebuie să le spuneți să nu se mai întoarcă niciodată.

— N-am să le spun! N-am să le spun. Nu eu am făcut-o pe Anna să vină aici și n-am să-i spun eu să plece. Voi, bărbații, rosti Balașov cu trupul crispat de mândrie și furie, voi, bărbații, aveți acea povară între picioare, acel fruct amar și greu și acel mic trunchi de copac veninos, și credeți că fără ele nu există dragoste.

Glasul i se potoli. Fața îi deveni placidă și-l privi pe Mutz în ochi aproape zâmbind, sever și sigur pe sine.

— Credeți cu adevărat că această lume e un loc atât de îngrozitor, încât i se poate extirpa iubirea cu un cuțit? Credeți că o pot înlătura chirurgii? Vă e scârbă de mine. Dar nu vă e scârbă și de dumneavoastră, care sunteți convins că aveți nevoie să fiți mânat de o îmbătoșare în vintre și de o fierbințeală ca să vă iubiți fiul, sau prietenii, sau o femeie?

— Sofisme, replică Mutz, roșind, umilit într-un chip pe care nu-l putea defini. Există feluri de dragoste...

— Sărutările voastre vor avea întotdeauna dinți.

De ce crezuse Mutz că un om care împingea până la asemenea extreme transformarea ideilor în fapte ar putea fi convins cu argumente raționale? Îi explică:

— Aici nu sunt în siguranță. Ați auzit tunurile Roșiilor. Nu-l văd pe Matula predând Iazîkul fără luptă. Orașul va fi distrus. Anna și Alioșa vor fi prinși aici și uciși.

Balașov nu asculta. Aștepta să termine Mutz, cu ochii strălucind acum, neînduplecați:

— Dacă ați iubi-o pe soția mea, în loc să încercați s-o furați, mai bine ați proteja-o. Dacă aș fi bărbat, eu așa aș face.

Legiunea

Anna Petrovna stătea lângă chioșcul de pește sărat din piață, așteptând să-și termine Matula parada, ca să poată cere eliberarea lui Samarin. Îi era frig. Kira Amvrosievna, vânzătoarea de pește, îi împrumutase un șal.

— Uite-așa o să arate ei la Judecata de Apoi, zise Kira, sprijinindu-și tot trupul pe braț și judecând peștii cu vârful cuțitului, trecând de la un șir la altul.

Pielea solzoasă, cenușie a peștilor era întărită de la sare. Peștii erau subțiri ca pergamentul și tari ca lemnul verde.

— Toți păcătoșii. Toți destrăbălații și înșelătorii, toți marii mincinoși. Toți acești

străini venetici, imbecili cu arme. Christos o să le înșire țestele pe-o sfoară și o să-i atârne în rasteluri ca pe niște pești, cu gurile spânzurând deschise și cu ochii cășcați și uimiți. Și pe urmă o să fie așa o judecată! Ai mare grijă să fii curată pe dinăuntru, Anna Petrovna, fiindcă Isus o să te despice cu cuțitul lui de scos mațele și o să te judece după ce găsește înăuntru.

— Lasă-mă în pace, zise Anna.

Se auzeau tunurile zguduind lumea.

— Doamne, exclamă Kira. Se apropie sfârșitul. Așa sună.

Anna scoase o țigară și chibrituri din poșetă. Și dacă Alioșa moștenise spaima tatălui său de bubuit de tun? Cu atât mai bine, putea să hotărască de-acum să nu se facă niciodată soldat. Își aprinse țigara cu mâini tremurătoare. În închipuirea ei îl și vedea deja pe Samarin în casa lor ca pe un scut. Nu-i putea apăra împotriva tuturor războinicilor, dar putea fi un sol al luminilor orașelor de dincolo de codru, al larmei și al sporovăielii și al gândirii de-acolo. Nu se gândea să-l atingă. Nu se gândea că se vor atinge unul pe altul. În sfârșit, poate că se gândea, dacă a-i mângâia obrazul cu vârful degetelor însemna

atingere, în timp ce el ar privi-o în ochi.

— N-ai să fumezi porcăria aia aici, protestă Kira.

— Lasă-mă să fumez liniștită.

— Ai să sfârșești ca ăsta, promise Kira, fluturându-i un pește prin față.

De pe acoperișul comandamentului sună o goarnă. Piese de metal zăngăniră cu rost sus, deasupra, și țeava mitralierei Maxim se ivi peste marginea jgheabului. Smutny și Buchar se pregăteau să acopere parada. Soldați cehi începură să se îndrepte spre comandament din toate colțurile pieții. Unul dintre ei păși încet pe lângă Anna, cu ochii la țigara ei. Ea crezuse că e șchiop, dar nu era asta. Omul avea doar o cizmă.

— Ți-ai pierdut o cizmă, observă ea.

— Nu, răspunse soldatul. Am găsit o cizmă.

Îi întinse țigara, el o luă și plecă mai departe.

Când s-au adunat cu toții, cehii formau o linie curbă și strâmbă în fața comandamentului. La vremea când au plecat din Praga, în 1914, fuseseră 171. Îi pierduseră pe Hruby, Broz, Krejici, Makovicka, Kladivo și Kral în Galiția, în 1916, când încă se mai aflau sub comanda austriecilor și rușii atacau. Rușii l-au împușcat pe Navratil când au capturat compania, crezând că se pregătea să arunce o grenadă, deși el voia doar să-și scoată plosca cu apă. Slezak și Bures au murit din pricina rănilor, în drum spre lagărul de prizonieri. Compania i-a îngropat într-un mic cimitir de lângă Nipru. Compania a fost pusă la muncă într-o fermă din afara Moscovei și Hlavacek a fost omorât când șeful de echipă l-a găsit în pat cu nevasta lui. Cei trei frați Kriz, acrobați, au fost luați și duși la un circ turcmen, iar Ruzicka, dulgher, a căpătat o slujbă

în oraș. Rușii au redus rațiile și Chalupnik a fost executat pentru că a furat o vacă. A fost o molimă în lagăr și compania i-a pierdut pe Stojespal și Kolinsky. Compania a plecat spre Kiev, să se alăture Legiunii Cehe, însă Tesarik, Rohlicek, Zaba, Biohem și Kaspar au zis că nu vor să lupte

împotriva compatrioților alături de ruși, așa că au rămas pe loc, ca prizonieri de război. În februarie 1917, când rușii au făcut prima revoluție și nimeni nu știa cine conduce, nu se prea găsea pâine. Cerny cel mic a murit de friguri, urmat de Lanik și Zito. Dragoun și Najman au murit înghețați în a doua noapte, dosiseră o sticlă de rachiu și s-au dus s-o bea pe acoperișul vagonului ca să nu fie nevoiți s-o împartă cu alții, au adormit acolo și era un ger năprasnic. Compania a trebuit să-i desprindă cu drugi de fier când s-au oprit lângă Cernigov. Kratochvil, Jedlicka, Safar, Kubes și Vasata, veșnic interesați de politică, au înființat un soviet în ultimul vagon și l-au decuplat noaptea de restul trenului. Când compania a ajuns la Kiev și s-a alăturat unui nou regiment, lucrurile au mers mai bine o vreme, ucrainenii erau cumsecade cu ei. Bilovsky a lăsat gravidă o fată din Brovarî și i s-a îngăduit o liberare onorabilă când tatăl fetei i-a dat lui Matula cel mai bun cal al său, iar Vrzala a început să se furișeze afară noaptea și să meargă la cazinouri și s-a făcut traficant de cocaină. Când au ajuns la linia frontului, erau deja mai grași și mai puțin bolnavi. Rușii au pus compania în ofensiva lor. Cerny cel mare a încasat un glonț pe când ieșeau din tranșee și s-a prăbușit fără un sunet. Matula le striga soldaților că pot să-și croiască prin luptă drumul înapoi spre Boemia, și, de fiecare dată când se uita la careva, omul cădea secerat și el alerga înainte și compania îl urma și Matula îi spunea lui Mutz să nu se lase pe vine, că dă exemplu prost, și Mutz se ridica drept în picioare. Toți se ridicau în picioare și Strnad a încasat atâtea gloanțe în gât că i-a zburat capul pe spate ca dopul unei sticle de bere. Alături de Cerny și Strnad, compania i-a înmormântat pe Vavra, Urban, Mohelnicky, Vlacek, Repa, Precechtel, Ruzicka, Rochazka, Zahradnik, Vavrus și Svobodnik. Knedlik și Kolar au murit mai târziu, din cauza rănilor. Pe urmă, a avut loc revoluția bolșevică și rușii din Kiev au întreat compania dacă era dispusă să-i ajute să lupte împotriva bolșevicilor, și Kadlec a fost împușcat de o femeie în haină de piele. Ucrainenii au preluat controlul și compania i-a ajutat să obțină hrană din satele de pe malul stâng al Niprului. După ce compania a împușcat niște țărani, Buchta și Lanik au spus că tovarășii lor sunt niște împușiți de pui de cățea reacționari și au trecut la bolșevici. Biskup și Pokorny, care se tot plâneau că nu sunt plătiți, au întins-o să jefuiască o bancă din Odessa, și se zicea că s-au îmbogățit și au traversat Marea Neagră și au ajuns în Batumi, fiecare cu câte trei fete azere și cu un căsoi la mare și purceluși negri care alergau printre palmierii din ograda lor. Se mai zvonea că au fost spânzurați.

Pe urmă, cehii din vest au zis că Legiunea trebuie să înainteze și să lupte cu nemții pe frontul de vest, și singura cale de-a o face era să înconjoare lumea, să meargă pe

calea ferată transsiberiană până la Vladivostok și să traverseze Pacificul, America și Atlanticul până în Franța, așa că Legiunea a început să se deplaseze spre est. Când Troțki a încercat să ia armele Legiunii, Matula și ceilalți ofițeri au crezut că urma să le predea nemților și au început să se lupte cu ei, și Legiunea a cucerit tot Transsiberianul și, pentru o vreme, singura Cehoslovacie liberă au reprezentat-o zece mii de kilometri lungime pe doi metri lățime care se întindeau de la Urali la Pacific. Compania se afla în Irkuțk când au început luptele, iar feroviarii erau de partea Roșiiilor. Compania s-a luptat cu ei toată vara în tuneluri de cale ferată și pe lacul Baikal. Skounic, Marek și Zaba au murit când partizanii au deraiat un tren, iar Brada a fost rănit în luptă, în pădure, și a murit de cangrenă. Myska a trecut la Roșii. Când compania l-a capturat după o vreme, Matula l-a împușcat în cap. În toamnă, Roșii au ambuscat compania pe malul Baikalului și i-au omorât pe Vasata și Martinek. Matula s-a înfuriat și compania s-a deplasat într-un oraș numit Staraia Krepost. Matula a ordonat ca toți muncitorii din fabrică și familiile lor să fie scoși în piață și compania a împușcat zeci de bărbați. După aceea, au dezertat Kubec și Koupil. Roșii au pus afișe în care spuneau că Matula era un măcelar setos de sânge și un dușman al poporului. Au luat cu asalt cantonamentul companiei și Benisek a fost ucis, însă au apărut revoluționarii socialiști și i-au ajutat să-i alunge pe Roșii. Baikalul înghețase deja de la un cap la altul și compania a aflat că partizanii treceau pe gheață. A plecat după ei, dar nu i-a putut găsi pe întuneric și gheața a început să se spargă pentru că apa înghețase prea de timpuriu. În zori, compania a descoperit că Hajek se înecase și, în timp ce-și număra cazurile de degerături, Roșii au deschis focul de pe mal, omorându-i pe Zikan, Noha și Smid. Matula a fost lovit în piept și în gât și îi năvălea sângele în trahee și nu mai putea respira, iar Mutz i-a făcut un orificiu în gât cu vârful cuțitului, salvându-i viața. Jahoda i-a scos pe soldați de pe gheață și el s-a scufundat când au ajuns ei la mal, iar Mutz l-a cărat în spate pe Matula. Al doilea glonț părea să-i fi trecut lui Matula direct prin inimă însă, cum-necum, nu l-a ucis. După acea întâmplare, compania a fost încartiruită la Iazîk. După uciderea lui Kliment, mai rămăseseră 101.

Când porniseră în marș spre gară, la Praga, în 1914, purtau uniforme noi de bumbac de culoarea norilor de furtună și cizme noi, aveau insigne și cataramă strălucitoare și, cu toate că nu credeau în rostul a ceea ce făceau, își dăduseră osteneala să rămână în formație, din pricină că răzvrătirea li se părea la vremea aceea un pas prea mare și pentru că, pe timp de vară, proaspeți, nevătămați, pe străzi cu fete care-i priveau, marșul părea un soi de dans.

Într-o haltă siberiană, toamna, cinci ani mai târziu, răzvrătirea atârna în crengi, chiar prea coaptă pentru a mai fi culeasă, cădea singură. Uniformele soldaților erau încropite din lucruri jefuite și petice, cârpice cu ață de furat, pantaloni căzăcești sub o

tunică englezească kaki, cămăși americane pătate de sânge, vin și gălbenuș de ouă crude găurite ușurel cu vârful baionetei și supte prin paiele de unde fuseseră luate în urmă cu doi ani, o cataramă făcută în Hiva și purtată până în zăpezile din nord de un feroviar mort la comanda locomotivei sale, care ajunsese să eșueze, venită din primăvara Asiei Centrale, în iarna liniștită din lunile dintre revoluții; o uniformă cehă completă, așa cum fusese ea înmănată de intendent în Boemia, când purtătorul ei era încă cetățean al Imperiului Austro-Ungar, acum defunct, dar înșelătoare, căci fiecare mânecă și garnitură, fiecare bucățică fuseseră înlocuite de când fusese nouă până acum și din original nu mai rămăsese decât ideea vechii sale identități. O sută de bărbați duceau cu ei rămășițele a două duzini de armate, unele vechi și dispărute, altele formate și risipite într-o lună pe nemărginitul continent de iarbă, zăpadă și pietre dintre Europa și Manciuria, când un cartofor carismatic, generos, violent și ambițios, după chef, putea să intre într-un magazin dintr-un oraș oarecare, fără străzi pavate, să trântescă un sac greu de aur de toate felurile pe tejghea și să comande echipament pentru cavaleriști, cu garnitură roșie, și flamuri cu lance și panglici pentru coamele cailor pentru o cohortă de războinici samavolnici și pentru caii lor și, într-o lună, după un singur raid sau chef cu vodcă sau ceartă, toate finețurile aveau să fie vândute sau să zacă, însângerate și înghețate, în noroi, la dispoziția oricui ar fi vrut să le culeagă. Puștile unora din oamenii lui Matula își arătau primele dăre portocalii de rugină; pe toate se vedeau locuri în care lacul se ștersese de pe lemn. Capetele le erau acoperite cu un bestiar de piele, lână și blană. Un soldat, Habadil, își schimbase ceasul – personal, nu de captură – în Omsk, pe o căciulă care semăna cu scalpul unui bătrân chel cu păr lung, roșu

care, jurase vânzătorul, era de la un soi de om-fiară care trăia în munți, în Altai. Cizmele cu care erau încălțați raportau cinci ani de deplasări și frica de o a șasea iarnă, cu pielea zbârcită ca a străbunicilor, pingelitate cu petice din lemn, cauciuc de anvelope, scoarță de copac, toate îndesate pe dinăuntru cu paie și cârpe și resturi de pâslă sau blană ca să țină de cald, cu toate că încă nu venise frigul în Iazîk. O sută de bărbați care numărau împreună 945 de degete la picioare, diferența fiind răpusă de degerături, și 980 de degete la mâini; 199 de ochi; 198 de picioare; 196 de mâini; stomacuri răvășite de microbi; unul din zece sifilitic, unul din zece tuberculos, și majoritatea simțind în gură prima duhoare a scorbutului.

Matula veni spre ei, cu sabia înfiptă, fără teacă, în cingătoare. Dezort îl urma la câțiva pași. Sergentul Ferko le ordonă soldaților poziția de dreپți. Aceștia scuipară, strănutară, își traseră nasul, tușiră, își frecară tălpile una de alta și își aburcară puștile pe umeri, înclinate în toate direcțiile. Ferko și Matula se salutară și Matula începu să vorbească, privindu-i pe soldați în ochi, pe fiecare în parte. La rândul lor, soldații întorceau privirea sau își studiau picioarele. Unii chiar preferau să închidă ochii, decât

să contemple farmecul narcotic al buzelor căpitanului și pustiul sufletului din ochii lui.

— Soldați, rosti Matula, camarazi. Prieteni. Am luptat cinci ani împreună. Am luptat pentru împăratul austriecilor împotriva împăratului rușilor. Am luptat pentru împăratul rușilor împotriva împăratului austriecilor. Am luptat pentru Teroarea Albă a monarhiștilor împotriva Terorii Roșii a bolșevicilor. Am luptat alături de revoluționarii socialiști și de cazaci împotriva cazacilor și a revoluționarilor socialiști. Pot să vă spun, cu mândrie, că nici măcar o dată nu ne-am compromis idealurile. Am luptat împreună cinci ani. Am luptat pentru alții. E vremea să luptăm pentru noi înșine. Știu că sunteți obosiți. Știu că n-ați mai vrea să luptați. Știu că vreți să mergeți acasă.

Până atunci, soldații rămăseseră tăcuți, dar când Matula a rostit cuvântul „acasă“, tăcerea lor s-a schimbat, a înghețat, s-a crispat. S-a încordat. Devenise important să nu fie lăsată să se rupă.

— V-aș putea sugera ca, în loc să mergem acasă, în Europa, să ne facem un cămin aici, continuă Matula. V-aș putea reaminti despre ce șanse există

pentru niște bărbați întreprinzători în acest teritoriu gol, atât de puțin colonizat și atât de nepăsător îngrijit de alți slavi ca și noi, de ruși. V-aș putea convinge că propria noastră țară nouă din înghesuita Europă, țara numită Cehoslovacia, va avea nevoie de propriul său imperiu și de propriile sale colonii, așa cum au alte mari națiuni europene albe civilizate, moderne. Dar voi vreți să mergeți acasă. Voi vreți să vă întoarceți la acea mică, sigură patrie verde. Eu sunt comandantul vostru și spun: n-am să vă împiedic. Cu toate că n-a venit nici un ordin de la președintele Masaryk să plecăm, cu toate că ar fi rușinos să părăsim acest bogat pământ virgin, unde am vărsat atâta sânge, eu n-am să vă împiedic să mergeți acasă.

Soldații mei, există totuși un obstacol în calea plecării voastre. Este vorba de un ofițer al acestei companii, locotenent Josef Mutz. El nu e aici. A pornit spre Verhni Luk cu o treabă și nu putem decât să ne rugăm să nu i se întâmple nimic rău pe drum. Locotenentul Mutz este de părere că sub nici un motiv nu trebuie să părăsim Iazîkul până când nu primim un ordin clar de evacuare. Am încercat mereu să-l conving: i-am arătat cât de nerăbdători sunteți să plecați. Se uita la mine cu o expresie... nu i-aș zice rece, nu i-aș zice birocratică, nu i-aș zice obraznică... rea, ar fi să mă exprim prea dur, fără inimă, cam așa... oricum, m-a avertizat că va denunța personal la statul-major din Omsk și Vladivostok orice încercare din partea vreunui soldat sau ofițer de-a părăsi Iazîkul până nu vine ordinul în acest sens. Am fost surprins de asprimea lui. Într-adevăr, el nu e ca noi; prima lui limbă a fost germana, nu ceha; el face parte din acea rasă care l-a ucis pe Domnul nostru Isus Christos pe cruce și continuă să-și îndeplinească misterioasele ritualuri private; în ceasurile cele mai grele ale campaniilor noastre el rămânea în urmă și privea de la distanță, ca și cum ar fi pregătit în taină un

dosar pe care să-l folosească împotriva noastră la un viitor tribunal; dar eu n-am gândit nimic rău despre el până acum. Fără îndoială, potrivit literei noului nostru cod militar pe care, în chip ciudat, pare să-l cunoască mai bine ca noi, el e corect, chiar dacă încăpățânarea lui încalcă toate legile justiției naturale. Soldați, lucrul este cert: nu putem părăsi Iazîkul atâta timp cât locotenentul Mutz este în viață, adică atâta timp cât el gândește cum gândește. De aceea, între timp, haideți să ne mai îndeplinim puțin îndatoririle noastre aici. În primul rând, asta înseamnă să apărăm acest loc împotriva amenințării Roșiilor, a căror artilerie probabil că ați auzit-o. Să nu fiți îngrijorați: pot să

vă asigur că Roșiii de prin partea locului n-au decât trei proiectile și le-au folosit pe toate. Poate, apărând Iazîkul, vom învăța să iubim pădurea și bogăția ei.

Soldați, știu că sunteți dezamăgiți. Știu că sunteți frustrați. Trebuie să vă atrag atenția să nu vă îndreptați furia împotriva locotenentului Mutz. Poate că s-a înstrăinat de camarazii lui. Este adevărat că, dacă unul sau mai mulți dintre voi îl prind în vreun loc izolat, o cale ferată să zicem, ar fi imposibil, în ciuda unei investigații complete, să se stabilească cine a tras focul fatal. Nu cedați tentației. Asta-i tot.

Ferko le dădu drumul soldaților. Anna Petrovna se duse la Matula, care vorbea cu Dezort și cu Hanak. Cei trei formau un triunghi de spinări. Știau că ea este acolo și o ignorau. Hanak o privi o secundă apoi întoarse capul. Își cususe deja pe umeri stelele smulse de la Kliment. Anna vedea atârând fire rupte din haina mortului.

Anna, stând în spatele lui Matula, vorbi tare:

— Vă rog să-l eliberați pe domnul Samarin.

Matula se întoarse încet, continuând să vorbească în cehă cu locotenenții. Dădu din cap și își reluă conversația. O lăsă să aștepte zece minute, apoi veni la ea, cu gura de copil zâmbind fals și cu ochii oglindind cinstit lipsa oricărui semn de afecțiune, și își lăsă mâna grea pe umărul ei. Femeia își scutură umărul și-i dădu mâna la o parte.

— O să-i dați drumul? Vă dați seama acum că nu e un ucigaș.

— Dar i-am promis prietenului dumneavoastră evreu să-l țin închis până se întoarce el.

— Locotenentul Mutz se înșală în tot felul de probleme.

— Anna Petrovna! exclamă Matula, apucând-o de-o mână și ținând-o strâns în timp ce ea încerca să scape. Mâinile lui erau fierbinți. Asta am spus și eu mereu! Ce minunat că sunteți de acord cu mine!

— Nu sunt de acord cu dumneavoastră în nici o privință, replică Anna, roșind.

Reuși să-și smulgă mâna dintr-a lui și făcu un pas înapoi.

— Trebuie să-i dați drumul.

— Și să-l las să se afunde în pădure? Să-l părăsesc în pustiu?

Anna privi în pământ.

— Poate să stea la mine, zise, privindu-l apoi pe Matula în față. Îmi asum eu răspunderea pentru el.

Matula își linse buzele și dădu din cap, zâmbind mai tare.

— Asta-i interesant. Dacă pricep eu bine, doriți să rupeți relația cu evreul și să-l înlocuiți cu pușcăriașul? Sunteți sigură? Poate ar fi mai bine să alegeți pe unul dintre oamenii mei? Cred că pot să găsesc unul care n-a fost niciodată în închisoare și nici unul dintre ei nu-i jidan. Atenție, sunt și câțiva catolici aici, poate ar fi mai pe gustul dumneavoastră.

Annei îi bătea inima să-i spargă pieptul. Se gândi dacă să-l pocnească pe Matula. Aproape că simțea pielea lui aspră și cicatricea sub mâna ei. Se gândi să scuipe, însă asta cerea iscusință.

— Nu mă puteți provoca, spuse ea. Vă cunosc deja. Ironizați-mă toată ziua, dacă vă face plăcere, dar dați-i omului drumul.

— Asta nu pot s-o fac, zise Matula și zâmbetul îi dispăru. Asta se numește „cauțiune“. Ce garanție am eu că n-o să fugă înainte să hotărâsc ce să fac cu el?

— Vă promit eu că n-o să fugă.

— Garantați?

— Am să mă asigur.

— Ia te uită! Dacă fuge, vă împuşc pe dumneavoastră.

Anna ridică din umeri.

— Credeți că altfel mă simt în siguranță?

Lui Matula îi reveni zâmbetul și ochii i se mișcară, ca un mecanism care trece la operația următoare.

— Locotenentul Mutz va fi dezamăgit când se va întoarce azi și-și va găsi prietena, pe Anna Petrovna, locuind cu un pușcăriaș în care el nu are încredere. Sau, poate, sperați că nu va veni înapoi.

— Dacă găsește o cale de-a ajunge acasă, la Praga, sper să nu vină. Credeți că el nu știe că vă întărâtați soldații să-lucidă?

— Rece! rosti Matula. Aveți niște ochi atât de mișcători, obraji atât de îmbujorați, și sunteți atât de rece față de bietul Mutzie. Dați-i drumul, luați-l în stăpânire pe nefericit și țineți-l ocupat, dacă nu doriți ca băiatul dumneavoastră să rămână orfan.

Înăuntru

Anna a fost lăsată să aștepte în fața comandamentului până a fost adus Samarin afară. Acesta nu părea surprins că ea îi obținuse eliberarea. I-a strâns mâna și i-a spus că-i era recunoscător. Ea nu i-a spus care erau condițiile cauțiunii, doar că el n-avea voie să părăsească Iazîkul, altfel ea avea să suporte consecințe neplăcute. Au pornit

spre casa ei. Drumul părea scurt și aerul mai puțin rece. Anna se simțea curată și ușoară, de parcă fusese spălată de-o pată grea și urâtă. Vorbea în propoziții scurte, precaute, despre orașul ei natal. Se afla doar la o noapte de mers cu trenul de locul unde crescuse Samarin. Limba lui Samarin era mai apropiată de a ei, mai apropiată decât a cehilor cu accentele lor, decât a castraților cu conversația lor despre Biblie sau decât a căpitanului districtual și a familiei lui, cu preocupările lor pentru clasă și rang. Aveau amândoi

aceeași vârstă. Samarin a întrebat-o de ce s-a mutat în Iazîk după moartea soțului ei. Un moment Anna a fost speriată și furioasă, apoi a înțeles că era o întrebare corectă, era de așteptat să fie pusă, o întrebare ce avea să fie pusă tot mai des, pe măsură ce veneau alți străini. I-a spus o poveste despre o casă care aparținuse unui unchi decedat, despre nevoia de liniște și singurătate și dorința de a sta departe de vremurile tulburi ale Rusiei europene.

Samarin n-a spus nimic din care să reiasă că n-o crede și au mers mai departe în tăcere. Anna Petrovna s-a îndreptat spre el, l-a privit o clipă, apoi s-a întors. El a întrebat-o ce s-a întâmplat.

— Nimic. Am să vă spun mai târziu.

— Veți uita.

— E o prostie.

— Totuși?

— M-am așteptat să fiți mai nerăbdător să fiți liber. Să mă faceți să înțeleg cât de mult doriți să vă aflați departe de-aici. Să fiți mai supărat.

— Aș putea să fiu supărat. Doriți asta?

— Nu.

— Din câte înțeleg, casa dumneavoastră urmează să fie noua mea temniță, iar dumneavoastră – noul meu temnicer. E corect?

— Cred că da, zise Anna Petrovna și râse.

— Un pușcăriaș cu experiență, atunci când e mutat într-o nouă închisoare, va vorbi și va face cât mai puțin cu puțință, până când reușește să exploreze noul mediu și să afle cât de severi sunt gardienii. E vorba de orice pușcăriaș, inclusiv cei periculoși.

— Dumneavoastră sunteți periculos?

— Da, spuse Samarin.

Anna se uită la el să vadă dacă zâmbește, însă, chiar dacă zâmbea, zâmbetul era ascuns.

O prezență umedă, înghețată atinse ceafa Annei, în moalele locului dintre tendoane, acolo unde începe șira spinării. Ningea. Un fulg îi poposi pe ochi și ea clipi și-și ținu ochii deschiși, cu toate că o înțepa. Înălță capul să urmărească scamele cenușii care se destrămau din cerul alb, coborând spre ei. Un fulg i se opri pe gură. Îl linse și se desfătă

cu gustul de nor – cristal, ploaie, peregrinare.

Intrară în curte prin poarta din spate. Alioșa lua poze marțiale și imita zângănitul oțelului cu o sabie de lemn în mână, un băț cojit cu un mâner pe care-l legase singur. Anna îl strigă, el n-o băgă în seamă. Îl strigă iar, mai tare. Se întoarse și alergă spre ei și cu brațul întins atinse pieptul lui Samarin cu vârful săbiei.

— Predă-te, îl somă.

Samarin își ridică mâinile.

— Lașule! strigă Alioșa.

Anna îl luă de umeri și-l dădu la o parte, dojenindu-l pentru obrăznicie.

— Dânsul este Kirill Ivanovici, student, zise ea. O să locuiască la noi o vreme. A venit aici pe jos din Arctica. A evadat dintr-un lagăr de deținuți foarte aspru. Așa că poartă-te frumos.

Alioșa îl privi pe Samarin în față. Mândria lui nu știa ce să facă cu această informație.

— Tatăl meu a luptat la cavalerie, îl informă el pe Samarin. A murit lângă Ternopol. Ni s-a trimis o telegramă. A omorât câțiva nemți înainte să fie secerat de ei. Trebuie să fi primit și medalie, dar nu ni s-a trimis niciodată. Unii dintre cehi au medalii. Dumneavoastră aveți medalie?

— Uite-aici, făcu Samarin, ghemuindu-se, ca să ajungă cu capul la înălțimea lui Alioșa, și arătând o mică cicatrice pe încheietura unui deget. Aceasta i s-a

conferit osânditului de rangul întâi Samarin, Kirill Ivanovici, pentru purtare meritorie în timpul marșului din închisoare, când s-a luptat cu foamea, cu setea, cu frigul și cu fiarele sălbatice, având ca singure arme pumnii lui și cuțitul lui credincios. În ciuda faptului că a trebuit să parcurgă pe jos o mie cinci sute de kilometri prin tundră și prin taiga pentru a ajunge la cea mai apropiată așezare, osânditul Samarin a rămas voios, oprindu-se adesea să schimbe câte o glumă sau o vorbă prietenoasă cu vreun elan sau ren aflat în trecere pe-acolo. În fiecare dimineață, după un program viguros de exerciții, cânta cântece naționale și-și spunea rugăciunile. Se spăla în apă curgătoare de două ori pe zi, spărgând gheața la nevoie cu pietre și cu un sistem de pârghii născocit de el însuși. În perioada de început a marșului își trecea zilele cele mai reci, atunci când păsările cădeau moarte din copaci, împăturindu-și hainele într-o boccea, legându-le de cap și alergând gol prin zăpadă, executând din mers exerciții elementare de gimnastică greacă.

— Ce-i aia gimnastică greacă? se interesă Alioșa.

Un fulg de zăpadă îi ateriză pe vârful nasului și el îl alungă, suflându-l și fără să-și ia ochii de la nou-venit.

— Uite-așa, zise Samarin și se ridică, se aplecă înainte, își propti palmele pe pământ, își aruncă picioarele în aer și se cumpăni o clipă pe mâini, cu capul aplecat, tălpile ridicate, apoi își încordă umerii și țâșni iar drept, în picioare.

— Pot să fac și eu așa! declară Alioșa, lăsând sabia din mână și pregătindu-se să se arunce în noroiul amestecat cu zăpadă.

„Nu!“ zise Anna și Samarin strigă „Așteaptă!“, amândoi în același timp. În timp ce Anna râdea, Samarin puse o mână pe umărul lui Alioșa și-i explică:

— Mai întâi, trebuie să înveți să îmblânzești lupi, să-i faci să alerge alături de tine în lumina lunii și să te apere de viscol cu trupurile lor, și să drezezi urși să-ți aducă pește și fructe de pădure. Trebuie să fii în stare să-i faci pe castori să doboare copaci atunci când scoți din gât un sunet: uite-așa.

Mărul lui Adam i se umflă când scoase sunetul din gât.

— Mă minți, se îndoii Alioșa. Nu poți să faci așa ceva.

— Poți. Poți să faci încălțări și haine din scoarță de fag, cusute cu fire de trestie împletită și cu un ac făcut dintr-o așchie de colț de mamut. Poți să bei spirt distilat din sevă de fag și sucul fructelor de scoruș. Și știi cum poți să faci lumină noaptea în taiga?

Alioșa scutură din cap. Samarin se aplecă să-i șoptească la ureche:

— Prinzi o bufniță și-o faci să dea vânturi.

Alioșa chicoti.

— De unde iei flacăra?

— Rășină de pin, conuri tinere de brad și țeste de jder, zise Samarin, numărând pe degete. Pot să-ți arăt.

— Nu poți să aprinzi așa soba noastră. E greu. Ai nevoie de chibrituri.

— Sigur, e mai ușor cu chibrituri, admise Samarin.

Alioșa scormoni pământul cu vârful bățului.

— Hai pe acoperișul grajdului, îi chemă el.

Samarin și Anna îl urmară. Cu ajutorul lor, băiatul trase afară scara, pe lângă vaca Marusia, și o propti lângă. Alioșa îi conduse pe acoperiș, unde mușchiul crescut pe scânduri devenise deja alunecos sub zăpada topită. Vedeau cum cobora cerul peste Iazîk, scamele cenușii deveneau albe când atingeau pământul, zburau peste fața pădurii, întunecând marginile lumii cu cristale grăbite. Pe măsură ce viscolul se întetea, lumea se micșora și clopotnița bisericii păraginite, islazul comunal și copacii dispăreau.

Anna i-a lăsat acolo și a intrat în casă, la căldură, la mirosul închis de lemn încins, pânză și pene. Curând avea să se întunece. Îl auzea pe Alioșa strigând în curte și pe Samarin gemând ca un urs rănit. S-a dus în bucătărie, a luat un scaun și a deschis ușa camării. A dat jos un borcan mic, de jumătate de litru de pe un raft înalt și a șters praful și pânzele de păianjen de pe el. Borcanul

avea luciul întunecat al unui lac într-o noapte senină. A scos capacul și a pus cu lingura gem de afine în trei farfurii. Fructele

se scufundau moale în siropul dulce. S-a uitat peste umăr și a lins lingura, scuturându-se de gustul acidulat.

Alioșa l-a adus pe Samarin înapoi, băiatul a intrat bătând din picioare, strălucind de ger, lăsând în urmă bucăți de zăpadă bătătorită, aruncându-și căciula pe un scaun, pușcăriașul venea în urma lui, înalt și precaut. Anna aprinsese lampa în camera de zi și s-au așezat toți trei, fără să vorbească. Anna a turnat ceai și le-a dat, bărbatului și băiatului, linguri de gem ca și când i-ar fi răsplătit cu bănuți de zece copeici.

Afară

Linia de cale ferată de la Iazîk până la pod mergea pe loc întins printre copaci pe o distanță de paisprezece kilometri, apoi începea să urce spre culmile printre care se

desfășura defileul. În prima parte a drumului, Nekovar și Broucek au acționat singuri manetele drezinei. Mutz a stat în față, așezat între colaci de frânghie, cu picioarele atârinate peste margine, cu o mână pe frână. Când au ajuns la povârniș, efortul de a ține drezina în mișcare le-a încetinit viteza. Mutz și-a scos mantaua și i s-a alăturat lui Broucek la manetă, cu fața în direcția de mers. Nekovar stătea în picioare, cu fața la ei, acționând cealaltă manetă.

— Broucek, ce zici de mușchii ăștia? De mușchii umărului? Întrebă Nekovar. Sunt importanți? Femeilor le plac?

Broucek nu răspunse.

— Ți-a mângâiat vreodată o femeie mușchii umărului înainte să accepte să se culce cu tine? S-a excitat? I s-au dilatat pupilele? A început să respire mai repede?

— O să ningă, anunță Broucek.

— Poate, zise Mutz.

— Ia zi, Broucek, insistă Nekovar. Ce-ar fi dacă mecanismul erotic femeiesc ar fi răsucit strâns prin presiunea mușchilor bărbatului, atât de strâns că pielea ei moale ar începe să palpitate și să se încingă de tensiune, întinsă pe mecanismul neeliberat, făcând să se întărească sfârcurile și să se emită lubrifierea în gura valvei ei inferioare, în care mădularul bărbătesc rigid ar aluneca apoi cu ușurință, declanșând eliberarea arcului ei sexual încordat și făcând ca trupul și membrele să-i tremure și să se miște cu energie violentă, care, la rândul...

— Încetează, îl întrerupse Mutz. Încetează cu poezia.

— Nu, frate, zise Nekovar. Încerc doar să înțeleg de la un maestru cum funcționează ele.

— Femeile nu sunt ceasuri deșteptătoare, spuse Mutz.

— Știu și eu că femeile nu sunt ceasuri deșteptătoare, răspuse Nekovar. Înțeleg cum funcționează ceasurile deșteptătoare. Pot să folosesc ceasuri deșteptătoare. Pot să le repar. Aș putea chiar să fac unul. Sunt un om practic și mă străduiesc să-mi îmbogățesc cunoștințele. Tu înțelegi cum funcționează femeile, frate?

— Nu.

— Păi, frate, nu toți am renunțat să mai încercăm.

— Tu le sperii pe fetele din stabilimente, zise Broucek fără răutate. Bărbații care poartă ochelari și-i scot înainte de-a începe să le giugiulească pe fete. Dar tu îți pui o pereche de ochelari, îți sufleci mânecile și înghenunchezi deasupra lor și începi să le întorci pe-o parte și pe alta și să le cercetezi pe dinăuntru cu degetul, să vezi cum tresar și țipă, de parcă ai repara un motor stricat de motocicletă.

— Altfel cum pot să înțeleg mecanismul?

— Nu-i un mecanism! exclamă Broucek, începând să-și piardă răbdarea dobândită

în ani de zile.

— Băieți, interveni Mutz. Băieți. Tunelul.

Tunelul care ducea la pod se afla pe o pantă lungă, puțin adâncă și drezina lua viteză, iar Nekovar și Broucek se odihniră la bara de pompare. Ieșiră și ajunseră pe pod, Mutz trase frâna și drezina se opri cu o jerbă de scânteii. Prin defileu sufla un vânt rece și norii băteau în galben. La gura tunelului erau rămășițele unui cal. Trecuseră hoitari pe-acolo. Oasele fuseseră curățate peste noapte, iar coama și coada rămăseseră ca niște panașe întunecate și însângerate pe un rânjet de schelet gol.

Nekovar legă o frânghie de una din traverse și dădu drumul capătului liber să cadă prin trapă, antrenând colacul după el. Mutz coborî primul, lăsându-se pe spate, cu fața la frânghie, ca să-și încetinească alunecarea și împingând cu picioarele în suprafața stâncii. La jumătatea drumului se opri, își întinse gâtul să privească mai atent la stâncă, întinse un deget ca s-o pipăie, fu gata să scape frânghia din mâini, se redresă și coborî până la malul râului. Acolo unde malurile se înălțau și se îngustau sub pod, vuietul râului era puternic precum răsuflarea a un milion de suflete laolaltă și curenții erau spârți și mărunțiți în valuri ca niște buturugi ascuțite.

Cadavrele zăceau la marginea apei, lângă locul de unde începeau copacii. De pe piciorul drept din față al lui Lajkurg fusese tăiată o fâșie și muștele depuneau ouă pe hoit. Altfel, calul era întreg și neatins, nici măcar ochii nu-i fuseseră ciuguliți. Și nici Lukac, soldatul mort, nu fusese atins de hoitari în timpul nopții. Nu zăcea acolo unde căzuse. Cadavrul cenușiu și umflat era poziționat în unghi drept față de râu, cizmele atingeau marginea apei, brațele erau întinse pe lângă trup. Mâna dreaptă îi fusese tăiată, apoi pusă alături de brațul ciuntit, cu încheieturile degetelor în sus. Pe burta cadavrului era ceva învelit într-o cârpă. Mutz privi înapoi spre pod. Broucek coborâse de pe frânghie, iar Nekovar era la jumătatea distanței. Mutz îi făcu semn lui Broucek să-și dea jos pușca de pe umăr și să supravegheze pădurea.

Mutz se aplecă și culese pachetul. Era ud. Îl auzi pe Broucek cum trage

înapoi închizătoarea armei și bagă un cartuș în culată. Pachetul era tare și greu. Mutz îl stoarse. Pachetul rezista sub degetele lui. Din el ieși o duhoare de carne stricată. Mutz desfășură cârpa. Dinăuntru arăta spre el o unghie de om, de la degetul mare, ivindu-se dintr-un deget de om, cenușiu, înnegrit, puțin. Mutz trase o înjurătură și scăpă pachetul. Își frecă palmele cu furie de pantaloni și se spală pe mâini în râu.

Era o a treia mână, o gheară intrată în putrefacție, cu degetele chircite și tendoanele ivindu-se palide de sub pielea întinsă a încheieturilor, ca la suprafața galbenă a ghearelor de găină cojite de solzi. Părțile palmei care fuseseră cândva cele mai cărnose, părțile numite de ghicitorii în palmă Muntele lui Venus, de sub degetul mare și Muntele Lunii pe latura opusă, fuseseră mâncate, marginile întărite ale pielii păstrau

urme zdrelite de dinți.

Broucek veni și privi în jos la mâna pe jumătate mâncată, zăcând pe prundiș cu palma în sus.

— Uită-te la palmă, zise. Uită-te cât de lungă e linia vieții.

— Ce reprezintă? întrebă Mutz.

— Viață lungă și fericire.

Mutz se lăsă pe vine lângă cadavrul lui Lukac și cercetă mâna tăiată, cea originală, cea așezată lângă încheietura lui Lukac. Ploaia din timpul nopții o udase, cu toate astea era mai întunecată la culoare decât brațul căruia îi aparținea.

— Fiți atenți la copaci, zise Mutz.

— După ce ne uităm? întrebă Broucek.

— Nu știu.

Nekovar veni și se așeză spate în spate cu Broucek. Își întorceau capetele de la stânga la dreapta, măturând cu privirea pădurea urcată pe povârnișurile de pe ambele maluri. Ochii lor, împreună, nu puteau cuprinde toată culoarea și

geometria și mișcarea, roșul dolofan al scorușelor pe crengi, frunzele galbene de fag care-și fluturau iute în vânt marginile în nuanțe palide și intense și mănunchiurile de ace de zadă care dădeau din cap. Între culori, întunericul nu se clinea.

— Ați auzit ceva? întrebă Nekovar.

— Nu, răspuse Mutz. Cum se înmormântează o mână?

— Mi s-a părut că aud un sunet, zise Broucek.

Îi era frică. Tuturor le era.

Un fulg inform de zăpadă poposi pe mâneca lui Nekovar și omul înjură:

— La naiba.

Prima zăpadă cobora întunecată și rară și abia înghețată din cerul galben, cu toate astea se întinse curând în pete pe tunicile lor de stofă, ca lichenii care se prind rapid.

— Cineva a supravegheat acest loc, spuse Mutz. Lukac n-a căzut în poziție de drepți.

— Poate că a fost acela care i-a tăiat mâna. L-a scos afară și pe urmă a plecat, opină Nekovar. La naiba, nu pot să sufăr să văd cum ninge peste mort.

— Cineva a ținut lupii la distanță de trupul lui și ciorile la distanță de ochii lui până în această clipă, zise Mutz. Cineva e prin preajmă.

— Dar nu i-a împiedicat pe hoitari să mursece mâna aia care e în plus, ce zici? constată Nekovar.

— Lupii nu-și ambaleză hrana, rosti Broucek.

— Cel mai periculos hoitar de-aici este și mai primejdios animal de pradă, zise Mutz, și are destui dinți și merge pe două picioare.

Mutz și Nekovar rămaseră tăcuți. Fulgii de zăpadă le atingeau fețele. Broucek

rostea în șoaptă, pentru sine, un Tatăl Nostru. Simțeau furnicături în mușchi la gândul că ar putea fi hrană pentru alt om. Într-un loc întunecat din taigaua nesfârșită, un măcelar cu picioare încrucișate își apleacă fălcile nemiloase peste o pulpă jupuită, cu o mână încleștată pe încheietura albă a genunchiului tranșat, cu cealaltă pe încheietura albă, tranșată, a șoldului. Și tot așa, pe cărările întortocheate, așternute cu ace de brad, prin labirintul de zadă, până când toate hălcile de carne macră și părțile moi sunt mâncate și nu mai rămâne ca hrană decât o mână.

— Să mă ierte Dumnezeu pentru lipsa de respect față de morți, emise Nekovar, dar dacă eu aș fi canibal și aș ajunge cu proviziile la ultima mână și aș da peste un cadavru proaspăt și un cal întreg, m-aș ospăta mai mult decât văd eu aici.

Mutz aprobă din cap. Broucek își înalță pușca, se trase în spate, ochi și zise:

— Acolo!

Mutz și Nekovar urmăriră linia de țintire a armei până în copacii de deasupra lor. Nu vedeau nimic.

— O creatură albă, suflă Broucek. Dumnezeule mare, ca fantoma diavolului în persoană.

— Ce? Un iepure? O vulpe? întrebă Mutz.

— Un om, în formă de om! La nici o sută de metri de-aici. Alb, cu ochi roșii.

— Cum ai putut să-i vezi ochii?

— Eu pot să văd, zise Broucek. N-am ce face dacă văd bine. Așa m-am născut.

Apoi văzură cu toții mișcarea. Era o formă ștearsă și iute, mare și agilă.

— Nu trage, ordonă Mutz. Nu trageți până când nu știm ce este.

— Și dacă sunt zece? întrebă Nekovar.

O așchie de piatră țâșni dintr-o stâncă în apropierea locului unde stătea Mutz și aerul șuieră la trecerea unui glonț. După o clipă, auziră împușcătura. Mutz, Nekovar și Broucek alergară la adăpostul copacilor. Încă două împușcături îi urmăriră până la fagi.

— Pe pod, anunță Broucek. Roșiii.

Mutz distingea două sau trei siluete mișcându-se de-a lungul podului, dar erau doar niște mișcări întunecate și nedeslușite prin ninsoarea care se întetea.

— Poți să-ți dai seama?

— Le zăresc chipiele țuguiate. Stele roșii, îi informă Broucek. Aș putea să zbor măcar una dintre ele.

Își ridică pușca.

— Nu trage, ordonă Mutz.

— Ne iau drezina.

Mutz urmărea cum se îndepărtează drezina de ei spre capătul celălalt al podului,

mișcându-se parcă prin proprie voință. Roșiii se aflau la cel mult cincisprezece minute depărtare de Iazîk, cu trenul, sau o oră călare. Cine știa ce voiau de la oraș? Ce ușor îi era să creadă că bolșevismul era o forță invincibilă ale cărei planuri nu puteau fi cunoscute de inamicii săi, dar care își cunoștea perfect propria voință! De voință era vorba, de dorința de-a lupta care migra de la cauză la cauză, de la conducător la conducător, de la popor la popor, fără să poată fi oprită. La Roșii, însă, voința găsisese un loc de mult adormit, capabil să pună în picioare un colos clădit din milioane de oameni gata să înainteze, străbătând planeta, lăsând în urmă morți ca niște fire dintr-o blană care năpârlește și iscând noi adepți care să le ia locul.

— Trebuie să ajungem înapoi la Iazîk și nu putem s-o luăm pe pod, spuse Mutz. E de presupus că Roșiii n-o să se miște până mâine. Trebuie să găsim un drum în sus, printre copacii de-aici, apoi pe coasta defileului și să ajungem

de partea cealaltă, și de-acolo – la calea ferată.

— Se întunecă, ezită Broucek. Acolo, printre copaci, e ceva îngrozitor.

— N-avem de-ales, hotărî Mutz.

Își scoase pistolul și porni să-i conducă mai adânc în pădure, departe de râu.

Începuse să se aștearnă și zăpada care nu se topea și umplea spațiile dintre stânci și pământ. Restul fulgilor rămâneau prinși în copaci, deasupra capetelor lor și începeau să se topească, trimițând stropi grei pe uniformele lor care se îmbibară curând de apă. Cizmele li se afundau în așternutul de mușchi, crengi și frunze putrezite și scoteau mici trosnete călcând pe ace uscate de zadă. Stâncile erau negre și luceau de apă. Lui Mutz nu-i fusese niciodată așa de frig. Își lăsase mantaua pe drezină. Tot ce-avea, în afară de tunică, pantaloni, cizme și chipiu, era pistolul, pe care nu-l curățase de multe zile. Se întuneca; n-avea habar încotro se îndreptau, doar că mergeau în sus.

Stâncile deveneau mai masive și suprafețele lor verticale mai înalte, cu spații mai mici între ele. Până și copacii fuseseră nevoiți să se cocoațe pe rădăcini subțiri și ciudate ca să poată crește. Mutz, Broucek și Nekovar începură să se folosească de mâini la fel de mult ca de picioare. Se cățarau în salturi mici; Broucek îi acoperea, în timp ce Mutz se cățara cu pistolul în toc, iar Nekovar cu pușca atârnată pe spate. Pe urmă urca Broucek, iar ceilalți supravegheau pădurea și stâncile din jur.

— Ia haina mea, frate, îi spuse Nekovar lui Mutz.

— Mi-e bine, răspunse Mutz.

— Frate, tremuri.

— Tremuratul face bine, te încălzește.

Hainele reci și ude îi rodeau pielea la fel de rece și udă. Prin crăpăturile încălțărilor îi intrase apă. Mâinile îi ardeau de parcă lichidul din ele era acid. Strângea din dinți ca să nu-i clănțâne. Peticul spongios de pământ de sub picioarele lui, așa înghețat și ud

cum era, ar fi fost un așternut bun. Se întreba dacă Nekovar adusese mâncare cu el.

Broucek le șuieră de deasupra că era momentul să se cațare și ei.

— Nu pot să văd nimic, șopti Mutz.

Ninsoarea încetase, dar era beznă.

— În fața ta. Între stânci, un spațiu și pietre ca niște trepte. Asta-i. Urcă. Drace! Îl văd.

— Nu trage! zise Mutz. Ce vezi?

— Creatura albă. Ne urmărește.

— Așteaptă până ajungem sus.

Mutz se cățără prin spațiul îngust, strecurându-și cu greu umerii printre stânci. Un pârâiaș de apă rece ca gheața se prelingea din urmele lăsate de picioarele lui Broucek, care păreau că dispar într-un zid orb. Mutz își flutură în față brațele înțepenite și descoperi că zidul se sfârșea puțin mai sus, deasupra lui. Cu un efort se apucă de ieșitura din stâncă și se strecură în sus, prin hornul de rocă, înfigându-și picioarele și umerii în laturile lui. Când coatele lui atinseră pământ și pietriș, simți că Broucek îl apucă și-l ajută să se salte. Apoi se aplecară amândoi să-l tragă pe Nekovar în sus.

— Să mergem mai departe, îi îndemnă Mutz.

— Nu reușesc să găsesc un drum, zise Broucek.

Terasa pe care se aflau, cam de dimensiunile unei camere mari, avea destul pământ pe ea ca să fie noroioasă și ca să crească pe ea vreo două zade fusiforme. Era închisă între pereți înalți de rocă, fără puncte de sprijin sigure pe întuneric. În depărtare, dedesubt, auzeau zgomotul râului. O lumină, sclipind scurt, necamuflată, le indică locul unde-și instalaseră Roșiii poziția pe pod. Nu puteau urca; nu puteau coborî.

— Aici rămânem până se crapă de ziuă, zise Mutz.

Spunând asta începu să tremure din nou, se lăsă pe vine și-și cuprinse genunchii cu brațele.

— N-ai să rezisti peste noapte fără un adăpost, spuse Nekovar. Ia haina mea.

— N-am să-ți iau haina.

— Ia-o. Eu am să fac puțină mișcare.

Mutz îl lăsă să-i pună haina grea de apă peste umerii tremurători și se întrebă dacă nu cumva trupul îi era prea înghețat ca să-i mai fie de folos. Îl auzi pe Nekovar cum începe să lucreze la zăde cu toporișca.

— Și prietenul nostru alb? se interesă Mutz.

— Dispărut, îl informă Broucek. Nu-l mai văd.

— Ai ceva de mâncare?

— Nu, spuse cu părere de rău Broucek, ghemuindu-se lângă el. Aș vrea să fiu la comandament, în Iazîk.

— Țintește mai sus. La anul ai să fii acasă, ai să bei bere și ai să mănânci ciolan de porc cu găluște și cu sos de muștar.

— Sufăr când te-aud vorbind așa.

Mutz se străduia să se concentreze pe sunetul toporiștii lui Nekovar, singura informație pe care i-o dădea unul dintre simțuri, alungând pornirea de nestăvilit de a dormi. Dacă dormea, cum dormise Samarin pe râul înghețat, nu s-ar mai fi trezit. Broucek îl întreba ceva care îl irita, pentru că-i solicita gândirea. Broucek întreba despre mâini.

— Ce crezi? zise Broucek. Canibalul ajunge la pod în același moment în care trece trenul și se petrece accidentul cu caii.

— Ajunge la pod, murmură Mutz. Având la el mâna victimei sale. Nu-i bucata cea mai aleasă. E ultima rezervă.

— Dar, dacă vede trenul și caii, își dă seama că a ajuns printre oameni. De ce n-aruncă mâna, ca și cum nici n-ar fi avut-o?

Mutz se lupta să-și țină pleoapele deschise. Întinericul dansa în jurul lui, oasele îl dureau. Se trezea și recădea într-un vis. Gândindu-se la canibal se pomeni urmărindu-l cum merge de-a lungul malului către pod, apoi el era canibalul, Mohicanul, probabil, care urmărea trenul. Pe urmă, Broucek îl zgâlțâia de umăr, spunându-i să nu doarmă, și Nekovar izbea cu toporișca.

— Păi eu chiar... el chiar aruncă mâna, băigui Mutz. E singurul lucru care-l ține să nu moară de foame în sălbăticie, bucata lui de carne atât de greu dobândită. Și-a câștigat-o cinstit: unul din doi trebuia să moară și n-a fost el acela. Și pe urmă, vede podul. Vede trenul. Și bocceaua pe care o poartă devine, atunci, cea mai respingătoare, mai dezgustătoare, mai oribilă povară care a apăsat vreodată asupra vreunui nefericit. Mâna unui bărbat ucis, purtând pe ea chiar urmele dinților lui. Firește că o aruncă. Prea curând.

Broucek începu să vorbească. Mutz, treaz acum, îl întrerupse:

— Stai așa. Îl apucă teama că mâna o să fie găsită. Poate o aruncă în râu. Și dacă e adusă la mal? Dacă se poate face o legătură între mână și el? Nu mai poate găsi mâna pe care a aruncat-o. Dar acolo e o altă mână. Mortul, Lukac. Taie una din mâinile lui Lukac și o îngroapă în pădure, unde n-o să mai fie găsită niciodată. Apoi, dacă se găsește adevărata mână a victimei sale, n-o să-și dea nimeni seama că un monstru din pădure a mâncat un om întreg.

— De ce...

— Era urmărit. Nu de pe pod, din pădure. Creatura albă, poate. Un alt om, de orice fel. Noi nu credem în stafii sau în gorile siberiene, nu? Urmăritorul a recuperat ambele mâini, le-a pus acolo, pe trupul lui Lukac, și a continuat să-l vegheze pe Lajkurg. De ce

el, sau ei, au făcut asta? Știau că o să vină cineva ca noi. S-au gândit că am putea să ajungem în pădure. Și uite c-am ajuns.

Nekovar veni cu brațe de crengi de zadă pe care le așternu pe pământ, sub peretele stâncii. Rezemă bucăți de trunchi de peretele stâncii și întinse crengi

peste ele și între ele ca să facă un acoperiș. Se strecurară înăuntru și se strânsură unul într-altul. Începea să cadă o ploaie rece ca gheața și Nekovar înjură. Dacă ar mai fi nins, zăpada se putea așterne pe acoperiș, însă ploaia se prelingea înăuntru, îi mura, și pale de vânt scuturau adăpostul. Mutz hotărî să nu adoarmă. I se părea că începe să-i fie mai ușor să rămână treaz, ceea ce era bine, deoarece dacă ar fi închis ochii, probabil nu i-ar mai fi deschis niciodată. Se simțea ușor și conștient. Era deja cufundat în somn. Deja visa.

Cauze

Anna a pregătit supă și cartofi pentru Samarin și Alioșa, și între timp ei au cărat lemne din stiva de-afară și le-au orânduit lângă sobă. Anna a auzit puține cuvinte de la Samarin, în schimb Alioșa a turuit despre învățătorul lui mort, despre cehi, despre vacă, despre cum au gustat ei odată ananas și despre cum în Mexic câinii n-aveau blană. Samarin îl tot stârnea cu câte o întrebare. În timpul mesei, Samarin n-a prea vorbit, nici ca să-i mulțumească, nici ca s-o întrebe de ce-l primise ca oaspete în casa ei. Când l-a întrebat dacă mai vrea mâncare, el a zis da și i-a întins farfuria. În timp ce mâncau, ea îl privea. El îi prindea privirea, i-o susținea o clipă-două, apoi se uita iar în farfurie. Părea mai împăcat decât te-ai aștepta să fie un om venit dintr-un asemenea lagăr de deținuți, dar oricum fața lui nu trăda aroganță. Nici umilință. Când o privea, avea un aer de așteptare. Era pentru ea un prilej să spună sau să întrebe orice ar fi vrut, oricând ar fi avut chef, ceea ce era mai delicat decât orice mulțumiri politicoase și o intimidă mai tare. Cu atât mai mult cu cât el știa, fără nerăbdare, că ea va pune întrebări. Ochii lui nu arătau atât curiozitate, cât că era gata să-i stea la dispoziție cu tot ce era înăuntrul lui – gândire, suflare și simțire, pentru orice ar fi spus ea. În alte ocazii, cu alți bărbați, ar fi socotit plictisitoare această tăcere expectativă, și nu înțelegea de ce acum era altfel, doar dacă pe chipul lui nu era ceva ce o fascina, ceva; care promitea că se va dezvălui privirii; dacă ea va surprinde unghiul corect, ceea ce avea să se întâmple curând.

— Doriți o țigară? întrebă Anna.

Samarin zise că da, și-și aprinseră amândoi câte una. Anna îl duse pe Alioșa la culcare, îl puse să tragă un fum zdravăn din țigara ei ca să-și ferească plămânii de infecții, îi citi o pagină din Țarul Saltan, îl sărută, suflă în lumânare și coborî la Samarin, care răsfoia un săptămânal din Sankt Petersburg.

— E vechi de doi ani, zise Anna, arătând cu capul spre revistă. Doriți puțin coniac?

— Da, răspunse Samarin.

— E tot ce am. Dar n-am nimic dulce ca să meargă la el.

— Nu mă omor după dulciuri.

Anna turnă în două pahărele și se așeză în fața lui la masa din bucătărie. Anna șovăi, apoi, văzând că Samarin n-avea de gând să rostească un toast, își ridică paharul și zise:

— Pentru eliberare!

— Eliberare, rosti Samarin și își atinse paharul de-al ei. Nu-l dădu peste cap. Bău jumătate din conținut și puse paharul pe masă.

— Astăzi, când vorbești despre Mohican, zise Anna, vorbești ca și când l-ați fi admirat, cu toate că e un ucigaș. Cu toate că voia să vă mănânce.

— Ce e mai rău, să știi că cineva pune la cale să te omoare, sau să știi că are de gând să te omoare și să te mănânce după aceea? Contează ce se întâmplă după aceea?

Anna medită o vreme.

— Da, firește, spuse. E mai rău să crezi că însoțitorul tău nu se gândește la tine decât ca la hrană. Asta e mai rău decât să fii dușmanul lui. Atunci ai ști cel puțin că se gândește totuși la tine ca la o ființă umană.

— În ce privește hrana, și spun asta nu din lipsă de respect față de soțul dumneavoastră decedat, sunt sigur că ați auzit expresia „carne de tun“. Cred că e mai rău să hrănești tunurile cu sute de mii de oameni pe care nu-i cunoști decât să te hrănești tu însuți cu un singur om pe care-l cunoști.

— Asta nu-i logică! zise Anna.

Îi venea cumva să râdă, nu de Samarin, ci de lume și de absurdul strădaniei de-a gândi logic în această lume.

— Așteptați, rosti Samarin, ridicând puțin mâinile.

Omul gesticula puțin.

— Firește că-mi era frică de Mohican. Îmi doream să cred că vom ajunge prea apropiați ca să mă mai folosească în felul ăsta și, cu cât mai apropiați mi se părea mie că suntem, cu atât mă înspăimânta mai tare gândul la clipa în care avea să se năpustească asupra mea. Dar acolo, pe râu, când fugeam și toată natura încerca să neucidă prin frig și chiar mai înainte, în lagăr, unde mă proteja și mă îngrășa, alinarea pe care-o dobândeam gândindu-mă la el ca la un tată era mai mare decât groaza pe care-o simțeam la gândul că avea să mă măcelărească. Nu credeți că la fel trebuie să fi simțit Isaac? Fiul lui Avraam?

Era un ton nou în vocea lui Samarin, ca și cum ar fi încercat s-o convingă de ceva, cu toate că ea nu putea să-și imagineze ce-ar fi fost acel ceva.

— Isaac știa că tatăl lui avea să-l ucidă, dar a avut încredere în el, l-a crezut și l-a iubit până în ultima clipă.

— Era altceva, zise Anna. Avraam asculta de Dumnezeu și Isaac știa asta, după câte mi-aduc aminte. Mohicanul era doar un criminal, un bandit. N-avea o cauză mai înaltă. Voia doar să rămână în viață.

— Este doar un criminal, o corectă Samarin. Ați spus „era“. Nu uitați, cred că se află în Iazîk. Ar putea să asculte. De-afară.

— Bine, acum explicați-mi cum poate fi Mohicanul asemeni lui Avraam.

— Credeți în Dumnezeu?

— Dacă există un Dumnezeu, atunci e nebun.

Anna vorbise mai aspru decât își dorise. Acum, lui Samarin avea să-i fie clar că ea avea un resentiment personal. Dar el nu comentă.

— Așadar, nu credeți cu adevărat în Dumnezeu, cu toate astea credeți că Avraam credea și că asta l-a îndreptățit să-și sacrifice fiul? Asta i-a oferit o cauză?

— Nu, răspunse Anna. Un Dumnezeu care pretinde asemenea sacrificii este

un Dumnezeu pe care nu merită să-l ascuți. Eu... știu oameni care au... care și-au jertfit propria carne, propriul sânge pentru Dumnezeu și asta provoacă atât de multă suferință, mult mai multă și mai de durată decât durerea provocată de o rană. Dar nu văd ce-are asta de-a face cu Mohicanul. N-ați afirmat deloc că era un om credincios. N-ați afirmat niciodată că era un suflet chinuit.

— Poate, rosti Samarin rar. Poate va veni o vreme când veți auzi mai multe despre toate lucrurile pe care le-a făcut.

— Ce vreți să spuneți?

Samarin nu răspunse, se lăsă pe spate în scaun, cu ochii puțin dilatați și buzele strânse. Privindu-l, Anna simți un gol lăuntric; pielea capului o furnica și avea un sentiment neplăcut că el se închidea în sine. Își dori ca starea aceea să înceteze. Își bău restul de coniac, se ridică, umplu paharele, mai bău puțin dintr-al ei, lăsă sticla pe masă și starea încetă. Își lăsă și mâna dreaptă să se odihnească pe masă, aproape de pahar. Samarin își redobândise autocontrolul. Senzația de groază se estompa și Anna se întreba dacă fusese doar în închipuirea ei. Samarin se aplecă, își puse mâna peste a ei și o întrebă dacă putea să i se adreseze cu familiarul tî[10]. Ea acceptă dând din cap și-și lăsă degetele moi într-ale lui.

— Ai dreptate, spuse Samarin. Mohicanul n-avea nici o cauză, în afară de cauza lui personală. Am și spus-o azi-dimineață. Nedumerirea mea e asta: dacă nu jaful, dacă nu Dumnezeu, ce altă cauză ar putea exista care să îndreptățească un om să-și măcelărească și să-și mănânce însoțitorul în sălbăticie? Nu vorbim aici de tragere la sorti, de poveștile cu naufragiați sau cu exploratori polari care hotărăsc între ei la noroc cine trebuie să moară ca să trăiască ceilalți. Vorbim despre un om care nu numai că-și folosește forța brută de bătaș ca să-și învingă însoțitorul și să-l mănânce, ci își și crește însoțitorul pentru acel scop, așa cum un fermier îngrașă un porc.

— Nu pot să mă gândesc la o cauză care să justifice așa ceva. Bea.

Samarin își înghiți băutura, desprinzându-și delicat degetele de ale Annei. Femeia umplu iar paharele. Era surprinsă că el și-a retras mâna și nu fusese surprinsă când și-o pusese peste a ei.

— Să presupunem, continuă Samarin, că un om, canibalul, ar ști că soarta omenirii

depinde de evadarea lui din închisoare. Să zicem așa. E un om atât de devotat fericirii lumii viitoare încât își propune să nimicească cât mai mulți funcționari corupți și cruzi și să le desființeze funcțiile în care se lăfăie, până când se nimicește și pe sine însuși. Să presupunem că și-a dat seama că politica, revoluția însăși, e prea blândă, doar rotește puțin oameni și funcții. Nu e vorba că el vede întregul trib de birocrați, aristocrați și căutători de bani care chinuiesc poporul și-l fac să sufere. Ci doar că ei se prăbușesc în fața lui și a celor ca el așa cum se prăbușește un oraș sub o alunecare de teren. El nu e un distrugător, el e distrugerea însăși, care-i lasă pe oamenii buni care rămân să construiască o lume mai bună pe ruine. A spune că el este întruchiparea voinței poporului e o expresie slabă, o glumă, ca și când poporul l-ar fi ales. El este însăși voința poporului. El este suta de mii de blesteme pe care oamenii le rostesc în fiecare zi împotriva înrobirii lor. A-l judeca pe acest om după aceleași reguli ca pe oamenii obișnuiți ar fi ciudat, ca și când ai duce lupi la judecată pentru că ucid elani, sau ca și când ai încerca să împuști vântul. Poate să-ți fie milă de omul nevinovat pe care-l măcelărește, dacă e nevinovat. Dar faptul că hrana apare sub forma unui om este o stricăciune accidentală. E fără răutate. Ceea ce pare un act de răutate față de o singură persoană este un gest de iubire al poporului față de ființa sa viitoare. Până și să-l numești canibal e o greșeală. El este furtuna pe care a invocat-o poporul, de furia căreia nu toți oamenii buni se pot adăposti la vreme.

— Așa era Mohicanul? întrebă Anna.

— Îți cer doar să-ți imaginezi existența unui astfel de om, spuse Samarin.

Anna era puțin amețită. Și o știa. Imaginația ei era tulbure. Personajul imaginar, terorist-revoluționar-canibal, al lui Samarin n-o speria așa cum s-ar fi întâmplat dacă ar fi fost trează și ar fi fost în stare să-l vadă în minte clar și la lumina zilei, cu sânge în jurul gurii, privind în sus. Vocea lui Samarin devenea tot mai caldă și el vorbea tot mai repede și ochii lui o făceau să se simtă importantă, și asta îi plăcea mai mult decât îi displăceau cuvintele pe care le rostea.

— Canibalul tău imaginar pare teribil de înfumurat, spuse ea.

Cu vârful arătătorului mângâie încheieturile degetelor lui Samarin. Nimeni nu putea plăti un preț pentru o atingere atât de nevinovată. Începu să se joace cu degetele lui.

— Bărbații n-ar trebui să facă jertfe de sânge pentru lucruri pe care nu le pot cunoaște, cum ar fi Dumnezeu sau poporul, zise ea.

— Nu trebuie să existe idealuri?

— Credeam că tu ești cinicul. Hai să vorbim despre altceva. Vino în camera de zi.

Samarin o urmă pe Anna.

— Povestește-mi despre locotenentul Mutz, îi ceru el. Ți-e prieten?

AVAHI

Mutz se trezi dintr-un vis vag și încâlcit. Se afla pe o podea tare, de pământ, și la picioarele lui ardeau tăciunii unui foc pe trecute. Se afla într-un spațiu închis; aerul era nemișcat, deasupra capului și din laturi pâlpâia slab o lumină reflectată și mirosea a fum de lemn și a lână care se usucă.

— E treaz, zise Broucek.

Mutz își propti mâinile pe pământ și se săltă în capul oaselor, cu spatele spre stâncă și cizmele tot îndreptate spre foc. Se aflau într-o peșteră. Focul pâlpâia la gura peșterii. Un bărbat pe care Mutz nu-l putea vedea clar stătea așezat cu picioarele încrucișate lângă foc, privind fix la tăciuni; nu era nici Broucek nici Nekovar, care păreau să se afle alături de el.

— Cine e? întrebă el.

— Creatura albă, răspuse Broucek. N-am putut să te trezim.

— Un băștinaș?

— Tungus, zise Nekovar. Un băiat cu piele palidă și păr alb.

— Vorbește rusește?

— Da, spuse omul de lângă foc.

Acum că-l putea vedea mai bine, Mutz își dădea seama că era așa cum îl descriesese Samarin, între băiat și bărbat, cu părul alb ca luna. Avea ridicată pe frunte o pereche de ochelari ca de aviator, făcuți în casă, cu lentilele acoperite cu un fel de împletitură întunecată, și purta haină, obiele și cizme din piele de ren. Pe genunchi ținea o carabină veche.

— Încercam să te trezim, îi murmură Nekovar lui Mutz la ureche. Și cineva a început să dea drumul la conuri de zadă peste noi. Ne uităm în sus și vedem capul băștinașului ivindu-se dintre stânci. Broucek era gata să-l împuște, dar

eu l-am oprit. Îmi dădeam seama că e un tungus, nu vreun monstru al pădurii, și doar un băietan, și, iartă-mă că-ți spun, frate, însă n-ai fi apucat ziua fără căldură și un adăpost. Așa că l-am întrebat dacă avea foc. A întins mâna și m-a tras sus, într-o deschizătură între stânci, deasupra acelei platforme unde rămăseserăm înțepeniți. Nici măcar Broucek n-o văzuse pe întuneric. Toți trei am reușit să te săltăm acolo sus și pe urmă a fost o

escaladare ușoară de o sută de metri până la peștera lui.

— Roșiii o să vadă focul, zise Mutz. Se simțea slăbit, însă aveau mintea limpede și îi era îngrozitor de foame. Pe măsură ce se încălzeau, oasele începeau să-l doară. Ce prostie, să-și uite mantaua. În primul rând, nu avea constituția solidă a lui Broucek și Nekovar și n-avea ce face în această privință, decât să fie mai isteț. Le era recunoscător, dar recunoștința era și o povară.

— Gura peșterii se află în direcție opusă, explică Nekovar.

— Îți suntem recunoscători, zise Mutz, ridicând vocea ca să se adreseze albinosului. Ai ceva de mâncare?

Albinosul se aplecă și-i întinse o desagă murdară de bumbac cu carne de ren uscată. Mutz mestecă puțin. Era prea tare ca s-o poată mesteca; ar fi putut la fel de bine să fie piele de vacă. O păstră în gură să se înmoaie și din când în când sugea din ea. Era ceva ce amintea de hrană.

— Șamanul tău e mort, zise Mutz.

— Știu, răspunse albinosul.

— De unde știi?

— Tocmai mi-ai spus.

Broucek râse.

— Stai, zise Mutz, punând o mână pe umărul lui Broucek și continuând să-i vorbească albinosului. Tu călătorești cu el, nu? Nu vreau să te neliniștesc cu întrebări, dar e ceva aici în legătură cu un alt bărbat care e important pentru

noi. De ce mergeați, tu și șamanul, atât de departe spre sud, separat?

— Omul Nostru mă lasă în pădure. El merge înaintea mea la oraș. El îmi spune o lună.

— Iazîk?

— Da.

— După băutură?

— Nu numai. El vrea un cal. El spune: „Vino peste o lună“.

— La ce se referea, voia un cal?

— El vede caii și vrea și el unul. El vrea să ajungă la Lumea de Deasupra. Renii, el spune, se mișcă prea încet pentru mine. Eu sunt prea mare, el spune. Eu am nevoie de un cal ca să călăresc până la Lumea de Deasupra, eu și băutura împreună. El spune: „Dacă nu m-am întors într-o lună, vino și ia trupul meu“.

— Dar ați fi putut pleca împreună.

— Da.

— Și atunci de ce n-ai plecat cu el?

— Mi-e frică.

— Frică de ce?

— De avahi.

— Pentru voi toți europenii sunt avahi, nu?

— Nu!

Albinosul își ridică ochii de la foc și roșul din ochii lui împrumută sclipirea tăciunilor.

— Țsta nu e nume ca pentru toți voi. Țsta unu' este avahi. Țsta demon este. El e din Lumea de Dedesubt. Noi îl vedem și el ne hăituește.

— L-ați văzut?

— În pădure.

— Ce făcea?

— El omoară prieten. Îl omoară și-i scurge sângele. Îl atârână de un copac. El scoate hainele prieten. Îl spintecă de-aici până aici, scoate ficatul și îl mănâncă, așa cald, cum omoară un ren.

Nekovar și Broucek se retraseră în fundul peșterii, invocând protecția lui Dumnezeu și a tuturor sfinților.

— S-au luptat? întrebă Mutz.

— Nu. Noi urmărim pe ei și vedem totul. Dar el vede pe noi.

— Ce-ați văzut?

— Ei doi merg împreună, în josul râului. Ei mănâncă toată hrana pe care o duc în spinare. Ei flămânzi. Ei nu știu cum vânezi. Avahi rămâne în urmă. Amândoi merg încet. Sunt obosiți. Avahi înalță capul. Celălalt nu vede. Avahi scoate cuțit. Celălalt nu vede. Avahi nu e obosit. El se preface că este. El face salt înainte, o dată, ca un câine, iar, ca un urs. Sunetul pașilor lui pe pământ face pe celălalt privește în jur. El vede avahi. Ridică mâinile. Avahi e peste el. Un braț îi trage capul pe spate. Celălalt braț trage cuțitul peste gâtul lui. Tot sângele e scurs. Greutatea trupului lui avahi îl aruncă pe celălalt la pământ. Avahi linge cuțitul. El atârână cadavrul prietenului de un trunchi de copac. Îl măcelărește. Taie fiecare parte. Atârână totul sus, într-un fag, să se usuce, picioarele și brațele și carnea tăiată de pe coaste. Până se usucă, el mănâncă măruntaiele. El îngroapă capul și coastele. Noi îl urmărim zile și zile. El nu se teme. El crede că nu sunt oameni aproape. Aprinde focuri.

— De ce nu l-ați oprit? întrebă Mutz.

— De ce să-l oprim?

— Atunci, de ce l-ați urmărit?

— Șamanul n-a mai văzut până atunci o creatură din Lumea de Dedesubt. Adică nu fără ciuperci. Poate scapă ceva ce putem folosi noi. Nu e treaba noastră când un bărbat mănâncă prieten. Dacă vrea să mănânce pe cineva dintre noi, e altceva. Atunci noi îi oferim să cumpere în schimb un ren. Sunt mulți reni în preajmă. Avahi nu-i poate

mirosi. Asta e ciudat pentru un avahi.

Mutz îi simțea pe cehi încremeniți de-o parte și de alta a lui. Fuseseră, firește, surprinși și îngreșoși de dezvăluirea unui act de canibalism în vremelnica lor parohie siberiană nemărginită, dar erau deja obișnuiți cu așa ceva. Era ca o relatare din presa de senzație, întotdeauna îi însuflețea, ca o faptă care nu se mai petrecuse niciodată și, fiind oameni moderni și progresiști, Nekovar și Broucek se desfătaseră o clipă cu acea senzație, iar acum erau pregătiți să afle și altceva, pentru că noutățile acestei ere a miracolelor aduceau cu sine certitudinea că, așa cum asemenea lucruri nu se mai petrecuseră niciodată până atunci, cu siguranță aveau să se mai petreacă. Ce-l făcea pe el să mai pună întrebări, când tremura atât de tare, era amețit și flămând și-l dureau toate cele, ca pe un reumatic? Deci, poate că nu Mohicanul era cel care încercase să-l mănânce pe Samarin, ci Samarin era cel care evadase cu succes din lagăr cu Mohicanul în burtă. În adâncul său, Mutz se rușina să recunoască ceea ce descoperise, anume că socotea un mărunț avantaj pentru clasa sa faptul că intelectualul îl mâncase pe criminal, și nu invers. Cu toate astea, dorea să dovedească vinovăția lui Samarin. Structurile Rusiei se modificaseră, se fărâmițaseră și se prăbușiseră, dar nu atât de mult încât să nu poată institui un tribunal care măcar să judece un canibal. Acolo unde se întruneau trei persoane, fie ei un rabin, un cazac și un bolșevic, sau un castrat, o văduvă și un ofițer ceh evreu, aceștia puteau să cadă de acord că nimic nu justifica o asemenea faptă. Păi, nu? Samarin era ținut bine la păstrare, sub cheie, până la întoarcerea lui Mutz, dar acum el putea să-l convingă pe Matula că acesta trebuia să rămână închis. Dacă Roșiii se țineau la distanță. Ocazia de a-i arăta Annei Petrovna ce fel de om era studentul pușcăriaș – un mincinos, un ucigaș și un mâncător de oameni – era atrăgătoare. Cel mai tare avea s-o doară minciuna. Și iarăși recunoscă răutatea care sălășluia înăuntrul lui și nesfârșita contabilizare de scoruri, de plusuri și minusuri, și se

cutremură. Trebuia admirat un bărbat pentru că recunoștea răutatea latentă din el și știa cum s-o țină ascunsă și, în general, sub control, sau conduita corectă cerea ca răutatea să nici nu existe? Arunc-o în foc. Așa cum făcuse Balașov. Nu asta. Nu asta era locul unde sălășluia. Nu acolo.

— Cum a descoperit că îl urmăreați? întrebă Mutz.

— Într-o dimineață el nu e acolo, la tabăra lui unde doarme, unde se hrănește cu măruntaie de om. Uneori, noaptea, noi îl vedem fluturând foc în fața lupilor. Acum nu se mișcă. Nu-l vedem. Vedem mâinile, picioarele și carnea de pe pieptul prietenului atârdate. Carnea acum e uscată. Când bate vântul, bucățile se mișcă. Omul Nostru spune că o să mănânce ciuperci. Când el mănâncă ciuperci, vede limpede pe avahi. El mănâncă ciuperci și noi așteptăm. E dimineață. Omul Nostru cântă. Eu ascult cântecul lui. Eu mănânc o ciupercă. Noi călătorim împreună, Omul Nostru și cu mine, pe

drumul care duce în jos, spre Lumea de Dedesubt. Ne întâlnim cu prietenul lui avahi. E furios, pentru că e tăiat în bucăți. El spune: „Uite! Brațele mele sunt aici, picioarele mele sunt aici, capul meu și pieptul meu sunt îngropate, inima mea, ficatul, plămâni, rinichii mei și toate celelalte măruntaie sunt mâncate. Tot ce am este mâncat și ce rămâne e hrană pentru lupi și ciori. Spiritul meu merge despuiat în Lumea de Dedesubt“. Chiar atunci, e un sunet de parcă se sparge cerul și avahi stă deasupra noastră.

— Era un vis? întrebă Mutz. Vreau să pricep. Voi ați mâncat ciupercă nebună și ați visat că erați în iadul vostru și vedeți stafia bărbatului mort. Samarin... avahi era în visul vostru sau era real?

Albinosul aprobă din cap.

— Da. El e cu noi acolo, în Lumea de Dedesubt. E furios. E aieva. E orbit în Lumea de Dedesubt fiindcă a mâncat măruntaiele însoțitorului și nu poate vedea spiritul însoțitorului acolo. El strigă la noi. El flutură cuțitul. Fălcile lui sunt mânjite de sânge. Dinții lui sunt ascuțiți și negri. Răsuflarea lui duhnește a carne. E înalt până la cer. Cuțitul lui e mare cât un copac. Taie soarele când îl înalță. Nori roșii sângerează din soare. El spune că o să ne omoare. El nu poate să vadă ce putem noi să vedem. El ascultă când Omul Nostru povestește călătoria spiritului însoțitorului lui în Lumea de Dedesubt. El

ascultă cum Omul Nostru spune că spiritul însoțitorului lui o să fie trist în Lumea de Dedesubt, fără trup. Omul Nostru spune lui avahi: „Prietenul tău stă lângă tine. El întreabă dacă poate să-și dobândească trupul înapoi. El spune: «Coborâți brațele mele și picioarele mele și carnea pieptului meu de pe copac, dezgropați capul meu și coastele mele, și coaseți-le la un loc»“.

Avahi se supără și mai tare. Unghiile lui sunt ca țepe ruginite. Dinții lui sunt ca țurțuri de gheață. El îl apucă pe Omul Nostru. Îl împinge la pământ. Îngenunchează pe pieptul lui. Îi scrijelește fruntea cu cuțitul. Cioplește cuvântul MINCINOS pe limba voastră. Omul Nostru țipă. Al treilea ochi al lui e orbit. Avahi zice că ne ucide pe amândoi dacă ne mai vede. Plecăm din Lumea de Dedesubt pe poteci separate. „Vino după mine peste o lună“, spune Omul Nostru. „Dacă nu m-am întors. Acum am nevoie de un cal să ajung în Lumea de Deasupra.“ După ce plec din Lumea de Dedesubt, după ce ciuperca se termină, avahi dispare. Își ia carnea cu el. Omul Nostru dispare. Nu poate să găsească Lumea de Deasupra, înțelegeți. Acum n-o vede. Nu poate să ajungă acolo fără cal.

— L-ai văzut pe avahi aici, lângă râu? îl întreabă Mutz.

— Eu îl văd cum aruncă ultima bucată din prietenul lui în apă. Mâna lui. El taie mâna unui soldat mort și o îngroapă. Mănâncă puțin din cal. Se cațără pe pod. Se întâlnește cu un bărbat pe pod. Pleacă amândoi. Eu aduc mâinile...

— Cum arăta bărbatul ăsta cu care s-a întâlnit avahi pe pod?

— E prea departe să văd.

— Are un nume acest avahi, un nume în limba rusă?

— Da.

— Care?

— Nu pot să-ți spun. Mă omoară. El promite.

Mutz bagă mâna pe sub tunică și scoase din buzunarul cămășii un carnetel legat în piele și un creion. Marginile paginilor erau ude, însă mijlocul hârtiei

era uscat.

— Poți să faci focul să lumineze mai tare? întrebă el.

Albinosul suflă peste tăciuni și puse deasupra niște crengi verzi. Din foc veni miros de rășină și țâșni o cunună de flăcărui. Mutz se ridică. Era amețit și gata să cadă. Își reveni și se ghemui lângă foc. Își așeză carnetul deschis pe genunchi, ținându-l cu o mână și cu cealaltă începu să schițeze. Desena ca un gravor, făcând serii de linii paralele și hașurându-le încrucișat pentru a obține suprafețe întunecate. Nekovar și Broucek veniră să privească. Cu gurile întredeschise. Flăcările se reflectau de pe chipurile lor și luminau mai bine hârtia. Albinosul nu privea. Se întorsese cu spatele să privească întunericul de-afară. Timp de un sfert de oră n-a vorbit nimeni. Se auzea sfârâitul și trosnetul rășinii care fierbea în foc, fâșâitul creionului lui Mutz care alerga pe hârtie și respirația bărbaților.

Mutz termină și netezi schița cu muchia palmei.

— Bun, zise Broucek. E bun. E el.

Mutz desenase două capete ale lui Samarin, fiecare trei sferturi față, unul cu capul ras și fără barbă, celălalt cu păr și barbă. Îi arătă desenul albinosului, care nu privi. Mutz îl atinse pe umăr. Albinosul aruncă o privire și își întoarse capul cât putu de mult în partea cealaltă.

— Te rog, privește, îl îndemnă Mutz. El este? Acesta este avahi?

Albinosul privi iar. Trase aer pe nas.

— Da, spuse el.

Cântece

Anna se așeză pe divan, lăsând loc pentru încă o persoană. Așeză paharul ei și sticla pe bufet și mai aprinse o țigară. Nu mai rămăseseră multe, dar ea nu fuma des. Samarin o urmă, luă țigara oferită de ea, își aplecă trupul spre chibrit și se așeză într-un fotoliu de partea cealaltă a încăperii. O singură

lampă ardea în colț. Îi lumina la fel pe amândoi, dar Annei i se părea că jocul de umbre și suprafețe făcea lumina să strălucească mai puternic și oblic pe chipul lui Samarin, subliniindu-i adânciturile obrazilor și ochii. El alesese să se așeze la distanță. Nu-i nimic, era timp. Era captivul ei. Avea să-l fotografieze mâine. Anna luă o înghițitură de coniac și râse.

— Cum e să fii prizonierul meu? întrebă ea.

— Confortabil, răspuse Samarin.

Oare ce-o întrebase?

— Mă întrebai despre Mutz. A zis ceva despre mine?

— Era supărat că am găsit o fotografie a ta pe care o pierduse cineva.

— Mă vizita des. Rămânea peste noapte.

Anna își ținu respirația, încercând să vadă dacă Samarin va reacționa la vorbele ei. Nu reacționează.

— O femeie se simte singură aici. Crezi că sunt o stricăță?

— Nu!

— Îmi place un pahar. Îmi place să am companie, uneori. Îmi place să mă plac atunci când mă uit în oglindă. Cânt. Așa că Mutz... m-a plăcut, și asta-i lucrul cel mai atrăgător la oricine. E un om bun. Are o față bună. Nu vreau să zic chipeș, cu toate că e aproape așa, și nu vreau să zic că fața lui exprimă intenții bune, cu toate că e adevărat. Nu poți separa cele două aspecte; probabil ar fi urât fără intențiile bune și ar arăta ca

un idiot fără trăsăturile bine făcute. Poate că a fi civilizată înseamnă nu să te silești să-ți placă oamenii indiferent de cum arată, ci să te silești să nu te mai întrebi dacă felul în care arată contează ca să-ți placă. E inteligent. Știe mult despre multe. Da, e evreu. Da, un soldat evreu în Rusia e ca un pinguin în deșert. Știi că aici contează mai puțin? Siberia. Orice ființă umană vie e exotică în părțile astea. Aș fi avut eu forța să-mi iau un soț evreu în Europa, să fac față calomniilor și suspiciunilor neamului său și neamului meu și, mai

știi eu ce, să zicem cărămizilor aruncate prin fereastră? Nu știu. Poate că asta m-ar fi făcut să-l iubesc. Dar n-am făcut-o, nu aici. Nu sunt sigură de ce. Nu pentru că este evreu. Nu e un om credincios. E un străin printre cehi, dar asta mai curând pentru că în ochii lor e mai mult neamț decât evreu. Pentru unii dintre ei nu contează că el vorbește ceha mai bine decât ei. În mintea lor, el e neamț. Și într-un fel poate au dreptate. Chiar și acum, chiar și aici, el trăiește într-un loc care nu mai există, un imperiu cu toate soiurile de limbi și naționalități, dar în care regulile erau în germană și se vorbea germana în birouri, unde trenurile circulau în germană. Lucra ca gravor la o firmă din Praga care tipărea certificate de acțiuni în acel imperiu. Toate în germană. Nu vreau să zic că e ceva rău cu germana, vreau să zic că el era atașat acelei lumi cu o anumită ordine. Atașat într-un fel în care n-ar trebui să fim, față de organizații, dar adesea bărbații sunt așa. Imperiul lui a fost bun cu el și el a suferit că imperiul a murit. Cred că a fost dezamăgit că imperiul austriac n-a devenit Statele Unite Austriece. Ce mă nemulțumea era că în spatele dorinței lui de ordine, al felului corect de-a face lucrurile, al nevoii lui de-a pune totul la locul convenit și de-a înțelege cine ce face și cui se afla acest corp de legi și maniere dintr-o lume care nu mai există. Am fost furioasă când cehii l-au împușcat pe învățător. Noi îi spuneam învățătorul, era un surghiunit care l-a învățat pe Alioșa să citească, să scrie și să socotească. Firește, Josef a fost și el furios, dar a spus ceva pentru care n-aș putea să-l iert niciodată. A spus: „Avem reguli atât de stupide“. Ca și când problema erau regulile, iar nu omorul. Înțelegi?

— Da, înțeleg, spuse Samarin.

— A fost cumsecade, totuși. Este cumsecade. N-ar putea niciodată să-i vorbească lui Alioșa ca tine. Și-a pierdut toată familia când era copil, în chipul cel mai ciudat. Când zic pierdut nu înseamnă că au murit. Pierduți. Rătăciți. Părinții, frații și surorile lui au emigrat în Statele Unite când el era foarte mic și în ultima clipă s-a îmbolnăvit. Familia lui avea călătoria plătită, avea foarte puțini bani și Josef a fost lăsat acasă, cu un unchi, și ceilalți au plecat. Planul era ca el să li se alătore mai târziu. Ceilalți membri ai familiei au ajuns în America și au dispărut. Cine știe ce s-a întâmplat cu ei? Poate au murit într-un incendiu sau într-un accident de cale ferată. Poate s-au rătăcit scrisori; o înțelegere greșită a modului american de-a scrie adrese. La zece ani după plecarea lor, când avea douăzeci de ani, Josef s-a dus în America să-

i caute. I-a căutat prin Chicago

trei luni încheiate. Nu i-a găsit. Chiar și așa, toată lumea a fost surprinsă că s-a întors la Praga.

Anna se întrerupse, având senzația că vorbise prea mult. Era pe cale să se îmbete, iar Samarin stătea acolo cu ochi adânci și atenți, care păreau să devină tot mai adânci, pe măsură ce ea-i umplea cu gândurile ei întortocheate. Ea avea să mai bea un pahar, la fel și el. El avea să adune numeroasele ei povești întruna singură. Avea această putere. Anna s-a ridicat și i-a umplut iar paharul, l-a umplut și pe-al ei, și s-a așezat la loc. Și-a încrucișat și descrușișat picioarele, ca să-l facă pe el să le privească, și el le-a privit. Se întreba dacă el era cu adevărat nevinovat. Se întreba dacă ei înșiși îi păsa.

— E ciudat că ai găsit fotografia, zise. Am dăruit-o unuia dintre localnici. Gleb Alekseevici Balașov. El ține magazinul din piață. M-a bătut la cap atâta vreme să-i dau o fotografie, și pe urmă a plecat și-a pierdut-o.

Samarin dădu din cap.

— Ai fost generoasă că i-ai dat o asemenea fotografie.

Anna roși și spuse repede:

— Balașov e un om de treabă, dar foarte religios. Știi că oamenii din acest oraș nu sunt cu adevărat ortodocși, nu?

— Nu știam.

— Îmi pare rău că n-am un gramofon. Ne-ar trebui puțină muzică.

— Ai o chitară acolo.

— E dezacordată.

— Am putea s-o acordăm.

— Cânt foarte prost.

Samarin se ridică, apucă chitara de gât, îi potrivește cutia sub braț și își trece degetul mare peste coarde. Veni și i-o întinse Annei.

— E perfect acordată, zise. Ai adus vorba de muzică, anume ca să ți-o aduc, probabil. Cântă.

— Bine, stai jos, zise Anna, făcând semn cu capul către locul gol de pe divan, lângă ea, și așezând instrumentul în poală.

Atinse coardele deschise una câte una și lucră la cheile de acordaj. Simți greutatea bărbatului instalându-se pe divan și roși.

— Cânt foarte prost, repetă ea.

— Toată lumea cântă prost, zise el.

Ea-l privi. El se așeză pe divan, rezemându-se de colțul spătarului, cu mâna pe după cap, urmărind-o cu privirea și zâmbind. Un peștișor de argint înota în sus, gâdilând-o, din pântec spre piept, lăsând un siaj de efervescentă. Încerca să nu-l lase să vadă lumina de îngăduință din ochii ei și-și apăsa dinții ușor în buza de jos, ca să nu

zâmbească prea mult.

Începu să ciupească coardele. Era un cântec bărbătesc pe care i-l cânta lui Alioșa și acum se străduia să-l cânte mai duios, fără ritmul aspru, de marș.

Înălțimea Voastră,

Nobile Adio,

Frați am fost destulă vreme

Ca să știm cine minte din doi.

Scrisoare într-un plic

N-o scoate, aşteaptă

Moartea o să-mi dea mai mult răgaz

Să înţeleg iubirea ce-i.

Înălţimea Voastră,

Dragă Doamnă Şansă,

Uneori soseşti la timp,

Alteori te pierzi pe drum.

Un gram de plumb în inima ta?

Ascultă şovăiala degetului tău pe trăgaci:

Moartea o să-mi dea mai mult răgaz

Să înţeleg iubirea ce-i.

Înălţimea Voastră,

Majestate Înstrăinare,

Când îi strângi pe unii-aşa în braţe

Eu ştiu că eşti doar amăgire.

Îţi văd năvodul de mătase fină

Aşteaptă doar o vorbă să-ţi mai spun:

Moartea o să-mi dea mai mult răgaz

Să înţeleg iubirea ce-i.

Anna se opri, își înclină capul și râse.

— Mai sunt versuri, dar nu mi le amintesc, zise, în timp ce Samarin zâmbea și bătea din palme. Anna îi întinse chitara.

— Acuma cântă tu.

— Nu știu decât un cântec, zise Samarin.

— Păi, trebuie să fie bun, zâmbi Anna. Cântă!

Samarin așeză chitara pe genunchi și începu să cânte, fără să mai piardă vremea cu acordatul sau cu zdrăngănitul, sau cu plimbatul degetelor în susul și în josul cutiei.

Cântecul lui Samarin nu era în gamă majoră sau minoră. Anna nu-și dădea seama în ce cheie era. Îi trecu prin minte „cheia sincerității“ și zâmbi.

Samarin cânta:

Ajunge să numesc doar o singură stea

Printre lumile unde noaptea nu îngăduie nici o scânteie,

Și nu pentru că steaua asta-i dragostea mea

Ci fiindcă pentru mine întunecate sunt toate celelalte stele,

Și nu pentru că steaua asta-i dragostea mea,

Ci fiindcă pentru mine întunecate sunt toate celelalte stele

Și dacă în noapte îmi este inima grea

Eu încă am de ce s-o prețuiesc,

Și nu pentru că e mai multă lumină cu ea,

Ci fiindcă alături de ea nu-mi trebuie lumină ca să trăiesc.

Și nu pentru că e mai multă lumină cu ea,

Ci fiindcă alături de ea nu-mi trebuie lumină ca să trăiesc.

Anna sări în picioare și bătu din palme, se așeză și își trecu repede mâna peste capul și umărul lui Samarin.

— Încă unul! ceru ea.

— Ți-am spus, nu-l știu decât pe ăsta.

— Mai cântă-l o dată!

Roșiii

Cehii au dormit cu rîndul în jurul focului, câte două ore fiecare. Când Nekovar l-a trezit, Mutz a încercat să se încolăcească și să se tragă de sub mâna care-l scutura. Își simțea capul și trupul de parcă se desprindeau unul de altul printr-un spațiu fără suprafață. Nekovar insistă și Mutz se ridică în capul oaselor. Parcă avea sare în ochi și îl cuprinse greața. Frigul de-afară care intra în peșteră îi atinse obraznic ceafa și amețeala se domoli. Îi spuse lui Nekovar să doarmă și se trase mai aproape de foc. Albinosul mai adusese lemne. Mutz le puse pe foc. Afară începuse iar să ningă. Broucek dormea sub haină, cu capul pe o piatră în chip de pernă și arăta satisfăcut. Albinosul dormea cu capul în culcușul mâinilor împreunate. Chiar și în somn, părea să aștepte o lovitură. Oare șamanul l-o fi chinuit? Mutz își cercetă propria inimă ca unic instrument de care dispunea pentru a ghici etica celui mort și conchise că șamanul nu-l chinuise. Se uimi de cât de urât se purtaseră ei, cehii, cu șamanul și cât de puțin le păsase că a murit, de parcă fusese ucis de slăbiciunea lui pentru băutura, de parcă fusese el însuși responsabil de propria-i moarte. Te uitai la fața șamanului și a albinosului și le știai povestea, știai cum uneori se ospătau și erau adăpostiți în blănuri, fără

îndoială, dar alteori erau înfrigurați și flămânzi și hăituiți și vânați în pădurea siberiană. Și te gândeai: ei sunt obișnuiți cu toate astea. Dar așa gândeau întotdeauna cei care sufereau mai puțin despre cei care sufereau mai mult, că ei sunt obișnuiți, că ei nu mai simțeau cum simțeau tu. Nimeni nu se obișnuiește cu asta niciodată. Tot ce învață să facă e să nu mai lase să se vadă.

Odată ațâțată, conștiința dogorăște nedomolită și starea de vină te ia în stăpânire. Mutz se gândi la Balașov și simți un nou val de greutate, amintindu-și cum îi ceruse să-și convingă soția și copilul să plece din orașul lui pentru totdeauna. Dacă s-ar întoarce în Iazîk, i-ar cere iertare lui Balașov. Ar face chiar mai mult. I-ar cere sfatul lui Balașov. Pe cine să întrebe mai bine despre Anna decât pe soțul ei, care o iubise ca bărbat și acum, așa cum susținea, încă o mai iubea, ca nebărbat? S-ar duce la Balașov umil și l-ar întreba despre iubire. Râdeau de Nekovar, care căuta secretul ce declanșează mecanismul sexual al femeilor, dar, în felul lui, Nekovar i-o luase înainte lui Mutz, cel puțin el punea întrebări.

S-ar împrieteni cu Balașov. Dușmanii lui erau Matula și Samarin, polii gemeni ai

nebiei din Iazîk. Nimic nu putea avansa atâta timp cât Matula îi împiedica pe cehi să se întorcă acasă, iar Anna rămânea fermecată de Samarin. Nu părea cu putință ca o femeie al cărei soț se castrase de dragul lui Dumnezeu să suporte un iubit care ucisese și mâncase un tovarăș de pușcărie. Mutz își dădu seama că zâmbea. Aceia care comit acte extreme se expun întotdeauna nu numai la pedepsele extreme, ci și la ridicolul extrem. Abia de se terminase războiul în Europa și deja prin toată emisfera nordică circulau glume despre bărbați demobilizați ale căror testicule fuseseră spulberate de gloanțe și șrapnel. Ce-ar face soțiile unor astfel de bărbați? Din anumite puncte de vedere, pentru ele era mai rău decât pentru Anna Petrovna. Nu, nu era deloc amuzant. Era oare cu putință ca automutilarea soțului ei s-o fi făcut imună la grozăviile care ar încinge imaginația altora la auzul istoriei cu canibalismul din pădure? Samarin ar putea susține că, în comparație cu brutalitatea lui Balașov față de sine însuși, faptul că el îl ucisese și-l mâncase pe Mohican reprezenta un gest de autoconservare. Un criminal ca Mohicanul putea să fie spânzurat. Undeva, la vest de Vladivostok și la est de San Francisco, ar putea

exista o societate de entuziaști care să strângă semnături întru susținerea ideii de a-i mânca pe criminali. Mai modern și mai economicos. În America, ucigașii erau prăjiți cu electricitate. Nu. Nu canibalismul în sine era problema. Era ceea ce făcuse Samarin după aceea, fapte descrise prin halucinația albinosului, când tânărul îl văzuse stând deasupra lor la lumina zilei, în pădure, cu chip de demon, pe câmpiile de cenușă și zgură din infernul tungus. Scrijelind litere pe fruntea unui om. Le văzuse chiar Mutz. Văzuse cum era Samarin capabil să-și modifice chipul, cum își ținea toate înfățișările ca pe un cadran și ținea ascunsă înfățișarea celui care rotea cadranul. Și totuși, era greu să-i pui în seamă o asemenea sălbăticie. Și dacă Samarin îl omorâse și-l consumase pe Mohican pentru a-și asigura evadarea din Grădina Albă, cine-l ucisese pe Kliment și-i scrijelise litera pe frunte? Să mai fi existat un al treilea bărbat în pădure?

Toate întrebările de acest fel, despre femei și bărbați cunoscuți lui Mutz, se aflau acum la celălalt capăt al unui element care se modificase de când îl întâlnise el ultima oară – Roșiii. În 1918, Roșiii fuseseră oameni care stăpâneau o Idee. Acum, Ideea însăși stăpânea oameni și trenuri blindate și pământ. Din puținul pe care-l cunoștea Mutz, oamenii care stăpâneau cândva o Idee, încă mai mai discutau semnificația ideii; și asta era ceva ce Ideea, acum că ea însăși stăpânea oameni și trenuri blindate și pământ, n-avea să tolereze multă vreme.

Era treaz. Îi zgâlțâi pe Nekovar, pe Broucek și pe albinos. Îl întrebă pe albinos dacă voia să vină cu ei în Iazîk, să ia trupul șamanului. Albinosul aprobă somnoros din cap.

— Mai e ceva ce trebuie să facem înainte, zise Mutz, privind spre Broucek și Nekovar, îngrozit de încrederea pe care o citea pe chipurile lor. Trebuie să mergem jos,

la Roșii.

— Or să te lege, zise Broucek. N-ar trebui să ne întoarcem întâi în Iazîk?

— Ai să faci ce-ți spune locotenentul Mutz, îi spuse Nekovar.

Mutz le explică:

— Ne putem strecura pe lângă ei acum, întorcându-ne în Iazîk, dar nu putem scăpa din Iazîk fără ei. Podul e în stăpânirea lor.

Broucek medita, încă încrezător, fără să evite privirea lui Mutz, dar așteptând mai multe detalii.

— Pot să atace Iazîkul când vor și să ne omoare pe toți, zise Mutz. N-avem alte mijloace să-i oprim, doar să le vorbim.

— Să mergem, frate, zise Nekovar. Doar, hai să ne asigurăm că știm de ce mergem. Nu numai Roșiii sunt cei care ne împiedică să plecăm.

— Nu, făcu Mutz. Mă bucur că pricepi. Dar tu, Broucek, pricepi?

Broucek rămase multă vreme tăcut. Apoi zise:

— Îl omor pentru tine. Nu-mi pasă. E ca și când aș împușca un câine turbat.

— N-o faci pentru mine, răspuse Mutz. Nici măcar să nu te gândești că e pentru mine.

Cu toate că așa era. Ce simplă era trădarea când se gândeau mai mulți la aceeași cale de-a trăda și când își deschideau toți inimile în aceeași clipă. Acum, el citea în sufletul lui Matula pentru că dobânda și el un suflet la fel. Momentul și locul potrivit, între război și lege, când nu era nevoie decât de o armă și un cuvânt ca să scapi de-o problemă. Ce firesc părusc cândva să-i salveze viața lui Matula pe gheață! Ce firesc părea acum să-i vândă Roșiilor cadavrul! Mutz simțea o pornire irezistibilă să sară înapoi, înăuntrul frontierelor unei națiuni raționale, sau ale unui imperiu, ca acela în care trăise cândva, și să trântescă ușa în fața unei asemenea anarhii. Dar acum nu putea s-o facă decât sporind și mai mult anarhia. Ah, Moise! Ultimul lucru de care aveai nevoie în sălbăticie erau cele zece porunci. Asta trebuia să rămână pentru mai târziu.

Ningea cu fulgi rari, grei, uzi. Mutz încă mai purta haina lui Nekovar. Era neplăcut să părăsească peștera, însă stratul de zăpadă nu era mare și terenul alb ajuta la orientare. L-au urmat pe albinos pe o pantă ușoară, preț de un kilometru și jumătate, până când au ajuns la o îngrămădire de stânci deasupra

liniei de cale ferată, la câteva sute de metri de gura tunelului. Puteau privi în jos de pe stânci la calea ferată, fără să poată fi zăriți prea ușor. Trenul Roșiilor se întindea din tunel, în nemișcare întunecată. Un aparat compact se ițea de pe un vagon platformă cuplat în fața locomotivei: piesa lor de artilerie. În spatele tenderului locomotivei se aflau vagoane de marfă, vagoane platformă cu mitraliere ascunse de saci de nisip și vagoane de călători cu ferestre, unele

întunecate, altele prin care se zărea lumina unor lămpi. Mutz simțea mirosul de fum de cărbune venit de la sobele din fiecare vagon. Santinele, în grupuri de câte trei, stăteau îmbrăcate în mantale groase în jurul unor focuri mici, cu puști pe genunchi. Cel mai apropiat grup se afla la o sută de metri distanță.

Mutz le făcu celorlalți semn să urce.

— Nu-s gata să pornească, șopti Nekovar. Țin locomotiva doar cât să nu înghețe, dar nu-i sub presiune. O să le ia două ore. Probabil o să pornească în zori.

— Sârmele pentru ce sunt? întrebă Broucek. Sunt sârme care merg de la tren la linia de telegraf.

— Trebuie să aibă un telegraf la bord, fu de părere Nekovar.

— Poate au și un restaurant, zise Broucek.

— Fac pariu că au și niște fufe roșii la bord, șopti Nekovar. Doar asta-nseamnă comunismul, parte dreaptă pentru fiecare, nu, domnule locotenent, frate?

— Da, aprobă Mutz. Sau ar putea doar să te-mpuște.

Se despărțiră. Broucek și albinosul urmau să rămână în urmă, ascunși, în timp ce Mutz și Nekovar mergeau să ducă tratative. Dacă tratativele mergeau bine, Broucek și albinosul aveau să plece și să-i aștepte într-un canton dărăpănat în susul liniei, la jumătatea drumului spre Iazîk. Mutz privi pentru ultima oară în jos, la tren. Ninsoarea încetase și se făcuse mai frig. Nori spârți se încolăceau în jurul lunii. Zăpada de pe pământ și de pe crengi începea să înghețe și să

sclipească. Masa solidă, ghintuită a trenului și cercul de focuri strălucitoare din jurul lui se întindeau din tunel, din păienjenișul planetar de linii de cale ferată și fire de telegraf, ca o antenă a inteligenței lumii, care pipăie în întunericul și haosul vidului lui Samarin și al lui Balașov și al lui Matula, căutând un lucru pe care poate că îl pierduse. Antena se întindea spre Mutz. La Londra și Paris și New York, Roșiii erau văzuți ca o amenințare anarhică, distrugătoare, turbulentă, care se cerea controlată. Aici, în pădurea întunecată, privind spre cercul de lumini, Mutz vedea doar o nouă ordine, un nou imperiu care venea să-și ocupe locul printre cele vechi; și cum își mai dorea el să se afle înăuntrul cercului, iar nu în afara lui, unde erau mâncători de oameni, îngeri făuriți de mâna omului, vizionari narcofili și dictatori militari veniți din Boemia. Și cum îl durea inima să știe că Anna se afla în afara aceluia cerc și, cu toate că trebuia să urască acest loc pustiu al nebuniei pe cât de mult îi spunea înțelepciunea ei, ea găsisese acolo un izvor fără de care nu putea trăi. Chiar când ordinea noului stat urma să se reverse în jurul ei, ceea ce era inevitabil, ea n-avea să sufere multă vreme un bărbat care a fugit cu atâta nerăbdare de extremele pe care le întâlnise aici, care, chiar mai rău, a căutat să explice extrema și s-o vindece.

Un lup a început să urle undeva, departe, în pădurea din spatele lor. I s-a alăturat

încă unul, apoi al treilea. Câteva santinele s-au întors, dar nimeni nu s-a ridicat. Mutz puse mâna pe umărul lui Nekovar. Cei doi se priviră și dădură din cap. Mutz își scoase centura și tocul cu pistolul și i le dădu albinosului, care se încinse cu ele cu neașteptată iuțeală, arătând ca un pirat fantomatic. Nekovar îi dădu pușca sa lui Broucek și-l îmbrățișă sfios. Mutz își scoase batista cândva albă. Nekovar dădu la iveală și despături o bucată de hârtie pe care era schițat ceva ce arăta ca un proiect de femeie artificială, acționată electric. Ridicând aceste steaguri de predare deasupra capetelor, se cățără pe lângă pâlcul de stânci și ieșiră la câmp deschis, în raza vizuală a santinelor. Era un clar de lună strălucitor.

Nu-i observa nimeni. Mutz trase adânc în piept aerul înghețat și strigă:

— Nu trageți! Vrem să vorbim! Nu trageți!

La auzul vocii sale care traversa zăpada, cu un ușor ecou datorat reflectării pe

flancul trenului, santinelele se ridicară, negre și indignate. Mutz auzi un clănțănit de piedici de puști, trase și împinse, și rușii alergau spre ei, cu poalele hainelor fluturând, cu puștile împungând înainte, ca niște țărani care se pregăteau să-l ținuiască pe dracul la pământ cu furcile. Mutz își înfrână pornirea de-a fugi și de-a se arunca la pământ. Strigă iar: „Nu trageți!“ Nekovar își uni vocea cu a lui.

Fură înconjurați de o duzină de ruși. Purtau șepci civile și căciuli cu urechi și aveau banderole roșii pe mânecile mantalelor de fabricație britanică. Înfoiați și afișând o îndreptățită încruntare, câțiva dintre ei le strigară cehilor să ridice mâinile și mai sus. Alții cerură să li se spună cine sunt. Mâini nenumărate îi cercetau, pătrunzându-le în buzunare, scoțând documente, bani emiși de Matula, fotografii. Unul dintre Roșii apucă hârtia lui Nekovar și în jurul ei se formă un grup profund încruntat. Printre toți aceia, unul care purta o scurtă de oaie, o șapcă de piele și cizme militare începu să împingă gloata înapoi. Numindu-i pe soldați tovarăși, el ceru ordine și-i întrebă pe Mutz și Nekovar dacă erau neînarmați.

Îi conduse pe Mutz și Nekovar la ușa deschisă a unuia din vagoanele de călători. Gloata de santinele îi urmări, în timp ce șeful lor urcă și intră în vagon. Soldații se țineau la distanță de cehi. Câțiva aveau baionete la arme. Fețele lor trădau suspiciune și curiozitate. Erau la fel de dornici să ucidă pe cât erau să vorbească. Le-ar fi priit oricum. Printre ei se aflau și femei.

— Suntem cehi, explică Mutz. Din Iazîk, o localitate la capătul căii ferate.

— Intervenționiști, zise unul dintre Roșii.

— Javre albe.

— Contrarevoluționari.

— Sunt burghezi?

— Disidenți!

— Cum să fie disidenți? zise un Roșu deșirat, cu o șapka din blană de veveriță, înghiontind un rival în umăr.

Câțiva Roșii râdeau. Din guri le ieșea abur.

— Sunteți comuniști? întrebă Nekovar.

— Comuniști! răspunseră câțiva și da-uri profunde răsunară din tot semicercul.

— Suntem muncitori feroviari, spuse unul.

— Țsta-i secret militar!

— Da, ține-ți gura, prostule!

— Eu sunt mândru că sunt comunist și muncitor feroviar, zise un bărbat cu barbă albă și o pușcă bine unsă, adresându-se tuturor, de parcă s-ar fi aflat la o întrunire și era rândul lui să vorbească; nici unul din Roșiii mai tineri nu părea dispus să-l întrerupă. Am muncit treizeci de ani la căile ferate și nu mi-au dat nimic și șeful îmi vorbea ca unui copil, și mi-au dus fiul la război și nu s-a mai întors. Mi-au dat o casă proastă. Mică. Igrasioasă. Nu se îndurau să se despartă de banii lor, paraziții. Soția mea a răcit și a murit. Mare păcat.

— Corect, Stiopa 'Ksandrovici. Zi-i.

Stiopa Aleksandrovici se strecură în față, spre Mutz și Nekovar, își vârî fața într-ale lor și îi împunse cu degetul. N-avea dinți.

— Țsta-i un tren al poporului, îi informă el. Asta – se bătu el peste pușcă – e o carabină a poporului. Poporul – ăștia suntem noi. Așa s-a publicat.

— I-am împușcat pe șefii noștri. Erau niște porci.

— Ține-ți gura, Fedia.

— Dumnezeu să-l apere pe Lenin cel Roșu!

Când Roșul cel deșirat auzi asta se iscă o ceartă.

Din tren sări un bărbat. Scârțâitul cizmelor lui pe zăpadă și pe pietrișul terasamentului îi făcu pe ceilalți Roșii să tacă și să se tragă înapoi câțiva pași.

Cearta încetă.

Președintele Sovietului Muncitorilor Feroviari din Verhni Luk era un bărbat abia trecut de douăzeci de ani, cu o mustață blondă, plină, îngrijită. Chiar și la lumina lunii, Mutz putea vedea că omul îl privea cu o extraordinară speranță în ochi; nu speranța că Mutz avea să-i dea ceva de care avea el nevoie, ci o imensă speranță că orice persoană nouă pe care o întâlnea, bărbat sau femeie, avea să se dovedească a fi un prim mesager al noii societăți pe care o aștepta, cu toate că fusese de atâtea ori dezamăgit.

Era tovarășul Bodnarenko, cu haină neagră de piele, cu pistol, căruia îi plăcea să fie tânăr în miezul unei revoluții și să știe că e așa, de unde și anumite gesturi desprinse parcă dintr-un film de actualități. Ceilalți Roșii îl plăceau pentru că arăta tânăr și chipeș și nepătat, cu toate că-i condusesse într-o acțiune care se sfârșise cu executarea

administratorilor căii ferate loiali Albilor sau măcar loiali vechii ordini bazate pe proprietate. Mutz văzu că Roșiii se uitau la Bodnarenko de parcă el ar fi fost depozitarul virtuții lor, garanția lor că li se va reda onoarea, intactă, atunci când vremea omorurilor avea să treacă.

Bodnarenko ordonă ca lui Mutz și Nekovar să li se lege mâinile la spate, ceea ce s-a făcut cu bucurie și fără răutate. Bodnarenko se urcă înapoi în tren și Mutz cu Nekovar fură împinși după el, fiecare cu câte un bărbat înarmat în spate. Grupul străbătu vagonul de călători prin culoarul care trecea prin fața compartimentelor. Ușile glisante ale compartimentelor erau deschise. În vagon era o căldură înăbușitoare. Mirosea a tutun prost, a picioare de bărbați, supă chioară și pansamente vechi. În compartimente se vedeau bărbați fumând, jucând cărți, citind ziare, discutând politică și dormind somnul de invidiat al celor epuizați, cu brațele și picioarele răsfirate care-ncotro, așa cum se prăbușiseră. Într-un compartiment erau bolnavi și răniți. Doi bărbați cu pieptul gol, unul cu capul bandajat, celălalt cu un braț bandajat, stăteau întinși sub pături până la brâu, cu câte o mână sub cap, țintuindu-i pe cei care treceau pe lângă ei cu acea privire atentă și scormonitoare pe care o au răniții din trupele neregulate.

Mutz și Nekovar fură conduși într-o încăpere amenajată într-o jumătate de vagon. La ferestre erau transperante bej și pe jos un covor verde subțire, care

fusese nou până de curând. Era încrețit și mânjit cu noroi negru și bucăți de zăpadă. Pe panouri erau prinse hărți tehnice ale rețelei feroviare central-siberiene și mai era și o masă goală de proiectant. În colțul opus, lângă o ușă pe care scria INTRAREA INTERZISĂ, se afla un birou acoperit cu postav verde. Pe birou, o lampă se reflecta în apele lemnului de nuc lăcuit. Pe o bucată de ziar de pe birou erau pahare de ceai murdare și un măr mâncat pe jumătate și alte ziare, în vrafuri, unele arătând a fi proaspăt tipărite, zăceau pe podea, lângă birou, alături de o ladă deschisă care conținea grenade de mână ambalate în paie. Pe perete, un ceas arăta ora 8:45. Instalarea lui Bodnarenko în vagonul care aparținuse foștilor șefi ai căii ferate era deliberat nepăsătoare. Voia să arate cât de puțin îi păsa de însemnele burgheze ale vechiului aparat birocratic, fără să excludă posibilitatea că ar putea avea nevoie de ele în viitor. Nu că Bodnarenko ar fi fost un cinic, observă Mutz, pe când președintele se așeza în scaunul pivotant capitonat din spatele biroului; mai curând, era umil și destul de încrezător dinaintea înțelepciunii poporului cât să știe că nu știe exact la ce să se aștepte de la o nouă ordine atunci când vor câștiga războiul. Lui Mutz îi amintea de Balașov, dar, poate, ca războinic cu frica lui Dumnezeu, așa cum era el când îl cunoscuse Anna în Europa, înainte de război.

— Am o propunere, zise Mutz.

Bodnarenko zâmbi și păru interesat, însă scutură din cap și-l întrerupse pe Mutz când acesta încercă să continue. Începu să le povestească despre căderea Omskului,

eveniment petrecut cu două zile mai înainte. Știau ei de asta? Armata Roșie a tovarășului Troțki era învingătoare, albi se aflau într-o retragere rușinoasă la vest, spre Irkuțk și Revoluția triumfase. Trenul amiralului Kolceak, plin de bețivani, cocaină și prăzi de război, era blocat în mijlocul unei debandade care se întindea pe sute de kilometri la vest, până în Siberia, unde cazacii înconjurau sate unde se distrau măcelărind toți locuitorii și nelăsând pe nimeni în viață, iar bogătașii plăteau cu casete de bijuterii pentru un loc într-un vagon blindat cu destinația Vladivostok sau China. Elevi militari albi, târfe, impresari, chelneri, escroci, cântăreți de revistă, zarafi, negustori – zăceau cu miile morți de tifos lângă liniile de cale ferată și jefuitorii îi despuiau de aur și de blănuri și de cizme.

— Noi înțelegem că Albii sunt terminați și Roșiii câștigă, spuse Mutz. Cehii din Iazîk nu doresc altceva decât să meargă acasă. Aceasta este esența propunerii mele.

— Cehii din Iazîk, făcu Bodnarenko, cu o tristețe care lui Mutz nu-i plăcu.

Președintele întâlni iar privirea lui Mutz și întoarse capul. Cu toate astea, în ochii lui persista acea speranță nemărginită. Lui Mutz îi trecu prin minte că această speranță, care-i păruse atât de seducătoare, putea să nu însemne altceva decât speranța că el și Nekovar vor fi destul de bărbați să priceapă de ce decizia în legătură cu viața sau moartea lor aparținea Ideii, iar nu lui, un simplu Bodnarenko.

— Aș vrea să vă citesc o telegramă pe care sovietul nostru a primito acum o lună – o lună – de la statul-major al Armatei Roșii din Urali, zise el, scoțând o hârtie dintr-un sertar al biroului. Aș vrea să-mi spuneți dacă credeți că asta îmi lasă mie loc de îndoială. O clipă.

Puse hârtia cu fața în jos pe masă, își scoase pistolul, extrase încărcătorul, numără gloanțele, introduse la loc încărcătorul, așeză atent arma pe postav cu țeava îndreptată spre cehi și apucă foaia de hârtie. O substanță amară își făcu simțită prezența în saliva lui Mutz și locotenentul înghiți. Încercă să citească literele de pe telegrama străbătută de lumină, dar nu se vedeau decât fâșii de bandă telegrafică lipite pe hârtie.

Bodnarenko rosti foarte rar, repetând unele cuvinte:

— Scrie așa: Lui Bodnarenko, președinte, Sovietul Muncitorilor Feroviari din Verhni Luk. Referitor la cehii lui Matula din Iazîk. Linia ferată terminus de la Iazîk nu prezintă importanță militară imediată. Cu toate acestea. Cu toate acestea. Având în vedere actele bestiale – actele bestiale – comise de această unitate la Staraia Krepost, vi se ordonă să eliberați cu primul prilej Iazîkul cu forța armelor, indiferent de prețul de sânge al militarilor sau al civililor de acolo. Se mai ordonă ca fiecare ceh – fiecare ceh – luat prizonier în Iazîk, să primească de la voi judecată revoluționară rapidă și fără milă, sub forma pedepsei cu moartea – pedepsei cu moartea. Toți cehii lui Matula care încearcă să fugă sau să se predea – să fugă sau să se predea – înainte să atacați voi vor fi tratați

în același fel. În – același – fel. Semnat Troțki. Troțki!

— Asta este... începă Mutz.

Bodnarenko îl întrerupse.

— Așteaptă, zise, întorcând telegrama spre el. Uite-aici. Știți amândoi să citiți rusește, nu? Citiți-o. Ce ordin poate fi mai limpede? Veniți.

Își luă pistolul și se ridică. Mutz și Nekovar fură sălțați din spate pentru a-i forța să stea în picioare. Amândoi se împotriveau, așa că li se traseră scaunele de sub ei și căzură la podea.

— Nu pot să cred că un slujitor devotat al poporului ar comite un asemenea act, zise Mutz.

— De ce? rosti Bodnarenko, jignit și dezamăgit de lipsa de înțelegere a lui Mutz. Tovarășul Troțki este Comisarul Poporului.

Mutz îl auzi băgând iar mâna în sertar. Rusul se lăsă pe genunchi lângă capul lui Mutz, care stătea pe covor. Cizmele îi scârțâiră. Flutură ceva în fața ochilor lui Mutz. Erau documentele de identitate ale lui Bublik și Racansky.

— Pe ăștia i-am împușcat deja azi, îl informă Bodnarenko. I-am săltat azi după-masă, când ne îndreptam spre pod. Ne-au spus că sunt comuniști, dezertori și voiau să ni se alătore. A trebuit totuși să-i executăm. E extraordinar să vezi cum funcționează puterea poporului. Camarazii voștri păreau să fie oameni buni, cu toate astea Revoluția n-avea ce face cu ei. Unul dintre ei, Racansky cred, ne-a spus că-l omorâse dimineața pe unul dintre propriii ofițeri.

— Kliment?

— Poate. Nu-mi aduc aminte. Gata cu vorba. Să-i ducem afară.

Cehii au fost ridicați în picioare. De data asta nu s-au mai zbatut. Bodnarenko era din nou în față și ei îl urmau.

— Nu-i a bună, frate, zise Nekovar.

Mutz constată că mintea lui nu reușea să priceapă ce se întâmplă. Mintea lui era obișnuită să numere etape imaginare înainte, spre un posibil viitor sau altul și să se întoarcă aducând vești despre ce văzuse. Acum, imaginația lui trimitea înainte mesager după mesager pe singurul drum posibil și nici unul nu se întorcea. Cum era posibil să te pregătești de moarte dacă nu ți-o poți imagina? Acum, că viața lui se măsură în minute, ar fi dorit ca Anna să știe ce s-a întâmplat cu el. Spre uimirea lui, nici o rugăciune nu se năștea în el, nici un Dumnezeu. Era foarte înspăimântat că i se va scurge conștiința în oceanul morții și nu va mai fi. Nu era ca somnul. Mutz nu se simțea viteaz sau demn, însă președintele era atât de prietenos încât știa că n-avea nici un rost să-i cerșească viața. Ceea ce descoperi cu totul neașteptat era furia pe care-o simțea față de sine pentru că nu se va întoarce în Iazîk să-i avertizeze pe Anna și pe cehi și pe

scopiți. Acela era un loc în care imaginația lui putea merge foarte ușor, viața prețioasă a Annei, viața din ea care era mult, mult mai importantă decât viața unei persoane obișnuite, să se stingă în durere și spaimă. El n-ar muri împăcat.

— Cât mai durează până veți ataca Iazîkul, tovarășe Bodnarenko?

— Câteva ore, răspunse Bodnarenko, fără să se întoarcă. O să fie rapid.

Canibalii

Samarin și-a mai cântat cântecul de două ori, la insistențele Annei și a refuzat să-l cânte și a patra oară. A lăsat jos chitara cu grijă, rezemată de măsuță, ca să nu stea între ei. Anna mai auzise și altă dată cântecul, însă Samarin făcuse din el o parte a vieții lui.

S-au așezat și s-au privit câteva clipe. Inima Annei bătea cu putere. Ar fi dorit să întindă mâna, să-l cuprindă de ceafă și să-l sărute, mângâindu-l cu cealaltă mână, și se întreba de ce el nu vedea dorința și abandonul pe chipul ei și nu acționa. O părăsise frumusețea într-o noapte, de curând, sau chiar cu o oră în urmă? Era bătrână? Se purta prosteste? Pe chipul lui Samarin se ivi o schimbare. Zâmbea și deveni dintr-odată un Samarin mai tânăr, mai vioi, o eliberare, văzu Anna imediat, mai reală decât orice eliberare simțise când evadase din Grădina Albă sau când i se dăduse drumul din închisoarea lui Matula. O închisoare lăuntrică îl eliberase și el se uimea de asta și lumea exterioară strălucea cu atât mai mult cu cât îi venise în cale atât de neașteptat.

— De ce zâmbești? întrebă ea.

— Din pricina ta, răspunse el. Cad în capcana curiozității tale. E așa înverșunată.

Anna ridică din umeri:

— Atunci cazi, zise cu voce răgușită.

El se aplecă și o sărută pe buze, cuprinzându-i mijlocul cu mâinile. Capetele lor se înclinară și vârfulurile limbilor li se atinseră. Anna îi cuprinse tâmpilele în palme și-l trase aproape. Ochii ei se plimbau pe chipul lui. Se întâmplau atât de multe deodată. Capul lui era cald și ea îi simțea pulsul. Ochii lui rămâneau ațintiți într-ai ei.

— Ce faci? șopti Anna.

— Ce vrei tu să fac.

— Poți să știi ce vreau?

— Da.

— Ce simplu!

— Știi, a trecut foarte multă vreme, spuse el. Poate am uitat. Poate toate femeile sunt ca tine. Dar nu cred c-am uitat. Nu cred că ele sunt ca tine.

— Te uitai mereu la mine azi, în sala de judecată, spuse Anna. Te uitai la mine tot timpul. Aveam senzația că mă cunoști.

— Te cunosc. Am să te cunosc mai mult.

Anna îl sărută iar. Auzi pași pe scări și pe Alioșa strigând după ea.

— Așteaptă, spuse ea și o luă în sus pe scări, în întâmpinarea băiatului.

— Mi-e frig, se plânse Alioșa. Pot să dorm cu tine?

— Sigur că ți-e frig, dac-o zbughești așa din pat, fără papuci, zise Anna. Mama nu merge încă la culcare. Să nu-mi spui că soba s-a stins deja.

Dar se stinsese. Sobița din colțul camerei lui Alioșa, în care Anna aprinsese focul când apunea soarele, ca să încălzească încet, cât dormea Alioșa, trebuia reaprinsă și Alioșa culcat la loc. Anna așeză surcelele în grabă și la început lemnul nu se aprinse. Îl certă pe Alioșa, făcându-l pacoste.

— Rămâi cu mine, zise Alioșa. Soba de jos s-o fi stins și ea.

— Ți-e capul plin de prostii, zise Anna, mai aspru decât ar fi vrut.

Se ridică de lângă sobă, care se aprinsese în sfârșit, și se aplecă peste el. Adormise, cu obrazul lipit de mână. Probabil vorbise în somn. O să viseze o mamă cu limbă ascuțită care-i întoarce spatele? Nu-i nimic. O să audă și lucruri mai rele în viața lui. Totuși, era tulburată. Îl sărută și coborî.

Samarin stătea în picioare, privind fotografiile care atârnavă pe pereți de-o

parte și de alta a portretului lui Balașov pictat de tatăl ei. Unele le făcuse în orașul ei natal, când era tânără; altele erau din Ucraina.

— Tu le-ai făcut? întrebă Samarin.

— Da.

O clipă, Anna se așteptă la o laudă. Însă nu era stilul lui Samarin. El socotea că interesul lui era o laudă în sine și ea înțelese că așa și era.

— Cine sunt acești oameni?

Samarin se uita la fotografia unei familii de țărani într-o gară, în 1912. Era iarnă. Tatăl și mama, înfășurați în țoale ponosite, erau aplecați ca două movile deasupra unui prunc culcat printre boccele, degetele lor groase legau scutecele copilului. În prim-plan, o fată, așezată pe altă boccea, întoarsă cu spatele la copil, se uita țintă în lentila aparatului, cu față neajutorată și mândră, cu ochi mari și lipsiți de interes, încercănați

de o dâră de praf. Părea flămândă.

— Nu știu, zise Anna. I-am fotografiat. Nu știu ce s-a întâmplat cu ei. O mulțime de țărani au trecut prin gară în acel an. Recoltele erau slabe în noile teritorii. Nu știu unde se duceau.

— Nimeni n-ar trebui să fie nevoit să pribegască atunci când recoltele sunt slabe, nu crezi? spuse Samarin. Ar trebui să poată invoca o năpastă care să-i distrugă pe cei care au bani, însă nu-i hrănesc.

Anna văzu cum vechiul Samarin iese iar la suprafață și avu o tresărire de frică. Cel care a schimbat subiectul a fost chiar Samarin.

— Nu-i nici o fotografie a soțului tău, constată el.

— Tabloul, se grăbi Anna să răspundă. Nu prea seamănă. Tatăl meu era un artist mediocru. În plus, soțul meu m-a cunoscut când făceam fotografii la o demonstrație. El a împiedicat un cazac să mă bată sau să mă omoare. În acest fel e prezent în toate fotografiile.

— Și nu sunt nici fotografiile cu oamenii din Iazîk.

— Am câteva. Dar nu-i interesează să fie fotografiați.

— Sunt foarte credincioși, spuneați, ca Balașov, dar nu ortodocși. Nu asta spuneați? Și celălalt lucru pe care l-ați spus e că tu cunoști oameni care și-au sacrificat propria carne și propriul sânge pentru Dumnezeu. M-am gândit că e o expresie foarte neobișnuită. Balașov e unul dintre ei?

— Ce vrei să spui? zise Anna neajutorată.

El știa, dar era nevoită să se prefacă. Bine măcar că nu se folosea de ce știa ca s-o chinuiască și că nu știa că Balașov era soțul ei. Întrebările lui erau pline de blândețe; nu era avid de amănunte picante și nici nu căuta să câștige un avantaj. Se străduia să-i deschidă mintea delicat și să pătrundă înăuntru. O parte a ei era conștientă că îi plăcea felul în care îi puneă întrebări pentru că dorea să-l atingă, să-l sărute iar și să înceapă să se joace cu trupul lui, dar nu voia să ia în seamă acea parte a ei.

Samarin întrebă:

— Balașov e scopit?

Anna dădu din cap că da, neplăcându-i deloc să audă cuvântul din gura lui Samarin. Și nu felul în care-l rostise, ci cuvântul în sine, rostit cu voce tare de un bărbat, mai ales de acest bărbat și în acest moment. O lovise ca un pumn în plex și își aminti ce mult însemnase pentru ea cândva Gleb cel întreg și cât de mult păruse să însemne ea pentru el și că gestul lui nu fusese doar un act împotriva ei, nu doar o nesocotire pe ea în favoarea lui Dumnezeu, bătându-și joc de dragostea lor trupească și copilul lor, ca fiind nebunii de tineri păcătoși, la fel ca jocul de cărți și duelul; ci fusese un act care aproape ucisese în ea speranța că existau bărbați demni de iubirea pe care le-o dăruiesc

femeile, o speranță deja ciuntită de descoperirea că tatăl ei era un prost.

— Ce contează pentru tine dacă e castrat sau nu? Dă-i pace omului să-și ducă amarul în liniște.

Anna se așeză pe divan cu buzele strânse și-și privi degetele în poală, jucându-se cu inelul.

— Nu cer detalii intime despre Balașov sau despre vreunul din acești oameni, explică Samarin, așezându-se alături și aplecându-se spre ea.

Înviorarea lui o excita și dorința lui de-a continua să vorbească despre castrați îi displăcea.

— Dar n-ar trebui să te surprindă că mă mir. Tu trăiești aici. Uیți cât de mulți oameni la vest de Urali cred că n-au existat niciodată castrați, sau că li s-a stins speța acum un secol. Asta arată că există speranță.

— Speranță?

Anna ridică privirea. Râse. N-auzise de multă vreme ceva așa de nostim.

— Speranță la gândul că omul modern este în stare de asemenea sacrificii pentru ceva în care crede, pentru mai mult decât ceva după care poți să întinzi mâna și să atingi. Că nu totul este tranzacție.

O clipă Anna simți că i se scurge toată greutatea trupului, lăsând-o ușoară și goală și tristă ca un lampion chinezesc solitar legănat de vânt. Începu să vorbească și la primul sunet care-i ieși din gură fața i se înroși; începu să plângă și pe măsură ce-și ridica vocea ca să-și stăpânească lacrimile se înfuria tot mai tare.

— Speranță, zise ea. Speranță! Un măscărici își pune capăt bărbăției în pădure cu un cuțit când primește cuvântul de la Dumnezeu. Da, se crede un bărbat grozav, stând acolo cu palma făcută căuș plină de sânge care i se prelinge printre degete, crede că a făcut o faptă curajoasă. Și-a făcut legământul cu acel porc bătrân și însetat din paradis. Însă paradisul e atât de departe, atât de îndepărtat, știi tu, Kirill Ivanovici? E atât de mult de mers până acolo și, când în sfârșit ai ajuns, sângele nu mai e fierbinte, e tot uscat și nu-l poți pune la loc, și îi spui lui Dumnezeu: „Uite! Uite ce-am făcut pentru tine!“ Și Dumnezeu zice: „Mulțumesc“. Și tu privești în jur și vezi toate capetele plecate în jurul lui, toate milioanele care i-au adus lui jertfe de sânge și știi ceva? Dumnezeu n-are timp de ei. Și te gândești: „Și dacă n-aș fi făcut-

o?“ Dacă aş fi rămas cu oamenii pe care-i cunosc, dacă aş fi rămas cu oamenii pe care i-am iubit, în loc să merg atât de departe cu micul şi meschinul meu sacrificiu pentru Dumnezeu, care n-are nevoie de el? N-ar fi fost asta un sacrificiu mai mare? Prea târziu! Şi canibalul tău. Prea târziu! Şi-a clădit un viitor luminos pe carnea tovarăşului lui? Chiar crezi că un om îl poate mânca pe altul fără ca asta să-şi pună pecetea pe fiecare act al lui de după aceea şi pe fiecare consecinţă a fiecărui act? Chiar crezi că duhoarea acelei unice trădări n-o să se

întindă peste toate actele tuturor anarhiştilor pe care-i inspiră?

— Nu-i aşa, spuse Samarin calm.

Anna îşi şterse ochii cu dosul mâinii şi continuă mai blând.

— Când aud un bărbat vorbind aşa, mă gândesc la un copil răsfăţat care şi-ar ucide mama dacă nu-l lasă să se ducă să încerce să prindă curcubeul.

Samarin întinse mâna şi atinse obrazul umed şi înroşit al Annei.

— Bine, spuse el. Şi dacă acest canibal imaginar n-ar fi de fapt un revoluţionar anarhist?

Îşi apropie faţa mai mult de a Annei, privind-o în ochi de la doar câţiva centimetri distanţă.

— Ți-ar plăcea mai mult dacă ar ucide şi ar mânca un om din dragoste?

Anna era încă ameţită de cât de tare vorbise, repede şi necontrolat printre lacrimi. Cu toate astea, putea să desluşască o schimbare la Samarin. Cu cât se apropia, sinele lui eliberat pălea, ca şi când sinele lui mai aspru, mai rece îl trăgea pe Samarin cel tânăr şi deschis înapoi într-o carceră lăuntrică. Ea nu voia să se întâmple aşa ceva.

— Dacă mi-ar plăcea mai mult? repetă ea.

— Dacă ar ucide şi ar mânca un om din dragoste. Dacă şi-ar măcelări însoţitorul, l-ar tranşa şi l-ar mânca, astfel încât să poată să-şi prelungească viaţa pentru a apuca s-o revadă pe femeia iubită. Ți s-ar părea mai bine?

Samarin, acel Samarin care-i plăcea Annei, dispărea și Anna dorea ca el să revină și voia să-l urmeze.

— Da, spuse ea, mi-ar plăcea mai mult.

Își puse buzele pe gura lui și gura lui se deschise și își împinse trupul înainte și sânii ei se striviră de pieptul lui. Îi strecură o mână între picioare și simți binecuvântata asigurare a erecției lui și, ca și când speranța ei ar fi exercitat un magnetism, mâna lui stângă se strecură sub fusta ei.

— Gândești? Nu gândi, spuse ea. Îți plac.

Îl mângâie, își ridică fusta și juponul în jurul șoldurilor și-si scoase chiloții. Cu amândouă mâinile ridică mâna lui, mâna care ajunsese între picioarele ei, îi îndoi degetele, lăsând drepte arătătorul și mijlociul. Îi trase mâna în jos și strecură cele două degete în crăpătura ei, care era de mult umedă. Privi în ochii lui Samarin, ațâțându-se cu buricele degetelor lui.

— Hai să ne urmăm unul pe altul, zise ea. Nu gândi.

Samarin zâmbi și dădu din cap. Anna vedea că el se străduiește să nu gândească, deși era atras înapoi, înauntruul său. Anna plătitise un tânăr castrat, un băietan, să-i facă așa într-o noapte, când era puțin beată și se simțea singură și el îi spărsese lemne toată ziua. Băiatul își lăsase degetele în voia ei, dar ce mai chicotise, ca o fetiță.

În Rai, pe întuneric

În sala de întrunire a castraților, Drozdova strigă întoarcerea lui Balașov din Rai în mijlocul enoriașilor și castrații îl salutară. Balașov se străduia să stea nemișcat. Până atunci, nu se mai rotise niciodată atât de mult. Stropi de sudoare îi picurau pe podea. Se clătină și se prăbuși. Drozdova și Skripaci îl ridicară în picioare, rămânând lângă el. Tremura.

— Ce departe a călătorit! strigă Drozdova.

— Departe, departe, veni ecoul dinspre congregație. Adevăr!

Arătau flămânzi. Pe chipurile lor rotunde și netede se citea o extraordinară speranță că vor fi hrăniți.

— Da, șopti Balașov. Da.

Castrații se foiră, aplecându-se să-l asculte. Acum vorbi mai tare.

— Uneori călătoria e mai anevoioasă. Chiar și îngerii, chiar și preferații lui Dumnezeu, trebuie puși la încercare. Eu am fost pus la încercare. Pe drumul spre Rai din care m-am întors, Mântuitorul nostru Isus Christos a ascuns lumina de la mine și am fost nevoit să-mi găsesc drumul pe întuneric. Am fost nevoit să-mi găsesc drumul.

Acest Paradis întunecat e totuși pașnic și se aud cântări, curge apă și e iarbă sub tălpi. Dar nu e lumină. Auzi voci în jurul tău și auzi aripile îngerilor fâlfâind deasupra ta și în jurul tău, dar nu poți recunoaște pe nimeni. În întuneric, Paradisul e plin de suflete. Orice voce poate fi a Domnului.

— Vrajmașul! rosti un enoriaș.

— Nu, prietene Kruglov, Vrajmașul nu se află în locul acela. E o încercare, nu o înșelăciune. Ascultați: am mers prin întunericul Paradisului ore întregi, care mi s-au părut ca zile, până când l-am găsit pe Mântuitor, stând singur lângă o cascadă. Venea o lumină din cascadă și i-am văzut conturul feței profilat pe ea. Auzisem multe voci și nu eram sigur dacă printre ei era Christos sau nu: dar când l-am văzut pe el, am știut că era el. S-a întors spre mine și, la lumina cascadei, mi-am dat seama că era plin de întristare. N-a vorbit, dar a ridicat spre mine ceva ce ținea în mâini, pe genunchi. Era o sabie. Sabia a început să strălucească. Avea o strălucire roșie, fierbinte, ca și când ar fi ieșit direct din forjă. Îmi dădeam seama că-i ardea mâinile și că îndura cu siguranță mari dureri, și am știut că eu trebuia s-o iau de la el, însă mi-a fost frică și n-am luat-o. Și m-am întors la voi.

Congregația tăcea.

— Frați și surori, iertați-mă, continuă Balașov. Nu știu să vă spun ce

înseamnă asta.

— E de bine, frate, socoti Skripaci. Este cea mai bună însărcinare, pe care ți-o dă însuși Dumnezeu, sabia înfricoșătoare, ca arma de pază cu care îngerul străjuia Edenul.

— Poate, frate, întări Drozdova. Poate e un semn al mării tale puteri de a converti, că vor fi o mulțime de suflete șovăielnice de prin partea locului care vor încăleca pe calul alb prin lucrarea bisturiului tău sfânt.

— Semăna cu o sabie pe care o purtam eu cândva, zise Balașov. Când eram soldat.

— Doamne apără, șoptiră voci din congregație.

— Acela nu erai tu, zise Drozdova. Acela era trupul unui bărbat de care te-ai despărțit când ai devenit înger.

Femeia începu să cânte, urmată de Skripaci și de întreaga adunare. După o oră, credincioșii se risipiră. Balașov le-a ascultat plângerile și le-a spus să-și închieie ușile, pentru că prin preajmă se afla un ucigaș.

Mai târziu, Drozdova s-a așezat să citească pasaje din Iov, în timp ce Balașov mătura podeaua și Skripaci copia articole dintr-o serie de catastife răspândite pe o masă cu capră.

— Lui Kruglov nu-i ajunge gazul de lampă, zise Skripaci.

— Nimănui nu-i ajunge, interveni Drozdova.

— E vecin cu gemenii Darov, zise Balașov. Ei cum se descurcă cu lumina?

— Ei au mai mult, însă doar pentru încă vreo două luni.

— Să împartă gazul cu el, hotărî Balașov. Pot să citească și să scrie și să-și cârpească cizmele la aceeași masă.

— Darovii îl socot pe Kruglov un leneș.

— Să-i ajute să-și repare acoperișul. Dacă n-o face, vorbesc eu cu el.

Skripaci continuă:

— Ne-au mâncat lupii o vacă.

— Fără asta, câte mai rămân?

Skripaci urmărește o coloană cu degetul:

— Potrivit cehilor, nouăzeci, zise, și deschise alt registru. După lista mea, avem două mii patru sute optzeci și șapte ascunse în pădure.

Balașov se rezemă de mătură, lăsă capul în jos și se adresează podelei:

— Mă tem că vor fi găsite.

— Până acum, prin mila lui Dumnezeu, n-au fost găsite niciodată.

— Până acum Raiul n-a fost niciodată întunecat pentru mine. Ar putea fi un semn că trebuie să fiu alungat?

Drozdova se ridică repede și-l îmbrățișă.

— Cum să fii alungat? Ești cel mai bun dintre noi, un înger printre îngeri. A fost un semn bun, chiar dacă n-ai putut să-l citești.

— Am vorbit cu locotenentul evreu, cu Mutz, le spuse Balașov. L-am ocărât pentru că mi-a cerut să fac ceva ce n-aș putea face și l-am refuzat și el a plecat gândind că nu mi-a păsat. Dar s-a înșelat.

— Ce ți-a cerut să faci? Întrebă Drozdova.

— Să-i conving pe văduvă și pe fiul ei să plece.

— Știam eu că văduva e amestecată în treaba asta. Gleb Alekseevici, ce fel de afecțiune ciudată poți avea dumneata pentru ea? Acum nu mai ești bărbat.

— E o femeie bună.

— E o târfă boită! Se lăfăie în lanțurile desfrâului ca între ghirlande de flori! O știi și dumneata. Gleb Alekseevici, cum poți să-mi spui mie asemenea lucruri? Nu c-aș vrea să micșorez însemnătatea actelor dumitale de purificare, dar știi ce durere, ce lungă și tristă suferință este pentru o femeie să i se înfigă cuțitul în sâni.

Începu să plângă și se întoarse la scaunul ei și strânse Biblia în brațe, legănându-se. Skripaci ridică o clipă privirea, apoi își îngropă capul mai adânc în registre. Balașov lăsă mătura jos, se duse la Drozdova și-i puse mâinile pe umeri.

— Olga Vladimirovna, știu. Dar este exact așa cum i-am spus locotenentului Mutz. Dacă spunem că iubirea moare cu o lovitură de cuțit, ce fel de îngeri suntem noi? Iubirea mea pentru Anna Petrovna nu se deosebește de iubirea mea pentru dumneata, sau pentru Skripaci, sau pentru prietenul Kruglov.

— Ar trebui să se deosebească, zise Drozdova. Ea nu e de-a noastră. Ar trebui să mă iubești pe mine mai mult decât pe ea. Și cum a început această afecțiune? O cunoșteai din viața dumitale anterioară?

— Puțin.

— Știam eu. Evreul avea dreptate. Trebuie să-i spui să plece. Ea este de cealaltă parte. De partea de care ne-am despărțit. Să ardă!

— Poate că eu sunt acela care trebuie să ardă, zise Balașov. Sabia înroșită în foc îl arde pe cel care o ține; poate că eu trebuie să mă întorc.

Drozdova nu mai avea nici lacrimi de atâta tulburare.

— Dumneata nu poți să te întorci, rosti ea. Ai îndeplinit actul. Te-ai purificat.

— Un înger care săvârșește un păcat de moarte tot trebuie să ardă în Iad pe vecie, zise Balașov. După ce ne-am aruncat toate cheile Iadului în foc, trebuie noi să întoarcem spatele tuturor aceluia care n-au făcut-o, de teamă să nu ne pătam puritatea? Sunt oare de-ajuns ritualurile și regulile și obiceiurile traiului în comun?

— Da! Sunt de-ajuns! Suntem deja aproape de Rai. De ce să ne întoarcem?

— Dumnezeu s-ar bucura de fapta unui înger care s-ar îndrepta spre osânda veșnică pentru a pune capăt suferinței unui păcătos.

— Prostii! Blasfemie! Unde te duci? S-o vezi pe ea?

— Nu. Am alte drumuri de făcut.

— Gleb Alekseevici!

Drozdova se ridică în picioare cu mâinile împreunate și-l strigă:

— Ia-ți căciula!

Balașov a apucat-o pe o cărare care ducea din spatele prăvăliei sale spre sud, către pășuni. Zăpada care căzuse mai devreme înghețase și picioarele lui lăsau urme ușoare și un iz vag de pământ, ultima țărână a toamnei, iute înghițit de fumul trimis în aer de sobele orașului. S-a lăsat în jos, ca să evite o santinelă cehă ce se legăna de pe un picior pe altul ca să se încălzească, cu hârtii înfășurate pe botul cizmelor, cu fața ascunsă într-un fular ca să se apere de primul geruleț. Balașov a intrat pe drumul spre ogoare și a început să alerge. În lumina lunii, pe zăpadă se profilau brazdele, adânci și ascuțite, și piciorul lui spărgea gheața ca un bețiv care își face drum spre casă printr-o arcadă. De pe drum a apucat-o de-a lungul unei liziere de mesteceni și a mers un kilometru până la un câmp care se întindea într-o mică vale, înconjurat de pini înalți, bătrâni și asimetrici. La adăpostul pinilor, greu de văzut din afara câmpului, de oriunde te-ai fi uitat, se aflau o colibă, o fântână și o clădire mai mare, fără ferestre.

Balașov s-a dus la fântână și a coborât găleata. A cărat găleți pline și le-a turnat într-un butoi de lângă gardul padocului, spărgând gheața subțire care se forma deasupra, până când butoiul a fost pe două treimi plin. Și-a scos cizmele și hainele, atârându-le

de gard, și și-a înălțat trupul alb și slab pe bara de sus. Pielea îi lucea netedă în lumina lunii, lumina crudă care împrumuta pinilor bătrâni înfățișarea unor servitori. Între picioarele lui nu mai rămăsese nimic; după ce soția lui

încercase să-l forțeze, el ridicase cuțitul asupra sa însuși a doua oară, într-un nou gest de purificare. A alunecat în butoi, fornăind printre dinții încleștați și tremurând o secundă în timp ce se scufunda în apa neagră, proptindu-și mâinile de laturile butoiului ca să-și vâre capul sub apă și rămânând puțin acolo nemișcat, înțepat de cioburile de gheață. Pe urmă, s-a ghemuit și a sărit în sus, apucând buza butoiului cu mâinile și săltându-se pe deasupra și apoi jos, pe pământ. Și-a luat hainele și cizmele și a intrat în fugă în colibă.

În întunericul cu miros de funingine și rășină, a găsit o pătură aspră și s-a înfășurat în ea, a închis cu grijă ușa și s-a asigurat că oblonul la fereastră e tras. Pe pipăite și din obișnuință a găsit lampa și chibritul de lână ea, a făcut lumină și a aprins soba. În cameră erau un pat tare și îngust, două cufere, soba și o masă. Balașov a împăturit pătura și hainele și le-a pus teanc pe unul dintre cufere. Din celălalt, a scos o rubașcă albă, curată, pantaloni albi și obiele, s-a îmbrăcat, pe urmă și-a pus cizmele. Și-a pieptănat părul și barba. A luat o forfecuță de pe masă și și-a tăiat unghiile la mâini. După ce-a adunat o grămăjoară de unghii tăiate le-a aruncat în sobă.

Balașov a luat o cheie de pe masă, a stins lumina și a ieșit din colibă. A traversat pământul înghețat până la cealaltă clădire, a descuiat un lacăt și a intrat. A închis ușa în urma lui. În întuneric, un animal mare și cald și-a mișcat copitele și a fornăit.

— Salut, Omar, i-a spus Balașov.

A aprins altă lampă. Omar avea sânge arab și sămânță rusească. Pielea lui neagră strălucea. Avea o boxă în colțul clădirii. Pereții staulului erau groși și căptușiți în parte cu baloți de paie și căldura calului alunga frigul din aer. Omar l-a privit atent pe Balașov, a făcut câțiva pași înainte și și-a frecat botul de stâlpii boxei. Balașov i-a cerut blând să aibă răbdare și s-a dus să-i pregătească hrana. Cât timp a mâncat Omar, Balașov a stat în boxă cu el, rezemându-se de el, cu brațul pe spinarea lui, mângâindu-l.

— Mănâncă, frumosule, l-a îndemnat el. Ce bucuros sunt că nu poți să vorbești! Știu că asculți. Nu cred că înțelegi. Adică, eu cred că tu înțelegi că vorbitul este ceea ce fac oamenii în loc să acționeze. Dar tu asculți. Pentru mine, Omar, ești ca o oglindă. Când îți vorbesc, tăcerea ta înseamnă că pot să aud cum le sună probabil cuvintele mele altora. Știi, le-am vorbit enoriașilor,

enoriașilor mei. Noi suntem îngerii, pricepi? Noi ne-am eliberat de păcat. E minunat. Suntem foarte buni. Ne ajutăm unii pe alții. Nu mâncăm carne, nu bem, nu fumăm și, firește, firește, nu ucidem. Omorul e un păcat de moarte, fie că ești soldat, fie că nu. Și nu poate fi vorba de plăceri trupești, Omar, sau de procreare pentru că, asemenea îngerilor și spre deosebire de tine, nu avem cu ce să

facem așa ceva. Eu am tăiat totul. Așa că toate sunt minunate. Noi trăim în Paradis. Este totuși ceva, Omar, care mă supără. Uite ce: eu mint tot timpul. Tu n-ai de unde să știi ce înseamnă să minți. Căii nu știu să mintă. Ar fi nostim dacă ar ști. Și despre ce-ar minți? Că ăsta nu-i mânzul tău? Că nu te-ai atins niciodată de iapa aia? a râs Balașov. ăsta n-a fost râsul unui înger, așa-i, Omar? A fost un râs de batjocură, nu de bucurie. Și eu nu cred că e un lucru îngeresc să fii mincinos. Să vedem. Minciunile. Da, i-am scris o scrisoare soției mele, prin care-i spuneam că devenisem înger și că îi mărturiseam totul, însă, cumva, n-am fost în stare să-i spun că, asemeni prietenului meu Cernețki, m-am dus cu o curvă de zece ruble în noaptea de dinainte ca regimentul meu și calul meu – îl chema Hijaz, dragă Omar, ți-ar fi plăcut foarte mult – în noaptea de dinainte să fie toți măcelăriți. Dumnezeu vede sfârșitul ca și începutul tuturor lucrurilor, ține minte asta, Omar, și eu cred că Dumnezeu m-a pedepsit mai curând pentru acea minciună, lăsând să fie măcelăriți tovarășii mei, decât pentru că m-am dus cu fata aceea. Știi, Omar, ce e formidabil la minciuni este că dau naștere altor minciuni. Uite-așa, eu îi mint pe soția mea și pe locotenentul evreu, zicând că mi-am ținut promisiunea făcută ei de-a nu mai purifica alți bărbați sau alte femei, când, de fapt, acum două nopți am castrat un tânăr la Verhni Luk și l-am adus la Dumnezeu. Cu mâna mea am ținut bisturiul. Și, ca să apăr acea minciună, a trebuit să spun alta. A trebuit să mint despre uciderea șamanului de către pușcăriașul Samarin. Nu cred că sunt un înger bun, iar un înger trebuie să fie desăvârșit. Omar, am început să descopăr ce ușor e să mint, chiar și pentru a-mi apăra mândria, iar eu nu trebuie să am mândrie. M-am întors din viziunea unui Rai întunecat astă-seară, povestind că Christos mi-a oferit o sabie înroșită în foc. Era adevărat. Dar am spus că avea chipul trist și asta era o minciună, Omar! Christos râdea! Îmi întindea sabia cu mâinile lui arse și-mi râdea!

La execuția lui Mutz

După felul în care se dispuseseră în zăpadă feroviarilor, Mutz și-a dat seama că îi va împușca Bodnarenko însuși și că mai avea de trăit mai puțin de un minut. Îi era drag sunetul pașilor lui pe zăpadă; i se părea că e proprietatea lui, că fiecare fărâmbă de gheață îi aparține. Brusc, simți nevoia s-o guste.

— Așteptați, zise. Înainte să trageți.

— Noi nu obișnuim așa ceva, rosti Bodnarenko, oprindu-se și întorcându-se. Nu îndeplinim o ultimă dorință.

Mutz îi anticipă iuțea de mână. Avea de-a face cu un bărbat care trăgea imediat ce-și scotea pistolul. Fără vorbe. Expeditiv.

— Mi-e sete, spuse Mutz. Dați-mi voie să pun puțină zăpadă pe limbă.

Bodnarenko nu spuse nimic și mâna nu-i porni spre armă, iar Mutz îngenunche și luă puțină zăpadă în căușul palmei. Se ridică și-și scufundă limba în pulberea rece. Cristalele de gheață dureau și gustul lor îl cotropi. Mutz, băiatul, și Mutz, bărbatul, se recunoscuseră reciproc și, pentru o clipă, fu copleșit de o bucurie atât de intensă, că abia se putea ține pe picioare.

Îl auzi pe Nekovar vorbind. Omul lui întreba cât e de veche telegrama. Nekovar avea dreptate. Nekovar putea să-i aducă înapoi, la întunecimea rece a războiului și la o cale ferată și la posibilitatea de-a trăi în continuare. Și Mutz pricepu că e bine ce face, dar el văzuse pentru o clipă, la răspântie, o cale de-a lua certitudinea morții și marele miracol al vieții și de-a le ține în balanță, nici una negând-o pe cealaltă și fiecare luminând-o pe cealaltă, moarte și viață, inima roții și obada deopotrivă. Moartea dădea vieții frumusețea finitului, frumusețea liniei de hotar, și viața, fie și o secundă din ea, făcea ca moartea să fie neînsemnată. Și Mutz știu că, deși putea pricepe toate astea doar în această clipă, mai târziu ar putea să bâjbâie și fie să nu-și amintească ce însemna, fie să nu creadă sau să nu-și amintească și, cu toate că nici Anna, nici Balașov și nici Samarin n-aveau să priceapă niciodată, ei deja trăiau la acea răspântie.

— Ce-ar fi să cereți prin telegraf noi ordine? i se adresă Nekovar lui

Bodnarenko.

Sergentul privi tulburat spre Mutz, așteptând sprijin.

— Telegraful e stricat, zise Bodnarenko.

— Ce fabricație e?

— Siemens.

Nekovar scutură din cap, se lovi peste coapsă și se întoarce de la Bodnarenko la Mutz și înapoi.

— L-aș putea repara într-o jumătate de oră.

— Ar putea să-l repare, tovarășe comisar, confirmă Mutz.

— Pentru ce? zise Bodnarenko.

Nu pentru că voia să-i omoare, își dădu seama Mutz, însă era obosit și voia să doarmă și faptul că ei erau vii îl ținea pe el treaz. În plus, nu voia să șovăie în fața colectivului.

— Tovarășe Bodnarenko, explică Mutz, revoluția dumneavoastră are nevoie de gloanțe și de proiectile. Aveți și oameni răniți. Firește, dacă atacați Iazîkul îi veți bate pe cehi, dar vor mai fi răniți și alții din colectivul dumneavoastră, vor fi uciși cetățeni pașnici, vor fi distrugeri și veți consuma muniție. Noi nu dorim decât să ni se îngăduie să părăsim Rusia prin Vladivostok și să ne vedem noua patrie. Înțeleg că la Staraia Krepost a fost comisă o ticăloșie. Ordinele au fost date de comandantul nostru, căpitanul Matula. Un tiran, un criminal și un nebun. Dacă noi vi-l putem aduce ca prizonier, trebuie să ne lăsați să mergem în pace spre apus prin răsărit. Camaradul meu

Nekovar va repara telegraful și îi veți putea întreba pe comandanții dumneavoastră.

Bodnarenko înălță din sprâncene, își strânse buzele, se scărpină după ceafă cu țeava pistolului. Făcu semn cu arma spre Mutz, privind către Nekovar.

— Aș putea să-l împușc pe locotenent, și dumneata ai putea totuși repara telegraful.

— Aș putea, dar n-aș face-o, zise Nekovar.

— Ladno[11, spuse brusc Bodnarenko, punând arma la loc și bătând din palme, alungându-și somnul cu o revărsare de hotărâre. O să ținem o ședință cu comitetul organizatoric.

Se îndepărtă câțiva pași și ajunse în centrul unui semicerc de comuniști care vorbeau pe rând. Nekovar și Mutz erau păziți între timp de niște bărboși scunzi, îmbrăcați cu haine ce stăteau rău pe ei, care nu ziceau nimic, doar îi cercetau cu privirea. După o vreme, Bodnarenko reveni, ceilalți membri ai comitetului risipindu-se în urma lui.

— Am discutat cazul vostru și am ajuns la o concluzie, îi informă Bodnarenko.

Toți membrii comitetului văzuseră filmul Sălbăticie, făcut de studioul Cinematograful Roșu, care descria masacrele de la Staraia Krepost. Tovarășul Stepanov susținuse că, pe baza comportamentului lor din film, toți cehii trebuiau executați fără milă. Tovarășul Jemciujin spusese că, unii dintre cehi și locotenentul evreu Mutz încercaseră să oprescă masacrul. Tovarășul Stepanov spusese că filmul era o lucrare artistică și că felul în care actorul l-a portretizat pe locotenent era o reprezentare falsă a realității, deoarece nu era posibil ca un ofițer evreu să fie atât de deosebit de oamenii lui și să li se împotrivescă fără ca ei să încerce să-l ucidă. Tovarășul Jemciujin spusese că dacă portretizarea locotenentului era falsă, poate că actorii care jucau celelalte roluri nu puteau fi nici ei crezuți că spun adevărul despre ce făcuseră cehii. Tovarășul Stepanov spusese că tovarășul Jemciujin era un contrarevoluționar și că afirmația lui era o calomnie la adresa Cinematografului Roșu. Tovarășul Titov avusese îndoieli în legătură cu căpitanul Matula; nu cumva era ca un personaj dintr-o melodramă ieftină, cu cruzimea lui sălbatică? De ce nu se răzvrătiseră cehii împotriva lui? Tovarășul Bodnarenko spusese că problema era că telegraful era defect și ar fi fost de folos să funcționeze din nou. Dacă nu putea fi reparat, puteau foarte bine să-i împuște pe prizonieri dimineața, înainte să atace Iazîkul. Propunerea lui a fost aprobată.

Bodnarenko îi conduse înapoi, în vagonul lui de stat-major. Mutz observă că Nekovar se întorcea tot timpul să se holbeze la el în timp ce mergeau. Se simțea jenat. Mutz primise și până atunci dovezi de respect și solidaritate din partea lui Nekovar, dar niciodată de venerație.

— Ce este? îl întrebă. Îți mulțumesc că mi-ai salvat viața. De ce mă privești așa?

— Te-au pus într-un film!

— Nu pe mine, zise Mutz. Eu n-am încercat deloc să opresc masacrul.

— Filmul arată că da, frate, și asta-i bine pentru noi.

În tren, Nekovar a fost trimis cu doi paznici înarmați în camera telegrafului, prin ușa pe care scria INTRAREA INTERZISĂ, cu avertizarea că dacă atingea măcar una din cărțile cu coduri, avea să fie împușcat.

— Noroc, frate, zise Mutz, și ultimul cuvânt îi uimi gura ca un medicament nemaîncercat.

— Jumătate de oră, frate! anunță Nekovar, intrând în lumina scăzută de dincolo.

Bodnarenko îi aduse lui Mutz un scaun și-l așeză la câțiva pași de biroul lui, cu spatele la o fereastră. Un ceferist intră cu două pahare de ceai și le lăsă acolo. Mutz cuprinse cu mâinile înghețate suportul din metal ciocănit al paharului. Ce-o fi făcând Balașov acum? Oare eunucii se visau potenți? Bodnarenko era aplecat peste birou, gura i se îndrepta spre pahar, ca și când era prea obosit să-l ridice. Ceaiul bolborosi între buzele lui. Arăta nu numai epuizat când se lăsă pe spate în scaun, dar și lipsit de împlinire. Spre surprinderea lui Mutz, vorbi: și comisarul dădu la iveală o curiozitate de care părea totuși rușinat.

— Cehii, zise el. Totdeauna gata să se omoare între ei. De ce? Dumneata, firește, nu ești ceh.

— Sunt cetățean al Republicii Cehoslovace.

— N-am reușit să înțeleg de ce soldatul dumitale, Racansky, l-a omorât pe camaradul dumitale, ofițerul. Era foarte agitat, iar sergentul dumitale, Bublik, era și mai agitat și-l tot întrerupea. Nu se așteptau să-i împușcăm.

— Erau comuniști, ca și dumneavoastră.

— Așa ne tot explicau și ei. Ceva din ce spuneau părea rezonabil. Dar erau cehi, iar noi aveam acest ordin. Și, cu accentul lor, era foarte greu să înțelegi ce spun.

— Au fost îngropați?

— Sunt pe o platformă, la coada trenului.

— Au familii în Boemia.

— Toți avem familii.

— Trebuie să scriu familiilor lor.

— Toți trebuie să scriem astfel de scrisori. Soldatul, Racansky, vorbea întruna despre uciderea ofițerului. Mi s-a părut că așteaptă să-l laudăm sau să-i dăm vreo funcție. Și tot vorbea despre un mare revoluționar din Iazîk. Sabia voinței poporului, așa-l numea. Vorbire distinsă pentru un simplu soldat, un străin. Ca și cum ar fi citat. Aveți un mare revoluționar acolo, în Iazîk?

— E un pușcăriaș evadat, un intelectual, student. La el se referea.

— Un surghiunit?

— El zice că a evadat dintr-un lagăr-închisoare din Arctica, numit Grădina Albă. Îl cheamă Samarin.

Pe Bodnarenko nu părea să-l intereseze subiectul. Își înclină scaunul pe cele două picioare din spate, își împreună palmele după cap și căscă, privind în gol. Prin ușă se auzea sunetul sculelor pe metal.

— De ce lagăr-închisoare? se miră Bodnarenko, fără să se uite la Mutz. E o formulare prea pompoasă. Era o singură deținută acolo și aceea a murit. E

scris totul în Flamura Roșie.

Apucă un ziar de pe podea, de lângă scaunul lui, îl flutură pe dinaintea lui Mutz și-l puse pe birou. Mutz simți o greutate rostogolindu-i-se în piept și o amenințare teribilă și apropiată, de neînțeles, mărunță cât un ac și grea cât un munte.

— Poate că v-a mințit, continuă Bodnarenko. Savantul nostru, academicianul Frolov, a vizitat Grădina Albă cu aeronava lui, acum câteva luni. Știi probabil despre expediția Frolov, nu? zise el, aplecându-se în față, mai treaz acum. E o călătorie minunată în jurul Arcticii pe calea aerului, închinată Revoluției din Octombrie și realizată în numele poporului. Întreaga lume o urmărește. Academicianul Frolov a fost întotdeauna unul de-ai noștri. Nu ca acel câine de la Grădina Albă, Apraksin-Aprakov. Prințul Apraksin-Aprakov, geologul. Grădina Albă a fost tabăra lui, expediția lui în Peninsula Taimîr. Credea că acolo se află aur și nichel. Avea cabane acolo și servitori aduși de-acasă și alți geologi.

— Cine era deținuta?

— O tânără revoluționară, o teroristă. Oamenii țarului i-au dat-o lui Apraksin-Aprakov s-o folosească.

— S-o folosească?

— Da, s-o folosească. Asta era etica lor. Oricum, se pare că nu le-au mai sosit proviziile, cu revoluția, și-au murit de foame. Așa i-a găsit academicianul Frolov. Morți de foame și de ger acolo, uscați, ca niște mumii.

Mutz întrebă cum o chema pe deținută. Îl auzi pe Bodnarenko ridicând ziarul apoi, după o clipă dând o pagină.

— Orlova, răspuse Bodnarenko. Ekaterina Mihailovna.

— Tovarășe, anunță paznicul. L-a reparat.

Mutz se ridică în timp ce Bodnarenko se îndrepta spre camera telegrafului. Peste umeri, zări chipul lui Nekovar care privea aparatul cu bucurie și

afecțiune. Telegraful începu să țacăne și îi auzi pe ruși șoptind și râzând. Bodnarenko se întoarse cu o fâșie de bandă de hârtie imprimată în mâini și îi făcu lui Mutz semn cu ea. Veni spre el. Mutz se mișcă și Bodnarenko îl îmbrățișă.

— Victorie! exclamă comisarul și-i strânse mâna, strigând peste umăr: Scoateți cehul

de-acolo!

Se arătară cehul și paznicii lui. Nekovar zâmbea larg și Mutz îl bătu pe umăr și-i strânse mâna. Îmbrățișatul nu-i stătea în fire.

— Ești un geniu, zise.

Nekovar ridică din umeri, frecându-și nasul.

— Siemens, spuse el.

— Tovarășe Bodnarenko, rosti Mutz. Transmiteți, vă rog, mesajul comandanților dumneavoastră.

Pe chipul lui Bodnarenko se așternu aceeași expresie de speranță pe care o văzuseră la prima lor întâlnire, ca și când triumful lui Nekovar asupra tehnicii germane îl asigurase încă o dată că mișcarea din care făcea parte nu putea fi înfrântă. Cu toate astea, Mutz știa acum în ce fel moartea întruchipa fundalul întunecat care dădea formă speranței.

— Telegrafistul nostru e bolnav, delirează, îi informă Bodnarenko.

— Sergentul Nekovar poate transmite, zise Mutz.

— Acest mesaj trebuie codificat, explică Bodnarenko. Nu pot să vă las să vedeți cartea cu coduri. Eu sunt singurul care-l poate transmite. O să dureze mai mult. Poporul Rusiei vă este recunoscător pentru munca voastră, dar cel mai probabil vă vom fi împușcat și Iazîkul va fi luat cu mult înainte ca noi să primim un răspuns. Nu ne mai rămâne decât timpul până în zori ca să primim vești de la ei, apoi trebuie să ne pornim.

Mutz se uită la ceas. Arăta 9:30.

— Asta vă lasă un răgaz de cel puțin nouă ore, zise.

Bodnarenko îl privi cu sinceritate, îndemnându-l să priceapă.

— Noi suntem ceferiști. Ceasurile noastre sunt potrivite după ora Petrogradului. Ora locală e întârziată cu patru ore. Dacă nu primim vești de la reprezentanții poporului de la statul-major al lui Troțki în cinci ore, va trebui să fiți împușcați, iar camarazii voștri, lichidați.

— Să fie așa de greu pentru dumneavoastră să codificați și să transmiteți o telegramă scurtă? întrebă Mutz.

— Dar apoi aceasta trebuie să-și găsească destinația. Sunt douăzeci de circuite telegrafice pe care telegrama trebuie să le străbată de-aici până la statul-major, și astea trec prin toate nuanțele de roșu și alb. Care sunt șansele ca fiecare din aceste circuite să fie intact? Partizanii noștri ar trebui să taie firele de telegraf peste retragerea Albilor, iar Albi ar trebui să le taie în spatele lor pe măsură ce fug. Chiar dacă firele sunt intacte, cât de probabil este ca fiecare din aceste douăzeci de stații de telegraf să transmită mai departe un mesaj în codul nostru? În inima lor, majoritatea telegrafiștilor sunt de partea noastră, chiar și în zonele controlate de Albi, dar nu toți. Cunosc un centru de telegraf

pe drumul Uralilor, unde schimbul de zi ridică un steag negru, alb și auriu în memoria țarului Nikolai cel Sângeros, și schimbul de noapte ridică o flamură roșie în locul lui. Chiar dacă mesajul sosește în primele ore ale dimineții, cineva trebuie să-l citească și să întocmească un răspuns. Și apoi acesta trebuie să străbată tot drumul înapoi.

Mutz se uită la Nekovar.

— Nu te îngrijora, frate, zise Nekovar.

Atât putuse rosti în chip de încurajare și Mutz își dădu seama că știa deja ce spunea Bodnarenko și se resemnase să moară. Repararea telegrafului fusese un gest de sfidare la adresa unui proces pe care nici măcar Nekovar nu-l putea

reduce la mecanică și electricitate.

Bodnarenko trase scaunul mai aproape de birou și-și aplecă trupul peste un teanc de formulare de telegrame, cu un aer stângaci și copilăresc. Începu să scrie, vorbind între timp:

— Le spun că vă oferiți să ni-l predați pe Matula, viu sau mort, până la căderea nopții, în schimbul amânării atacului nostru și al vieții și trecerii în siguranță spre est a celorlalți cehi. Sună generos.

Desprinse foaia, se ridică și se duse spre camera telegrafului. Mutz îi mulțumi și Bodnarenko nu răspunse. Intră în camera telegrafului și închise ușa după el. După o vreme auziră tăcănit; tăcănea de câteva ori, apoi o pauză lungă, în timp ce Bodnarenko consulta cartea cu coduri. Nekovar și Mutz fuseseră lăsați în sarcina a doi paznici care stăteau în picioare, veghindu-i cu armele coborâte, fiecare la câte o ușă. Negreala de pe fețe le făcea ochii mai strălucitori. Nekovar îl întrebă pe cel de lângă el cum îl cheamă. Era tovarășul Filonov. Se muta de pe un picior pe altul în timp ce vorbea, de parcă arma i se părea o povară stânjenitoare. În spatele bărbii, ascundea o față agitată. Dădea impresia unui om intimidat.

— Deci, ai văzut filmul despre noi, Filonov? întrebă Nekovar, așezându-se pe podea, lângă Mutz.

— Ei?

— Ți-amintești dacă era acolo un actor care juca rolul unui sergent ceh? Era chipeș?

— Tu nici măcar nu erai acolo, zise Mutz. Ai fost lăsat la gară în ziua aia.

— Nu mi-amintesc, răspunse Filonov.

Nekovar era dezamăgit.

— Puteau să mă fi pus și pe mine acolo, frate, i se adresă el lui Mutz. Atunci aș fi putut să mă văd dinafară și să mă repar.

— Să te reperi?

— Da, frate. Un bărbat care nu place doamnelor e o mașină care știe că e stricată, dar nu se poate repara singură, pentru că nu se poate vedea dinafară. Eu, frate, pot să

repar orice, orice mașină, orice dispozitiv îmi dai, dar trebuie să mă uit la ea dinafară, s-o întorc pe toate părțile în mâinile mele, să înțeleg cum funcționează, cercetând-o. Cu mine nu pot să fac așa ceva. Am încercat să cercetez femeii, cum zicea Broucek, am încercat să pricep cum funcționează ele, dar am ajuns să cred că poate nu femeile sunt defecte, ci eu. Și știu că aș putea să mă repar, pe mine dintre toți oamenii, aș putea s-o fac, dar eu sunt singurul lucru pe care nu-s în stare să-l repar.

Mutz simți că-l cuprinde iar acea enervare nedeslușită.

— Da, frate. Mai mare păcatul, conchise Nekovar. Mi-ar plăcea să mă văd în film.

— După cum stau lucrurile, e destul de probabil că peste cinci ore ai să fii atât de defect, încât n-o să mai poți fi reparat de nici un fel, zise Mutz și în chiar clipa când rostea aceste cuvinte, simți că nu făcuse decât să sporească necazul în care se aflau, dându-i glas.

Era iarăși greu, după acel moment de răgaz din pragul execuției. Gândurile lui o luau înainte și de data asta nu se mai topeau în vasta anticipare a morții. Se izbeau de un zid de nepătruns, negru, moale la atingere, dar rezistent, ca o catifea lipită de o stâncă de granit. Și în același timp erau alte gânduri care zburau cu ușurință peste obstacol, ajungând la Anna în zilele ce-aveau să urmeze și la Alioșa, la Broucek și chiar la Dezort, supraviețuind masacrului roșu, poate, dar acestea erau gânduri ciudate, palide, văzute prin fereastră, pentru că erau gânduri despre ce-avea să fie după ce el nu va mai fi, și aceia pe care el îi atinsese aveau să trăiască mai departe, de necrezut, fără el. Oare asta erau fantomele? Gânduri despre cei vii în viitor, gânduri îndreptate spre cei vii de către morți când aceștia erau încă în viață?

Un individ burduhănos de vreo cincizeci de ani, cu barbă argintie și smocuri de păr țâșnindu-i din urechi și de pe cap, cu un halat alb, boțit, cu pete de sânge uscat pus peste un costum negru, intră în vagon cu o sticlă de vodcă și

trei pahare. Fața lui avea o expresie puhavă, somnoroasă, boțită, morocănoasă, ca a unui nou-născut, ca și când nici un răsfăț nu-l putea despăgubi pentru suferința pe care i-o provocase nașterea sa. Se așeză pe scaunul lui Bodnarenko, începu să umple paharele și zise:

— Cehi?

— Cehi, confirmă Mutz.

— Credeam că v-au împușcat deja. Sunt doctorul Samsonov.

Le dădu paharele și îl ridică pe-al său.

— Am și eu nevoie de-o sută de grame, îl informă Filonov.

— Soldații nu beau când sunt la datorie, nu știi asta? zise doctorul. Hei, cehilor. În cinstea întâlnirii noastre. Mă înduioșează prezența voastră, pentru că sunt sigur că am să vă cunosc tot restul vieții voastre, așa scurtă cum se anunță a fi. Pentru prietenia de-o viață!

Ridică paharele și le goliră.

— Și dumneata ești la datorie, protestă Filonov.

— Aceasta este doctorie prescrisă cu rețetă, zise Samsonov și umplu iar cele trei pahare.

— Am nevoie de doctorie, se plânse Filonov. Mă doare peste tot. Am febră.

— Încordează-te, îl sfătui Samsonov.

Își ridică paharul din nou și se uită întrebător la Mutz.

— Pentru sistemul telegrafic rus, închină Mutz și băură toți pentru el.

— Regret că n-avem de mâncare, zise Samsonov. Oare foametea să fi declanșat revoluția, sau revoluția a declanșat foametea? Chestia asta n-am reușit niciodată s-o deslușesc.

— E din cauză că unii care sug sângele poporului, ca dumneata, nu vor să împartă cu alții ceea ce au, de-aia flămânzesc oamenii, zise Filonov.

Samsonov suspină.

— Eu sunt liberal, după cum știi, îi aminti el. Mi-am petrecut toată viața vorbindu-le prietenilor mei despre libertate, despre ziua în care țarul va dispărea, aristocrații vor dispărea, preoții vor dispărea. Am dorit să se întâmple așa. Și acum că s-a întâmplat, nu-mi place.

Umplu iar paharele și le împărți. Nekovar se ridică încet și-i oferi paharul său lui Filonov, care-l primi.

— Oho! rosti doctorul. Condamnatul îndeplinește dorința călăului. Așa ceva n-am mai văzut până acum.

— PENTRU VICTORIA REVOLUȚIEI MONDIALE! răcni Filonov și dădu paharul pe gât.

Doctorul șovăi, apoi îl bătu peste spate. Mutz îi urmă exemplul. Gura doctorului se lăți ca a unei broaște și nasul i se strâmbă.

— Paharul ăsta n-a mai alunecat așa de bine ca celelalte, constată el.

Ușa care dădea în camera telegrafului se deschise și Bodnarenko reveni. Își făcu ușor loc pe lângă Filonov și se uită la doctor care dădea să se ridice din scaun. Mișcările doctorului erau intenționat jenate, ca și când s-ar fi străduit să imite un servitor surprins în biblioteca stăpânului.

— Stai jos, îi zise Bodnarenko. Și dumneata lucrezi aici.

Doctorul se așeză și Bodnarenko se întinse pe podea, în fața lui Nekovar și a lui Mutz, cu capul sprijinit de peretele vagonului. Închise ochii.

— Ați trimis-o, tovarășe Bodnarenko? întrebă Mutz.

Doctorul, continuând să joace rolul caricatural al servitorului greu de cap, turnă încă un pahar de vodcă, golind sticla și păși exagerat pe vârfuri, ca o pasăre de baltă,

spre locul unde stătea culcat Bodnarenko. Acesta deschise ochii, privi în sus, scutură din cap și închise ochii la loc. Doctorul se întoarse tot pe vârfuri și goli paharul din mers.

Mutz încercă iar:

— Tovarășe...

— Da, am trimis-o. Dormiți, cehilor. N-ar trebui să doarmă, tovarășe doctor?

— Da, aprobă doctorul, dând din cap și încercând să mai stoarcă un ultim strop din sticlă în paharul său. Dacă dorm zdravăn, o să-și cunoască soarta într-o clipă. Și, dacă visează, minutele din vis o să treacă precum anii și o să li se pară că au trăit vieți întregi în orele rămase până în zori. Oricum, eu așa trăiesc.

Mutz i se adresă lui Nekovar:

— Frate, zise și se încruntă, apoi zâmbi. Acum știu ce înseamnă frate. Te rog, nu mă mai privi așa.

— Cum, frate?

— Ca și când ai fi mai îngrijorat pentru mine decât pentru tine însuși. Care e numele tău mic?

— Mai bine să nu ți-l amintesc, frate. Când o să ne întoarcem printre ceilalți, va trebui să mă strigi iar pe numele de familie și ai să te simți jenat.

— Doar nu crezi că o să plecăm vii de-aici.

— Ba da, frate. Am încredere în acea scânteie care călătorește de-a lungul sârmei. E o sârmă subțire, frate, și e lungă, dar scânteia aia merge repede, ca lumina. E un mesager minunat. Nu simte frigul, nu obosește și nu flămânzește. E aici și e acolo, la șaptezeci de kilometri distanță, aproape în același timp. Nu-ți face griji, frate. Mesajul a și ajuns acolo.

— Dar telegrafiștii trebuie s-o transmită mai departe.

— Pentru ei nu pot răspunde, frate. Dar ei se află acolo numai și numai pentru a sluji scânteia, mesagerul. Cine sunt ei s-o oprească?

Fiind nemâncat, lui Mutz îi era greață de la băutura, sângele îi zvâcnea în tâmples, ochii îl usturau și membrele îl dureau. Adormea. Ar fi putut încerca să rămână treaz, să-și savureze ultimele ore. Doar că nu era nimic de savurat în acest vagon sufocant, care duhnea. Își dădea seama, după cum respira Bodnarenko, că președintele adormise deja. Doctorul era aplecat peste masă, cu fața cuibărită în brațele încrucișate. Filonov încă mai era treaz, însă acum se rezema de peretele vagonului, cu țeava proptită de podea. Era ora 10:25 la Moscova și 2:15 noaptea aici. Anna probabil dormea dusă.

— Nekovar, zise Mutz.

Vedea scânteile lucind între coline, sărind din orizont în orizont, în întunericul Siberiei.

— Eu știu cum funcționează femeile. Pot să-ți explic. M-ascuți? Au nevoie să creadă că tu le trimiți un mesaj. Nu contează dacă e codificat și ele nu înțeleg. Au nevoie să creadă că e important, că tu contezi pe ele să-l transmită mai departe. Pricepi, Nekovar?

Nekovar, dus departe, pe-o banchiză, nu răspunde.

Mutz se trezi. Telegraful țacănea harnic. Ceasul arăta unu: cinci dimineața în Iazîk. Toată lumea, cu excepția gărzilor, dormea, iar gărzile moțâiau. Mutz se ridică.

— Tovarășe Bodnarenko! strigă el. Telegraful! Răspuns!

Ocupanții vagonului se mișcară. Filonov își înălță arma și-o îndreptă spre Mutz. Bodnarenko căscă, clipi, se frecă în creștet cu degetele și se ridică. Se uită la Mutz, dădu din cap și pași agale spre camera telegrafului. Nekovar se ridică. Lui Mutz îi părea că miroase apropierea zorilor și a unui vânt de răsărit trecând prin acele de zadă.

— Scânteia, exclamă Nekovar.

Bodnarenko se întoarse cu mâinile pline de serpentine de hârtie. Se uită la Mutz și clătină din cap.

— Informări locale, zise. Mesaje de la Verhni Luk pe circuitul local. Filonov, soția ta a născut un băiat.

Filonov roși și zâmbi larg.

— Slavă... începu el.

Apoi se opri și privi în pământ. Când și-a ridicat iar ochii, reușise să-și stăpânească zâmbetul și avea un aer serios.

— Fără nume de sfinți, hotărî el. Pe acesta îl vom numi după Marx, Engels, Lenin, Octombrie, Revoluție și Troțki. Melort!

— Melort, zise Bodnarenko, aprobând din cap. Un nume bun, care reflectă realitatea noastră socialistă. Cu adevărat slavă.

— Dacă ai să ai un nepot, se trezi doctorul, vorbind prin straturi de flegmă, poate să-l cheme Melort Melortovici.

Filonov se duse la doctor și-l pocni zdravăn peste ureche cu dosul palmei. Doctorul strigă și se clătină, dar nu căzu. Un pahar căzu de pe masă și se rotogoli pe covor, fără să se spargă. Bodnarenko își ridică privirea din benzile de telegraf pe care le citea.

— Doctore, ți-am spus, rosti el fără patimă. Nu-ți bate joc de oamenii muncii. Cei din clasa dumitale doar asta au făcut dintotdeauna, au batjocorit în dreapta și în stânga și și-au bătut joc unii de alții. Vremea voastră a trecut. Dacă vă bateți joc de oamenii moderni de acțiune, ei vă vor lovi, pentru că le stați în cale. Tovarășe Filonov, poate Rosa ar fi un nume mai potrivit.

Toate privirile se îndreptară spre el.

— Am citit greșit banda. E fată.

Mutz nu putea dormi. Telegraful clănțănea fără oprire. Ceasul n-avea secundar.

Minutarul avansa risipitor, sărind câte un minut de fiecare dată. Era greu să nu-l privești. Bodnarenko, așezat pe podea, parcurgea încet și somnoros benzile de telegraf. Mutz privea când la ceas când la Bodnarenko. Ar fi trebuit să-l implore pe Bodnarenko să meargă și să stea lângă telegraf, dar îl copleșise deznădejdea. Era ca și când altcineva urma să fie împușcat, iar el, Mutz, era deja mort și acest vagon era viața lui de apoi. Era deja prima schimbare de lumină, se albăstrea întunericul? Banda de hârtie foșnea în mâna lui Bodnarenko, doctorul sforăia, telegraful țacănea și tot miracolul lumii și al vieții lumii era adunat în saltul tăcut, de doi milimetri, al unui arătător de ceas sub sticlă. Mai aveau o oră și patruzeci și cinci de minute. Fără să facă vreun efort, Mutz simți o schimbare în el, o revenire a stării de veghe și de conștiință. Nu se mai simțea obosit. Greața dispăruse și simțurile i se ascuțiseră. Vedeă și mirosea, simțea și auzea mai multe amănunte deodată decât fusese obișnuit să perceapă într-o zi. Urmele de degete de pe sticla de vodcă, tuburile strălucitoare de alamă ale cartușelor lui Filonov, două scame fine de pe marginea benzii de telegraf frecându-se una de alta, micile spații dintre scândurile podelei sub covorul pe care ședea, mirosul de piele de încălțări care se uscau, felul în care zvâcnea în somn maxilarul lui Nekovar. Își aminti cum îl descriesese Samarin pe Mohican, stăpânirea lui de sine și capacitatea de-a vedea viața care trecuse și viața de acum și viața care urma ca un unic tablou întreg, de a își vedea acțiunile ca tușe în acel tablou pe care nimeni altcineva nu-l putea pricepe înainte să fie terminat.

— Doctore, chemă el. Doctore, trezește-te. Doctore. Trezește-te, doctore. Te rog. Doctore. Ascultă. E important. Crezi că un om poate să fie atât de stăpân pe sine, pe pasiunile sale, încât să poată sta ascuns înlăuntrul său, ca un pilot înăuntrul unei nave, și să se cârmească în orice direcție alege, să facă să le pară altora că el este orice gen de om vrea el să pară?

— Of, Dumnezeu, replică doctorul. Atâția morți și capul mă doare așa de tare și dumneata vorbești de așa ceva.

— Să zicem, insistă Mutz, să zicem că un bărbat s-ar manifesta, în momente diferite, ca un canibal puternic, nemilos, ucigaș și ca un tânăr student inteligent, atrăgător, plin de compasiune? Ar însemna că e nebun, sau ar însemna chiar opusul, adică e un om care deține controlul absolut asupra manifestării sale exterioare?

— Ca student, am fost întotdeauna flămând, articulă doctorul cu greutate. Aș fi putut să-l mănânc întreg pe profesorul de anatomie. Avea carne pe el.

— Nu la asta mă refer, zise Mutz.

Fără să-și ridice ochii din hârtiile lui, Bodnarenko interveni cu o voce calmă, optimistă:

— Și totuși, de ce n-ar putea fi un student canibal, sau un canibal student?

— O metodă bună de-a studia anatomia, remarcă doctorul.

Bodnarenko privi către Mutz. Se frecă la ochi și își trecu limba peste dinți.

— Gândești prea mult în manieră învechită, zise el. Asemenea oameni chiar există și, într-o zi, toți oamenii vor fi așa, însă nu cum spui. Acest pilot interior nu va fi secret. Secretele sunt pentru capitaliști și paraziți burghezi. Omul comunist va fi stăpânul pasiunilor sale și nu va avea nici un motiv să ascundă acest lucru. Va fi mândru. Va naviga prin viața omenirii exact așa cum decide el, exact așa cum decide voința poporului; drumul ales de el și drumul ales de popor se vor apropia tot mai mult, până când va fi cu neputință să le mai deosebești.

— Dar de ce s-ar mânca unul pe altul? întrebă Mutz.

— Nimeni n-a spus c-o vor face, răspunse Bodnarenko.

— Dacă viața celor mulți e mai importantă decât viața unuia singur, insistă Mutz, de ce n-ar face-o? De ce nu și-ar sacrifica seamănul și nu l-ar mânca, de dragul poporului?

Bodnarenko medită o vreme.

— Ar trebui să existe un motiv foarte întemeiat, hotărî el.

— Motiv dulce! zise doctorul.

— Și, firește, o plenară a sovietului respectiv, cu vot.

— Motiv, dreptate și canibalism, rezumă doctorul. Utopie!

— Astea sunt fanteziile voastre de la masa de scris, afirmă Bodnarenko, zâmbind pe rând către Mutz și către doctor. Ele nu fac decât să explice de ce clasa voastră își trăiește ultimele zile. După revoluție, toată avuția va fi împărțită corect și nimeni, niciodată, nu va mai flămânzi. Sunteți ca niște copii. N-ați văzut niciodată egalitatea, așa că nu credeți în ea. Dar, firește, ea nu este posibilă dacă nu credeți mai întâi în ea.

— Ca în Dumnezeu sau ca în zâne, zise Mutz.

— El a spus-o! i se adresează doctorul lui Bodnarenko, arătând spre Mutz. Nu eu!

Bodnarenko rămase netulburat.

— Un om nu-l va găsi niciodată pe Dumnezeu sau pe Diavol în afara minții lui, indiferent unde i-ar căuta, explică el. Dar va găsi pretutindeni nedreptate din partea altor oameni. Am dreptate, tovarășe Filonov?

— Cândva, mă rugam tot timpul, zise Filonov. De dimineață până seara. Sărutam icoana, țineam sărbătorile, posteam ca un sfânt. Tata și bunicul, la fel. Și lu' popa ăla mic, un bețivan curvar și pungaș, îi dădeam jumate din leafa mea pentru lumânări și să spună rugăciuni pentru familie. Nevasta a făcut un copil. Un băiat. O frumusețe, voinic și blond, ca un pui auriu de urs. Nume bun, bisericesc, pentru băiat, Mefodi. Popa vrea o rublă pentru botez. N-o avem. E iarnă, familia are nevoie de haine. Mâncarea-i cam puțină. Popa zice: nu-i dau rubla, nu-l botează. Nu poți să lași băiatul nebotezat, deja

datoresc prietenilor juma' din câștigul pe un an, iau un avans pe leafă de la șefu' de atelier, plătesc popii, botez băiatul. Băiatul cade la pat. Trebe bani pentru doctor. Prietenii nu mai au. Șefu' zice: deja ne ești dator cu leafa. Încerc la popă. Biserica plină de aur, față la el ca un ceas de gară, mănâncă cât cincii, are bucătarul lui, lumină electrică în casă. Mi-a supt sângele ani de zile. Părinte, zic, împrumută-ne o rublă pentru doctor. Nu pot, zice. De ce nu poți, zic eu, după tot ce ți-am dat. Nu-s banii mei, zice el, sunt ai lui Dumnezeu. Băiatul moare. Oamenii din atelier meșteresc un sicriu mic din plăci ruginite de cazan. Popa e acolo, la mormântul din cimitir. Nu-ți fă griji

de înmormântare, zice. Poți să-mi plătești mai târziu.

Doctorul deschise gura să vorbească. Îl văzu pe Filonov ridicând mâna și rămase tăcut.

Arătătorul ceasului făcu un salt înainte. Mutz se întrebă dacă ar putea fi împușcat în somn și dacă n-ar fi mai bine pentru el. Nu-și bătea capul să arate viteaz. Nu voia să moară peste o oră, dar părea că așa se va întâmpla. Cât timp avea nevoie să trăiască? N-avea nevoie de un an. N-avea nevoie nici măcar de-o lună. O săptămână era de-ajuns. Putea face multe într-o săptămână. Putea să ajute mulți oameni și putea să descopere multe taine, știind că avea să moară în șapte zile și oamenii și-ar aduce aminte de el după ce murea și ar gândi de bine despre el. Și apoi, în acea ultimă oră, și-ar da seama că-i mai trebuia încă o săptămână. Nimeni nu era niciodată gata să moară peste o oră.

— Tovarășe președinte Bodnarenko, zise. Ar fi cu putință să mai trimiteți o telegramă? Nu codificată. O simplă întrebare. Ați putea s-o adresați tuturor secțiilor de poliție rusești. Poate, după ce mor, investigatorii dumneavoastră vor putea să se folosească de răspuns pentru a stabili istoria adevărată a minunatului revoluționar Samarin din Iazîk. Există sau a existat un hoț și un bandit cu clicika de Mohicanul. Ați putea să trimiteți o telegramă prin care să întrebați poliția rusă, albă sau roșie, ce știe despre el? S-ar putea ca cineva să răspundă.

— Noi nu avem poliție, răspunse Bodnarenko. Comuniștii nu fură unii de la alții.

— Veți trimite telegrama?

— Nu.

Mutz dădu încet din cap și-și încrucișă brațele peste piept. Privi în jos, la Nekovar, care adormise din nou și părea că zâmbește. Doctorul tăcuse, cu capul pe masă. Lui Mutz i se părea că în acest moment era important să-și amintească, cu toate acestea nu se putea gândi decât la cine o să-și amintească de el. Trecuseră șase luni de când primise o scrisoare de la unchiul lui din Praga. Familia lui nu mai era. Nekovar avea să moară cu el. Anna se va

întreba ce se întâmplase cu el, dar nu pentru multă vreme. Din nu se știe ce motiv, cel mai mult își dorea să-și amintească de el Alioșa. Era ceva profund înălțător și frumos să fii amintirea din copilărie a altei persoane. Acum nu va

mai ajunge să fie tată, însă acei bărbați care nu pot să fie tați pot fi totuși tați pentru o oră sau un minut. Brusc simți pentru prima oară ceva ce percepusese înainte doar cu intelectul și cu prejudecăți, nefericirea lui Balașov și a Annei, soțul și soția, tatăl și mama, trăind la distanță de mai puțin de doi kilometri, despărțiți pe veci și de un univers întreg printr-o singură lovitură de cuțit. O simțea fără să-l condamne pe Balașov, fără furie geloasă față de Anna. Demonii lumești ai războiului și vinovăției, ai religiei și dezgustului de sine care îi insuflaseră disprețul față de Balașov erau la fel cu aceia care împinseseră cuțitul castrării asupra cavaleristului. Dacă el, Mutz, ar trăi, lucrul cel mai important ar fi să-i unească pe cei doi, aceiași pe care se străduise să-i despartă. Nu că avea să trăiască. Se pomeni privind la propriul său cadavru în zăpadă, uimit de nemișcarea lui, uimit că acest mecanism minunat putea fi oprit atât de ușor. Adormi.

Îl trezi un sunet ciudat, de hârtie fluturând aproape de capul lui. Simți lumina zilei înainte să deschidă ochii și sufletul i se cufundă în adâncul său. Deschise ochii. Era dimineată. Bodnarenko stătea deasupra lui, fluturându-i o telegramă în față.

— Trezește-te, frumosule, zise Bodnarenko. Ai de lucru.

Mutz nu pricepu, dar i se păru că intră într-o lume nouă. Nekovar se foi lângă el. Se ridicară amândoi în picioare.

— Tovarășul Troțki a dat vestea cea bună. El nu doarme niciodată, îl informă Bodnarenko. A sosit acum zece minute. Aveți termen până mâine la vremea asta să ni-l predați pe Matula, viu sau mort. Acum trebuie să plecați. Va trebui să mergeți pe jos. Doi tovarăși vă vor însoți până la avanposturile noastre.

Mutz nu era în stare să vorbească. Bucuria care-l năpădea era otrăvită de perspectiva unei trădări cu sânge rece. Era bine și rău să fii în viață, așa cum fusese întotdeauna, dar acesta era un timp al extremelor, care te ridica în înaltul cerului și dădea iar cu tine de pământ la iuțeală. Porni spre ușă

împreună cu Nekovar.

— Așteptați, zise Bodnarenko, întorcându-se spre birou și apucând un teanc de ziare legate strâns cu o sfoară. Acestea sunt foile voastre propagandistice, cred. S-ar putea să vă folosească.

— Da, răspuse Mutz, luând pachetul în brațe.

Nekovar se uita lung la ziare. De sub ambalaj, se zărea partea de sus a primei pagini.

— Vezi ce zice, frate? spuse Nekovar. Ordine bune de la Praga.

— Da, răspuse Mutz. Ordine bune de la Praga.

— Și-au amintit de noi, se bucură Nekovar.

Bodnarenko băgă mâna în buzunar și extrase o altă telegramă, împăturită în patru. I-o dădu lui Mutz. Locotenentul se uită la hârtie, apoi la Bodnarenko. Bodnarenko

strălucea de optimism.

— Ți-am îndeplinit cealaltă cerere, zise el. Ca să vă ajut. Acum, sunteți de partea noastră. Pentru că veți ajunge să credeți că singurul adevăr este al nostru.

Mutz despături telegrama și-o citi.

+++ EX PANOV IRKUŢK + ATENŢIA MUTZ Iazîk + REF MOHICAN +
CRIM FF PERICULOS-ACTIVIST POL +

MOHICAN MEMBRU ORG ZAŢII REVOLUŢ + JAFURI BĂNCI
ODESSA 1911 ORENBURG 1911 ALASKA 1912

+ BOMBE PETERSBURG 1911 KIEV 1912 + UCIS FAMILIE GEN
BODROV 1913 + CREDEM RESPONSAB ALTE 10 ASASINATE +

CONDAMN MOARTE 1913 + EVADAT + ULTIMA DATĂ CUNOSCUŢ

ORGNIZ CELULE REVOLUȚ FRONT PRUS 1914 + NĂSC 10 AUG 1889
REG VOLGA +

NUME REAL +

SAMARIN, KIRILL IVANOVICI +

TERMINAT +++

Locomotiva

Alioșa își pierduse puțin răsufarea, străduindu-se să se țină de Samarin, care avea

un pas lung și iute, și Samarin îl ținea de mână, strângând-o în palma lui aspră și caldă. Picioarele bărbatului se afundau în zăpada ca hârtia și ale băiatului mărunțeau drumul în ritm cu el, ușor și iute, doi pași pentru fiecare pas de-al lui. Mergeau pe drumul care ducea de la casă la gară. Samarin se înălța deasupra lui Alioșa, un munte de oase legănându-se în lână. Bărbatul nu privea în jos. Lumina din jurul lor era curată și albastră. Din întunecimea pădurii răsună croncănitul spart al ciorilor și o pisică salută soarele în grădina dulgherului, întinzându-se și îngustându-și ochii.

— Mama o să se trezească îndată, spuse Alioșa.

— Ce, nu vrei să vezi locomotiva? îl întrebă Samarin, privind o clipă în jos, dar fără să-și întrerupă mersul.

— Ba vreau, răspunse Alioșa.

— Noi putem să mâncăm micul dejun la orice oră, dar trenul se încinge doar o dată pe zi, dimineața devreme.

— De ce?

— Ca să se asigure că funcționează, firește.

La asta, Alioșa nu răspunse. Era o mare revelație pentru el faptul că se putea lua micul dejun la orice oră. El știa că se trezise cu-adevărat în acea dimineață. Mușcătura gerului pe obrazul lui nu era un vis. Doar că străbătuse Iazîkul în cruciș și-n curmeziș, pas cu pas, de-a lungul anilor, și nimeni nu-l dusese pe drumul pe care mergea acum. Alergase și se plimbase și fusese dus pe lângă aceste case de multe ori, dar cu Samarin era un drum nou, care începuse atunci când se trezise cu Samarin aplecat deasupra lui, privindu-l cum doarme. Când Alioșa deschisese ochii, Samarin îi zâmbise, își dusese

degetul la buze, se aplecase și-l ridicase de sub plapumă și Alioșa se simțise ca o pâine caldă, atunci scoasă din cuptor. Șoptindu-i: „Asta nu-i pentru fete. Asta fac băieții când fetele dorm“, Samarin îl purtase așa până jos, în bucătărie, unde îl așteptau hainele. Când Samarin l-a dus în brațe, scara nu scârțâise așa cum scârțâia când pleca Mutz dimineața de la ei din casă. Mutz era mai neîndemânatic și secretos și niciodată nu voia să se joace sau să stea de vorbă. Când s-a trezit, primul lucru pe care l-a văzut Alioșa a fost o altă expresie pe chipul lui Samarin, nu zâmbetul. Era ca și cum s-ar fi uitat în oglindă. Ca și când și-ar fi surprins chipul în oglindă când se gândea pe ceva important.

— Kirill Ivanovici, zise Alioșa. Poți să trezești pe cineva doar uitându-te la el?

— De ce nu?

— Cu toate astea n-ai trezit-o pe mama.

— Nu.

— Unde-ai dormit azi-noapte?

— Într-un loc ferit.

— Cu mama?

— Oho. Ai să te faci procuror, nu cavalerist sau inginer.

— Eu vreau să fiu prizonier.

— De ce?

— Ca să pot evada.

Ajunseră la gară. Sunetul locomotivei venea ca răsuflarea unui câine bătrân dinspre capătul îndepărtat al clădirilor galbene ale gării. Trei cehi cu mâinile în buzunare își întrerupseră conversația și se întoarseră spre Samarin și Alioșa și-și apucară puștile de gura țevii, de unde le sprijiniseră de zid.

— Așteaptă aici, zise Samarin, dând drumul mâinii lui Alioșa.

Alioșa îl urmări cu privirea pe Samarin cum se duce să vorbească cu cehii. Cehii erau bănuitori. Au privit în direcția în care mâna lui Samarin arăta spre el, pe urmă i-au pus lui Samarin alte întrebări. Alioșa știa că Samarin își petrecuse noaptea în camera mamei lui. Sperase doar că bărbatul ar putea să-i spună câte ceva despre dansul ciudat și înfricoșător pe care mama și bărbații îl desfășurau acolo noaptea. Uneori suna ca și cum ar fi durut, dar a doua zi ea era mai blândă și mai mulțumită. Poate Samarin o să-i povestească despre asta mai târziu.

Samarin îi făcu semn și el se duse acolo. Cehii se uitară la el, doi zâmbind, unul încă bănuitor. Îl întrebară în ruseasca lor stricată dacă voia să vadă locomotiva. Proștii! Păi, nu tocmai le spusese Samarin? Oamenii mari repetau vorbele prea mult. Dădu din cap. Unul dintre cehi puse mâna pe după ceafa lui Alioșa și se pregătea să-l împingă înainte, spre tren.

— Vreau să merg cu unchiul Kirill, zise Alioșa, așa cum îl învățase Samarin.

Samarin voia și el să vadă locomotiva. Era interesat. Se pricepea la abur. După câteva minute de alte consultări, cei trei porniră împreună, Samarin ducându-l pe Alioșa de mână, soldatul ceh alături de ei, cu pușca atârnată de umăr.

Locomotiva era o fiară verde-închis care duduia promițător. Mirosea a fum și ulei. Făcuseră oamenii o asemenea ispravă? Părea să se fi iscat dintr-o crăpătură a pământului, gata să tragă gara și tot Iazîkul înapoi la gura iadului, cu case și oameni și drumuri zguduindu-se și șerpuind în urma ei. Dar această locomotivă nu era atașată de nimic, cu excepția unui tender încărcat ochi cu butuci proaspăt tăiați și a unui singur vagon platformă gol. Înăuntrul locomotivei erau doi bărbați, tot cehi, tot bănuitori, doar că ei erau bănuitori față de oricine intra în împărăția lor de abur, iar nu pentru că intrușii erau deținutul rus și băiatul văduvei. Samarin îl săltă până la scară și apoi se cățăără și el. Soldatul ceh rămase jos, la câțiva metri distanță, veghind.

Mecanicul îl salută din cap pe Samarin, privi în jos la Alioșa fără să-și schimbe expresia și se întoarse la cadranele și manetele lui. Fochistul ridică privirea și reîncepu

să treacă bușteni de pe tender în cuptor. Brațele lui goale străluceau roșu când ajungeau în dreptul focului. Căldura îi apăsa pielea lui Alioșa.

— Țsta-i focul, zise Samarin. Și ăsta-i lemnul.

Alioșa luă un lemn de pe tender și i-l dădu fochistului când acesta se întoarse de la cuptor. Fochistul îi făcu semn spre ușa deschisă a cuptorului și Alioșa aruncă lemnul înăuntru. Își simți mâna ca pârjolită când se apropie foarte tare de căldură.

Samarin începu să explice cum funcționa locomotiva, ce importantă era temperatura cuptorului, cadranul cu ac ce indica presiunea aburului, regulatorul care trimitea aburul să pună în mișcare roțile, frâna și micul tub de sticlă care arăta cât de multă apă se afla în marea trompă a mașinii, și care nu trebuia să fie niciodată goală. În timp ce vorbea Samarin, povestindu-i lui Alioșa despre diferite tipuri de locomotive din America și din Africa și Anglia, mecanicul începu să mormăie afirmații monosilabice. După o vreme începu să dea și el explicații.

Samarin se arătă surprins că echipajul nu purta arme.

— E un pistol! zise Alioșa înainte ca mecanicul să apuce să răspundă, arătând spre un Mauser într-un toc deschis, atârnat de un cârlig lângă capul mecanicului.

— Mulțumesc, Alioșa, nu-l văzusem, spuse Samarin. Acuma, mă întreb unde e fluierul.

— Aici, arată mecanicul. Se aplecă, îl ridică pe Alioșa și-i înfățișă o bucată de lanț, negru de ulei uscat, care cobora din acoperișul cabinei.

— Pot să trag de el? întrebă Alioșa.

— Trage, zise mecanicul.

Mâna lui Alioșa strânse lanțul și trase. Cum nu se întâmpla nimic, trase mai tare, până când simți că în măruntaiele mașinii se deschide o valvă și că forța vibrează prin lanț în palma sa. Locomotiva scoase un țigal lung și răgușit.

Alioșa se simțea puternic, de parcă locomotiva îi trimitea peste taiga strigătul lui de singurătate și dor.

Alioșa descoperi că, atunci când se petrec brusc evenimente violente și neașteptate, devine greu, peste o clipă, să-ți amintești ordinea precisă în care s-au petrecut, indiferent cât de vie este amintirea fiecărui eveniment în parte. Înăuntrul sunetului fluierului veni alt sunet, ascuțit, izbucnind din țigal. Mai mult decât un sunet, o lovitură în urechile lui, un pocnet, o explozie. Totodată, Alioșa văzu o mână care scotea pistolul din toc. Trebuie să fi fost mâna lui Samarin, și sunetul armei din care s-a tras venise, desigur, după aceea. Soldatul ceh nu putea să fi căzut la pământ ca o valiză care se deschide decât ca urmare a focului de armă tras asupra lui, iar asta nu se putuse petrece decât înainte ca Alioșa să vadă arma, ținută de Samarin, îndreptată spre mecanic. Și totuși, toate aceste lucruri păreau să se fi petrecut simultan și toate dansau laolaltă ca niște năluci nebune pe scena minții lui Alioșa, gura țevii țintind, soldatul ceh

mort, împușcătura care-l ucisese, iuțeala mâinii lui Samarin întinzându-se să apuce arma, fluierul. În următoarele câteva clipe timpul s-a topit și Alioșa n-a fost în stare decât să urmărească spectacolul ciudat de șocuri care-i dansau în minte, chiar în timp ce era conștient că se întâmplă alte lucruri, conștient că Samarin îi ordona mecanicului să-l lase jos, că mecanicul îl puneă înapoi pe podea, că Samarin îi spunea fochistului să alimenteze focul dacă vrea să trăiască și că Samarin îi spunea mecanicului să mărească presiunea. Samarin nu striga. Ochii lui se mișcau peste echipaj și la spațiul din jur și înapoi, iuți, în toate direcțiile, ca insectele pe un iaz. Îi spuse lui Alioșa să sară din locomotivă. Alioșa se lipi cu spinarea de tender și-și înfășură brațul în jurul unui suport de metal.

— Sari, ordonă Samarin. Fă ce-ți spun. N-am să mă întorc iar.

Alioșa scutură din cap. Îi era frică și știa că Samarin era centrul acestei noi și teribile grozăvii și își dădu seama că voia să fie acolo, în mijlocul grozăviei, nu să vadă cum vine grozăvia peste el sau cum se îndepărtează.

— La dracu', zise Samarin. Alimentează!

Îl lovi pe fochist cu piciorul. Cuptorul duduia.

— Ai presiune bună! constată Samarin. Pașli![12

Mecanicul și fochistul erau palizi și speriați. Se vedea după tăcerea lor și după mișcările lor precaute. Mecanicul decuplă frâna și acționează regulatorul. Vaporii izbiră metalul și locomotiva se puse în mișcare.

— Sari! zise Samarin.

Fără să privească, întinse mâna pe la spate, să-l apuce pe Alioșa. Băiatul se trase înapoi, ferindu-se de mâna care-l căuta. Fochistul arunca lemne în cuptor acum cu o lopată foarte lată și lumina care venea dinspre pragul ușii strălucea albă și fierbinte, ca soarele de vară. Se auzea vuietul unui râu și piesele vechi și unse ale marelui motor se întindeau, trăgeau și se poticneau, și pistoanele absorbeau și scuipeau abur.

— Încotro mergem? strigă mecanicul.

— Nicăieri, zise Samarin și, cu două mișcări puternice de picior, una ca să încordeze arcul și cealaltă ca să-l elibereze, îl împinse pe mecanic afară.

Cehul dispăru și pe regulator se așeză mâna lui Samarin. Pornirea lui Alioșa era să se repeadă la ușă să vadă ce se întâmplase cu mecanicul. Înălțimea era mare pentru o cădere fără avertisment și i se părea că acum se mișcau repede. Dar nu făcu decât să apuce mai strâns bara de metal pentru că înțelegea că Samarin l-ar arunca și pe el din tren dacă găsea un prilej. Atâta timp cât stătea ghemuit în colțul din spate, era în siguranță. Samarin urmărea cadranele, avea arma îndreptată spre fochist și-și mișca la câteva secunde capul să privească prin fereastră. De unde stătea, Alioșa putea zări imagini fugare de mesteceni și zăde în lumina clară de toamnă. Deja se îndepărtaseră

de Iazîk. Trecuse aproape un an de când călătorise cu trenul, iar ca acum nu mai călătorise niciodată. În stomac îi creștea un gol de îngrijorare, pentru că se îndepărta prea mult de mama lui și în același timp vântul care intra prin ușa deschisă, forța aburului și spinarea înaltă și iute mișcătoare a bărbatului strașnic, inteligent din fața lui, toate promiteau un loc unde va fi în siguranță, care consta din a alerga tot timpul către o destinație îndepărtată, care nu putea fi cunoscută sau văzută, dar care era bună și exista. Alioșa nu cunoscuse niciodată decât un singur centru, către care se întorcea totul: casă, adăpost,

mamă. Acum centrul însemna viteză, călătorie, conducător.

Samarin privi scurt peste umăr, la Alioșa.

— Tot aici ești? rosti el. Împielițatule! Ți-am spus să sari. Am să te arunc de pe primul pod, dacă nu sari.

— L-ai omorât pe soldatul ceh, zise Alioșa, plin de uimire.

— N-am nevoie de un băiat cu mine, care să-mi țină evidența. Alimentează, gunoiule! îi porunci el fochistului.

— Cine ești, de fapt? întrebă Alioșa.

— Distrugerea.

— Distrugerea a ce?

— A tot ce stă în calea fericirii oamenilor care se vor naște după ce eu voi fi mort.

— Și cum rămâne cu mama?

— Ea nu înseamnă nimic pentru mine, Alioșa, și nici tu nu însemni nimic. Totul în lume e stricat acum și nu poate fi îndreptat.

Pe Alioșa îl cuprinse groaza.

— I-ai făcut mamei vreun rău?

Samarin se întoarse și-l privi pe Alioșa. Ochii lui erau mai firoși în mânia lor decât orice pedeapsă.

— Nu.

În cabina locomotivei se auzi un sunet ciudat, ca și când o vergea subțire de metal ar fi plesnit în două. Alte plesnete ușoare răsunară pe toată lungimea locomotivei. Fochistul se prăbuși inexplicabil în față pe când îndesa bușteni în cuptor, împingând înăuntru coada lopeții până la mâini. Mănușile lui

începură să se înnegrească și să fumege și Alioșa văzu cum trupul lui, chiar sub coaste, se întuneca de un lichid care se scurgea dintr-o gaură în stofa hainei. Doar că nu numai stofa era sfâșiată. Părea cu neputință, însă o bucată zdrelită din trupul fochistului arăta a se fi desprins de el, și prin gaura întunecată a acelei fâșii de stofă și de carne i se scurgea chiar viața.

Samarin îl trase pe fochist din dreptul cuptorului și-l lăsă să zacă în spate, în fața lui Alioșa.

— Mitraliere, rosti Samarin, întorcându-se la comenzi. Lasă-te în jos.

Alioșa se ghemui pe podea. Privi la fochist. Carnea lui părea să devină deja cenușie, iar ochii îi erau închiși. Era uluitoare ușurința cu care ți se putea lua viața. Alioșa auzea sunetul mitralierelor. Venea de departe, cu totul altceva decât micul clinchet de metal pe metal, când gloanțele loveau locomotiva. Era ciudat că acele mici lovituri metalice ascuțite puteau pune capăt unei vieți de zeci de ani, cu toată sporovăiala și mișcarea ei.

Samarin, privind înainte, de-a lungul liniei, strigă ceva ce Alioșa nu putea auzi și trase semnalul de două sau trei ori. Locomotiva se izbi de un obstacol pe linie, toate șuruburile și toată tablăraia se zguduiră și trenul își continuă drumul. Sunetul mitralierelor creștea. Urmă o explozie în preajmă, o bubuitură care păru să traverseze capul lui Alioșa, lăsându-l ușor și gol, cu urechile țiuindu-i. Locomotiva continua să duduie. Samarin începu să bage mai departe lemne în cuptor. Mitralierele trăgeau în continuare.

Un glonț pătrunse în interiorul cabinei și ceva atinse umărul lui Alioșa. Simți o durere revoltătoare, nefirească învăluindu-l și se îngrozi. Își dădu seama că o parte din el fusese străpunsă de metalul zburător și se întrebă dacă avea să rămână încremenit și să devină cenușiu ca fochistul și ce-avea să se întâmple cu acea parte din el care nu era încremenită. Spațiul dintre pieptul și hainele lui se umplea cu ceva cald și ud, de bună seamă sânge.

— Kirill Ivanovici, articulă el, uimit de cât de pierită și subțire îi era vocea.

Samarin n-auzea. Când vorbise, tot trupul îi ardea de durere, însă acum era furios și speriat și țipa.

— Kirill Ivanovici!

Striga tare și plângea și, așa înspăimântat și cotropit de durere cum era, se simți totuși puțin rușinat și copilăros atunci când îl văzu pe Samarin întorcându-se și privind în jos, spre el. Samarin era furios pe el, își dădea seama. Samarin își puse o mână la ochi, izbi cu pumnul în bord și se lăsă pe genunchi, înclinându-și capul atât de tare că lovi podeaua. Pe urmă, își înălță capul și se întoarse spre Alioșa, îl atinse și-l chemă pe nume. Alioșa încercă să răspundă, dar buzele lui se mișcau fără sunet. Îi era greu să-și țină ochii deschiși. Samarin continua să-i rostească numele și mitralierele continuau să tragă și exploziile veneau una după alta. Alioșa auzi sunetul frânelor puse, simți că locomotiva încetinește și se oprește și apoi, după ceea ce păru o veșnicie, în timp ce gloanțele loveau de la un capăt la altul, trenul începu să se miște înapoi, spre Iazîk. Lui Alioșa i se făcu frig. Valuri se rostogoleau peste el, împingându-l tot mai adânc, cu fiecă clipă, până când încremeni.

Natura poverii

Anna s-a trezit cu sentimentul minunat pe care-l au insomniacii când știi că au dormit bine, de parcă au furat ceva și au scăpat nepedepsiți. În asemenea momente, amintirile despre ceea ce-a dus la asemenea somn profund se țin la distanță câteva clipe, și acele câteva clipe sunt poate singurele în care se poate spune că lumea dă dovadă de îndurare. A auzit fluierul unui tren în depărtare și s-a întrebat dacă asta era ceea ce-o trezise. Și-a amintit că se petrecuse ceva extraordinar, primejdios și încântător. Și-a amintit că o pătrunsese și o umpluse un boboc mare, tare. Un bărbat o sărutase cu poftă și ea trăsese de sexul lui pentru a-l atrage mai iute înăuntrul ei. Ce foame îndelungată împlinită odată! S-a întins și a dat din picioare pe sub plapumă și s-a întrebat unde dispăruse el și cât era ceasul. Afară era lumină, lumină strălucitoare. Se miră că Alioșa nu intrase s-o vadă. Să-l fi tras deja pe Samarin în grădină să se joace de-a cavaleriștii? A zâmbit, probabil așa era. În ea se furișă sentimentul că făcea parte dintr-un trio și știa ce periculos era jocul, pentru că nu putea să dureze, dar aveau să mai fie ore petrecute împreună. S-a sculat și s-a stropit cu apă pe față. Zgomotul mâinilor ei în apa din lighean s-a întâlnit cu un alt fel de liniște, una care părea rece și nu vibra. Era liniștea unei singure fapături. Gura Annei se uscă într-o clipă și, în halat de casă, alergă pe hol și văzu că Alioșa nu era în camera lui. Auzi împușcături în depărtare. Rosti cu voce tare numele Domnului în care nu credea, iar și iar, alergând pe scări în jos. Strigă după Alioșa în bucătărie, în curte și străbătu în fugă pământul înghețat, ieși în goană pe poartă, până când o lacrimă picurându-i pe picior o făcu să-și dea seama că era fără pantofi și fără ciorapi. Inspiră adânc, până când simți c-o dor plămânii și slobozi aerul într-un urlet care-i sfâșie gâtlejul: „ALIOȘA!“

Scâncind, ștergându-și nasul cu dosul palmei, tremurând, gâfâind, își puse hainele și-și încheie ghețele, năucită de roata amețitoare, grea care începuse să se învârtă în mintea ei, desfășurând iar și iar același șir de gânduri. Își ucisese fiul pentru poftetele ei. Ea, Anna Petrovna Lutova, își ucisese fiul pentru poftetele ei. Îl dusese pe ucigaș în patul ei. Îl sacrificase pe Alioșa pentru că nu putuse îndura nevoia de-a fi atinsă, dorită și satisfăcută. Își pierduse băiatul, iubirea ei, bucuria ei, scumpetea ei de băiat, cald, lipicios,

fremătător, gânguritor, cu nutriță nostimă, țațoș, adoratul ei prinț răsfățat, pe care îl adusese pe lume și îl îngrijise cu atâta greutate și atâta vreme, din pricina aceluia rău dinlăuntrul ei pe care nu-l putuse îndura. Nici o rugăciune nu i-l putea aduce

înapoi și ea era blestemată pe vecie. Soțul ei văzuse dezmățata din ea și alesese calea cea mai scurtă să se salveze. Era vina ei. Ar mai putea Alioșa să fie în viață? Nu, ea era lacomă. Era blestemată. Era nebună. Își ucisese fiul pentru poftele ei.

Anna alergă pe drumul spre gară. Dulgherul castrat, Graciov, îi spuse că-l văzuse pe Alioșa de mână cu pușcăriașul. O întrebă ce se petrece, dar ea nu-i răspunse. Roata se învârtea cu scrâșnet în creierul Annei. Își ucisese fiul pentru poftele ei. Putea să mai fie în viață? Era nebună. În depărtare continuau împușcăturile, acum bubuia arme mai grele. O depășiră niște soldați cehi. Haosul venea din gară. Un soldat se împiedică și căzu, se adună de pe jos și alergă mai departe. Albastrul strălucitor al cerului, sclipirea bălților înghețate făceau peisajul să arate ca Ziua de Apoi reprezentată pe o cutie de ciocolată. Soldații răcneau unul la altul în cehă. Alergau ținându-și armele cu amândouă mâinile, uitându-se dintr-o parte în alta, aplecați ușor înainte, ca și cum ar fi crezut că dușmanul se află de ambele părți.

La gară, un trup zăcea acoperit pe jumătate cu o prelată lângă linia de cale ferată, cu cizmele atârând inerte. Anna simți că o mână îi pătrunsese în măruntaie, o apucase de inimă și-i zgâlțâia tot trupul. Era prea zguduită ca să poată striga și se trăgea de păr. Soldații cehi se agitau ca o gloată. Abia de putea să le înțeleagă limba, dar pricepea că un tren, singurul lor tren, fusese furat. Alergă spre centrul acelei mulțimi, un bărbat pe care-l recunoscuse, mecanicul trenului cehilor, stătea tremurând într-o pătură. Unul din soldați strângea și răsuca piciorul mecanicului. Mecanicul se strâmba de durere.

— Cine l-a văzut pe fiul meu? întrebă Anna.

Roata scrâșni. Fiul pe care ea îl ucisese.

— Cățea afurisită, rosti mecanicul în rusește, privind-o, apoi rosti alte cuvinte în cehă, cu ochii în altă parte.

Ceilalți soldați se holbau la Anna.

— Nu-mi pasă cum îmi spuneți. Unde-i fiul meu?

— L-a luat pușcăriașul. Pentru el, suntem toți ca niște copii. Vai, micuțul vrea să vadă ce face mecanicul care conduce trenul! Hai sus, să vezi, și adu-l și pe unchiu' cu tine!

Mecanicul scuipe și soldații murmurară. Mecanicul continuă:

— Obrăznicătura de fecioru-tău știa ce-are ăla de gând, așa cum știi și tu. Nu-ți face griji pentru băiat. O să ajungeți amândoi hrană la corbi când o să pună Matula mâna pe voi.

Un bărbat striga și făcea semne cu mâna de pe linie. Avea un pistol în mână. Era Dezort, care le striga cehilor să se pună în mișcare. Cehii începură să alerge de-a lungul căii ferate, cu Anna printre ei, roșie de lacrimi și cu sângele în obraji, deslușind cu greu traversele și șinele, tremurând de ură față de sine. Curând, se întâlniră cu restul cehilor,

care traversaseră orașul până la calea ferată direct din piață. Smutny și Buchar instalaseră mitraliera Maxim, îndreptată în josul căii ferate. Hanak se învârtea în cerc, cu umeri căzuți și slăbănog, cu mâinile în buzunare, cercetând pe fiecare cu privirea, când oamenii nu se uitau. Cu picioarele depărtate și degetele mari înfipite în centiron, proțăpît pe calea ferată ca pe o baricadă, stătea Matula, cu spatele la Anna, cu fața în direcția locomotivei. Anna alergă spre el și îl ocoli, așa ca să-l poată privi. Cum de puteau ochii lui să perceapă prezența unei minți vii în spatele lor și să fie atât de lipsiți de viață? Roata se învârtea cu scrâșnet înlăuntrul Annei. I se părea că Matula devenise parte a osândeii pe care Anna și-o dobândise pentru că-și trădase fiul, pentru că-și adusese în pat un pușcăriaș. Acei ochi opaci ai lui Matula, din care lipsea până și consolarea maliției, disprețului sau a urii care s-o asigure că era și el om, păreau acum firești. Nu pentru că ochii lui erau, așa cum crezuse ea mai înainte, străini în lipsa lor de simțire. Ci pentru că ea nu făptuise până atunci păcatul care să-i dea putința să înțeleagă cât de mult aparținea lumii oamenilor lipsa lui de umanitate.

— Unde e fiul meu? șopti ea.

— Târfa satului vrea să știe unde e fiul ei, strigă tare Matula.

Ceialți cehi tăceau, încremeniți, și ascultau.

— Te-au părăsit cu toții! Jidanul tău de Mutz a fugit și prietenul tău pușcăriaș ți-a luat băiatul. Nu ți-a mai rămas nimic, nu-i așa, doar dacă nu te-o vrea locotenentul Hanak.

— De ce nu te duci după ei? întrebă Anna tot în șoaptă.

— O să-mi cadă toți în labă, o asigură Matula. Între timp, pierzi cauțiunea pentru pușcăriaș. Viața ta, așa cum ne-am înțeles.

— Am fost o proastă, zise Anna și începu să plângă. Am făcut greșeli grave. Te rog, salvează-mi fiul, spuse îngenunchind. Te rog, salvează-mi fiul.

Era o foială de cehi în jur, dar nimeni nu vorbea.

— Pupă-mi cizma, ceru Matula.

Anna simți o clipă de ușurare. Nu trebuia să aștepte. Fusese deja primită la locul de osândă: putea să continue, dar nu putea să fie mai rău. Împușcăturile încetaseră și liniștea era totală. Anna își înclină trupul și-și plecă buzele spre vârful de piele lustruit al cizmei lui Matula. Mirosea a război, a iarnă, a balegă răzuită și noroi. Își apăsă gura pe botul cizmei. Era greu, dar ea voia ca el să simtă. Cu cât mai rău, cu atât mai bine. Își îndreptă spatele, își șterse gura cu dosul palmei, se ridică în picioare și-l privi pe Matula în ochi. Gura lui de copil se strâmba de parcă era pe cale să izbucnească în râs, iar a privi în ochii lui era ca și când ți-ai fi zdrelit încheieturile degetelor de granit aspru.

— Bine, ia-o de-aici, Hanak, zise căpitanul.

Dar, chiar în clipa când Hanak făcea un pas înainte, văzură cu toții o siluetă masivă mergând spre ei din locul unde calea ferată dispărea între copaci, cam la vreo patru sute de metri distanță. Anna începu să alerge către siluetă, dar Hanak o apucă de braț și când ea se zbatu și încercă să muște, el îi răsuci amândouă mâinile la spate și o ținu așa încât să nu se poată elibera. Era slab și ușor, dar puternic. Anna strigă numele lui Alioșa.

— Să trimit oameni acolo? întrebă Dezort.

— Nu, zise Matula.

Samarin venea spre ei, călcând printre șine, iute pentru un om care purta în brațe o povară, înfășurată într-o cămașă cândva albă, acum pătată de sânge. Anna strigă iar și iar numele lui Alioșa. Povara nu se mișca. Nimeni altcineva nu vorbea. Priveau toți, până când au deslușit clar fața lui Samarin și au văzut cât de concentrat era la ceea ce făcea. Nimic altceva. Cu toate că pășea iute, se mișca cu mare grijă și asta i-a turnat Annei otrava speranței în suflet. Speranța o ardea ca un acid; Doamne, cum ardea, și când a strigat iar numele lui Alioșa, vocea ei era mai slabă. Acum auzeau pașii lui Samarin pe pietriș și răsuflarea. Când ajunse la douăzeci de metri de ei, Anna știa că Hanak n-o mai putea ține și se smulse, aproape împiedicându-se, și-și luă copilul de la Samarin. Simți căldura băiatului. Ah, fusese iertată puțin! El trăia și poate că acum numai ea va fi pedepsită, nu și el? Roata continua să se învâртеască. Nu mai vedea și nu mai auzea nimic din tot ce era în jurul ei. Se uită la fața lui Alioșa. Era albă și nemișcată și ochii erau închiși, dar n-avea înfățișarea aceea întunecată, golită de expresie a morților.

— Alioșa, șopti ea. Dragul meu, alesul meu, iubirea mea, sărmanul meu.

Își apropie obrazul de gura lui ușor întredeschisă, apoi urechea. O adiere ușoară venea din plămâni mai mici decât mâna ei. Respira. Departe de tot, ca un zvon, de cealaltă parte a lumii conștiinței ei, simți o pornire de mânie. Un iubit ratat, zdrobit, adusese fiul zdrobit la trădătoarea lui mamă zdrobită. Unde erau ceilalți?

— A fost lovit în umăr, spuse Samarin. A sângerat mult, însă n-au fost atinse organe vitale, nici oase.

Anna se uită la el și la Matula. Știa că trebuia să fugă cu Alioșa, dar nu știa cum.

— De ce l-ai luat? întrebă ea.

N-o interesa să-l rănească pe Samarin, nu mai conta acum, dar văzu că blândețea vocii ei era ca o lovitură pentru el: până atunci nu-l mai văzuse

arătând vreo urmă de îndoială.

— Pentru că este mai important pentru lumea viitoare ca eu să evadez de-aici acum, decât ca Alioșa să trăiască.

— Atunci, de ce l-ai adus înapoi?

— Pentru că sunt slab.

Alioșa se mișcă în brațele Annei, se încruntă și scoase un sunet firav. Ea își înclină fața spre a lui, își frecă nasul de obrazul lui și-i șopti la ureche că era cel mai viteaz, cel mai bun, cel mai frumos băiat din lume. Alioșa scânci iar, dar nu deschise ochii. Anna privi în sus:

— Are nevoie de un doctor, zise.

Cuvintele risipiră vraja de a privi și a asculta sub care căzuseră cehii. Mecanicul veni șchiopătând să întrebe de fochistul lui și Samarin îl privi fără să scoată un cuvânt. Matula întinse un braț să-l țină pe mecanic la distanță. Își scoase pistolul și-l armă.

— Unde-i trenul meu? întrebă el.

— Cazanul s-a golit când am dat înapoi, ca să mă îndepărtez de Roșii, spuse Samarin.

Matula ridică pistolul și făcu semn către Anna și Alioșa.

— Mergi și stai în fața pușcăriașului cu bastardul tău, cucoană. Am să văd dacă vă pot rezolva pe toți trei cu un singur glonț. Mare păcat că nu-i și evreul aici, că aș putea să vă isprăvesc pe toți, ca pe-o familie.

— Domnule, interveni Dezort.

— Ce e? întrebă Matula, întorcându-se spre el surprins.

Se întoarse, trase adânc aer în piept și scăpă pistolul, concomitent cu sunetul unui glonț izbindu-se de metal. Sunetul împușcăturii veni o secundă mai târziu. Cehii se aruncară în pietriș și buruieni, de ambele părți ale căii ferate.

Anna se lăsă încet la pământ, în genunchi. Grija ei pentru Alioșa, grija ca el să nu fie zgâlțâit, îi ținea panica în frâu. Roata din capul ei nu voia să se oprească din mersul ei scrâșnit. Mesajul se schimbbase, acum ea nu făcea decât să repete, iar și iar, cuvântul NU, ca o rugăciune adresată spațiului și timpului. Închise ochii și-și puse fața în spațiul cald și întunecat dintre maxilarul lui Alioșa și umărul lui, căutându-i cu buzele pulsul, ca să se țină de el, ca de un ritm. Nu se putea împiedica să-l asculte pe Matula cum vorbește pe limba lui, bubuit voios, limba lui de bătălie, petrecerea lui.

— Găsiți trăgătorul, spunea el. Zece mii de hectare de pădure la nord de-aici pe vecie cui îl doboară pe trăgător, și titlul de prinț în împărăția mea și văduva asta, să se prăsească. Dac-o priponiți, mai naște o duzină. Dezort, ia trei oameni și strecurați-vă pe linie, până la locomotivă, asigurați-o. O, zei, nu m-am simțit niciodată mai îndrăgostit de locul ăsta. Sângele fiecărui om pe care-l pierdem aici, face ca pământul ăsta să fie și mai sfânt pentru noi.

O voce de departe se rostogoli prin aer, deformată, amplificată și metalică, ca și cum persoana vorbea printr-un megafon. Anna recunoscuse vocea. Era Mutz, care vorbea în cehă. Auzi numele lui Broucek. Ceea ce spunea Mutz, nu conta ce, trecu printre cehi ca

un cutremur, îi încremeni și-i umplu de durere. Matula începu să urle.

— Am să te jupoi! zberă el. Jidan nenorocit, obială, am să te pun la frigare. Am să-ți tai simțurile unul câte unul, ochii, urechile, nasul, limba și pielea! Și asta e valabil pentru orice gunoi de-aici care ascultă măcar un sunet din ce rostește prietenul Roșiilor, jidanul ăla sperjur, care lovește pe la spate.

Anna se ridică și deschise ochii. Se uită în jur. Toți cehii o priveau. Cei câțiva care o priviseră cu ură se străduiau să-și sporească ura. Ceilalți încercau să-și ascundă rușinea, imitând privirea dură a lui Matula, dar nu reușeau. Anna se îndepărtă de ei. Alioșa se mișcă în brațele ei. Copilul ei minunat avea forță. Anna începu să alerge. Samarin nu era acolo: fugise.

Declarații

Întins pe pat, Alioșa delira, visând husari și ciocolată, în timp ce Anna îi curăța și-i pansa rana. Fragmentul de metal alunecase în umărul lui mic și alb sub claviculă, lăsând o despicătură cu margini neregulate la locul pe unde intrase și o gaură urâtă pe unde ieșise. Nu mai curgea sânge. Băiatul se răsucea și se încorda când îi atingea carnea vie adânc cu pânza udă și fierbinte și Anna se concentra pe curățarea rănii, șoptindu-i cuvinte blânde, străduindu-se să nu-i strângă prea tare umărul sănătos cu cealaltă mână ca să-l țină nemișcat. Albinosul tungus stătea într-un colț, urmărind-o cu privirea. Anna dăduse peste el la ei în curte. Stătea chincit și privea fix o formă pe care o alcătuisese din paie pe zăpadă. Își întorsese ochii roșii spre ea, se ridicase și ea pricepuse că era ucenicul șamanului și voia doar să știe ce-ar putea face pentru ea. I-a spus că băiatul ei fusese rănit într-o luptă și l-a întrebat dacă știe vreun tratament. Albinosul a ridicat din umeri, dar a urmat-o în casă și la etaj. Când i-a spus să aducă apă fiartă din bucătărie, el s-a dus s-o pregătească. Mai târziu s-a așezat pe scăunelul de trestie al lui Alioșa, făcându-l să scârțâie la fiecare răsuflare. Felul în care-l privea pe Alioșa, atent și nepăsător, ca o pasăre, o liniștea pe Anna.

Îl rugă pe albinos să vină s-o ajute, să țină bucăți de scamă lipite de răni, în timp ce ea lega un bandaj strâns în jurul umărului lui Alioșa. Degetele lui cu pielea cojită abia dacă erau puțin mai întunecate decât pielea lui Alioșa. Mirosea a fum, a frunze scuturate și a piele de ren tocită.

— E singurul tău fiu? Întrebă albinosul.

— Da.

— Unde e tatăl lui?

— Mort.

— Cum moare el?

— În luptă.

Albinosul medită și apoi zise:

— Familia ta nenorocoasă.

— Cândva ideea ghinionului mă consola mult. Acum nu. Eu am făcut să se întâmple asta.

— Ești vrăjitoare?

Anna simți că-i vine să râdă, un râs de demult, mai stins decât râsul din noaptea trecută.

— Dacă aș fi vrăjitoare, nu l-aș face să se simtă mai bine?

Un nou val de ură de sine o năpădi și se aplecă să-l sărute pe Alioșa pe pleoape, dar capul lui se zbătea violent dintr-o parte în alta, așa că își puse doar mâna pe fruntea lui fierbinte.

— L-ai văzut probabil pe șamanul tău tratând oameni răniți, zise Anna.

— Da. El mă trimite să adun ce-i trebuie. Mușchi, pătlagină, miere... ăsta nu-i cel mai bun timp din an.

Anna îl privi pe albinos și zise aspru:

— Atunci de ce stai acolo? Mergi și găsește ce poți pentru leac.

— Nu, zise albinosul. Ție nu-ți trebuie leacul nostru. Ție îți trebuie un doctor de-al vostru.

— Nu e nici un doctor aici. Dacă nu pun ceva pe rana asta, orice, e ca și cum i-aș da drumul de mână în timp ce alunecă pe-o pantă abruptă. N-ar fi mai ușor dacă aș crede în acele puteri miraculoase de dincolo de orizont, ca tine, ca Mutz și ca Samarin și ca remarcabilul domn Balașov, care, nici unul, nu mă poate ajuta acum? Înțeleg că Alioșa nu contează, că eu nu contez, noi suntem mult prea neînsemnați. Dar aș vrea ca băiatul meu să însemne mai mult decât atât pentru lume. Vrei să mergi, te rog, și să vezi ce poți găsi? Cum te cheamă?

— Igor.

— Numele tău adevărat, pe limba ta.

— Develcen.

Îl rugă din nou să se ducă.

— Eu nu sunt șaman, zise Develcen. Eu nu pot să văd înăuntrul Lumii de Dedesubt și al Lumii de Deasupra, cum poate Omul Nostru, ca să aflu dacă e păstrat acolo un loc pentru un bolnav.

— Nu-mi pasă de asta! strigă Anna. Nu-mi pasă, pricepi? Nu-mi pasă de raiuri și de iaduri, de zei și de demoni, de țari și imperii și comuniști și de oameni de-un fel și oameni de alt fel. Nu-mi mai spune nimic. Vreau ceva pentru rana fiului meu și nu contează ce fel de vrăjitorie din pădure se potrivește la asta, înțelegi?

Develcen se ridică și ieși din cameră. Anna se întoarse la Alioșa și șopti:

— Asta se întâmplă când o femeie proastă, lacomă, care nu crede, rămâne fără nimic

de care să se sprijine? Când nu crezi în nimic, ajungi într-o zi să crezi în orice? Of, doar să te faci tu bine, fiul meu mic.

Alioșa își clătină capul dintr-o parte într-alta.

Develcen ieși din casă pe ușa din față și-o luă spre răsărit, se îndepărtă de oraș, de gară și de ogoare și se adânci în pădure. Se uită o dată în sus, la acoperișul unui hambar înalt care se ridica peste drum de casa Annei, străjuind răscrucea unde se afla, de unde se vedea bine podul la apus și drumul către gară la nord. Mutz, Nekovar și Broucek erau acolo, cu alți bărbați înarmați pe care Develcen nu-i mai văzuse. Își urmă zorit drumul.

Mutz era culcat pe o pătură, pe acoperișul în pantă abruptă, proptindu-se, ca și ceilalți, într-o frânghie groasă pe care Nekovar o întinsese pe toată lungimea acoperișului. Cu picioarele sprijinite pe frânghie, puteau să-și țină trupurile aproape în totalitate adăpostite, în timp ce supravegheau drumurile care duceau la răscruce. Scopii se ascundeau în casele lor. Mutz se întreba dacă ar avea o șansă s-o vadă pe Anna înainte să înceapă lupta în care aveau să fie uciși cu toții. Soarele îngroșa mirosul de fum de lemn care se

învălătucea peste străzile oraşului. Ce-ar putea să-i împiedice pe Roşii să atace Iazîkul? Luaseră probabil încercarea lui Samarin de-a fugi cu trenul drept un plan dinainte stabilit pentru a-i înşela, cu toate că Samarin se izbise de drezina cu care Mutz şi ceilalţi se întorceau spre oraş, cu o secundă înainte ca ei să scape sărind din ea.

Logica îi spunea că Matula ar trebui să-şi îndrepte toate forţele spre apărarea oraşului împotriva atacului Roşiiilor, dar Matula n-avea logică, iar Mutz îl absolvise acum de orice obligaţie pentru faptul de a-i fi salvat cândva viaţa. Era mai probabil că Matula avea să-şi împartă ce-i mai rămăsese din armată în două, o jumătate să apere gara împotriva Roşiiilor, cealaltă să atace casa Annei Petrovna, locul în care îşi va închipui că se află Mutz. Roşiii vor distruge apoi oraşul pentru a-l zdrobi pe Matula. Totul era perfect normal.

Împotriva măcelului care urma erau trei, Mutz, Nekovar şi Broucek, poate şi albinosul şi poate încă vreo trei. Dezort era întins lângă Mutz pe acoperiş, cu steagul de armistiţiu pe care-l fluturase la venire înfăşurat în jurul gâtului, ca o eşarfă. Adusese cu el doi soldaţi. Citea unul din ziarele cehe pe care i le dăduse Bodnarenko lui Mutz.

— Ai terminat? întrebă Mutz.

Dezort dădu din cap.

— Eşti de acord că e adevărat?

Dezort dădu iar din cap. Prima pagină a ziarului era dedicată unui decret dat de noul guvern al Cehoslovaciei, promulgat la Praga în urmă cu cinci săptămâni, prin care se ordona întregii Legiuni Cehe din Siberia să se dezangajeze şi să se îndrepte cu toată

viteza spre Vladivostok pentru evacuare.

— Matula ştia probabil de asta de-o lună, zise Dezort. Telegraful spre Irkuţk şi Omsk a funcţionat până acum o săptămână. N-a lăsat pe nimeni niciodată să vadă mesajele, în afară de el însuşi şi de Hanak. Puteam să fim plecaţi, iar acum suntem prinşi în capcană.

— Atunci, ești de partea noastră, frate? zise Nekovar din celălalt capăt al acoperișului.

Își băgă mâna în buzunar și scoase o grenadă pe care i-o întinse lui Dezort, dând din cap și zâmbind, ca un om care momește cu bunătați o pisică ca s-o facă să iasă de sub pat.

— Pare fără speranță, constată Dezort. Matula are nouăzeci de oameni și Roșiii sunt gata să atace.

— Păi, tu ai venit, nu? interveni Mutz. Băieții au auzit ce-am zis eu prin portavocea lui Nekovar despre evacuare. Cum pot să-i fie loiali acum? Toți își dau seama că și-a pierdut mințile.

— Se tem încă de el și de gașca lui. E el nebun, dar e unul din nebunii șireți, o știți. Și mai e ceva, Mutzie.

Mutz întrebă ce, cu toate că știa.

— Matula s-a priceput să-i facă pe toți să creadă că tu ești un fel de spion, că pregătești un raport despre ce s-a întâmplat la Staraia Krepost, omorurile, știi tu. Că nu ești cu adevărat unul dintre băieți, că n-ai să ne ții partea. A încercat să dea vina pe tine pentru că a trebuit să rămânem aici, și eu nu cred că cineva o să creadă asta, însă eu presupun... noi... ei cred că tu ai făcut o înțelegere cu Roșiii, să depui mărturie împotriva noastră în schimbul vieții tale.

— Spui numai tâmpenii, frate, zise Broucek, fără să-și ia ochii din cătarea armei, supraveghind drumul gării.

— Sunt la fel de vinovat ca și ceilalți pentru ce s-a întâmplat la Staraia Krepost, răspuse Mutz.

— Josef, spuse Dezort, coborând vocea și apropiindu-și fața de-a lui Mutz peste lemnul ud al acoperișului. Tu n-ai făcut decât să privești. Te-ai ținut deoparte. Eu am împușcat un bărbat în cap când avea mâinile legate la spate.

— Am încercat eu să te opresc?

— Voi, toți trei, Mutz, Broucek, Nekovar. Asta aveți în comun. V-ați ținut

toți deoparte, în timp ce noi ucideam.

Dezort privi spre Nekovar, care se uita țintă la el, cu gura întredeschisă, gata să zâmbească dar nezâmbind, jucându-se ușurel cu grenada, de parcă ar fi fost o minge de tenis.

— Nu-mi place cum te joci cu grenada aia, sergent, rosti Dezort, dezvelindu-și dinții din față, uscați, și umezindu-i cu limba.

Mutz puse o mână pe umărul lui Dezort.

— Am trădat eu vreodată pe cineva din compania asta? întrebă el.

— Încă nu.

— Am încercat eu să împiedic pierderea de oameni în Siberia, chiar și a lui Matula?

— Până acum, da.

— Vreau să plecăm toți din acest loc și vreau să-i car pe acei o sută de nătângi până la Vladivostok fără să moară sau să dispară nici unul dintre ei și vreau să mergem cu vaporul acasă, în Europa, și să luăm trenul spre țara cea nouă și să ne deschidem vechile noastre uși din față și să simțim miros de cafea și de vopsea, și de tutun bun, și brațe calde, și să ne scoatem împruțitele astea de uniforme. Toți, cu excepția unuia. Ei, Roșiii, n-au nevoie de noi toți. Le trebuie doar unul. Un sacrificiu. Sunt o organizație mare, o idee mare, acești Roșii. Pricepi, Dezort, Roșiii sunt nițel ca un dumnezeu. Oamenii vorbesc despre ei ca și când ar fi un singur tot real și mare, cu intenții, acțiuni și nevoi, dar pe care nu-l poți vedea cu adevărat niciodată, doar mici semne ale puterii lui, în lucrurile și oamenii pe care i-a făcut și i-a distrus. Chiar când e prezent, nu-l vezi niciodată pe de-a-ntregul. Ca un dumnezeu. Ca un dumnezeu, vrea și el o jertfă din când în când.

— Pe cine?

Mutz se încruntă la obtuzitatea lui Dezort. Omul părea sincer nedumerit.

— Pe Matula. Doar pe Matula. Restul pleacă liberi.

— Aha.

Dezort ridică din sprâncene și râse ușurel, precaut.

— Înțeleg. Pentru că a avut și el o idee cam la fel. El m-a trimis aici să încerc să te conving să te întorci. Pe urmă, el urma să te predea Roșiilor, prezentându-te drept adevăratul organizator al masacrului de la Staraia Krepost.

— Dar tu n-ai fost de acord cu planul lui Matula.

— Bineînțeles că nu!

Iar râsul ușurel, de apărare.

— Pentru că Roșiii au văzut filmul despre masacru. Acea a fost ancheta lor. Filmul. Și ei cred că Matula este criminalul șef.

— Sunt și eu în filmul ăsta?

— Nu știu. Ești cu noi?

— Cum o să-l prindeți pe Matula?

Mutz privi spre Broucek, care își întoarse o clipă privirea să se uite țintă în ochii lui Dezort și apoi reveni la cătarea armei sale.

— Aha, făcu Dezort. Pricep. Așa. Chestia e... știi că Broucek e un țintaș foarte bun, însă Matula n-o să se arate acum.

— L-aș fi nimerit acum o oră, dacă nu i-ai fi distras tu atenția, se plânse Broucek.

Mutz se îndepărtă de frânghie și începu să lunece spre jgheab și spre scara care ducea la pământ.

— Locotenent Dezort, sergent Nekovar, soldat Broucek, vă rog să apărați răscrucea cât sunt eu plecat. Nu trageți în prietenii noștri decât dacă este

absolut necesar.

Mutz coborî scara. Merse până la marginea hambarului și înțelese cu tristețe că era un soldat bătrân de treizeci de ani. Ca un locuitor al unui oraș expus la vânturi, care știe din instinct că atunci când dă un colț e posibil să fie lovit de rafalele mai puternice, Mutz știu instinctiv că era pe cale să traverseze o posibilă linie de foc a trupelor lui Matula, pe drumul larg și neted al gării. Totul părea să fi căzut într-o mare liniște. Mutz luca de sudoarea iscată din frică și inima îi bubuia. Măruntaiele i se zbăteau. Începu să-și imagineze toate felurile în care glonțul ar putea să-l schilodească. Privi în sus, să vadă dacă Dezort veghea. Era ca și când ar fi văzut o reflectare a propriului său chip. Aceeași paloare, aceeași înțelegere a faptului că existau linii de foc, că nu știau cum să iasă din situația asta, că erau atât de departe de casă, că nimănui nu-i păsa.

Mutz traversă strada în fugă și intră în casa Annei. Se opri o clipă. Era amețit. O auzi pe Anna strigând de sus, întrebând cine-i acolo.

Mutz tremura. Fricii de glonț îi luase locul frica de ce-avea să se întâmple acum cu Anna. Alergă la etaj gata să cadă și se întâlni cu Anna în fața camerei lui Alioșa. Ea îl cuprinse în brațe și se lipi, caldă, de el. Îi simți lacrimile prelingându-se pe gâtul lui.

— Josef, am fost atât de proastă, spuse ea.

Prezența lui Mutz, familiaritatea și blândețea lui îi păreau ca începutul unui dar al iertării. I se dădea o șansă să se mărturisească și să se ofere.

— L-am adus pe pușcăriaș în casa mea. M-am culcat cu el. Ar fi trebuit să am încredere în tine. Mi-a furat fiul ca să-l ajute să fure trenul și Alioșa a fost rănit și acum mă tem c-o să moară. Merit să fiu spânzurată. Am făcut-o pentru că-l doream, Josef. Ți vine să crezi? L-am dorit atât de tare pe Kirill Ivanovici încât am uitat să-mi păzesc propriul fiu, frumosul meu fiu. Când tu ai fost atât de bun. Când tu ai încercat să-mi dai ceea ce-mi doream. Sunt mai rea decât o târfă, Josef.

— Nu spune asemenea prostii.

— O târfă ia bani, iar eu n-am luat bani, eu m-am dat acelu ticălos și apoi el mi-a furat copilul.

— Cum se simte?

— Doarme. Sau moare. N-ar trebui să spun așa ceva, nu? Nu știu ce să fac. Albinosul s-a dus în pădure să facă leacuri. La asta m-am coborât Josef, nu-i josnic? Iato pe Anna Petrovna, curva, care trimite după vraci.

Vorbea precipitat. Se opri, se îndepărtă de Mutz, își ridică privirea spre el și șterse ochii și nasul cu o batistă mototolită, scoasă din mânecă. O privea cu îndoială, firește; trebuia să-l convingă.

— Ai să-mi spui să nu-mi mai plâng de milă. Josef, mă întreb ce e înăuntrul meu, ce m-a împiedicat să am încredere în tine. O febră permanentă. Tu n-ai avut nici o clipă încredere în pușcăriaș. Dacă aș fi fost o mamă bună, ar fi trebuit să te-ascult... Doamne, Josef, de parcă tu n-ai fi fost gata să fii cu mine noaptea! Mi-e rușine.

Pe Mutz îl lăsa fără grai ura de sine a Annei mai abitir decât îl lăsase mândria ei sau faptul că-i întorsese spatele. Spre surprinderea sa, se trezi întrebând de Balașov.

— N-a fost aici, răspunse Anna. Poate că nu știe. Poate că se ascunde de zgomotul armelor. Dacă ar veni, i-aș da drumul în casă. Nu cred c-o să vină. Ce mai contează?

— Alioșa e totuși fiul lui.

— Ar trebui să ne întoarcem, vreau să-l veghez pe Alioșa. Vino cu mine. Știu că trebuie să pleci, o să vină Matula, știu, dar o clipă, vino în camera lui Alioșa și stai și vorbește cu mine, te rog.

Anna îl luă pe Mutz de mână, privindu-l cu o blândețe și o umilință pe care el nu le mai văzuse până atunci. Se lăsă condus în camera lui Alioșa și se așezară amândoi pe marginea patului. Anna mângâie fruntea lui Alioșa și-i apucă încheietura, să vadă dacă pulsul e bun. Privi spre Mutz, apoi spre Alioșa. Lui Mutz i se părea că Anna îl îndemna să-l atingă pe Alioșa, însă el

era prea năuc, nu-și putea lua ochii de la ea.

— Poți să pui mâna pe el, zise Anna. Vorbește-i. Poate ajută.

Ce ciudat: mai înainte o enerva neîndemânarea lui în relația cu Alioșa. Acum o mișca, o emoționa respectul lui pentru băiat, pentru ea, după tot ce făcuse ea. L-ar iubi pe Mutz, doar să vrea el; l-ar asculta.

Mutz știa că ar trebui să-i vorbească lui Alioșa, dar nu putea. Nu era în stare decât s-o privească pe Anna. Intrase în casa ei cu un mare atu, cu ceea ce știa despre Samarin, pentru a o înverșuna împotriva pușcăriașului. Acum, atuul nu-i servea la nimic. Era mai simplu decât ar fi putut spera. Samarin simplificase lucrurile: n-ar fi putut să-i facă un rău mai mare Annei. Ea era a lui, a lui Mutz, dacă aveau să scape cu viață. Ea spusese asta. Și totuși, tot ce simțea el era o mare tristețe. Ea era sinceră. Când se uita la el cu atâta tristețe și atâta umilință, ea dorea să creadă că ar putea să-l iubească și că logica și o minte rațională era tot ce-și putea dori ea acum. Era convinsă. Dar el știa că mâine n-avea să mai fie așa de convinsă. Azi, să creadă că trebuia să-l iubească pe Mutz făcea parte din penitența ei, pentru păcatul pe care ea credea că-l făptuise. În chiar clipa în care ea i se oferea, el era foarte convins că nu putea fi niciodată a lui. Neștiind ce să spună și știind că n-ar trebui să aducă vorba de Samarin, el nu se putu abține să

nu menționeze știrea pe care voise de la început să i-o dea.

— Roșiii ne-au ținut ostatici peste noapte, zise el. Am aflat niște lucruri despre Samarin.

— Ar fi fost bine să-mi poți trimite un mesaj. M-a fermecat atât de mult noaptea trecută, în felul lui distant. Am băut coniac. Eram ca o școlăriță. Nu înțeleg cum de n-am văzut că e un deținut de drept comun, ca hoții de la Grădina Albă, ca acest Mohican care bântuie de colo-colo, ucigând oameni. N-ar fi trebuit să se vadă? Sunt eu chiar atât de proastă?

— Firește că nu, zise Mutz. E geniul lui, se cunoaște pe sine atât de bine încât este capabil să ascundă sau să arate părți din el care-l fac să pară așa cum vrea el. N-o să-ți arate niciodată întregul. Ar fi prea mult chiar și pentru el să facă așa ceva, să fie bărbatul întreg. Nu e vorba că se dă drept ceea ce nu este, ci

că tu vezi numai latura pe care vrea el să ți-o arate, și undeva, deasupra și dincolo, inteligența lui machiavelică vede tot, studentul din el și criminalul din el, diversele grade de cruzime, trecutul, prezentul și viitorul lui și, în depărtare, măreața strălucire a utopiei spre care crede el că deschide calea. Anna, gândește-te la ce-ai spus acum! Hoții de la Grădina Albă – cine ți-a vorbit de acel loc? Samarin. Mohicanul – cine ți-a vorbit de el? Samarin. Samarin se descrie pe sine ca și pe Mohican atât de bine pentru că el îi cunoaște foarte bine pe amândoi, pentru că el este și unul, și celălalt.

Anna își duse amândouă mâinile la gură, înăbușind țipătul care țâșnea dinlăuntrul ei, scurt și ascuțit. Mutz vorbea în continuare, dar ei i se părea că vorbește mult prea repede, amestecând cuvintele, și îi era greu să se apere în vreun fel de răul care-i șuiera în urechi. Își dădea seama că era efectul sângelui care-i bubuia în cap. Voia să-l roage pe Mutz să vorbească mai rar, dar nu putea vorbi. Se străduia să pună cap la cap ce-i spusese, că nu Mohicanul, bărbatul care ucidea, jefuia și nimicea fără milă, era cel care se dădea drept Samarin, revoluționarul anarhist, sau se dădea drept Samarin, studentul fermecător, ci că era vorba de chipuri ale unui singur bărbat, Kirill Samarin Mohicanul. Că acesta era bărbatul care îl ucisese pe șaman cu alcool pentru că șamanul era singurul om din Iazîk care-i cunoștea identitatea, că acesta era bărbatul care-l convinsese pe Racansky, căzut sub vraja lui și dușman al lui Kliment, să-l omoare pe ofițer și să-i scrijelească pe frunte litera M, pentru a-i face pe cehi să creadă că Mohicanul ar putea fi liber prin preajmă, în timp ce Samarin se afla în captivitate.

— Stai, șopti Anna și tot sângele-i fugi din obraji. Vorbește mai rar, Josef. Nu suport gândul că l-am sărutat, că l-am lăsat să facă dragoste cu mine. L-am dorit!

— Aș putea să mă opresc, zise Mutz. Mai bine nu ți-aș mai spune și altceva.

Era adevărat. Dacă își închipuise că ar fi putut dobândi cea mai mărunță plăcere stingând ce mai rămăsese din gelozia lui față de Samarin, se înșelase. Acum, că

Samarin era dus, informațiile pe care le obținuse Mutz, fie și simplul fapt de a se afla în posesia lor, lăsând la o parte chinul provocat Annei cu dezvăluirea lor, îl făcea să se simtă mizerabil, ca un tortionar și totodată ca o bârfitoare a

satului de cea mai joasă speță.

— Mai e și altceva? întrebă Anna după un răstimp, cu vocea ceva mai întremată.

— Da.

— Nu e... nu e nimic de bine?

— Poate că e. Dar nu înainte să fie mai rău.

— E greu de înțeles ce spui, Josef, zise Anna și se cutremură. Dacă Samarin este Mohicanul, înseamnă că Samarin a evadat din Grădina Albă singur? Că nimeni n-a încercat... că nimeni n-a luat un tovarăș de călătorie ca hrană, așa cum a spus Samarin?

— Nu, zise Mutz. Nu la toate întrebările. Samarin n-a fost singur. El n-a evadat din Grădina Albă. Și asemenea hrană a existat.

— Vai, Alioșa, suspină Anna, lăsându-se pe spate și rezemându-și obrazul de pernă, ca să poată privi chipul băiatului adormit. Ce-am făcut?

— Samarin n-a evadat, zise Mutz. El călătorea spre, nu dinspre Grădina Albă. N-a fost niciodată deținut acolo. Descrierea lui – atât de veridică, nu? – era o ficțiune. El a făcut-o atât de veridică deoarece el însuși credea în ea, nu pentru că faptele s-ar fi întâmplat în realitate, dar li s-ar putea întâmpla unor oameni ca el în viitor. Asta e întinderea de timp și de posibilitate pe care lucrează mintea lui. El a fost cu adevărat întemnițat, în trecut. A evadat cu adevărat. Dar nimic din toate astea nu s-a întâmplat acolo și atunci, în Arctica. Și pentru că țarul și vechea Rusie sunt dușmanii lui Samarin și-l tratează pe el ca atare, orice mod în care el își imaginează că-l tratează dușmanul lui poate deveni modul în care oamenii ca el și-ar trata dușmanul, dacă ar avea puterea s-o facă. Samarin însuși nu le va supraviețui Roșiilor. Nimicirea imaginată de el este prea pură. Dar felul în care a descris el Grădina Albă, asta nu era istorie reală, era o previziune. O premoniție a îndreptățitei pedepsiri a dușmanilor țarului.

— Nu înțeleg. Dacă n-a existat nici o Grădină Albă, încotro se îndrepta el?

— A existat o Grădină Albă. A fost o tabără a unei expediții conduse de un aristocrat, prințul Apraksin-Aprakov, un geolog amator care credea că există zăcăminte de metale rare la poalele munților Putorana, pe cursul superior al fluviului Enisei. Nu știu din ce motiv, Samarin a făcut drumul până acolo, sau a încercat să ajungă în acel loc. Dacă a plecat dintr-unul din porturile de pe fluviu din Siberia de sud primăvara, ar fi putut ajunge până acolo și înapoi în timpul ăsta. Îți poți imagina ce greu trebuie să fi fost să treacă prin taiga și prin tundră, cu râuri și mlaștini care se topesc și cu țânțari, pentru un om care merge pe jos. Știusese probabil că n-avea să reușească dacă nu lua încă un om cu el, pe post de hrană. Și chiar l-a luat pe acel om și chiar l-a mâncat, până la

ultima mână, pe care a azvârlit-o alaltăieri, la malul râului, când a ajuns la podul de cale ferată.

Anna închise ochii. După o vreme, îl îndemnă:

— Continuă. Spuneai că ar putea fi și ceva de bine.

Mutz se simțea la fel de sfios ca atunci când bătuse prima oară la ușa Annei. De atunci, fuseseră atât de apropiați, iar acum toate deveniseră amintiri. Fiecare cuvânt pe care-l rostea îi despărțea și mai mult, o știa. Era ca și când ar fi vrut să distrugă ceea ce nu mai putea fi îndreptat.

— M-ai făcut să sufăr când m-ai alungat de la tine și m-ai făcut să sufăr iar, când te-ai îndrăgostit de Samarin chiar înainte să-l cunoști.

Anna se ridică grăbită, îl luă pe Mutz de mână și-l duse de lângă pat, așa că acum stăteau față-n față, lângă fereastră. Privi în ochii lui Mutz. Emoția era prea puternică. El își întoarse privirea. Emoția era prea puternică, dar nu era aceeași foame nepotolită din trecut.

— Josef, tu ești atât de inteligent, cum poți vorbi așa, ca un băiețel? Ce vrei să zici, că m-am îndrăgostit? Știi că nu de asta era vorba. Știi că nu asta am simțit pentru Samarin. Ești un om matur și știi atât de puțin despre ce-i trebuie unei femei și despre ce simte? Tu chiar crezi că numai bărbații au nevoi carnale? Știu că te-am alungat, dar eram nebună, Josef, proastă, nerăbdătoare, lacomă. Am plătit toate astea, nu crezi? Poți să mă ierți, nu-i așa? Putem fi împreună acum, nu?

— Vrei să termin ce am să-ți spun despre Samarin?

Anna înclină din cap, atingându-i palma cu vârfurile degetelor. Mutz își retrase mâna. Se căută în veston și scoase un ziar, Flamura Roșie, cel pe care i-l dăduse Bodnarenko.

— Ai aici o descriere despre ce a găsit recent o expediție aviatică în Arctica la Grădina Albă, zise el. Se vorbește despre o teroristă, Ekaterina Orlova, care a fost ținută de prinț la Grădina Albă ca într-un fel de sclavie, ca pedeapsă pentru că avusese o bombă asupra ei. Acela a fost surghiunul ei. Când l-am arestat noi pe Samarin acum două zile, avea la el o bucată de scoarță de copac cu un mesaj scrijelit pe ea: „EU MOR AICI. K“. Cred că acel K însemna Katia, de la Ekaterina. Cred că Samarin, Mohicanul, a făcut drumul la Grădina Albă ca s-o salveze. Nu știu de ce, dacă acționa conform unei strategii puse la punct împreună cu tovarăși de-ai lui, teroriști, sau dintr-un alt motiv.

— Ce alt motiv ar fi putut exista?

— Nu știu. Dar nu uita că ți-a adus fiul înapoi. Nu văd cum se potrivește asta cu vreo viziune a inteligenței lui distrugătoare. Alioșa și cu tine ar trebui să nu însemnați nimic pentru el. Gata. Asta-i tot ce știu. Trebuie să plec. Îmi pare rău de Alioșa. Nu te tortura singură. Roșiii au un doctor. Dacă putem trece de Matula pentru a ne preda la

Roșii, băiatul o să fie salvat.

— Îți mulțumesc, zise Anna. Ai să mă ierți?

— Dacă am ceva pentru care să te iert, te iert. Dar iertarea mea nu te va schimba.

— Ia-mă cu tine la Praga după ce plecăm de-aici.

Da, își zise ea, asta era ceea ce-și dorea, de asta avea nevoie Alioșa, un bărbat curajos, grijuliu, inteligent, într-o țară mică, așezată, harnică, în Occidentul îndepărtat. Nu o pedeapsă pentru prostia ei, nu, nu, uită-te la bunătatea și rațiunea și stăpânirea de sine din ochii negri ai lui Mutz, nimic din nebunia

sângeroasă care-i otrăveau pe ceilalți iubiți ai ei. Acum va iubi cu înțelepciune.

— Pot să te iau, dacă scăpăm cu viață, răspunse Mutz. Vrei să mergi?

— Da!

Mutz nu se putu împiedica să zâmbească, deși încă nu credea. Ochii Annei aveau aproape expresia de dinainte de toate astea, vioi, cercetători, care te provoacă pentru a-ți arăta că e capabilă să joace orice joc nou și dificil care trebuie jucat.

— Am să te întreb iar, mâine pe vremea asta, spuse el.

La parter se auzi o bătaie în ușă.

Cererea lui Samarin

Balașov dormea în coliba lui întunecoasă de lângă grajd. Ușa se deschise, izbită de cizma unui străin, și lanțul de siguranță sări din peretele interior. Îl izbi strălucirea soarelui. Balașov deschise ochii. Judecând după lumina care trecea pe lângă silueta din prag, era târziu, ora nouă cel puțin. Se ridică în capul oaselor și-și coborî picioarele peste marginea patului. Samarin intră și se așeză lângă el. Își petrecu un braț peste umărul lui Balașov.

— Bună dimineața, Gleb Alekseevici, rosti Samarin cu aer prietenos și voios.

— Bună dimineața, Kirill Ivanovici, răspunse Balașov. Ce dorești?

— Ce neprimitor ești, pentru un om al lui Dumnezeu! remarcă Samarin. Dumneata întotdeauna ești de folos cu de-ale gurii, dragul meu. Hai să luăm un mic dejun.

Balașov îi indică unul din cufere. Samarin se duse să-l deschidă pe celălalt. Era încuiat.

— Secrete, secrete, secrete, constată el, ridicând capacul cufărului pe care i-l indicase Balașov și scotocind înăuntru.

După o vreme, scoase niște pește uscat, o bucată de pâine, niște ceai presat, cești și o cratiță.

— Îmi permiți?

— Ești invitatul meu, zise Balașov, ridicându-se. Stai să aduc apă.

— Nu, îl opri Samarin. Nu, dumneata rămâi aici. Fac eu focul în sobă și pun de ceai. Ai fost treaz toată noaptea, cred, trebuie să fii obosit. Toate împușcăturile alea din nordul orașului și dumneata n-ai auzit nimic, nu-i așa? În sfârșit, n-a fost mare lucru, câțiva răniți.

— Ce răniți?

— Ai răbdare, Gleb Alekseevici. Toate la vremea lor.

— Am treburi de făcut. Nu doresc să fii aici.

— Asta pentru că nu ți-am spus de ce-am venit! E un flecușteț pe care vreau să-l faci pentru mine și pe urmă îmi văd de drumul meu.

Samarin pregăti masa în tăcere, întreruptă doar cât a cântat un vers dintr-un cântec. „Printre lumi“, cânta el. Așteptând să fiarbă apa, rămase în picioare, urmărind-o o vreme, cu spatele la Balașov, apoi se răsuci pe călcâie.

— Uite-o cimilitură, zise. Ce-i vegetarian, are șase picioare și o singură sulă mare? Nu știi? Un castrat călare pe-un cal.

Râse. Balașov nu.

— Ți-ai condus calul ca la paradă azi-noapte. De jur împrejurul padocului, om și animal pășind alături. Încă se mai văd afară, pe zăpadă, urmele de picioare și copite. După o vreme, nu l-ai mai condus, nu-i așa? Urmele de pași încetează, rămân doar urmele de copite! Mi-ar plăcea să spun că urmele de copite arătau ceva mai adânci cu dumneata călare, însă nu știu să citesc urme. Trebuie să fie grozav, dacă n-ai scula ta, să mergi în galop mărunț pe un armăsar sub clar de lună, pe zăpadă. Pe deșălate, poate? Măcar de-ar fi iepe sălbatice prin preajmă de încălecat. Te simți probabil ca un centaur. Jumătate bărbat, jumătate cal. Mă rog, jumătate bărbat, cal întreg. Și acum, iată-ne împreună în simpatica duminică colibă. Un bărbat și o jumătate de bărbat. Calul e frumos, Gleb Alekseevici. Cum îl cheamă?

— Omar.

— Omar. Am intrat dimineață în grajd să mă uit la el. E foarte frumos. Nu te uita așa la mine! Nu m-am atins de el. Dar e foarte frumos. Ar fi o adevărată minune să am un așa cal. De mult n-am mai văzut un armăsar atât de frumos, zise făcând o pauză și bătând din picior. Nu, Gleb Alekseevici, se cuvine să spui: „Te rog, ia-l“. E generozitate creștinească. Hai. „Te rog, ia-l.“ Spune-o acum.

— Ți-ai spus că e flecuștețul?

— Nu!

Samarin râse, îi întinse lui Balașov o ceașcă cu ceai, în care pluteau resturi de la planta presată. Balașov refuză scuturând din cap. Samarin o puse pe podea, lângă picioarele lui Balașov.

— Acum, pâinea, zise Samarin, apucând bucata de pâine uscată de secară. Puțin noroc. Am deja un cuțit bun și bine ascuțit. Nu cel vechi. Pe ăsta l-am luat din bucătăria Annei Petrovna, înțelegi? E o prietenă a dumatăle, așa-i? Un cuplu cam ciudat.

— Ce-ai făcut acasă la Anna Petrovna?

— Te-am rugat să nu mă mai privești așa, Gleb Alekseevici, cineva ar putea crede că-ți pasă mai mult de Anna Petrovna decât de Omar. Știu că sunteți prieteni, însă mai mult decât atât n-are cum să fie, nu? Acum n-o mai poți pune la loc.

— Nu înțeleg, murmură Balașov.

— Scuze, ce?

— Nu înțeleg la ce servește să fii atât de crud?

— Nu servește. Eu nu servesc. O știi. Eu sunt o manifestare. A mâniei prezente și a iubirii viitoare. Dar asta e o exprimare foarte metaforică, Gleb Alekseevici, și nu ți-am răspuns la întrebare, adică: „Ce-am făcut eu acasă la Anna Petrovna?” Păi, de pildă, am futut-o. Hei! Stai cuminte. Te rog, nu te ridica. S-ar putea să te izbești din întâmplare de acest cuțit și ăsta ți-ar fi sfârșitul, înainte să apuci să-ți mănânci peștele. Pentru că e evident că te supără, să știi că n-am forțat-o. Era foarte dornică. Soțul ei e mort de multă vreme, înțelegi. Totul a fost încântător, și fututul, și înainte de futut. Dumneata probabil nu știi ce plăcut poate fi să atingi cu buricele degetelor locușorul acela moale și umed dintre buze și să vezi cum zâmbește ea, închide ochii, și-și răsuțește trupul și spune ceva care e ca un cuvânt nou de încântare și o răsuflare, și o bătaie de inimă, toate în același timp. Știi? Firește că nu știi. Probabil că n-ai pus-o niciodată înăuntrul unei femei, înainte s-o fi pierdut. În sfârșit, Gleb Alekseevici, tot ce pot să-ți spun este că dacă ai ști

ce-ai pierdut ai ști și ce-ți lipsește. Așa că a fost plăcut – te simți bine, Gleb Alekseevici? Ești palid. Hai, bea puțin ceai.

Samarin luă o îmbucătură de pâine, rupse o bucată din pește și, mestecându-le anevoie, urmă.

— Da, a fost plăcut, dar nu de asta am făcut-o. Adevărul este că voiam să plec de-aici, aveam nevoie să iau un tren și, ca să iau un tren, trebuia să ajung în preajma lui și, ca să ajung în preajma lui, trebuia să-l iau cu împrumut pe fiul văduvei. Ce-ar putea fi mai firesc decât curiozitatea unui băiat în legătură cu locomotivele, care-l face să-l tragă după el pe ciudatul său prieten pușcăriaș azi, în zori, în timp ce mămica doarme, ca să se uite la trenul cehilor? Planul a mers de minune. Am furat trenul. A fost supărător că băiatul n-a vrut să sară jos și a rămas în tren. A fost neplăcut că fochistul a fost împușcat când am dat peste niște soldați pe calea ferată. Roșiii, cred. A fost neplăcut că băiatul a fost împușcat. Stai jos, altfel te omor.

Samarin ținea vârful cuțitului la un centimetru de gâtul lui Balașov. Cu cealaltă mână îl ținea de păr.

— Ce s-a întâmplat cu Alioșa? întrebă Balașov, cu glas întretăiat. Te rog, dă-mi drumul.

Se așeză la loc și Samarin se trase înapoi.

— Pari tulburat, zise Samarin. Stăteai cu ochii pe fiul văduvei, gândind să-l pui pe butucul de măcelar? Un moștenitor, poate? Îmi închipui că trebuie să-i pui pe alții să-ți facă plozi.

— E rănit grav? Trăiește?

— Trăiește, răspunse Samarin. Mă tulbură că-ți pasă. Credeam că voi, eunuci țicniți, vă îngrijiți numai de-ai voștri.

— Ești ca locotenentul evreu, zise Balașov. Îți închipui că iubirea, chiar prietenia, orice atașament omenesc, dispăre atunci când cheile Iadului sunt aruncate în foc. Nu e adevărat.

— Din toate religiile, a voastră e cea mai năstrușnică, Gleb Alekseevici. Când se vor stinge luminile pentru ultima oară și lumea se va sfârși, cineva se va trezi din somnul de pe urmă și va râde pe înfundate de bărbații și femeile care și-au mutilat organele genitale crezând că asta-i va transforma în îngeri. Stai locului! Ascultă. Vrei să asculți? Poți s-ascuți? S-au petrecut lucruri care nu se vor... care nu voi îngădui să se repete. Secta dumitale este ridicolă, însă purtătoarea unui lucru pe care eu am nevoie să-l iau de la dumneata azi, o metodă care este absurdă din cauza felului în care o aplicați și a credințelor cu care o asociați. Cu toate astea, am nevoie de ea. S-au petrecut lucruri pe care n-am să le las să se repete.

Samarin răsufla greu. Vocea îi era inegală.

— Care e filozofia voastră? Că, pentru a intra în Paradis, trebuie să vă eliberați până și de mijlocul de-a săvârși un păcat? De ce nu vă scoateți ochii și nu vă tăiați limba? Nu sunteți în stare să vă gândiți decât la fructul oprit și la cunoașterea carnală, ceea ce înseamnă – harșt! Cuțitul. E un rahat, prietene. Nu există nici o altă lume în afară de asta și nici o altă viață. Trebuie să ne facem propriul nostru paradis aici, dacă vrem un paradis, dar o să dureze foarte mult și va trebui să moară multă lume. Știi cine sunt eu? Eu sunt Samarin. Eu sunt Mohicanul. Eu sunt Samarin-Mohicanul. Sunt hoț, atentator cu bombă, terorist, anarhist, sunt nimicitorul. Sunt aici, pe pământ, ca să nimicesc tot ce nu seamănă cu Paradisul. Să nimicesc toate funcțiile, toate rangurile, toate serviciile, pe toți bancherii, pe toți negustorii, pe toți generalii, pe toți popii, moșierii, nobilii, funcționarii. În zece ani ne-am pus pecetea. A fost greu. S-au petrecut lucruri care nu voi îngădui să se repete. Au fost momente când misiunea a fost grea, Gleb Alekseevici. Grea. Prea... grea. Au fost momente când aceia pe care nimicitorul trebuie să-i folosească și să-i distrugă dacă e necesar pentru a merge mai departe, sau măcar să-i abandoneze, și-au... – Samarin clipi repede ca și când ar fi căutat un cuvânt –, și-au pus

ei pecetea pe el. Știi, am avut o linie clară, de-aici până aici – făcu Samarin, desenând atent o linie orizontală în aer – acum șase luni. N-am fost niciodată deținut la nici o Grădină Albă. Aia a fost o minciună necesară. Eram în libertate și aveam o călătorie clară și mijloace de la Moscova până în Georgia, pentru a interveni în cursul a ceea ce ei numeau acolo revoluție.

Asta trebuia să fac. Căzusem de acord cu tovarășii mei, însă nu era necesar nici un acord. Liniile vieții și ale acțiunii și necesității coincideau atât de bine. Cu toate acestea, n-am mai ajuns în Georgia. Am făcut o călătorie de șase luni până în Arctica, pe jos, fără alt scop decât acela de-a vedea dacă pot salva o femeie pe care o cunoscusem cândva ca student, și care era prizonieră acolo. Katia. De ce m-am dus acolo? Știi cât de mult doream s-o găsec? Știi cât de mult însemna ea pentru mine? Am luat un însoțitor cu mine, un tânăr revoluționar socialist, simpatic, voinic, inteligent, ca să pot să-l ucid și să-l mănânc atunci când se va termina măncarea. Și asta am și făcut, Gleb Alekseevici.

— Să te ierte Dumnezeu.

— Să te ierte Dumnezeu, să te ierte Dumnezeu – dă-l în mă-sa pe Dumnezeu. Mă auzi? Să plănuiești să măcelărești și să mănânci alt om, numai pentru că vrei să ajuți o singură femeie anume, care probabil e oricum moartă? Nu pentru o cauză, ci pentru tine însuși? Cum îți sună asta?

— O iubeai probabil foarte mult pe această Katia.

— Idiotule! Ce crezi că înseamnă iubirea? Să mâne iubirea un om aproape două mii de kilometri prin tundră și să facă din el un canibal?

— Ai găsit-o?

— Da. Era moartă. Toți erau morți. Era înghețată. Deasupra buzei de sus avea ace de gheață.

— Kirill Ivanovici...

— Ascultă, la naiba! Nu poți s-ascuți?

Samarin izbi cu piciorul ceașca, trimitând-o sub pat, unde se izbi de perete, de unde ceaiul se lăți într-o pată mare pe podeaua de lemn negeluit.

— Și iar! Azi. Un băiat încasează o bucățică de șrapnel în umăr. Sângerează. Se prăbușește. N-am nici un motiv să mă întorc. Pot să-l las să zacă acolo, să sar din tren, să fug în pădure și să mă strecor pe lângă Roșii, spre vest. Acolo

ar trebui să mă aflu. Acolo trebuie să acționeze nimicitorul. Și iar, încă o afurisită de femeie pune stăpânire pe mine și mă trage înapoi, cu fiul ei în brațe. Trebuia să merg mai departe, iar eu m-am întors, de dragul acelei femei. N-am petrecut decât o noapte cu ea, am cântat amândoi, i-am sărutat cicatricea mică pe sân și ea m-a avut. Știi ce vreau să spun, Gleb Alekseevici. Asta nu trebuie să se mai întâmple. Vine o clipă când nu trebuie să se mai întâmple, de dragul unei lumi mai bune decât asta nenorocită de-acum. Pentru mine

clipa asta a sosit. Ia cuțitul. Ia-l. Castrează-mă.

Balașov, care șezuse aplecat, privindu-și picioarele, cu mâinile împreunate, își ridică ochii și-l întrebă ce voia să spună.

— Dumneata ce crezi? Ia cuțitul. Fă ceea ce faci. Castrează-mă.

Balașov luă cuțitul și-l aruncă pe pat, scuturând din cap. Samarin îl apucă, îi deschise cu forța degetele lui Balașov și-i îndesă mânerul în mână. Își azvârli haina, își desfăcu pantalonii și-i lăsă să cadă.

— Nu aici este, zise Balașov, clătinând din cap. Nu acela e locul unde se află iubirea, altfel ce fel de lume este aceea pe care te străduiești s-o clădești?

— Jugănește-mă, ceru Samarin. Nu pot să fiu așa. Nu e dragoste, e boală, e o putere asupra mea pe care n-o pot îndura.

Se lăsă pe genunchi în fața lui Balașov, își săltă cămașa și-și apucă scrotul cu mâna. Buzele i se întinseră și-i zvâcniră și două lacrimi se rostogoliră lăsând urme pe obrajii lui plini de funingine.

— Castrează-mă, Gleb, suspină el. Altfel nu sunt de folos pentru viitor.

Balașov lăsă iar cuțitul pe pat, se ridică, lipi capul lui Samarin de pântecul lui și-l mângâie câteva clipe. Se aplecă să-l sărute, apoi îl lăsă pe Samarin plângând și o porni spre Iazîk.

Capcană pentru demoni

La parter se auzi o bătaie în ușa. Mutz coborî să vadă cine e. Își scoase pistolul. Anna îl auzi armându-l în timp ce cobora, avertismentul morții industriale în fața tălpilor de cizme care sunau pe lemn. Auzi cum se deschide ușa. În loc de voci, urmă un moment de tăcere și ceea ce ar fi putut fi un cuvânt. Apoi ușa se închise și auzi pași pe scară. Nu era Mutz.

— Bună dimineața, Gleb, îl întâmpină Anna pe Balașov.

Omul arăta schimbat. Seninătatea lui era tulburată. Nu părea să fi făcut o călătorie bună în Rai în ultima vreme.

— Am auzit de Alioșa, zise Balașov. Să mă ierți că am venit, dar am vrut să-l văd.

— E bine c-ai venit, răspunse Anna. E fiul tău, indiferent de orice altceva.

— Mutz a plecat, zise Balașov. S-a uitat la mine și mi-a strâns mâna. N-a zis decât atât: „Matula“, mi-a strâns mâna și a plecat.

— Alioșa doarme. A fost rănit la umăr. I-a trecut direct prin umăr. Rana nu-i foarte

gravă, osul n-a fost atins, însă o să-l doară, mititelul, și mă tem de-o infecție. Are febră.

Balașov se duse la pat și îngenunche lângă el. Era gata să-l mângâie pe Alioșa pe cap, când se opri și se duse să se spele pe mâini în ligheanul de pe măsuță. Anna îl urmărea cu privirea. Era ceva în felul în care se mișca, ceva mai multă nepăsare ca înainte. Arăta așa cum Anna nu-l mai văzuse de când venise ea în Iazîk: singur. Asta e, ea nu mai avea lacrimi, era pustie acum. Balașov se întoarse la locul lui de pe podea, lângă pat. O mână a lui Alioșa ieșea de sub așternut și Balașov o luă într-ale sale. Anna se întreba dacă, trezindu-se, Alioșa se va speria sau dacă, undeva în adâncul său, într-un loc pe care nu-l va găsi niciodată, își va recunoaște tatăl ca fiind trup din trupul lui.

— Te superi? întrebă Balașov.

— Nu. Dar, dacă se trezește, nu-i spune că ești tatăl lui.

— Nu. Te superi dacă mă rog? Fără să vorbesc.

— Nu.

Au urmat minute de tăcere desăvârșită. Balașov se ridică și se duse la Anna.

— Te-ai schimbat, constată Anna.

— Ceea ce facem noi... trupurile noastre suferă modificări... explică Balașov, roșind. Pielea e mai netedă, ne îngrășăm.

— Nu. De ieri.

— Se vede?

— Necazuri în congregația ta?

— Nu mai pot să-i conduc. Am început să-i mint în legătură cu viziunile mele. Te-am mințit și pe tine și întotdeauna am intenția să-ți spun adevărul și să-mi țin promisiunile, după ce mi-am încălcat de-atâtea ori cuvântul dat față de tine. Ți-am promis că n-am să mai ajut pe nimeni să se purifice și acum câteva nopți am încălcat acea promisiune.

— Ai ridicat cuțitul asupra unui bărbat?

— Da. Avea nouăsprezece ani.

— Ah, Gleb.

— M-am întâlnit cu pușcăriașul pe drumul de întoarcere de la Verhni Luk și el a descoperit ce făcusem. A zis că n-o să spună nimic dacă eu nu spuneam nimic despre faptul că mi-a luat un litru de alcool. Eu știam că Samarin l-a ucis pe șaman, Anna. Aș fi putut să vă avertizez pe toți. E vina mea. Am fost prea mândru ca să vă spun. Am fost prea mândru ca să te las să afli că mi-am mai încălcat o promisiune față de tine. Deci am devenit un mincinos. Un mincinos nu poate fi înger în casa lui Dumnezeu. Asta înseamnă că-mi pasă mai mult de ce gândești tu decât de ce gândește Dumnezeu.

— Asta îmi place.

— Lui Dumnezeu nu-i place.

— Gleb, eu l-am invitat pe Samarin să petreacă noaptea cu mine. M-am culcat cu el. Am făcut dragoste.

— Știu.

— Eu am fost proasta care tânjea după el, care nu mai putea fără el și care s-a încrezut în el. Eu l-am lăsat să-l fure pe fiul nostru.

— Fiul nostru! zâmbi Balașov. Sună ciudat.

— Orice ai face tu cu tine însuși, nu poți face ca el să nu fie fiul nostru.

— De ce-ai venit în Iazîk? Nu mi-am închipuit niciodată c-ai să vii. Când te-am văzut prima oară la gară cu Alioșa, acum patru, cinci ani? O clipă m-am bucurat. Pe urmă, parcă am simțit din nou cuțitul. Te-am urât. M-am întrebat dacă nu cumva Diavolul luase chipul tău ca să mă chinuiască. A fost ușor. M-am rugat, am postit, m-am rotit. Mai târziu, a fost mai greu, când am văzut că ești tu cu adevărat. La început, am continuat să te urăsc. Mă simțeam ca un copil mic care joacă un joc minunat într-o seară de vară fără sfârșit și care bagă de seamă că un copil mai mare îl urmărește de la distanță și, deși cel mic încă mai crede în joc, nu se poate împiedica să simtă ochii copilului mai mare, care crede că palatul lor e doar un mănunchi de bețe și mantiile lor fermecate sunt simple cearșafuri împrumutate din casa mare. Pe urmă am încetat să te mai urăsc. Am încercat să te ajut. Îți amintești, asta a fost cel mai greu. Eu părăsisem lumea, mă îmbarcasem pe corabia castraților, arsesem cheile Diavolului și cu toate astea tu mă stăpâneai într-un fel care n-avea nimic de-a face cu pasiunea. Ca și când noi doi am fi împărțășit cândva un mare secret și acum eu îl uitasem și știam că tu îl deții, dar eu nu mă mai puteam întoarce la tine ca să aflu care era.

Anna își dădu seama că nu se gândise niciodată, nici măcar o clipă, că soțul ei era nebun. Ce ușor, mult mai ușor, ar fi fost dacă ar fi reușit să înțeleagă asta. Vorbea ca și când ar fi rugat-o să rămână. Ceea ce-o făcea pe Anna să priceapă că, dacă supraviețuia, ea trebuia să plece.

Alioșa își chemă mama și ea se duse și se așeză pe pat și se foi în jurul lui. Copilul avea ochii deschiși și era pe jumătate lucid. Avea febră mare și îl dureau umărul. Întrebă de Samarin și Anna îi spuse că domnul Samarin e bine și că el, Lioș, era un băiat viteaz. Anna își îndreptă privirea spre Balașov, care aștepta în prag.

— Gleb, îl chemă ea.

Balașov se duse lângă pat și-și reluă poziția pe podea, cu obrazul la nivelul lui Alioșa.

— Dânsul este Gleb Alekseevici, bunul nostru prieten din sat, zise Anna. A venit să vadă ce viteaz – vreau să zic, a venit să vadă cum te simți.

— Salut, Alioșa, zise Balașov.

— Salut, răspunse Alioșa.

— O să ai o cicatrice pe cinste. Prietenii tăi o să te invidieze.

— Am să mă fac husar, ca tatăl meu, îl informă Alioșa. El a avut o sumedenie de cicatrici.

— Da, zise Balașov. Am auzit că a avut cicatrici.

— A murit în război.

— Așa? Să știi, eu sunt sigur că el poate totuși să te vadă când ai un necaz și să pună o vorbă bună pentru tine.

Alioșa se încruntă și trase adânc aer în piept.

— O să mai doară tot așa și când am să cresc, în armată?

— Durerea trece. Doar să nu existe ceva care să-ți amintească de rană. Dar asta nu se întâmplă prea des.

De-afară se auzeau strigăte, zgomot de geamuri sparte și împușcături. O singură explozie la câteva sute de metri distanță făcu să vibreze sticla

ferestrei. Anna tresări și își văzu soțul aruncându-se la podea și acoperindu-și o secundă capul cu brațele.

— Nu vă temeți, îi spuse Alioșa lui Balașov. O să vină husarii.

Balașov își lăsă brațele să cadă.

— La revedere, Alioșa. Am să mă rog pentru tine. Fă-te bine, crești înalt, fii înțelept, iubește-ți mama.

Își sărută fiul pe frunte și se ridică.

— Ce-ar trebui să facem? zise Anna. Să-l duc la parter? Ar fi mai ferit acolo?

— Nu vă apropiați de fereastră, zise Balașov, îndreptându-se spre ușă.

Anna îl întrebă încotro pleca.

— Dacă un înger cade ca să poată salva pe cineva, asta trebuie să fie pe placul lui Dumnezeu, cu toate că nici pe departe atât de mult încât Dumnezeu să-l poată salva pe înger, rosti Balașov.

— Așteaptă, zise Anna. Unde te duci? Măcar să ne sărutăm la despărțire.

Balașov dispăru pe scări în jos, strigând cuvinte aiuritoare pe care ea nu le putea înțelege decât pe jumătate, de rămas-bun, dovezi de afecțiune poate, cu toate că nu era sigură. Sosi Develcen cu o mână de mușchi și frunze înnegrite de ger.

— Se împușcă, zise el. Bărbatul care coboară la parter spune că se duce în iad. Eu îi spun că Omul Nostru știe cum se trece în Lumea de Dedesubt. Iei o frânghie cu o greutate, zice el. E ușor să-i faci să se împiedice pe demonii cei mari când aleargă spre tine.

Calul de dar

Pe la mijlocul dimineții, Mutz și ceilalți care se aflau pe acoperiș au observat că Roșiii începuseră să atace orașul spre nord-vest. Din casele de lângă calea ferată irumpeau coloane de fum cenușiu murdar, iar bubuitul exploziilor ajungea la ei câteva secunde mai târziu. Două case ardeau. Mitralierele ciuruiău aerul de ambele părți. Spre amiază, împușcături izolate începură să țintească poziția lui Mutz. Așchii de lemn țâșneau în sus la lovituri invizibile. Îi vedeau pe cehi alergând pe după colțuri de case spre pod, către vest și de-a lungul drumului gării, către nord. Dezort și cei doi oameni ai lui părăsiră acoperișul ca să acopere podul de la sol. Nekovar îi dădu lui Broucek toată muniția sa de pușcă. Broucek trase câteva rafale în colțurile caselor, străduindu-se să nu atingă pe nimeni, doar să dea de veste că ei sunt acolo. Nici urmă de Matula.

— Credeam c-o să pornim spre casă fără să mai fie nevoie să luptăm iar, zise Broucek. Mă simt ca un țăran care are parte de secetă a cincea oară în cinci ani.

Atacatorii aduseră o mortieră mică să tragă spre hambar. Un obuz ateriză în apropiere, spulberând ferestrele de la casa Annei.

— O văd, zise Nekovar. În spatele aninului.

Apucă o bucată de scândură cu o formă vagă de rachetă de tenis, trase cuiul unei grenade, aruncă grenada în aer, se răsuci și o izbi puternic cu racheta improvizată. Grenada ateriză într-un șanț în fața casei unui vecin al Annei și nu explodă.

— Să nu mai faci așa ceva, zise Mutz.

— Numai așa, ca să-i sperii, frate, se scuză Nekovar. Nu-i ăsta jocul meu. Eu prefer fotbalul, după cum știi. Dar când lucrăm ca om de teren la Asociația Regională de Tenis de Câmp din Boemia îi urmăream cum joacă pe

aristocrați și pe mahări. De obicei, așa loveau ei mingea, însă uneori un jucător bun o lovea de deasupra, cu forță mare. Avea mai multă precizie. Uite-așa.

Nekovar se ridică în picioare, sprijinindu-se de frânghie într-un echilibru precar, luă o altă grenadă, îi scoase cuiul, o ridică în aer, se lăsă pe spate și o izbi cu putere, expediind-o în jos. Grenada ateriză foarte aproape de anin și explodează, umplând zăpada de frunze galbene și crengi și punându-i pe fugă pe servanții mortierei.

— Asta s-ar chema cinșpe la zero, anunță Nekovar.

Zâmbi, se dezechilibrează, alunecă pe acoperiș și se prăbușește la pământ. Când au ajuns la el, îi curgea sânge dintr-o rană adâncă de la ceafă și abia mai respira. Au trecut printr-un baraj de focuri ca să-l poată duce peste drum, la casa Annei. Anna și Develcen îl aduseseră pe Alioșa la parter, pe divanul din sufragerie. Pe Nekovar l-au întins pe masa din bucătărie. Mutz l-a convins cu greu pe Broucek să se întoarcă pe acoperiș. Anna și Develcen au rămas să-l îngrijească pe Nekovar. Altceva nu puteau face. Anna stătea în picioare, privindu-l și întrebându-se de unde să înceapă să-i bandajeze capul, când Nekovar a deschis ochii. Erau uimitor de strălucitori. A privit-o pe Anna îndelung. Priveliștea părea să-l încante. Apoi a vorbit, cu voce moale, dar clară:

— Pane, surioară, spune-mi, rogu-te. N-ai de ce să-mi ascunzi acum. Spune-mi doar, care e secretul? Care este secretul mecanismului care excită femeile?

— Hm, făcu Anna. Dar promiți să nu spui nimănui.

— Promit, șopti Nekovar.

Anna se aplecă și-i suflă încet la ureche:

— E un os mic, mic de tot pe care femeile îl au în vagin, la cinci centimetri în interior, pe partea stângă. E foarte greu de găsit, chiar foarte greu, însă dacă îl găsești și-l ciupești ușurel de tot, în timp ce-i mângâi lobul urechii drepte, așa cum ai mângâia urechea unui pui de șoricel, femeia aceea o să te iubească pe vecie. Așa funcționăm noi.

— Aha! Știam eu că Broucek îmi ascunde taina. Îți mulțumesc, suspină Nekovar, zâmbind fericit și închise ochii.

Veni amiaza. Soarele de toamnă târzie mai păstra puțină căldură în miezul zilei. Se reflecta în bălțile dezghețate din Iazîk. Mutz și Broucek îl simțeau pe spate. Acum ardeau și alte case. Simțeau mirosul de fum. Nu știau că Nekovar murise. Își zăreau foștii camarazi instalând mortiera din nou. Jos, lângă pod, Dezort striga către ei. Scutura din cap și le făcea semn cu degetele mari în jos.

— Se-aude un cântec? zise Broucek.

— Eu n-aud, răspuse Mutz. Poate ar trebui să mă predau lui Matula.

— Nu te-aș lăsa eu, frate. În plus, ne-ar putea salva asta?

— Am putea să încercăm să fugim în pădure.

— Eu aud cântec.

Acum auzea și Mutz. Un cor de voci necultivate, dar puternice, care cântau în rusește pe o muzică asemănătoare cu imnurile pe care le cântau misionarii englezi și americani. Broucek arată în direcția procesiunii. Venea dinspre piață către pod. În frunte era Balașov, care purta o pânză albă pe o prăjină într-o mână și cu cealaltă ținea de căpăstru un cal negru. În spatele lui mergeau zeci de săteni, îmbrăcați în alb și cenușiu deschis și crem pe sub haine și pelerine negre. Cântau toți și, pe măsură ce înaintau, alți săteni, mai ales bărbați, dar și câteva femei, ieșeau din case și li se alăturau. Au trecut podul și au dat colțul, intrând pe drumul gării, trecând pe lângă casa Annei și pe sub Mutz și Broucek.

— Ce trebuie să fac? întrebă Broucek.

— Nu știu, răspuse Mutz. Acoperă-l pe Balașov cât timp poți să-l vezi.

Procesiunea număra acum vreo optzeci de suflete, toți cântau, acoperind sunetul focului de arme mici care continua la nord-vest. Balașov cânta cel mai tare.

Slăvite părinte, Mântuitorul nostru,

Privighetoare cu ghiers dulce în grădina înverzit,

-Pe când Sfântul Duh, adevăratul început al tuturor
lucrurilor,

Trage clopotele cerului

Chemând oile albe la sine:

„Voi, oile mele, oile mele albe,

Voi veți merge în Paradis cu bucurie,

În inimile voastre voi veți fi cu toții fericiți,

Voi nu veți fi goi pe vecie,

În grădină veți fi păsări rare,

Eu vă voi apăra de toate necazurile,

Eu voi umple de har inimile voastre,

Acela care vrea să dobândească har

Trebuie deopotrivă să și sufere pentru Dumnezeu.

Trebuie să înțelegeți lucrările Domnului,

Trebuie să primiți tăietura de aur,

Ca sufletele voastre să n-aibă păcate de răscumpărat,

Ca inimile voastre să fie curate pe vecie“.

Tatăl nostru, Mântuitorul nostru,

E totdeauna la masa lui de aur;

Cei fără de teamă o să-l vadă,

Cei tari, cei curajoși,

Lor le este dat Sionul.

Pentru ei va fi adus un cal alb,
Încălecă degrabă acest cal alb, prietene,
Și bucură-te în inima ta,
Ține strâns frâul de aur,
Pleacă în depărtări,
Străbate-ți țara
Și ucide balaurul cel înfricoșător.
Noi o să semănăm grădini înverzite peste tot locul.

La două sute de metri distanță de răscrucea podului, o santinelă cehă ieși în față de după o casă și ordonă procesiunii să se oprească. Balașov îi spuse că a adus un cal bun pentru căpitanul Matula.

— Cine sunt ceilalți? întrebă soldatul.

— Aceștia sunt prietenii mei.

— Trebuie să înceteze cu cântatul.

Balașov se întoarse, făcu semn din cap și cântarea încetă. Matula ieși din ascunzătoare cu Hanak, care-i spunea să fie atent la trăgătorul izolat.

— Nu cu lumea asta în jur, murmură Matula, care cerceta calul cu privirea.

Ochii îi erau la fel de lipsiți de viață ca întotdeauna, însă pielea din jurul lor tremura la gândul de-a avea un cal.

— Cât vrei pe el? îl întrebă pe Balașov.

— E un dar, domnule căpitan.

— Știi povestea! Ai ascuns în burta lui douăzeci de soldați roșii și jidani, nu-i așa?

Matula mângâie calul pe cap. Animalul își mișcă picioarele. Era înșeuat.

— Cântați ceva despre un cal alb, constată căpitanul.

— Noi cunoaștem cai de diferite culori.

— N-am văzut niciodată până acum pe vreun frate întru Domnul de-ai voștri călărind un cal, ca să nu mai vorbesc de un cal cum e ăsta. De unde l-ați furat? Ce vreți?

— Noi sperăm că dumneavoastră puteți împiedica distrugerea orașului, răspunse Balașov. Ați dori să-l călăriți?

Matula scrută drumul în sus și în jos.

— De ce nu-l călărești tu, localnicule? zise el. Arată-mi ce fel de mândrie are animalul. Dacă te trânteste în țărână ca pe un sac de făină din spatele unei căruțe, am să știu că e demn să fie călărit de un ofițer. Dă-i drumul, încalecă. Hai, omule, nu-i nevoie să te duci să-ți îmbrățișezi și să-ți săruți prietenii, e doar un cal, nu o spânzurătoare.

Balașov dădu să încalece calul, dar puse piciorul drept în scară. Cehii râseră. Balașov încercă din nou, se aburcă greoi în șa și trase de frâu, străduindu-se să-l facă pe cal să se întoarcă. Armăsarul refuza să se miște.

— Ar trebui să te încalece calul pe tine! hohoti Matula, izbindu-se cu palmele peste coapse.

Ochii îi luceau apoși, ca stâncile după ploaie.

De bine, de rău, Balașov întoarse calul și o porniră, om și animal, la pas, înapoi pe drumul pe care veniseră, prin mijlocul participanților la procesiune, care se trăseseră puțin înapoi, de ambele laturi ale drumului. Matula avea grijă să-i țină pe săteni între el și Broucek, în timp ce-l urmărea pe Balașov cum străbate drumul la trap.

— Ca să vezi, a reușit să rămână în șa, ceea ce e o notă proastă pentru cal, zise Matula. Superb animal, murmură el.

Balașov ajunse la casa Annei și-l întoarse iar pe Omar. O văzu pe Anna urmărindu-l cu privirea.

— Ce faci? întrebă ea.

— Plec.

— Unde?

— Unde trebuie să ajung. Intră în casă. Afară e primejdios. Ce face Alioșa?

— E în aceeași stare. Gleb, orice ai avea de gând să faci, te implor să te oprești.

Calul se arcui, își scutură capul și bătu cu copita în zloata drumului pe jumătate înghețat.

— Știi, zise Balașov, când nu mai ești bărbat și nu mai ești nici înger, viața poate fi foarte plictisitoare.

Anna porni spre el.

— Îmi pari acum mai bărbat decât mi te-ai arătat vreme îndelungată, zise ea.

— Și, cu toate că ai fost bună azi, nu mai sunt tată.

— Ți-am spus, rămâi tată. Am ars toate fotografiile pe care le aveam cu tine, zise Anna, ridicând aparatul de fotografiat. Mi-au mai rămas câteva plăci fotografice. Îmi dai voie?

— Trebuie să plec, răspunse Balașov.

Anna oftă și declanșă.

— S-a făcut, zise.

— Rămas-bun, spuse Balașov. Ne-am iubit cu adevărat, nu-i așa?

Se aplecă, șopti ceva în urechea lui Omar și porni.

— Da, răspunse Anna, când el deja nu mai putea s-o audă. Ne-am iubit.

În capul drumului, Matula se încrunta urmărindu-l pe Balașov cum se întoarce în galop.

— N-o să poată să-l stăpânească la viteza asta. O să-și rupă gâtul. Mai mare păcatul să prăpădească și calul.

Cal și călăreț se apropiau în galop.

— E un miracol că se ține în șa. Și-a uns probabil cizmele cu lipici. Deși...

Matula își mângâie colțul gurii, un gest pe care îl făcuse ultima oară sub tirul inamic, pe gheața Baikalului.

— Mă întreb dacă localnicul nu ne-a înșelat puțin în privința îndemânării lui, Hanak. Cum îl cheamă pe individ?

Cu o clipă înainte de a ajunge la Matula, atât de iute că doar Matula înțelese ce se petrecea, Balașov își retrase mâna dreaptă de pe frâu și de sub haina lui lungă scoase o sabie de cavalerie, o ridică sus, deasupra capului, o trase înapoi peste umărul stâng, se propti bine în scări și se aplecă din șa, spre stânga. În dreptul lui Matula, toată forța brațului său eliberat și elanul puternic al calului în atac se uniră în rotirea săbiei grele și ascuțite împingând-o în golul dintre bărbia și gulerul lui Matula.

— Frumoasă lovitură! strigă Matula.

Vocea îi scăzu, făcându-se șoaptă găjâită în timp ce partea de sus a gâtului și gura din care se isca descriau un arc prin aer împreună cu capul, aterizând într-o tufă de măcriș, de cealaltă parte a drumului. O arteziană absurdă de sânge țâșni din omul fără cap care mai rămase o clipă în picioare, înainte să se prăbușească în zăpadă, în timp ce mulțimea se risipea. Hanak trase două focuri de pistol în direcția lui Balașov, împușcându-l în spate și ucigându-l în timp ce-l strunea pe Omar, înainte ca Hanak însuși să fie lovit de un singur

foc tras de Broucek.

Anna auzi împuşcăturile și țipetele sătenilor. Putea să se ducă acolo. Dar nu voia. Nu voia să-l lase pe Alioșa singur. Era sigură că n-avea să-și mai vadă niciodată soțul în

viață. Se zări într-unul din puținele geamuri rămase întregi în casă. Se înspăimântă de propriul chip. Era ca unul din acele chipuri de pe platformele de cale ferată din vremuri de foamete, sau ca ale evreicelor din vremuri de pogrom, când oamenii se strămută din viață în suferință.

Alioșa era treaz. Auzise calul.

— Au venit husarii? întrebă el.

— Nu. Era domnul Balașov.

— Zicea că-l cheamă Gleb, ca pe tata.

Anna îl îmbrățișă.

— Nu-i decât un nume, zise ea. Cu toate că, puiul meu, domnul Balașov are anumite lucruri în comun cu tatăl tău. Pentru unii bărbați, cu cât mai la îndemână e un lucru, cu atât le pasă mai puțin de el, și cu cât e mai îndepărtat, cu atât îl doresc mai mult. Ah, nu mă lua în seamă. O să plecăm din Iazîk. Trebuie să găsim un oraș mare în care să locuim. Ce părere ai de locotenentul Mutz? Îți place?

Între lumi

Anna și Mutz nu prea s-au văzut și n-au vorbit până a doua zi. Odată cu moartea lui Matula, cehii au acceptat autoritatea lui Mutz și a lui Dezort și promisiunea lor că vor pleca din Iazîk. Au pus cadavrul lui Matula pe o targă, cap și trup laolaltă și s-au dus cu el la Roșii, sub un steag alb. Doi dintre Roșii fuseseră răniți în luptă. Într-o ședință, s-a dezbătut cu aplomb și s-a votat ca toți cehii să fie dați morții. Bodnarenko a pledat pentru clemență, măcar din motive sanitare și, când discuția părea să se întoarcă împotriva lui, a tras capul lui Matula de sub pătura care-l acoperea și l-a fluturat pe

dinaintea feroviarilor adunați acolo, astâmpărându-le dorința de răzbunare. Mutz a văzut că ochii lui Matula erau deschiși. În moarte dobândiseră în sfârșit o expresie. Era ceva mai mult decât surpriză sumbră, cu toate că Mutz se întreba dacă deslușea acolo ecoul unei clipe de admirație pentru lovitura de sabie care-l decapitase și, în acea secundă, o recunoaștere a înfrângerii sale mai mari, a faptului că mai erau și alții, în afară de el însuși și de tunguși, care se luptau pentru supremație în taiga.

Trenul Roșiilor a intrat în gară, manevrând în față locomotiva avariată a cehilor. Părțile combatante își îngrijeau răniții, în timp ce castrații stingeau incendiile și începeau să-și repare casele. Nici unul dintre săteni nu fusese rănit în timpul luptelor, dar majoritatea caselor de lângă calea ferată suferiseră stricăciuni sau fuseseră distruse în întregime și se iscau tulburări, castrații acuzându-i pe cehi sau pe nou-veniți de jaf. Pe gară și pe clădirea administrativă se ridicau steaguri roșii. Bodnarenko a condus un escadron prin oraș ca un vrăjitor, arătând spre unele lucruri și declarându-le proprietatea poporului. Mutz a dus muncă de lămurire ore în șir: să-l convingă pe medicul extenuat și mahmur al Roșiilor să meargă să-l consulte pe Alioșa, să-l convingă pe Bodnarenko că trebuie să li se îngăduie cehilor să-și păstreze armele și, până când ajung la Pacific, și trenul, să-i convingă pe cehii bănuitori că Roșiii sunt oameni de încredere și să-i convingă pe cehii socialiști că nu sunt. Nu s-a ajuns la nici o fraternizare până seara, când Mutz, Dezort și Bodnarenko au ieșit după ore de negocieri infructuoase asupra condițiilor pentru plecarea cehilor și au aflat că șeful bucătar comunist și cel

ceh căzuseră la o înțelegere asupra celui mai potrivit mod de-a găti o junincă, victimă a focului de mortiere. (Aveau s-o fiarbă.)

A doua zi dimineața a sosit o trupă de cavalerie roșie, cu caii plini de noroi până la genunchi și călăreții murdari și obosiți, înfofoliți în cojoace de oaie peste mantale. Comandantul lor, un avar pe nume Magomedov, cu căciulă de astrahan și pelerină căzăcească, îl invidia pe Bodnarenko pentru telegrama de felicitare pe care o primise de la Troțki pentru cucerirea Iazîkului și Mutz s-a trezit luat de Bodnarenko ca aliat în disputa care se stârnise în legătură cu părțile din proprietatea poporului în care să fie încartiruiți oamenii celor doi comandanți. Gorbunin, ofițerul politic al lui Magomedov, s-a scuzat și a ieșit să cerceteze orașul pe jos. A dat peste Anna Petrovna, care stătea în pragul casei, îmbrăcată în palton negru, cu coate peticite. Femeia ținea în mâini un aparat de fotografiat.

— Bună dimineața, îl întâmpină ea.

— Bună dimineața.

— Aveți ferestrele sparte.

— Aștept tâmplarul.

— Gorbunin, Nikolai Efimovici, se prezentă el.

— Lutova, Anna Petrovna.

— Țărancă?

— Nu.

— Muncitoare?

— Dumneavoastră ce credeți?

— Parazită burgheză?

— Văduvă și mamă.

— Aparatul de fotografiat e al dumneavoastră?

— Al meu.

— Faceți poze bune?

— Mă pricep.

— Ce ziceți de asta?

Gorbunin scoase un ziar subțirel, patru pagini tipărite pe o singură foaie de hârtie îndoită. Se numea Copitele Sovietelor.

Anna îl cercetă. Gerul îi înroșise obraji și, cum doctorul trecuse pe-acolo și-i dăduse asigurări în legătură cu starea lui Alioșa, ochii ei luceau iar de curiozitate și nerăbdare.

— Nu are deloc fotografii, zise Anna.

— E ziarul meu, o informă Gorbunin.

— Felicitări.

— Vă place aici?

— Nu.

— Plecați?

— Da.

— Încotro?

— La Praga.

— Când?

— Curând.

- Eu vă plac?
- Nu-mi dau seama.
- Dumneavoastră îmi plăceți.
- Ce doriți?
- Știți să călăriți?
- Da.
- Copii?
- Un băiat. E rănit, dar o să se însănătoșească în curând.
- Călărește?
- Poate să învețe.
- Ziarele au nevoie de fotografii.
- Da.
- Vreți să părăsiți Rusia?
- Nu.
- Vreți să lucrați?
- Depinde.
- Veniți să lucrați pentru mine.
- În ce calitate?
- Fotograf.
- O să avem hrană?

— Firește.

— Îmbrăcăminte?

— Ne asigură poporul.

— Și casa mea?

— Confiscată.

— De ce?

— Proveniență burgheză.

— Și dacă rămân?

Gorbunin medită o secundă.

— Tot confiscată, hotărât.

Anna se încruntă și acceptă, dând ușor din cap.

— Fotograf.

— Da.

— Și școală pentru băiatul meu?

— Sunt trei profesori în unitatea mea. Inclusiv eu.

— Ce predați?

— Filozofie, franceză și călărie pentru începători.

Anna îl studie atent pe bărbatul bine clădit, nu înalt, de vreo patruzeci și ceva de ani, cu riduri în jurul gurii și al ochilor, trădând vioiciune, o viață în care a trebuit să cumpănească asupra unor lecții dure și o predispoziție spre râs. Avea ochi negri și pătrunzători.

— Ce fel de fotograf? întrebă Anna.

— Sunteți fotograf, alegeți.

— Ce-ați văzut săptămâna trecută?

Gorbunin intră în casă, să-i spună ce-a văzut și, în timp ce el bea ceai la ea în bucătărie, Anna începu să vadă imagini printre cuvintele povestirilor lui: o femeie foarte bătrână plângând deasupra unei pâini calde. Trei corbi deasupra unui cadavru.

Un călăreț prinzând în cuie, din șa, un portret al lui Lenin pe o ușă de biserică. Umbre de călăreți pe zăpada strălucitoare, atunci căzută. Chipul lui Gorbunin reflectat în apă ruginie. Urme în noroi, în jurul unei statui prăbușite. Doi țărani la un foc, înspăimântați de ochiul de sticlă al unui tătar. O fată obosită. Un prunc nespălat. Un tată furios. Dinți de aur într-o palmă de bătrân. Intrarea în orașe amuțite. Flamuri roșii fluturând în vânt și guri deschise pentru cântec.

Îl întrebă pe Gorbunin:

— Când să fie?

— Curând, răspunse Gorbunin. Veniți?

Anna dădu din cap.

— Firește, zise, și râse.

Cehii i-au îngropat pe Matula, Nekovar, Hanak și Horak, fochistul, în acea dimineață, în morminte dintr-o parcelă de lângă gară. Mai târziu, în aceeași zi, un al cincilea, Smutny, a murit de pe urma rănilor primite în luptă. Castrații au refuzat să primească trupul lui Balașov în cimitirul lor, de înmormântare nici pomeneală. Omul se afla în iad, ziceau ei, pentru păcatul de moarte de a-l fi ucis pe Matula. Cadavrul lui i-ar fi pângărit. Mutz i-a explicat lui Skripaci, noul lor conducător, că, ucigându-l pe Matula, Balașov salvase orașul și Skripaci a dat din cap și a zis că era adevărat.

— Socotiți că el credea cu adevărat că se îndrepta spre iad? îl întrebă Mutz.

— Da, replică Skripaci.

Lângă el, Drozdova plângea.

— Atunci, pentru voi și pentru noi, el a făcut o jertfă mult mai mare decât viața lui. Nu vă e rușine?

— Nu, rosti Skripaci. Ar fi trebuit să rămână nepătat, un înger, și să se supună voinței lui Dumnezeu.

— Dar jertfa de sine nu e pe placul lui Dumnezeu?

— Domnului îi este mai pe plac umiliința.

— Nu-i nici urmă de logică în toată treaba asta, zise Mutz.

— Voi sunteți cu logica, noi cu credința, replică Skripaci. Nu gândim, doar credem.

Samarin dispăruse.

Mutz se duse s-o vadă pe Anna. Se sărutară pe obraji și Anna îi spuse că Alioșa se însănătoșea.

— Pari fericită, zise Mutz.

Femeii îi revenise culoarea în obraji, la fel și zâmbetul.

— Vrei să zici în ciuda faptului că mi-a murit soțul? zise Anna. Nu uita că sunt în doliu de cinci ani.

Mutz îi povesti despre castrați și cum nu voiau să accepte trupul lui Balașov.

— Bine, atunci, o să-l înmormântăm noi, la marginea pădurii. Știu eu un loc, zise Anna. Întotdeauna vântul aduce acolo toamna valuri de frunze, mormane de frunze. Tu cu mine și cu Broucek. O să vă faceți timp, nu?

— Sigur.

— Am să spun câteva cuvinte. Ce să spun? Îți cunosc privirea asta! Crezi că ar trebui să fiu mai tristă, să arăt mai mult respect pentru sacrificiul lui. Am să spun așa: „Cândva, eu am avut un soț și un iubit și Alioșa a avut un tată și acel bărbat a murit. Gleb Balașov n-a putut să-l înlocuiască pe acel bărbat și nu s-a străduit. Uneori, îmi amintea de soțul meu și, poate, uneori eu îi aminteam de o femeie pe care o iubise cândva, cu tot atât de multă vreme în urmă, dar n-am putut face altceva decât să ne ținem la distanță unul de altul și asta pe mine mă chinuia. Îmi pare rău că Gleb Balașov e mort și sunt bucuroasă că în ultima zi a vieții lui a încercat să se transforme în ceva mai asemănător cu bărbatul care fusese al meu, acela pe care l-am iubit în 1914. Însă eu n-am de gând să mai jelesc încă cinci ani pentru că un bărbat își lasă la o parte religia lui rea de dragul meu în ultimele lui ceasuri de viață. Gleb, nu ești nici în iad, nici în rai, ești adormit acum, în pace. Nu te vom uita“.

Mutz dădu din cap, făcându-și de lucru cu o telegramă, răsucind-o și netezind-o. Se uită afară prin fereastră. Nu voia s-o privească pe Anna. Nici ea nu i-ar fi înfruntat privirea acum.

— Vrei să vii cu Alioșa împreună cu mine la Praga? întrebă el.

— Nu pot, Josef. Iartă-mă. Am de gând să lucrez ca fotograf la comuniști.

Anna îi aruncă o privire vinovată. Văzu cât era de tulburat, cu toate că el se aștepta la asta. Cu o zi în urmă fusese sinceră în hotărârea de a merge cu el. Oare o stare de spirit atât de profundă să nu fie altceva decât o haină pe care o porți o zi și pe urmă o schimbi? Care era adevărata ei natură, când ea nu era în stare, ca Samarin, să-și vadă toate eurile deodată și să aleagă?

— Știam de ieri că ai să te răzgândești, deși credeai ceea ce spuneai, zise Mutz. Dar mă surprinde cât de mult mă doare.

— Josef, zise Anna, în stare acum să-l privească. Nu e bine să te aperi prin îndoieli. Poate că, dacă nu te-ai fi îndoit de mine ieri, eu nu m-aș îndoii de mine acum.

Au rămas tăcuți o vreme. Mutz își dădea acum seama că simte pentru ea o iubire aprinsă ce se transformă în prietenie și se întreba dacă, presupunând că ar fi trăit destul de mult în același oraș, prezența aceluia nou sentiment, mai

domolit, nu le-ar șterge pe cele mai vechi, alungându-le până și amintirea.

Au vorbit o vreme despre lucrurile pe care le făcuseră împreună, despre chipul Annei pe banii lui Matula, despre cum ar putea arăta o Rusie comunistă. Mutz a întrebat-o pe Anna dacă poate să doarmă pe canapeaua ei. A dormit patru ore, pe

urmă s-a dus să se ocupe de săparea unui mormânt pentru Balașov. După-amiază, târziu, Mutz și Broucek au dus trupul lui Gleb Alekseevici într-un cearșaf până la mormânt, urmați de Anna, și l-au înmormântat. I-au așezat în dreptul inimii fotografia Annei pe care i-o furase Samarin. Mutz sperase că Anna o să i-o ofere lui, însă Anna nu se gândise la asta, iar el nu i-o ceruse. Anna și-a rostit necrologul așa cum îl exersase, dar cu mai puțină mânie și în ultimul moment a desfăcut lințoliul să vadă fața soțului ei înainte să-l acopere pământul.

În Iazîk, în următoarele câteva zile, Bodnarenko și Gorbunin, fiecare în felul lui, s-au străduit să le explice castraților natura noilor lor libertăți și faptul că în comunism totul le aparținea tuturor în mod egal, în timp ce castrații le explicau că ei deja duceau o viață în comun, așa cum demonstra viteza cu care s-au unit ca să repare casele distruse în lupte. Sătenii și-au ținut turma de vite ascunsă. Căpitanul districtual și soția lui au fost dați de exemplu, fiind singurii reprezentanți la îndemână ai clasei exploatoare. Casa lor a fost confiscată și ei au fost aruncați în stradă. Slujnica lor, Pelagheia Fedotovna a primit o banderolă roșie și sarcina de-a transforma clădirea într-o casă de cultură.

Într-o zi, una cu adevărat de iarnă, când o viforniță de scurtă durată împinsese temperatura dincolo de minus zece grade, Mutz a ținut ultima trecere în revistă a cehilor la gară, aproape de locomotiva lor reparată, cu cazanul deja sub presiune, care avea atașat un vagon de împrumut cu geamuri sparte. Căpitanul districtual și soția lui, care-și pierduseră rangul de ființe umane în ochii Roșiilor, erau deja îmbarcați. Sperau să emigreze. Mutz le-a citit supraviețuitorilor companiei lui Matula telegrama prin care era numit căpitan interimar până când aveau să ajungă în Cehoslovacia. Când a rostit „Cehoslovacia“, unul dintre cehi a început să plângă. Mutz n-a citit cu voce tare ultima propoziție din telegramă, care îl înștiința că la sosirea în Praga avea să revină la gradul lui adevărat de caporal și urma să dea explicații în

legătură cu acțiunile unității la Staraia Krepost.

— Să mergem, fraților, le zise. Plecăm.

Se întrebase dacă o să aclame careva. Nimeni n-a rostit nimic. A rămas în picioare, lângă scara vagonului, să numere oamenii pe măsură ce urcau. Acum nu putea fi uitat nici un om. Spre surprinderea și stânjeneala lui Mutz, când primul soldat și-a îndreptat pașii cu sunet înfundat de zăpada pufoasă spre scară, acesta s-a oprit, l-a îmbrățișat pe Mutz, i-a strâns mâna și a spus: „Mulțumesc, frate“, apoi a urcat. La fel au făcut toți ceilalți, fiecare cu o îmbrățișare lungă, puternică, un cuvânt de recunoștință, uneori o strângere de mână, alteori o sărutare, un salut sau două din partea celor de modă veche. Ultimul care a trecut a fost Broucek.

— Tu ai organizat asta? îl întrebă Mutz.

— N-ar fi făcut-o numai pentru că le-am cerut-o eu, frate, răspunse Broucek. Toți te iubesc și îți sunt recunoscători.

Mutz a fost ultimul care s-a urcat în tren. A privit în lungul drumului gării, poate vede pe cineva venind în fugă, rugându-l să rămână sau să-i ia cu el, dar își luase deja rămas-bun de la ea și ea nu venea. A urcat treptele și a închis ușa vagonului. Când trenul s-a pus în mișcare, cehii chiar au aclamat, abia atunci, strigând și bătând darabana cu picioarele și cu armele pe podea și pornindu-se pe răs și povestind, ca și când și-ar fi înfipt deja rădăcinile înapoi, în pământul patriei.

Mutz stătea în picioare pe culoar, urmărind cum dispare în zare Iazîkul. Trenul înainta încet, tresărind și scârțâind. Au trecut prin dreptul drezinei spulberate. Samarin nu mai fusese găsit. Era greu de crezut că se va întoarce și va face necazuri în Iazîk. De ce-ar fi făcut-o? Dorința lui disperată de-a fugi din oraș și de-a călători spre vest părea să spună că el și cei care gândeau ca el hotărâseră deja să lucreze întru nimicirea noii ordini roșii. Asta dacă nu cumva același spirit al distrugerii hotărâse că și-ar putea găsi cel mai bun debușeu pornind din mijlocul comuniștilor, iar nu împotriva lor. La urma urmei, de ce să asasinezi câțiva birocați, când i-ai putea teroriza și extermina pe toți, cu sutele de mii? Înăuntrul unor astfel de grozăvii se afla un mister mai profund, acela că subversivul însuși era supus acțiunilor subversive, că

Însuși spiritul distrugerii era măcinat pe dinăuntru, că aceeași minte bolnavă care putea imagina atât de desăvârșit un lagăr de muncă în Arctica, unul care încă nu existase, călătorea către o Grădină Albă reală, la fel de nemiloasă, dar pentru un motiv cu totul diferit, un motiv care avea legătură cu o femeie anume pe care ar fi dat orice ca s-o găsească.

— Mi-e dor de Nekovar, spuse Broucek, stând lângă Mutz.

— E frig, răspunse Mutz, fără să gândească.

— Nu numai pentru că el ar fi reparat încălzirea aici. N-o să-mi mai placă niciodată așa de mult să fiu cu o femeie, știind că el n-o să mai fie mai târziu prin preajmă, să-mi pună toată ziulica întrebări despre cum funcționează chestia.

Broucek șovăi, pe urmă continuă:

— Nu te gândești la văduvă, frate. Știu un loc în Irkuțk care o să te ajute să uiți.

Începu să-i înșire nume de bordeluri și șantanuri pe care aveau să le întâlnească pe drum, pe care le puteau vizita în timp ce-și urmau calea, încet-încet, spre est, pe Transsiberian, prin teritoriul Albilor, prin Krasnoiarsk, spre Irkuțk, pe lângă Baikal, prin munții Iablonov, chiar la nord de Mongolia, fix pe lângă frontiera chineză, de-a lungul fluviului Amur, către Marea Japoniei. Puteau trece câteva luni până să ajungă la Vladivostok și n-aveau să fie decât la jumătatea drumului.

— Mă îngrijorează că trebuie să traversăm America în tren, mai zise Broucek. Dacă trebuie să ne croim drum prin luptă, ca aici?

— Nu cred că o să trebuiască.

— Nu-i la fel? Am citit de-astea. Am văzut filme. Câmpii întinse și păduri, indieni în loc de tunguși, zăpadă și arșiță, Munții Stâncoși în loc de Urali, cowboy în loc de cazaci. Nu sunt Roșii în America, frate?

— Ba da. Însă ăia nu cutreieră prin Colorado în trenuri blindate.

Au trecut pe lângă Develcen, albinosul, care se îndrepta spre nord, purtându-l

pe Omar prin zăpada care-i trecea de copite, departe de drumurile bătute. Trupul șamanului era legat de cal. Din toate diligențele lui Mutz, cel mai greu fusese să-i convingă pe Roșii să renunțe la armăsar în favoarea albinosului. Calul n-avea să supraviețuiască mult. N-avea importanță. Mutz nu era sigur ce anume avea de gând albinosul, însă înmormântarea șamanului urma să se petreacă așa: trupul avea să fie atârnat și lăsat să se legene de o creangă înaltă de zadă, într-un cocon de scoarță de mesteacăn. Oare Omar urma să fie și el înfășurat în scoarță de copac și atârnat alături de șaman? Și să fie el calul șamanului, armăsarul jinduit, pe care avea să zboare către Lumea de Deasupra, mai iute decât renii și decât propria lui beție? Spiritul calului lui Balașov avea să-l poarte pe șaman, cu talismanele clinchetind în vântul astral, cu cei trei ochi ai săi lucind ca niște tăciuni, cu o tobă într-o mână, o sticlă de trăscau într-alta și cu spuma fumurie a ciupercilor mestecate între gingii, acolo unde dorea el să ajungă, după bunul lui plac și împotriva voinței lor, în Lumea de Deasupra, ca să le râdă zeilor în față.

Mulțumiri și note

Două cărți m-au ajutat în mod deosebit să cunosc secta castraților, numiți în rusă

skoptî. Acestea sunt La Secte Russe des Castrats, o traducere în limba franceză a lucrării lui Nikolai Volkov, din 1929, cu un excelent studiu introductiv de Claudio Sergio Ingerflom, *Communistes contre Castrats*; și Klîst de Aleksandr Etkind. Imnul castraților din partea finală a romanului este preluat din prima carte. Cu toate că a fost reprimată de autoritățile sovietice, secta pare să fi supraviețuit până la jumătatea secolului XX. Ingerflom face referire la o carte în rusă, publicată în 1974, *Iz mira religioznovo sektanstva* (Din lumea sectelor religioase), al cărei autor, A.I. Klebanov, a întâlnit castrați în 1971 în Tambov, Crimeea și Caucazul de Nord. Un număr din 1962 al revistei academice sovietice *Nauka i relighia* (Știință și religie) conține un articol, „Resturile unei corăbii naufragiate“, în care sunt descrise acte de castrare religioasă săvârșite după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

Judecând după discuțiile recente pe care le-am avut cu cehii, povestea Legiunii Cehoslovace nu este prea cunoscută astăzi în Republica Cehă în afara cercurilor academice, cel puțin nu de către generația tânără. Majoritatea istoricilor războiului civil rus se referă în treacăt la ea, dar singura relatare completă pe care am găsit-o în engleză este o monografie din 1991, scrisă de John Bradley, *The Czechoslovak Legion in Russia, 1914-1920* (Legiunea Cehoslovacă din Rusia, 1914-1920). El relatează că un convoi de nave japoneze cu cel puțin 67 739 de membri ai Legiunii la bord a părăsit Vladivostokul pe data de 2 septembrie 1920, încheind odiseea siberiană a acestora. Cititorii care cunosc Peripețiile bravului soldat Švejk al lui Jaroslav Hašek s-ar putea să știe că autorul a fost unul dintre cehii care au luat parte la războiul civil din Rusia, dar nu de partea comuniștilor, și nu cu Legiunea. Peripețiile lui din Rusia stau la originea nuvelor adunate sub titlul *Comisarul roșu* și traduse în engleză de Sir Cecil Parrott.

Practica răspândită printre condamnații evadați ruși și sovietici de-a lua cu ei un însoțitor naiv pe post de hrană este atestată documentar. Un articol din *Manualul Gulagului*, al lui Jacques Rossi, sub titlul *korova* (vacă), începe așa: „Persoană desemnată a fi mâncată; fără să bănuiască nimic, orice infractor novice, invitat de mai-marii lui să li se alăture într-o evadare, se potrivește în acest rol [...] dacă, pe parcurs, rezervele de hrană ale evadaților sunt epuizate, fără perspectiva de-a fi refăcute, «vacă» va fi măcelărită...” Rossi notează că practica exista de dinainte de sistemul Gulagului sovietic, fiind menționată într-o revistă medicală rusă încă în anul 1895. Primul de la care am aflat aceste lucruri a fost Ruben Sergheiev de la biroul din Moscova al publicației *Guardian*.

Îi sunt recunoscător președintei organizației Arun din orașul Tura, Regiunea Autonomă Evenkă (evenki este numele populației băștinașe siberiene pe care mai înainte rușii o numeau „tungusă”) pentru că mi-a dăruit Epopei evenki (Eposul eroic al evencilor), un dar pe care, la vremea respectivă, am încercat, nepolitic, să-l refuz,

gândindu-mă că n-am să citesc niciodată cartea. M-am înșelat. Le sunt recunoscător locuitorilor din Tura, Krasnoiarsk, Eniseisk, Norilsk, Novosibirsk, din Kuzbass și Ciukotka pentru ospitalitatea și răbdarea pe care mi-au arătat-o când am vizitat acele locuri, și publicațiilor *Guardian* și

Observer, datorită cărora am putut să întreprind acele vizite.

Cititorii ruși ar putea să recunoască în cântecul lui Samarin încercarea mea de-a traduce un poem de Innokenti Annenski din 1901. Am ajuns să-l cunosc prima oară în versiunea mult mai târzie, pusă pe chitară de Aleksandr Suhanov. Ulterior am descoperit că Suhanov făcuse mici modificări în textul original, însă eu am tradus versiunea lui. Cântecul Annei este, bineînțeles, Vașe blagorodie a lui Bulat Okudjava, scris la multă vreme după evenimentele descrise în carte și, sper, după ce acestea au devenit doar un anacronism tulburător.

Le cer scuze cititorilor vorbitori de cehă și slovacă pentru hotărârea mea de a nu include semne diacritice în redarea numelor cehe și slovace. Totodată, am urmat practica literară engleză obișnuită de-a nu pune accente pentru a indica pe care silabă cade accentul în numele rusești. „Samarin“ se pronunță cu accentul pe a doua silabă, „Balașov“ pe ultima.

Aș dori să le mulțumesc celor care mi-au oferit locuri în care să scriu, departe de marile orașe, adică Tania și Slava Iliușenko și John Byrne și Tilda Swinton; lui Leslie Plommer pentru găzduirea din Berlin; lui Duncan McLean, Eva Youren, Lenka Buss, Marion Sinclair, Michel Faber, Natasha Fairweather, Susan și Russell Meek și Victoriei Clark, care au citit cartea în manuscris și mi-au dat sprijin și sfaturi prețioase; lui Jamie Byng și Francis Bickmore de la Canongate; și scumpei mele Iulia, pentru că mi-a corectat limba rusă, mi-a tolerat absențele și m-a înveselit cu glume.

James Meek

Londra, 2004

1 Deformare a numelui lui Aubrey Beardsley. (N. tr.)

2 Bande reacționare, antirevoluționare și antisemite apărute în Rusia în timpul și după Revoluția rusă din 1905, care se conduceau după deviza țarului: „Autocrație, ortodoxie și caracter național“. (N. tr.)

3 Populație mongolă din Siberia răsăriteană. (N. tr.)

4 Prin urmare (rus.). (N. tr.)

5 Domnișoară (rus.). (N. tr.)

6 Ei, domnule (rus.). (N. tr.)

7 Draga mea (rus.). (N. tr.)

8 Poreclă (rus.). (N. tr.)

9 Uncheș, nene (rus.). (N. tr.)

10 Tu (rus.). (N. tr.)

11 Bine (rus.). (N. tr.)

12 Dă-i drumul! (rus.) (N. tr.)